

Agilator
**KALENDER-
KA'SIRAAMAT**

RK «Poliitiline Kirjandus», Tallinn

A-15969

Agitaatori

KALENDER-

KÄSIRAAMAT

RK „POLIITILINE KIRJANDUS“

TALLINN, 1946

№ 2036/2
Мин. Иностр. дел СССР
Гор. Таллин, Кохту 1

ENSV Välisministeerium
МИД ЭССР
Raamatukogu
Библиотека
№ 3661

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

*NSV Liidu relvastatud jõudude Kõrgem Ülemjuhataja
Nõukogude Liidu Generalissimus
J. V. STALIN*

SELTSIMEES J. V. STALINI KÕNE

MOSKVA LINNA STALINI VALIMISRINGKONNA VALIJATE
VALIMISEELSEL KOOSOLEKUL

9. veebruaril 1946

JUHATAJA:

Annan sõna Jossif Vissarionovitš STALINILE.

(Seltsimees Stalini ilmumise tribüünile võtavad valijad vastu tormilise ovatsiooniga, mis kestab mitu minutit. Kõik Suure Teatri saalis viibijad tervitavad püsti tõustes seltsimees Stalinit. Saalist kostavad lakkamatult hüüded: „Suurele Stalinile hurraa!“, „Elagu suur Stalin, hurraa!“, „Armastatud Stalinile hurraa!“)

SELTSIMEES STALIN:

Seltsimehed!

Viimastest Ülemnõukogu valimistest on möödunud kaheksa aastat. See oli otsustava iseloomuga sündmuste poolest rikas ajajärk. Esimesed neli aastat möödusid nõukogude inimeste pingelises töös kolmanda viis-aastaku teostamisel. Teised neli aastat hõlmavad saksa ja jaapani agressorite vastu peetud sõja sündmusi, teise maailmasõja sündmusi. Pole kahtlust, et sõda oli möödunud perioodil peamomendiks.

Poleks õige arvata, et teine maailmasõda tekkis juhuslikult või ühtede või teiste riigitegelaste vigade tagajärjel, kuigi vigu kahtlemata tehti. Tegelikult tekkis sõda maailma majanduslike ja poliitiliste jõudude arenemise paratamatu tagajärjena kaasaegse monopolistliku kapitalismi baasil. Marksistid on õelnud korduvalt, et maailmamajanduse kapitalistlik süsteem sisaldab endas üldkriisi ja sõjaliste kokkupõrgete elemente, et seetõttu ülemaailmse kapitalismi arenemine ei toimu meie päevil sujuva ja ühtlase edasilükkumise näol, vaid kriiside ja sõjaliste katastroofide kaudu. Asi seisab selles, et kapitalistlike maade arenemise ebahühtlus viib tavaliselt aja jooksul tasakaalu terava rikkumiseni kapitalismi maailmasüsteemis, kusjuures see kapitalistlike maade rühm, kes peab ennast vähem kindlustatuks toorainega ja turgudega, teeb tavaliselt katseid relvastatud jõudude kasutamise abil olukorda muuta ja „mõju-sfääre“ enda kasuks ümber jaotada. Selle tagajärjel tekib kapitalistliku maailma lõhenemine kahte vaenulikkude leeri ja sõda nende vahel.

Võib-olla saaks vältida sõjalisi katastroofe, kui vastavalt maade majanduslikule kaalule oleks võimalik tooraineid ja turgusid nende vahel perioodiliselt ümber jaotada — kooskõlastatud ja rahulike otsuste vastuvõtmise korras. Kuid seda on võimatu teostada praegustes kapitalistlikes maailmamajanduse arenemise tingimustes.

Seega tekkis maailmamajanduse kapitalistliku süsteemi esimese kriisi tagajärjel esimene maailmasõda, teise kriisi tagajärjel aga tekkis teine maailmasõda.

See muidugi ei tähenda, et teine maailmasõda on esimese koochia. Vastupidi, teine maailmasõda erineb oluliselt esimesest oma iseloomu poolest. Tuleb silmas pidada, et tähtsamad fašistlikud riigid — Saksamaa, Jaapan ja Itaalia — enne liitlasmaadele kallaletungimist, hävitasid omal maal kodanlik-demokraatlike vabaduste viimsed riismed, seadsid omal maal sisse julma terroristliku režiimi, tallasid jalge alla väikeriikide suveräänsuse ja vaba arenemise põhimõtte, kuulutasid võõraste maade vallutamise poliitika oma poliitikaks ja tegid kõikidele teatavaks, et nad taotlevad maailmavalitsemist ja fašistliku režiimi levitamist kogu maailmas, kusjuures teljeriigid näitasid Tšehhoslovakkia ja Hiina keskrajoonide vallutamise, ja nad on valmis teostama oma ähvarduse kõigi vabadustarmastavate rahvaste orjastamise suhtes. Selletõttu omandas teine maailmasõda teljeriikide vastu, erinevalt esimesest maailmasõjast, algusest peale antifašistliku vabadussõja iseloomu, mille üheks ülesandeks oli ka demokraatlike vabaduste taastamine. Nõukogude Liidu astumine sõtta teljeriikide vastu võis ainult tugevdada ja tegelikult tugevdaski teise maailmasõja antifašistlikku ja vabastavat iseloomu.

Sel pinnal kujuneski välja Nõukogude Liidu, Ameerika Ühendriikide, Suur-Britannia ja teiste vabadustarmastavate riikide antifašistlik koalitsioon, mis etendas hiljem otsustavat osa teljeriikide relvastatud jõudude purustamisel.

Nii on lugu teise maailmasõja tekkimise ja iseloomu küsimusega.

Nüüd tunnistavad vististi kõik, et sõda tõepoolest ei olnud ega võinud olla juhuslik nähtus rahvaste elus, et ta muutus tegelikult rahvaste sõjaks nende olemasolu eest, et ta just sellepärast ei saanud olla kiireloomuline, ei saanud olla välksõda.

Mis puutub meie maasse, siis oli see sõda temale kõige karmim ja raskem kõigist sõdadest, mis kunagi on üle elatud meie Kodumaa ajaloos.

Kuid sõda ei olnud mitte ainult needuseks. Ta oli ühtlasi rahva kõigi jõudude suureks katsumuste ja kontrollimise kooliks. Sõda paljastas kõik faktid ja sündmused tagalas ja rindel, ta rebis halastamatult maha kõik katted ja kaitsed, mis varjasid riikide, valitsuste ja parteide tõelist nägu, ning seadis nad lavale maskita, kaunistusteta, kõigi puuduste ja vourustega. Sõda korraldas meie nõukogude korraks, meie riigile, meie valitsusele, meie kommunistlikule parteile midagi eksamitaolist ja tegi kokkuvõtted nende tööst, justkui öeldes meile: siin nad on, teie inimesed ja organisatsioonid, nende tööd ja teod, — vaadake neid tähelepanelikult ja kohelge neid nende tegude järgi.

Selles on üks sõja positiivseid külgi.

Meile, valijaile, on sel asjaolul suur tähtsus, sest see aitab meid kiiresti ja objektiivselt hinnata partei tegevust ja tema inimesi ning teha õiged järeldused. Teisel ajal oleks tulnud uurida partei esindajate sõnavõtte ja kõnesid, analüüsida neid, kõrvutada nende sõnad nende tegudega, teha kokkuvõtteid ja muud säärast. See nõuab keerulist ja rasket tööd, kusjuures ei ole tagatist, et ei tehta vigu. Teine asi on nüüd, kus sõda on lõppenud, kus sõda ise on kontrollitud meie organisatsioonide ja juhtide tööd ning teinud sellest kokkuvõtteid. Nüüd on meil hoopis kergem orienteeruda ja õigetele järeldustele jõuda.

Niisiis, missugused on sõja tulemused?

On olemas üks peamine tulemus, mille alusel tekkisid kõik teised tulemused. See tulemus seisab selles, et sõja lõpuks said vaenlased lüüa, meie aga koos oma liitlastega osutusime võitjaks. Me lõpetasime sõja täieliku võiduga vaenlaste üle, — selles on sõja peatulemus. Kuid see on liiga üldine tulemus, ja me ei saa siia punkti panna. Muidugi, purustada vaenlased säärases sõjas nagu teine maailmasõda, millist veel ei ole olnud inimkonna ajaloo, tähendab saavutada maailma-ajalooline võit. Kõik see on õige. Kuid see on ikkagi üldine tulemus, ja me ei või sellega rahule jääda. Et mõista meie võidu suurt ajaloolist tähtsust, on vaja seda konkreetsemalt analüüsida.

Niisiis, kuidas tuleb mõista meie võitu vaenlaste üle, mida võib tähendada see võit meie maa sisemiste jõudude seisukorra ja arenemise vaatekohalt?

Meie võit tähendab kõigepealt seda, et võitis meie nõukogude ühiskondlik kord, et nõukogude ühiskondlik kord pidas edukalt vastu katsumusele sõjatules ja tõestas oma täielikku eluvõimet.

Teatavasti on välismaa ajakirjanduses korduvalt avaldatud väiteid, et nõukogude ühiskondlik kord on „riskantne eksperiment“, mis on määratud läbikukkumisele, et nõukogude kord on „kaardimajake“, millel ei ole juuri elus ja mis on Tšeka organite poolt rahvale peale sunnitud, et jätkub väikesest tõukest väljastpoolt, et see „kaardimajake“ kokku variseks.

Nüüd me võime ütelda, et sõda on kõik need välismaa ajakirjanduse väited kui alusetud ümber lükanud. Sõda näitas, et nõukogude ühiskondlik kord on tõeliselt rahvalik kord, mis on välja kasvanud rahva rüpest ja millel on rahva võimas toetus, et nõukogude ühiskondlik kord on täiesti eluvõimeline ja kindel ühiskonna organiseerimise vorm.

Veel rohkem. Nüüd ei ole jutt enam sellest, kas nõukogude ühiskondlik kord on eluvõimeline või mitte, sest pärast sõja kujukaid õppetunde ei julge ükski skeptik enam kahelda nõukogude ühiskondliku korra eluvõime suhtes. Nüüd on jutt sellest, et nõukogude ühiskondlik kord on osutunud eluvõimelisemaks ja kindlamaks kui mingi muu ühiskondlik kord, et nõukogude ühiskondlik kord on parem ühiskonna organiseerimise vorm kui ükski muu ühiskondlik kord.

Meie võit tähendab, teiseks, et võitis meie nõukogude riiklik kord, et meie paljurahvuseline nõukogude riik on vastu pidanud kõigile sõjakatsumustele ja on tõestanud oma eluvõimet.

Teatavasti on välismaa ajakirjanduse väljapaistvad tegelased korduvalt sõna võtnud säärases vaimus, et nõukogude paljurahvuseline riik on „kunstlik ja eluvõõras ehitus“, et mingisuguste komplikatsioonide korral on Nõukogude Liidu lagunemine möödapääsmatu, et Nõukogude Liitu ootab Austria-Ungari saatus.

Nüüd võime ütelda, et sõda on ümber lükanud need välismaa ajakirjanduse väited kui täiesti alusetud. Sõda näitas, et nõukogude paljurahvuseline riiklik kord on katse edukalt läbi teinud, on sõjaajal veelgi tugevnenud ja on osutunud täiesti eluvõimeliseks riiklikuks korraks. Need härrad ei saanud aru, et analoogia Austria-Ungariga on paikapidamatu, sest meie paljurahvuseline riik ei ole välja kasvanud kodanliku alusel, mis stimuleerib rahvusliku umbusu ja rahvusliku vaenu tundeid,

vaid nõukogude alusel, mis, vastupidi, kultiveerib sõpruse ja vennaliku koostöö tundeid meie riigi rahvaste vahel.

Muide, pärast sõja õppetunde ei julge need härrad enam välja tulla nõukogude riikliku korra eluvõime eitamisega. Nüüd ei ole enam juttu nõukogude riikliku korra eluvõimest, sest tema eluvõime seisab väljaspool kahtlust. Nüüd on jutt sellest, et nõukogude riiklik kord on osutunud paljurahvuselise riigi eeskujuks, et nõukogude riiklik kord on sääranane riikliku organiseerimise süsteem, kus rahvusküsimus ja rahvuste koostöö probleem on lahendatud paremini kui mistahes teises paljurahvuselises riigis.

Meie võit tähendab, kolmandaks, et võitsid nõukogude relvastatud jõud, võitis meie Punaarmee, et Punaarmee pidas kangelaslikult vastu kõigile sõjaraskustele, purustas täielikult meie vaenlaste armee ja tuli sõjast välja võitjana. (Hüüe kohalt: „Seltsimees Stalini juhtimisel“. Kõik tõusevad püsti, tormilised kauakestvad kiiduavaldused, mis paisuvad ovatsiooniks.)

Nüüd tunnustavad kõik, nii sõbrad kui ka vaenlased, et Punaarmee seisib oma suurte ülesannete kõrgusel. Ent teisiti oli lugu aastat kuus tagasi, sõjaeelset ajajärgul. Teatavasti ütlesid välismaa ajakirjanduse välja- ja paistvad tegelased ja paljud tunnustatud sõjaasjanduse autoriteetidid välismaal olukorralt, et Punaarmee olukord äratab suuri kahtlusi, et Punaarmee on halvasti relvastatud ja et tal ei ole tõelist juhtkonda, et tema moraalne seisund on allpool igasugust kriitikat, et ta kõlbab võib-olla kaitseks, kuid ei kõlba pealetungiks, et löögi korral saksa vägede poolt peab Punaarmee kokku varisema nagu „savijalgadel seisev koloss“. Sääraseid jutte räägiti mitte ainult Saksamaal, vaid ka Prantsusmaal, Inglismaal ja Ameerikas.

Nüüd võime ütelda, et sõda on ümber lükanud kõik need alusetud ja naeruväärsed väited.

Sõda näitas, et Punaarmee ei ole „savijalgadel seisev koloss“, vaid meie aja esmaklassiline armee, kellel on täiesti moodne relvastus, kõige kogenum juhtkond ning kõrged moraalsed ja sõjalised omadused. Ei pea unustama, et just Punaarmee on see armee, kes purustas täielikult alles hiljuti Euroopa riikide armeesid kohutanud saksa armee.

Tuleb tähendada, et Punaarmee „arvustajaid“ jääb üha vähemaks ja vähemaks. Veel rohkem, välismaa ajakirjanduses ilmub üha sagedamini sõnumeid, mis konstateerivad Punaarmee kõrgeid omadusi, tema võitlejate ja komandöride meisterlikkust, tema strateegia ja taktika laitmatust. See on ka arusaadav. Pärast Punaarmee hiilgavaid võite Moskva ja Stalingradi all, Kurski ja Belgorodi all, Kiievi ja Kirovogradi all, Minski ja Bobruiski all, Leningradi ja Tallinna all, Jassõ ja Lvovi all, Visla ja Neemeni ääres, Doonau ja Oderi ääres, Viini ja Berliini all, — pärast kõike seda ei saa jätta tunnistamata, et Punaarmee on esmaklassiline armee, kellelt võiks paljugi õppida. (Tormilised kiiduavaldused.)

Nii mõistame meie konkreetselt meie maa võitu tema vaenlaste üle.

Niisugused on üldjoontes sõja tulemused.

Oleks ekslik arvata, et sääranane ajaloolist võitu võib saavutada kogu maad aktiivseks kaitseks varem ette valmistamata. Mitte vähem ekslik oleks arvata, et sääranane ettevalmistuse võib läbi viia lühikese ajaga, kas või kolme-nelja aasta jooksul. Veel ekslikum oleks väita, et me saavu-

tasime võidu ainult oma vägede vapruste tõttu. Ilma vaprusteta on muidugi võimatu võitu saavutada. Kuid paljast vaprustest ei piisa selleks, et saada jagu vaenlasest, kellel on arvukas armee, esmaklassiline relvastus, hästi väljaõpetatud ohvitserikaadrid ja mitte halvasti korraldatud varustamine. Selleks, et võtta vastu säärase vaenlase löök, anda talle vastulöök, hiljem aga lüüa teda täielikult, selleks oli vaja omada peale meie vägede enneolematu vapruste täiesti moodsat relvastust, ja sealjuures küllaldaselt hulgal, ja hästi korraldatud varustamist — samuti küllaldaselt ulatuses. Kuid selleks oli vaja omada, ja sealjuures küllaldaselt hulgal, sääraseid elementaarseid asju nagu: metalli relvastuse, sõjaväevarustuse, tööstussiseseadete tootmiseks; kütteainet kütiste ja transpordi töö kindlustamiseks; puuvilla riidevarustuse tootmiseks; leiba armee varustamiseks.

Kas võib väita, et enne teise maailmasõtta astumist olid meie maal juba minimaalselt vajalikud materiaalsed ressursid, mis on nõutavad selleks, et põhiliselt neid vajadusi rahuldada? Ma arvan, et seda võib väita. Selle grandioosse asja ettevalmistamiseks oli vaja teostada kolm rahvamajanduse arendamise viieaasta-plaani. Just need kolm viieaastakut aitasid meil luua need materiaalsed ressursid. Igatahes oli meie maa olukord ses suhtes enne teist maailmasõda, 1940. aastal, mitu korda parem kui enne esimest maailmasõda, 1913. aastal.

Missugused materiaalsed ressursid olid meie maal enne teist maailmasõda?

Et teid aidata selles orienteeruda, tuleb mul siin esitada lühike aruanne kommunistliku partei tegevusest meie maa aktiivseks kaitseks ettevalmistamise alal.

Kui võtta andmed 1940. aasta kohta, — teise maailmasõja eelõhtu, — ja võrrelda neid andmetega 1913. aasta kohta, — esimese maailmasõja eelõhtu, — siis saame niisuguse pildi.

1913. aasta jooksul toodeti meie maal 4 220 000 tonni malmi, 4 230 000 tonni terast, 29 000 000 tonni sütt, 9 000 000 tonni naftat, 21 600 000 tonni müügiteravilja, 740 000 tonni toorpuuvilla.

Niisugused olid meie maa materiaalsed ressursid, millega ta astus esimesse maailmasõtta.

See oli vana Venemaa majanduslik baas, mida võis kasutada sõjapidamiseks.

Mis puutub 1940. aastasse, siis toodeti meie maal selle aasta jooksul: 15 000 000 tonni malmi, s. o. peaaegu neli korda rohkem kui 1913. aastal; 18 300 000 tonni terast, s. o. neli ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; 166 000 000 tonni sütt, s. o. viis ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; 31 000 000 tonni naftat, s. o. kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal; 38 300 000 tonni müügiteravilja, s. o. 17 miljonit tonni rohkem kui 1913. aastal; 2 700 000 tonni toorpuuvilla, s. o. kolm ja pool korda rohkem kui 1913. aastal.

Niisugused olid meie maa materiaalsed ressursid, millega ta astus teise maailmasõtta.

See oli Nõukogude Liidu majanduslik baas, mida võis kasutada sõjapidamiseks.

Vahe, nagu näete, on kolossaalne.

Säärast enneolematut tootmise kasvu ei saa pidada lihtsaks ja tavali- seks maa arenemiseks mahajäänud olukorrast progressi poole. See oli hüpe, mille abil meie kodumaa muutus mahajäänud maast eesrindlikuks maaks, agraarmaast industriaalmaaks.

See ajalooline muudatus teostati kolme viisaastaku jooksul, alates 1928. aastast, esimese viisaastaku esimesest aastast. Enne seda aega tuli meil tegelda purustatud tööstuse taastamisega ning esimese maailmasõja ja kodusõja tagajärjel saadud haavade parandamisega. Kui seejuures arvesse võtta asjaolu, et esimene viisaastak täideti nelja aasta jooksul, kolmanda viisaastaku teostamise aga katkestas sõda selle viisaastaku neljandal aastal, siis selgub, et meie maa muutmiseks agraarmaast industriaalmaaks kulus kõigest ligikaudu kolmteist aastat.

Ei saa jätta tunnustamata, et kolmteistkümmend aastat on uskumatult lühike aeg säärase grandioosse ürituse teostamiseks.

Sellega õieti seletubki, et nende arvude avaldamine tekitas omal ajal välismaa ajakirjanduses järsult erinevate arvamuste tormi. Sõbrad otsustasid, et on toimumud „ime“. Meile paha soovivad aga kuulutasid, et viis- aastakud on „bolševistlik propaganda“ ja „Tšeka vigurid“. Et aga imesid maailmas ei sünni, Tšeka aga ei ole nii tugev, et muuta ühiskonna arenemise seadusi, siis tuli „avalikul arvamusel“ välismaal leppida faktidega.

Missuguse poliitika abil läks bolševistlikul parteil korda kindlustada need materiaalsed ressursid meie maal nii lühikese ajaga?

Eelkõige maa industrialiseerimise nõukoguliku poliitika abil.

Maa industrialiseerimise nõukogulik meetod erineb põhjalikult kapitalistlikust industrialiseerimise meetodist. Kapitalistlikes maades algab industrialiseerimine tavaliselt kergetööstusest. Et kergetööstus vajab vähem investeringuid ja kapital ringleb kiiremini, kusjuures kasu saamine on kergem kui rasketööstuses, siis kujuneb kergetööstus seal esimeseks industrialiseerimise objektiks. Alles pikema aja möödudes, mille kestel kergetööstus akumuleerib kasusid ja koondab neid pankadesse, alles pärast seda tuleb kord rasketööstuse kätte ja algab järk-järguline säästude voolamine rasketööstusse, et luua tingimused selle arendamiseks. Kuid see on kauakestev protsess, mis nõuab pikemat aega, mitu aastakümnet, mille jooksul tuleb oodata kergetööstuse arenemist ja virelda ilma rasketööstuseta. On arusaadav, et kommunistlik partei ei võinud asuda sellele teele. Partei teadis, et sõda läheneb, et ilma rasketööstuseta on võimatu maad kaitsta, et on vaja kiiresti asuda rasketöös- tuse arendamisele, et selles hiljaks jääda tähendab kaotada. Partei pidas meeles Lenini sõnu, et ilma rasketööstuseta on võimatu maa sõltumatust kaitsta, et ilma temata võib nõukogude kord hukkuda. Seepärast hülgas meie maa kommunistlik partei industrialiseerimise „tavalise“ tee ja alustas maa industrialiseerimist rasketööstuse arendamisega. See oli väga raske, kuid teostatav. Suurt abi osutas selles tööstuse ja pankade nationaliseerimine, mis võimaldas ressursside kiiret kogumist ja suunamist rasketööstusse.

Ei saa olla kahtlust, et ilma selleta poleks olnud võimalik saavutada meie maa muutmist industriaalmaaks niivõrd lühikese ajaga.

Teiseks — põllumajanduse kollektiviseerimise poliitika abil.

Et teha lõpp meie mahajäämusele põllumajanduse alal ja anda meie maale rohkem müügilija, rohkem puuvilla jne., oli vaja väiketalumajapidamiselt üle minna suurmajapidamisele, sest ainult suurmajapidamine saab rakendada uut tehnikat, kasutada kõiki agronoomia saavutusi ja anda rohkem müügitoodangut. Kuid suurmajapidamine on kahesugune, kapitalistlik ja kollektiivne. Kommunistlik partei ei võinud asuda põllumajanduse kapitalistliku arendamise teele mitte ainult põhimõtetlike kaalutluste tõttu, vaid ka sellepärast, et see eeldab liiga pikka arenemisteed ja nõuab enne talupoegade laostamist, nende muutmist sulasteks. Seepärast asus kommunistlik partei põllumajanduse kollektiviseerimise teele, põllumajapidamiste suurendamise teele talumajapidamiste ühendamise abil kolhoosidesse. Kollektiviseerimise meetod osutus ülimal määral progressiivseks meetodiks mitte ainult sellepärast, et ta ei nõudnud talupoegade laostamist, vaid eriti ka sellepärast, et ta andis võimaluse mõne aasta jooksul katta kogu maa suurte kollektiivmajapidamistega, kellel on võimalus rakendada uut tehnikat, kasutada kõiki agronoomia saavutusi ja anda meie maale rohkem müügitoodangut.

Pole kahtlust, et ilma kollektiviseerimise poliitikata me ei oleks suutnud niivõrd lühikese ajaga likvideerida meie põllumajanduse sajandeid kestnud mahajäämist.

Ei saa ütelda, et partei poliitika poleks kohanud vastupanu. Mitte ainult mahajäänud inimesed, kes on alati kõige uue vastu, vaid ka paljud väljapaistvad parteiliikmed kiskusid süstemaatiliselt parteid tagasi ja püüdsid igasuguste võtetega tirida teda „tavalisele“ kapitalistlikule arenemisteele. Kõigil trotskistide ja parempoolsete parteivastastel mahinatsioonidel, kogu nende „töö“ meie valitsuse ürituste saboteerimise alal oli üks eesmärk: ajada nurja partei poliitika ning pidurdada industrialiseerimist ja kollektiviseerimist. Kuid partei ei võtnud kuulda ühete ähvardusi ega teiste hädakisa ja läks kindlalt edasi, vaatamata kõigele. Partei teene seisab selles, et ta ei mugandanud ennast mahajäänutega, ei kartnud minna vastu voolu ja säilitas kogu aeg enda käes juhtiva jõu positsiooni. Ei saa olla kahtlust, et ilma säärase visaduse ja vastupidavusega ei oleks kommunistlik partei suutnud kaitsta maa industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitikat.

Kas kommunistlik partei on suutnud õigesti ära kasutada sel viisil loodud materiaalsed ressursid selleks, et arendada sõjatööstust ja varustada Punaarmee vajaliku relvastusega?

Ma arvan, et ta on seda suutnud, ja pealegi suurima eduga.

Kui mitte arvestada esimest sõja-aastat, millal tööstuse evakueerimine itta pidurdas sõjatööstuse arendamist, siis suutis partei ülejäänud kolme sõja-aasta jooksul saavutada säärast edu, mis andis talle võimaluse mitte ainult varustada rinnet küllaldasel hulgal suurtükkide, kuulipildujate, vintpüsside, lennukite, tankide ja laskemoonaga, vaid ka koguda reserve. Sealjuures on teada, et meie relvastus ei jäänud oma kvaliteedilt maha saksa omast, vaid üldiselt isegi ületas seda.

On teada, et meie tankitööstus tootis viimase kolme sõja-aasta jooksul iga aasta keskmiselt üle 30 000 tanki, iseliikuvat suurtüki ja soomusauto. (Tormilised kiiduavaldused.)

Edasi on teada, et meie lennukitööstus tootis sama aja jooksul iga aasta kuni 40 000 lennukit. (*Tormilised kiiduavaldused.*)

Samuti on teada, et meie suurtükitööstus tootis sama aja jooksul iga aasta kuni 120 000 igasuguse kaliibriga suurtükki (*tormilised kiiduavaldused*), kuni 450 000 kerge- ja raskekuulipildujat (*tormilised kiiduavaldused*), üle 3 miljoni vintpüssi (*kiiduavaldused*) ja ligi 2 miljonit auto- maati. (*Kiiduavaldused.*)

Lõppeks on teada, et meie miinipildujatööstus tootis ajavahemikus 1942. kuni 1944. aastani iga aasta keskmiselt kuni 100 000 miinipildujat. (*Tormilised kiiduavaldused.*)

Arusaadavalt toodeti üheaegselt vastaval hulgal suurtükimürske, mitmesugust liiki miine, lennukipomme, püssi- ja kuulipildujapadruneid.

On teada näiteks, et ainuüksi 1944. aastal toodeti üle 240 000 000 mürsu, pommi ja miini (*kiiduavaldused*) ja 7 400 000 000 padrunit. (*Tormilised kiiduavaldused.*)

Niisugune on üldjoontes pilt Punaarmee relvastuse ja laskemoonaga varustamisest.

Nagu näete, ei sarnane see tolle pildiga, mida kujutas endast meie armee varustamine esimese maailmasõja ajal, millal rinne kannatas krooniliselt suurtükkide ja mürskude puudust, millal armee sõdis ilma tankide ja lennuväeta, millal iga kolme sõduri peale anti välja üks vintpüss.

Mis puutub Punaarmee varustamisse toiduainete ja riietusega, siis on kõikidel teada, et rinne mitte üksnes ei kannatanud selles suhtes mingisugust puudust, vaid tal olid isegi vajalikud tagavarad.

Nii on lugu meie maa kommunistliku partei tööga perioodil enne sõja algust ja sõja enda kestel.

Nüüd mõni sõna kommunistliku partei tööplaanidest lähemaks tulevikuks. Teatavasti on need plaanid sõnastatud uues viieaasta-plaanis, mis peab kinnitatama lähemal ajal. Uue viieaasta-plaani põhilised ülesanded seisavad selles, et taastada meie maa kannatada saanud rajoonid, taastada tööstuse ja põllumajanduse sõjaeelne tase ja seejärel ületada see tase enam või vähem tunduvas ulatuses. Rääkimata juba sellest, et lähemal ajal kaotatakse kaardisüsteem (*tormilised, kauakestvad kiiduavaldused*), pööratakse erilist tähelepanu massikaupade tootmise laiendamisele, tööraha elutaseme tõstmisele kõigi kaupade hindade järjekindla alandamisega (*tormilised, kauakestvad kiiduavaldused*) ja igasuguste teadusliku uurimise instituutide laialdasele ehitamisele (*kiiduavaldused*), mis võimaldavad teadusel arendada oma jõude. (*Tormilised kiiduavaldused.*)

Ma ei kahtle selles, et kui me osutame vajalikku abi meie teadlastele, siis suudavad nad lähemal ajal mitte ainult järele jõuda teaduse saavutustele väljaspool meie maa piire, vaid need ka ületada. (*Kestvad kiiduavaldused.*)

Mis puutub plaanidesse pikema ajajärgu kohta, siis kavatseb partei organiseerida rahvamajanduse uut võimsat tõusu, mis annaks meile võimaluse tõsta meie tööstuse taseme, näiteks, kolmekordseks, võrreldes sõjaeelse tasemega. Meil on vaja saavutada, et meie tööstus võiks toota iga aasta kuni 50 miljonit tonni malmi (*kestvad kiiduavaldused*), kuni 60

miljonit tonni terast (*kestvad kiiduavaldused*), kuni 500 miljonit tonni sütt (*kestvad kiiduavaldused*), kuni 60 miljonit tonni naftat (*kestvad kiiduavaldused*). Ainult sel tingimusel võib loota, et meie Kodumaa on kindlustatud igasuguste juhuste eest. (*Tormilised kiiduavaldused*.) Selleks kulub vististi kolm uut viisaastakut, kui mitte rohkem. Kuid seda võib teha, ja me peame seda tegema. (*Tormilised kiiduavaldused*.)

Niisugune on minu lühike aruanne kommunistliku partei tegevusest hiljutises minevikus ja tema tööplaanidest tuleviku kohta. (*Tormilised, kauakestvad kiiduavaldused*.)

Teie asi on otsustada, kuivõrd õigesti on töötanud ja töötab partei (*kiiduavaldused*) ja kas ta ei oleks võinud töötada paremini. (*Naer, kiiduavaldused*.)

Räägitakse, et võitjate üle ei mõisteta kohut (*naer, kiiduavaldused*), et neid ei tule arvustada, ei tule kontrollida. See ei ole õige. Võitjate üle võib ja tuleb kohut mõista (*naer, kiiduavaldused*), neid võib ja tuleb arvustada ja kontrollida. See on mitte ainult asjale kasuks, vaid ka võitjate enestele (*naer, kiiduavaldused*); siis on vähem upsakust, rohkem tagasihoidlikkust. (*Naer, kiiduavaldused*.) Ma arvan, et valimiskampaania on valijate kohus kommunistliku partei kui valitseva partei üle. Valimiste tulemused aga tähendavad valijate kohtuotsust. (*Naer, kiiduavaldused*.) Meie maa kommunistlik partei ei oleks palju väärt, kui ta kardaks kriitikat, kontrolli. Kommunistlik partei on valmis võtma vastu valijate kohtuotsuse. (*Tormilised kiiduavaldused*.)

Valimisvõitluses ei esine kommunistlik partei üksinda. Ta läheb valimistele blokis parteitutega. Varematal aegadel suhtusid kommunistid parteitutesse ja parteitusesse mõninga umbusuga. See on seletatav sellega, et parteituse lipu taha varjasid end sageli mitmesugused kodanlikud rühmad, kellel ei olnud kasulik esineda valijate ees ilma maskita. Nii oli minevikus. Kuid nüüd on meil teised ajad. Parteituid eraldab nüüd kodanlusest barjäär, mida nimetatakse nõukogude ühiskondlikuks korraks. Seesama barjäär ühendab parteituid kommunistidega ühese ühiseks nõukogude inimeste kollektiiviks. Elades ühises kollektiivis võitlesid nad koos meie maa võimsuse tugevdamise eest, üheskoos sõdisid ja valasid verd rinnetel meie Kodumaa vabaduse ja suuruse nimel, üheskoos sepiatasid ja saavutasid võidu meie maa vaenlaste üle. Vahe nende vahel seisab ainult selles, et ühed kuuluvad parteisse, teised aga mitte. Kuid see on formaalne vahe. Tähtis on see, et nii ühed kui ka teised teevad üht ühist tööd. Seepärast on kommunistide ja parteitute blokk loomulik ja eluline. (*Tormilised, kauakestvad kiiduavaldused*.)

Lõpuks lubage mul avaldada teile tänu usalduse eest, mida te mulle olete osutanud (*kestvad kiiduavaldused, mis ei vaibu niipea. Hüüe kohalt: „Kõigi võitjate suurele väepealikule seltsimees Stalinile -- hurraa!“*), seades mind üles Ülemnõukogu saadikukandidaadiks. Te ei tarvitse kahelda, et ma püüan õigustada teie usaldust. (*Kõik tõusevad püsti. Tormilised, kaua mitte vaibuda tahtvad kiiduavaldused, mis paisuvad ovatsiooniks. Mitmesugustest saali osadest kostavad hüüded: „Elagu suur Stalin, hurraa!“, „Suurele rahvaste juhile hurraa!“, „Au suurele Stalinile!“ „Elagu seltsimees Stalin, kogu rahva kandidaat!“, „Au kõigi meie võitjate loojale seltsimees Stalinile!“*)

NÕUKOGUDE LIIDU HUMN

*Sõnad Sergei Mihhalkovilt ja El-Registanilt
Viis Aleksander Aleksandrovilt*

On vabade riikide murdmatu Liidu
loond jäädavaks ajaks suur Venemaa hõim.
Sest elagu rahvastest võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste sõpruse, vendluse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Meil tormidest helendas vabaduspäike,
Suur Lenin meil valgustas võitluste teid.
Truuks rahvale Stalin meid kasvatas kõiki,
tööks, kangelastegudeks innustas meid.

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste õnne ja õitsengu maal!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

Kõik nurjatud kallaletungijad väärab
me lahinguis kaevanud võimas armee.
Me võitluste hoog sugupõlvedeks määrab
aus, kuulsuses hiilgama Isamaa tee.

Au sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste jäädava kuulsuse maa!
Kõrgel me Nõukogu rahvalipp lehvigu,
võidult meid võidule juhtigu ta!

EESTI NSV HUMN

Sõnad J. Semperilt

Viis G. Ernesaksalt

Jää kestma, Kalevite kange rahvas,
ja seisa kaljuna, me kodumaa!
Ei vaibund kannatustes sinu vahvus,
end läbi sajanditest murdsid sa.
Ja tõusid töötajate vabaks maaks,
et päikene su päevadesse paista saaks.

Töös huuga tehas, vili nurmel vooga,
sirp lõika, alasile haamer löö!
Nõukogu elu, tuksu võimsa hooga,
too õnne rahvale, me tubli töö!
Me Liidu rahvaste ja riike seas
sa, Eesti, sammu esimeste kindlas reas!

Kui kants — nii seisavad su kodurannad,
su ees vaid lainetavad laiad veed.
Sa kõrgel leninlikku lippu kannad,
suur Stalin juhtimas su tõusuteed.
Käi kindlalt, saatmas sind su õnneteel
me võitlusvaim ja kohkumatu mehemeel!

TABELKALENDER 1946

	JAANUAR	VEEBRUAR	MÄRTS
Esmasp.	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25
Teisip.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26
Kolmap.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27
Neljap.	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
Reede	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29
Laup.	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30
Pühap.	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31
	APRILL	MAI	JUUNI
Esmasp.	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Teisip.	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Kolmap.	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Neljap.	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Reede	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Laup.	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Pühap.	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
	JUULI	AUGUST	SEPTEMBER
Esmasp.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Teisip.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Kolmap.	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Neljap.	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Reede	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Laup.	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Pühap.	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29
	OKTOOBER	NOVEMBER	DETSEMBER
Esmasp.	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
Teisip.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
Kolmap.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Neljap.	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Reede	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
Laup.	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Pühap.	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29

Kevade algus 21. III

1946. a. 365 päeva

Sügise algus 23. IX

Suve algus 22. VI

Talve algus 22. XII

TABELKALENDER 1947

	JAANUAR	VEEBRUAR	MARTS
Esmasp.	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31
Teisip.	7 14 <u>21</u> 28	4 11 18 25	4 11 18 25
Kolmap.	1 8 15 <u>22</u> 29	5 12 19 26	5 12 19 26
Neljap.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27
Reede	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
Laup.	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29
Pühap.	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30
	APRILL	MAI	JUUNI
Esmasp.	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Teisip.	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Kolmap.	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Neljap.	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Reede	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Laup.	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Pühap.	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
	JUULI	AUGUST	SEPTEMBER
Esmasp.	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Teisip.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Kolmap.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Neljap.	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25
Reede	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Laup.	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Pühap.	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
	OKTOOBER	NOVEMBER	DETSEMBER
Esmasp.	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
Teisip.	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
Kolmap.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
Neljap.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Reede	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Laup.	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
Pühap.	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28

Kevade algus 21. III
Suve algus 22. VI

1947. a. 365 päeva

Sügise algus 23. IX
Talve algus 22. XII

RIIKLIKUD PUHAD JA TÄHTPÄEVAD

1946

21. jaan. — Suri V. I. Lenin 1924. a.
22. jaan. — Leinapäha. V. I. Lenini ja 1905. a. 9. jaan. mälestuspäev.
10. veebr. — NSVL Ülemnõukogu valimised.
23. veebr. — Punaarmee ja Sõjalaevastiku 28. aastapäev.
8. märts — Rahvusvaheline naistepäev.
18. märts — Pariisi Kommuuni päev.
1. mai — Ülemaailmne töölistpäha.
5. mai — Ajakirjanduse päev.
9. mai — Võidupäha.
21. juuli — Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi 6. aastapäev.
—, — Üleliiduline kehakultuuripäev.
28. juuli — NSV Liidu Sõjalaevastiku päev.
4. aug. — Üleliiduline raudteelaste päev.
6. aug. — Eesti NSV vastuvõtmine NSV Liitu 1940. a.
18. aug. — Üleliiduline lennupäev.
3. sept. — Võidupäha Jaapani üle.
7. nov. — Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 29. aastapäev.
19. nov. — Kahurväe päev.
24. nov. — Eesti NSV lõplik puhastamine saksa okupantidest 1944. a.
5. dets. — Konstitutsioonipäev.

T Ä H T P Ä E V I J A M Ä R K M E I D

JAANUAR

1. jaan. 1919 — Kuulutati välja Valge-Vene Nõukogude Sotsialistlik vabariik.
1799 — Sündis Fr. R. Faehlmann, eesti kirjamees (surnud 22. IV 1850).
2. jaan. 1871 — Suri K. D. Ušinski, kuulus vene pedagoog (sünd. 1824).
3. jaan. 1920 — Vabastati Tzaritsõn Punaarmee poolt.
6. jaan. 1920 — Taganrogi vabastamine valgete vägede käest.
1943 — Avaldati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus uute eraldusmärkide (õlakute) sisseseadmisest Punaarmee isikulisele koosseisule.
7. jaan. 1933 — Seltsimees Stalini aruanne ÜK(b)P KK ja KKK ühendatud pleenumil esimese viisaastaku kokkuvõtete kohta.
1887 — Sündis Oskar Luts, eesti kirjanik.
8. jaan. 1902 — Sündis G. M. Malenkov, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, ÜK(b)P KK sekretär, NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi liige.
1856 — Sündis August Kitzberg, väljapaistev eesti näitekirjanik (surnud 10. X 1927).
1877 — Suri N. A. Nekrassov, kuulus vene poeet (sünd. 1821).
10. jaan. 1883 — Sündis A. N. Tolstoi, kuulus vene kirjanik, akadeemik-ordenikandja, Stalini preemia laureaat (surnud 23. II 1945).
12. jaan. 1941 — Nõukogude Eesti saadikute valimised NSVL Ülemnõukogusse.
1938 — Avati NSV Liidu Ülemnõukogu esimene istungjärg.
1860 — Sündis Aleksander Läte, eesti helilooja.
13. jaan. 1703 — Ilmus esimene ajaleht Venemaal (esimene eestikeelne ajaleht, „Tarto-ma rahva Näddali Leht“, hakkas ilmuma 1806. a.).
1907 — Suri Jakob Hurt, väljapaistev eesti rahvaluule-koguja (sünd. 22. VII 1839).
15. jaan. 1920 — Idarinde likvideerimine. Nõukogude võimu uuesti jaluleseadmine Siberis.
1919 — Saksa proletariaadi juht Karl Liebknecht ja Rosa Luxemburg tapeti roimarlikult Noske-Scheidemanni sotsialistide-äraandjate valituse poolt.

16. jaan. 1905 — Streigi algus Putilovi tehases Peterburis.
17. jaan. 1945 — Punaarmee osad vabastasid Poola pealinna Varsavi saksa okupantidest.
- 1918 — Avaldati III Ülevenemaalise Nõukogude Kongressi poolt vastuvõetud „Töötava ja ekspüateeritava rahva õiguste deklaratsioon“.
18. jaan. 1943 — Leningradi blokaadi läbimurdmine.
- 1912 — Avati VSDTP VI („Praha“) konverents.
- 1654 — Ühendati Ukraina Venemaaga.
- 1907 — Sündis Hando Mugasto, eesti graafik (surn. 11. VI 1937).
19. jaan. 1945 — Punaarmee osad vabastasid Poola suure tööstuskeskuse Lodzi linna ja Poola muistse pealinna Krakovi.
21. jaan. 1924 — Suri Vladimir Iljitš Lenin.
- 1870 — Suri A. M. Herzen (sünd. 6. IV 1812).
22. jaan. — Leinapäha — V. I. Lenini ja 1905. a. 9. jaanuari mälestuspäev.
23. jaan. 1905 — Üldstreigi algus Moskvas.
25. jaan. 1935 — Suri V. V. Kuibõšev, vana bolševik, Lenini ja Stalini kaasvõitleja (sünd. 1888).
26. jaan. 1934 — ÜK(b)P XVII kongressi — võitjate kongressi — avamine.
- 1924 — Petrograd nimetati ümber Leningradiks.
27. jaan. 1944 — Leningrad vabastati täiesti vaenlase blokaadist.
28. jaan. 1918 — V. I. Lenin kirjutas alla dekreedile Töölis-Talu-poegade Punaarmee organiseerimise kohta.
- 1945 — Punaarmee osad vabastasid täielikult Nõukogude Leedu saksa rööv vallutajatest.
29. jaan. 1860 — Sündis A. P. Tšehhov, väljapaistev vene kirjanik (surnud 1904).
30. jaan. 1932 — ÜK(b)P XVII konverentsi avamine, kes võttis vastu direktiivid teise viisaastaku plaani koostamiseks.
- 1878 — Sündis Anton Hansen-Tammsaare, suur eesti kirjanik (surn. 1. märtsil 1940).

VEEBRUAR

1. veebr. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Kingissepa linna.
- 1926 — Moodustati Kirgiisi ANSV; 1936. a. — liiduvabariik.
2. veebr. 1943 — Saksa fašistlike vägede lõplik likvideerimine Stalingradi rajoonis.
- 1885 — Sündis M. V. Frunze, üks Punaarmee suurim organisaaator ja väejuht (surn. 31. X 1925).
4. veebr. 1931 — Seltsimees Stalini kõne „Majandusmeeste ülesandeist“.

4. veebr. 1881 — Sündis K. J. Vorošilov, Nõukogude Liidu marssal, NSVL Ministrite Nõukogu aseesimees, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige.
8. veebr. 1834 — Sündis D. L. Mendelejev, geniaalne vene teadlane-keemik (surn. 1907).
1725 — Suri Peeter I (sünd. 1672).
9. veebr. 1904 — Vene-Jaapani sõja algus.
1881 — Suri F. M. Dostojevski, suur vene kirjanik (sünd. 1821).
10. veebr. 1837 — Suri A. S. Puškin, suur vene rahvuslik poeet (sünd. 6. VI 1799).
11. veebr. 1935 — Avati II Üleliiduline kolhoosnike-lööktöölise kongress, kes võttis vastu põllumajandusliku artelli näidis-põhikirja.
1809 — Sündis Charles Darwin, kuulus õpetlane, põlvenemis- ja arenemisõpetuse looja (surn. 1882).
13. veebr. 1945 — Punaarmee osad vabastasid täielikult Ungari pealinna Budapesti.
1945 — Avaldati kolme liitlasriigi — Nõukogude Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Suur-Britannia juhtide avaldus Krimmi konverentsi töötulemuste kohta.
14. veebr. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Rostovi linna Doni ääres.
1918 — Avaldati Rahvakomissaride Nõukogu dekreet „Sotsialistliku Töolis-Talupoegade Punaalavastiku kohta“.
15. veebr. 1933 — Avati I Üleliiduline kolhoosnike-lööktöölise kongress.
1857 — Suri M. I. Glinka, kuulus vene komponist, vene ooperi uue kooli looja (sünd. 1804).
17. veebr. 1944 — Lõpetati operatsioonid sakslaste 8. armee kümne diviisi ja ühe brigaadi hävitamiseks, kes Punaarmee poolt olid sisse piiratud Korsun-Ševtšenkovski rajoonis.
1862 — Sündis Ed. Bornhöhe, eesti kirjanik (surn. 17. XI 1923).
18. veebr. 1937 — Suri G. K. Ordžonikidze, — Lenini ja Stalini kaasvõitleja, tuline bolševik (sünd. 1886).
19. veebr. 1933 — Seltsimees Stalini kõne I Üleliidulisel kolhoosnike-lööktöölise kongressil.
20. veebr. 1819 — Asutati Peterburi ülikool.
21. veebr. 1920 — Organiseeriti Venemaa elektrifitseerimise riiklik komisjon.
23. veebr. — Punaarmee ja Sõjalaevastiku päev.
1918 — Punaarmee sünnipäev; päev, mil noor Punaarmee purustas saksa Wilhelmi väed Narva ja Pihkva all.
1945 — Suri väljapaistev vene kirjanik A. N. Tolstoi.
24. veebr. 1856 — Suri vene matemaatik N. I. Lobatševski (sünd. 1793).

25. veebr. 1921 — Menševike võimu kukutamine Gruusias ja Gruusia NSV väljakuulutamise; 1936. aastast — liiduvabariik.
26. veebr. 1896 — Sündis A. A. Ždanov, ÜK(b)P KK sekretär, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige.
27. veebr. 1939 — Suri N. K. Krupskaja — üks bolševike partei vanemaid liikmeid, V. I. Lenini naine, sõber ja lähem abiline (sünd. 1869).
- 1936 — Suri akadeemik I. P. Pavlov, kuulus vene füsioloog, tingimusliku refleksi teooria looja (sünd. 1849).

MÄRTS

1. märtsil 1940 — Suri Anton Hansen-Tammsaare, suur eesti kirjanik (sünd. 30. I 1878).
2. märtsil 1930 — Avaldati seltsimees Stalini kirjutus „Peapööritus edusammudest“.
3. märtsil 1937 — Seltsimees Stalini aruanne ÜK(b)P KK pleenumil „Parteitöö puudustest ning trotskistide ja teiste kahekeelsete likvideerimisvahenditest“.
4. märtsil 1852 — Suri N. V. Gogol, kuulus vene kirjanik (sünd. 1809).
5. märtsil 1865 — Sündis Ed. Vilde, suur eesti kirjanik (surn. 26. XII 1933).
- 1914 — Suri väljapaistev vene reisija ja põhjamaaurija G. J. Sedov.
6. märtsil 1943 — Avaldati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus NSVL relvastatud jõudude Kõrgemale Ülemjuhatajale J. V. Stalinile Nõukogude Liidu marssali aukraadi andmise kohta.
8. märtsil — Rahvusvaheline naistepäev.
- 1921 — VK(b)P X kongressi avamine.
9. märtsil 1890 — Sündis V. M. Molotov, Lenini ja Stalini kaasvõitleja, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe esimene ase-täitja, NSVL välisminister.
- 1814 — Sündis T. G. Ševtšenko — suur ukraina rahvuspoet ja kunstnik (surnud 10. III 1861).
10. märtsil 1939 — ÜK(b)P XVIII kongressi avamine.
- 1564 — Ilmus Venemaal esimene trükitud raamat (esimene eestikeelne raamat, Wanradt-Köllli katekismus, ilmus 1535. a.).
12. märtsil 1917 — Isevalitsuse kukutamine Venemaal. Kodanlik-demokraatlik Veebruarirevolutsioon.
13. märtsil 1898 — VSDTP I kongressi avamine (Minskis).
14. märtsil 1883 — Suri Karl Marx (sünd. 5. V 1818).
15. märtsil 1924 — Moodustati Tadžiki autonoomne vabariik; 1929. aastast — liiduvabariik.

16. märtsil 1919 — Suri J. M. Sverdlov, üks suuremaid bolševike partei organiseerijaid (sünd. 1885).
18. märtsil 1919 — Pariisi Kommuuni päev. VK(b)P VIII kongressi avamine.
19. märtsil 1882 — Suri C. R. Jakobson, eesti kirjamees ja poliitikategelane (sünd. 26. VII 1841).
22. märtsil 1902 — Batumi tööliste grandioosne poliitiline demonstratsioon seltsimees Stalini juhtimisel.
23. märtsil 1919 — Moodustati Baškiiri ANSV.
24. märtsil 1888 — Sündis Viktor Kingissepp, eesti võitleva töörahva juht (tapeti eesti kodanlike natsionalistide kliki poolt 4. V 1922).
27. märtsil 1922 — Algas VK(b)P XI kongress — viimane partei-kongress V. I. Lenini osavõtul.
28. märtsil 1868 — Sündis Maksim Gorki (Aleksi Maksimovitš Peškov) — suur proletaarne kirjanik (surn. 18. VI 1936).
29. märtsil 1899 — Sündis L. P. Beria, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, NSV Liidu Ministrite Nõukogu aseesimees.
- 1920 — Algas VK(b)P IX kongress.
31. märtsil 1809 — Sündis N. V. Gogol, suur vene kirjanik (surn. 1852).

APRILL

1. aprillil 1939 — Suri A. S. Makarenko, väljapaistev nõukogude kirjanik-pedagoog.
2. aprillil 1944 — Avaldati Nõukogude valitsuse teadaanne Punaarmee osade astumisest Rumeenia territooriumile.
3. aprillil 1930 — Ilmus seltsimees Stalini kirjutis „Vastus seltsimeestele-kolhoosnikele“.
5. aprillil 1920 — Vangistati ja põletati jaapanlaste poolt Sergei Lazo, bolševik, Kaug-Ida partisanide juht.
6. aprillil 1919 — Vabastati Odessa Punaarmee poolt ja likvideeriti välismaine interventsioon Lõuna-Venemaal.
8. aprillil 1872 — Ilmus Venemaal Karl Marxi „Kapital“.
10. aprillil 1944 — Punaarmee osad vabastasid Odessa linna.
- 1924 — Seltsimees Stalin hakkas pidama Sverdlovi nimelises ülikoolis loenguid leninismi alustest.
11. aprillil 1944 — Punaarmee osad vabastasid Kertši linna.
12. aprillil 1945 — Suri Ameerika Ühendriikide president F. D. Roosevelt.
13. aprillil 1945 — Punaarmee osad vabastasid Austria pealinna Viini.
14. aprillil 1930 — Suri V. V. Majakovski — nõukogude ajastu andekaim poeet (sünd. 19. VII 1894).
15. aprillil 1944 — Suri armeekindral N. F. Vatutin, 1. Ukraina rinde juhataja, bolševike partei ustav poeg, üks parimaid Punaarmee juhte.

16. aprillil 1934 — Asutati Nõukogude Liidu Kangelase nimetus.
 1917 — Saabus V. I. Lenin välismaalt Petrogradi.
 1927 — Suri K. T ü r n p u, eesti helikunstnik (sünd. 13. VIII 1865).
17. aprillil 1923 — Avati VK(b)P XII kongress.
 1917 — V. I. Lenin avaldas oma „Aprilliteesid“.
 1912 — Leena kullakaevanduste tööliste mahalaskmine tsaari sandarmeeria poolt.
 1894 — Sündis N. S. H r u š t š e v, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, Ukraina K(b)P KK sekretär, Ukraina NSV Ministrite Nõukogu esimees.
21. aprillil 1945 — Kirjutati alla Nõukogude Liidu ja Poola vabariigi vaheline sõpruse, vastastikuse abistamise ja püstitatavale koostöö leping.
22. aprillil 1870 — Sündis Vladimir Iljitš Lenin.
 1850 — Suri Fr. R. F a e h l m a n n, eesti kirjamees (sünd. 1. I 1799).
23. aprillil 1929 — ÜK(b)P XVI kongressi avamine, kes võttis vastu esimese viisaastaku plaani.
 1906 — VSDTP IV („Ühinemis“-) kongressi avamine.
 1343 — Eestlaste suur Jüriöö ülestõus saksa orjastajate-rüütlite ja mõisnike vastu.
25. aprillil 1945 — Punaarmee osad ja Inglise-Ameerika väed lõikasid läbi saksa vägede rinde ja ühinesid Saksamaa keskuses Torgau linna rajoonis.
 1945 — San Franciscos algas Ühinenud Rahvuste konverents rahu ja julgeoleku säilitamise rahvusvahelise organisatsiooni põhikirja väljatöötamiseks.
 1905 — VSDTP III kongressi avamine Londonis.
27. aprillil 1925 — VK(b)P XIV konverentsi avamine.
28. aprillil 1920 — Azerbaidžani NSV väljakuulutamise.
 1813 — Suri M. I. K u t u z o v, suur vene väejuht (sünd. 1745).
29. aprillil 1929 — Avaldati ÜK(b)P XVI kongressi üleskutse NSV Liidu töölisklassile sotsialistliku võistluse arendamiseks.
30. aprillil 1864 — Sündis J u h a n L i i v, eesti luuletaja (surn. 1. XII 1913).

MAI

1. mail — Ülemaailmne töölispüha.
2. mail 1945 — Punaarmee osad vallutasid täielikult Saksamaa pealinna Berliini, saksa imperialismi keskuse ja saksa agressiooni kolde.
4. mail 1922 — Tapeti Viktor Kingissepp, eesti võitleva töörahva juht (sünd. 24. III 1888).

4. mail 1935 — Seltsimees Stalini kõne Kremli lossis Punaarmee Akadeemia lõpetajaile.
5. mail — Ajakirjanduse päev.
1912 -- Ilmus enamliku ajalehe „Pravda“ esimene number.
1818 — Sündis Karl Marx.
7. mail 1945 — Punaarmee osad vabastasid täielikult Breslau linna.
1917 — Avati VII („Aprilli“) bolševike konverents, kes võttis oma otsuste aluseks V. I. Lenini teesid „Proletariaadi ülesannetest praeguses revolutsioonis“.
8. mail 1945 — Kirjutati Berliinis alla Saksa sõjajõudude tingimusteta kapitulatsiooni aktile.
1945 — Avaldas NSVL Ülemnõukogu Presiidium seadluse 9. mai kuulutamise kohta Võidupühaks.
1945 — Punaarmee osad vallutasid Dresdeni linna.
9. mail — Võidupüha.
1945 — Seltsimees Stalin avaldas Võidupüha puhul läkituse rahvale.
1945 — Punaarmee osad vabastasid saksa rööv vallutajatest meiega liidus oleva Tšehhoslovakkia pealinna Praha.
1944 — Punaarmee osad vabastasid kindluse ja tähtsama merebaasi Musta mere ääres — Sevastopoli linna, ja puhastasid lõplikult Krimmi saksa fašistlikest rööv vallutajaist.
11. mail 1917 — Punakaardi organiseerimise algus Petrogradis.
13. mail 1907 — VSDTP V kongressi avamine.
15. mail 1936 — V. I. Lenini Keskmuseumi avamine Moskvast.
1935 — Moskva allmaaraudtee esimese, L. M. Kaganovitši nimelise liini avamine.
16. mail 1849 — Karl Marx saadeti Saksamaalt välja.
1890 — Suri Mihkel Veske, eesti keele- ja kirjamees (sünd. 28. I 1843).
1819 — Sündis J. V. Jannsen, esimene eesti elukutseline ajakirjanik (surn. 13. VI 1890).
17. mail 1938 — Seltsimees Stalini kõne Kremli kõrgemate koolide töötajate vastuvõtul.
18. mail 1800 — Suri A. V. Suvorov, kuulus vene väejuht (sünd. 1730).
19. mail 1888 — Sündis N. M. Švernik, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liikmekandidaat, NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, VNFSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees.
1904 — Ilmus trükist V. I. Lenini töö „Üks samm edasi, kaks sammu tagasi“.
23. mail 1924 — VK(b)P XIII kongressi avamine.

24. mail 1905 — Sündis M. A. Solohhov, väljapaistev Nõukogude kirjanik, akadeemik, ordenikanja, Stalini preemia laureaat.
- 1945 — NSV Liidu valitsus korraldas suure vastuvõtu Punaarmee väejuhtide auks. Vastuvõtul kõneles seltsimees Stalin vene rahva määratu suurest osast võidu saavutamisel fašismi üle.
25. mail 1895 — Sündis N. A. Ššors, kodusõja kangelane (hukkunud 1919).
29. mail 1873 — Sündis Rudolf Tobias, eesti helikunstnik (surn. 29. X 1918).
30. mail 1916 — Suri G. V. Plehhanov, väljapaistev vene marksist (sünd. 1856).
31. mail 1891 — Valmis kuulus Siberi raudtee.

JUUNI

2. juunil 1882 — Suri Garibaldi, itaalia revolutsionäär-demokraat, vabatahtlike organisator.
4. juunil 1885 — Sündis J. M. Sverdlov (surn. 1919).
5. juunil 1945 — NSVL valitsuse volitusel Nõukogude okupatsioonivägede ülemjuhataja Saksamaal Nõukogude Liidu marssal G. K. Žukov, Ameerika Ühendriikide valitsuse volitusel armeekindral D. Eisenhower, Ühendatud Kuningriigi valitsuse volitusel feldmarssal B. L. Montgomery ja Prantsuse Vabariigi ajutise valitsuse volitusel kindral Delatre de Tassigni kirjutasid alla Berliinis deklaratsioonile Saksamaa lüüasaamise ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Ühendatud Kuningriigi valitsuste ning Prantsuse Vabariigi ajutise valitsuse poolt Saksamaa suhtes ülemvõimu enda peale võtmise kohta.
6. juunil 1944 — Algas Briti ja Ameerika vägede maabumine Prantsusmaa põhjarannikul.
- 1799 — Sündis A. S. Puškin, suur vene rahvapoet (surn. 1837).
7. juunil 1935 — Suri I. V. Mitšurin, väljapaistev nõukogude teadlane, looduse julge ümberkujundaja (sünd. 1855).
- 1843 — Suri V. G. Belinski, kuulus vene kriitik, demokraat ja revolutsionäär (sünd. 1811).
10. juunil 1944 — Punaarmee osad läksid üle pealetungile Karjala maakitsusel põhja pool Leningradi.
11. juunil 1937 — Suri Hando Mugasto, eesti graafik (sünd. 18. I 1907).
12. juunil 1937 — Suri M. I. Uljanova, bolševike partei kauaaegne liige, V. I. Lenini õde (sünd. 1878).

13. juunil 1890 — Suri J. V. Jannsen, eesti esimene elukutseline ajakirjanik.
14. juunil 1886 — Suri A. N. Ostrovski, suur vene dramaturg (sünd. 1823).
16. juunil 1671 — Hukati S. T. Razin, Doni kasakas, talupoegade ülestõusu juht.
18. juunil 1936 — Tapeti roimarlikult trotskistlik-buhhaarinlike bandiitide poolt suur proletaarlik kirjanik Maksim Gorki (sünd. 1868).
20. juunil 1933 — Suri Klara Zetkin, saksa proletariaadi juht (sünd. 5. VII 1857).
21. juunil 1940 — Töötava rahva võimuletulek Eestis.
22. juunil 1941 — Fašistliku Saksamaa röövellik kallaletung Nõukogude Liidule. Algas Nõukogude rahva Suur Isamaasõda fašistliku Saksamaa vastu.
23. juunil 1931 — Seltsimees Stalini kõne majandusmeeste nõupidamisel „Uus olukord — uued majandusliku ülesehitustöö ülesanded“.
24. juunil 1945 — Moskvas toimus Saksamaa üle Suures Isamaasõjas saavutatud võidu tähistamiseks tegevarmee, Sõjalaevastiku ja Moskva garnisoni vägede paraad — võitja-armee ajalooline paraad.
26. juunil 1945 — NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi autasustas Nõukogude Liidu marssali J. V. Stalini „Võidu“ ordeniga erakordsete teenete eest kõigi Nõukogude Liidu relvastatud jõudude organiseerimisel ja nende oskusliku juhtimise eest Suures Isamaasõjas, mis lõppes täieliku võiduga hitlerliku Saksamaa üle.
- 1945 — NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega anti Nõukogude Liidu marssalile J. V. Stalinile, kes meie kodumaa ja tema pealinna Moskva kaitsmise rasketel päevadel juhtis Punaarmee ning erakordse mehisusega ja otsustavusega juhatas võitlust hitlerliku Saksamaa vastu, Nõukogude Liidu Kangelase nimetus ühes Lenini ordeni ja „Kuldtähe“ medaliga.
27. juunil 1945 — NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega anti NSVL kõigi relvastatud jõudude Kõrgemale Ülemjuhatajale J. V. Stalinile kõrgeim sõjaväeline auaste — Nõukogude Liidu Generalissimuse nimetus.
- 1905 — Revolutsiooniline ülestõus soomuslaeval „Potjomkin“.
28. juunil 1945 — NSV Liidu Riigikaitse Rahvakomissari Nõukogude Liidu Generalissimuse seltsimees Stalini käskkirjaga nimetati Punaarmee Eesti Tallinna Laskurkorpus Eesti Tallinna Kaardiväe Laskurkorpuseks.

JUULI

3. juulil 1941 — Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini esinemine raadios seoses fašistliku Saksamaa reetliku kallaletungiga NSV Liidule.
 1944 — Punaarmee osad vabastasid Nõukogude Valge-Vene pealinna Minski.
5. juulil 1857 — Sündis Klara Zetkin, üks saksa proletariaadi juhte (surn. 20. VI 1933).
8. juulil 1937 — Jaapan alustas sõda Hiinaga.
 1944 — Anti NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus „Riikliku abi suurendamisest rasedaile naistele, lasterikastele emadele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunime „Sangar-ema“ sisseseadmisest ja ordeni „Ema au“ ning medali „Emamedal“ asutamisest.
 1944 — Stalini nimelise Uurali autotehase käiklaskmine.
10. juulil 1935 — Avaldati NSV Liidu RKN ja ÜK(b)P KK määrus Moskva rekonstruktsiooni üldplaani kohta.
11. juulil 1920 — Seltsimees Stalini saabumine läänerrindele. Punaarmee vabastas Minski valge-poolakate käest.
12. juulil 1855 — Suri admiral Nahhimov, Sevastopoli kangelane (sünd. 1803).
13. juulil 1944 — Punaarmee osad vabastasid Leedu Nõukogude Vabariigi pealinna Vilniuse.
14. juulil 1940 — Esimesed vabad rahvaesinduse valimised Eestis, Leedus ja Lätis pärast töötava rahva võimule tulekut.
15. juulil 1937 — Lõpetati Moskva-Volga kanali ehitus.
 1904 — Suri A. P. Tšehhov, suur vene kirjanik (sünd. 1860).
16. juulil 1917 — Tööliste ja soldatite relvastatud demonstratsioonid Petrogradis võimu ülemineku loosungi all Nõukogudele („Juulipäevad“).
19. juulil 1917 — Ajutine Valitsus andis välja käsu Lenini areteerimiseks.
 1941 — Avaldati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus Rahvakomissaride Nõukogu esimehe seltsimees Stalini määramise kohta NSVL riigikaitse rahvakomissariks.
20. juulil 1926 — Suri F. E. Dzeržinski, kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse väljapaistev tegelane (sünd. 1877).
21. juulil — Üleliiduline kehakultuuripäev.
 1940 — Eesti, Leedu, Läti kuulutamise Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.
22. juulil 1839 — Sündis Jakob Hurt, väljapaistev eesti rahvaluulekoguja (surn. 13. I 1907).
23. juulil 1944 — Punaarmee osad vabastasid Pihkva linna.

26. juulil 1841 — Sündis C. R. Jakobson, eesti kirjamees ja poliitikategelane (surn. 19. III 1882).
 1944 — Punaarmee osad vabastasid Narva linna.
27. juulil 1841 — Suri M. I. Lermontov, kuulus vene poeet (sünd. 1814).
 1944 — Punaarmee osad vabastasid Bialystoki, Stanislavovi, Daugavpils, Rezekne, Lvovi, Siauliai linna.
28. juulil — NSV Liidu Sõjalaevastiku päev.
29. juulil 1944 — Avaldati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus Nõukogude Liidu marssali J. V. Stalini autasustamisest „Võidu“ ordeniga.
 1938 — Meie piirivalve kangelaslike võitluste algus Hasani järve juures Jaapani-Mandžukuo vägedega, kes tulid üle Nõukogude riigi piiri.
30. juulil 1935 — Seltsimees Stalini kõne raudteetranspordi tööliste vastuvõtul Kremlis.

AUGUST

1. aug. 1914 — Saksamaa kuulutas sõja Venemaale.
 1944 — Punaarmee osad vabastasid Kaunase linna.
2. aug. 1945 — Lõppes kolme riigi Berliini konverents.
 1933 — Avati Stalini-nimeline Balti — Valge mere kanal.
3. aug. 1940 — Leedu NSV vastuvõtmine NSV Liitu.
 1920 — Suri Peeter Süda, eesti helikunstnik (sünd. 30. I 1883).
4. aug. — Üleliiduline raudteelaste päev.
 1822 — Suri Kristjan Jaak Peterson, eesti luuletaja (sünd. 14. III 1801).
5. aug. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Orjoli ja Belgorodi linna.
 1940 — Läti NSV vastuvõtmine NSV Liitu.
 1895 — Suri Friedrich Engels (sünd. 28. XI 1820).
 1844 — Sündis I. E. Repin, suur vene maalikunstnik (surn. 1930).
6. aug. 1940 — Eesti NSV vastuvõtmine NSV Liitu.
7. aug. 1884 — Sündis Nikolai Triik, eesti maalikunstnik (surn. 1940).
8. aug. 1945 — Tehti Nõukogude Valitsuse poolt otsus kuulutada Nõukogude Liit 9. augustist peale sõjasolevaks Jaapaniga.
 1917 — Avati VSDTP (bolševike) VI kongress. Kongress seadis partei sihiks relvastatud ülestõusu ja sotsialistliku revolutsiooni.
11. aug. 1886 — Suri Lydia Koidula, suur eesti ärkamisaja luuletaja (sünd. 24. XII 1843).
13. aug. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Võru linna.

13. aug. 1865 — Sündis K. Tärnpu, eesti helikunstnik (surn. 16. IV 1927).
14. aug. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Antsla linna.
15. aug. 1944 — Liitlaste vägede maabumine Prantsusmaa lõuna-rannikul.
- 1925 — Suri Konrad Mägi, eesti maalikunstnik (sünd. 1. XII 1878).
17. aug. 1934 — Avati I Üleliiduline Nõukogude kirjanike kongress.
18. aug. — Üleliiduline lennuväepäev.
21. aug. 1941 — Algas Leningradi kangelaslik kaitse.
22. aug. 1943 — Avaldati NSVL RKN ja ÜK(b)P KK määrus „Edasilükkamatud abinõud majapidamise taastamise alal rajoonides, mis on vabastatud saksa okupatsiooni alt“.
23. aug. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Harkovi linna.
24. aug. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Kišinevi linna.
25. aug. 1940 — Eesti NSV Konstitutsiooni vastuvõtmine.
- 1944 — Punaarmee osad vabastasid Tartu linna.
26. aug. 1920 — Loodi Kazahhi ANSV; 1936. aastast — liiduvabariik.
28. aug. 1941 — Nõukogude korra eest võideldes langes Joh. Lauristin, esimene ENSV RKN esimees.
30. aug. 1919 — Algas I eesti ametiühingute kongress Tallinnas.
- 1919 — Hukkus legendaarne proletaarne väejuht N. A. Štšors (sünd. 1895).
- 1935 — Stahhaanovliku liikumise algus.
- 1935 — Suri Henri Barbusse, väljapaistev prantsuse kirjanik — kommunist, tuline fašismi vastu võitleja (sünd. 17. V 1874).
31. aug. 1944 — Punaarmee osad marssisid Rumeenia pealinna Bukaresti.

SEPTEMBER

1. sept. 1939 — Hitlerlik Saksamaa tungis kallale Poolale. Algas Teine Maailmasõda Euroopas.
3. sept. 1883 — Suri I. S. Turgenev, kuulus vene kirjanik (sünd. 1818).
- 1943 — Itaalia kapitulatsioon.
- Võidupüha Jaapani üle.
5. sept. 1919 — Hukkus rahvuskangelane, andekas ja kartmatu Punaarmee väejuht V. I. Tšapajev (sünd. 1887).
6. sept. 1919 — I eesti ametiühingute kongressi saadikute mahlaskmine Irboskas kodanlike natsionalistide poolt.
7. sept. 1812 — Kuulus Vene vägede lahing kindral Kutuzovi juhatusel Napoleoni Prantsuse armeega Borodino küla all („Borodino lahing“).
8. sept. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Donbassi.

8. sept. 1380 — Kulikovi lahing Dimitri Donskoi Vene vägede ja Kuldse Ordu (Mamai) väe vahel, mis lõppes vene-
laste võiduga.
9. sept. 1913 — Teostati esimene „surmasõlm“ maailmas, vene
sõjaväelenduri Nesterovi poolt.
- 1944 — Nõukogude väed lõpetasid sõjategevuse Bulgaarias.
- 1828 — Sündis L. N. Tolstoi, suur vene kirjanik (surn.
20. XI 1910).
10. sept. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Mariupoli linna.
12. sept. 1944 — Kirjutati alla vaerahuleping NSV Liidu, Suur-
Britannia ning USA valitsuse ja Rumeenia valit-
suse vahel.
13. sept. 1943 — Avaldati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
Nõukogude Liidu Kangelase nimetuse andmisest
kommunistlike noorte põrandaaluse organisatsiooni
„Molodaja Gvardija“ organiseerijaile ja juhtidele,
milline organisatsioon töötas Krasnodoni linnas
saksa röövvalutajate okupatsiooniaja kestel.
16. sept. 1944 — Punaarmee osad marssisid Bulgaaria pealinna
Sofiasse.
- 1733 — Vene vägede võit Suvorovi juhatusel Girsovi juu-
res Vene-Türgi sõjas.
17. sept. 1939 — Sm. V. M. Molotovi raadiokõne Nõukogude Liidu
kodanikele Poola-Saksa sõjaga välja kutsutud
sündmustest ja Punaarmee piiride ületamisest
Lääne-Ukraina ja Lääne-Valge-Venemaa rahvastiku
elu ja varanduse kaitseks.
18. sept. 1931 — Jaapan alustas Mandžuuria vallutamist.
19. sept. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Valga linna.
- 1944 — Kirjutati alla Vaerahuleping NSV Liidu, Suur-
Britannia ning Põhja-Iiri valitsuse ja Soome
valitsuse vahel.
20. sept. 1918 — Lasti maha 26 bolševikku Bakuu komissari, inter-
ventide ja es-er'ide poolt.
22. sept. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Eesti NSV pealinna
Tallinna.
23. sept. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Pärnu ja Viljandi
linna.
- 1943 — Punaarmee osad vabastasid Poltava linna.
24. sept. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Paldiski ja Haapsalu
linna.
25. sept. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Smolenski ja Roslavli
linna.
- 1942 — Punaarmee Eesti Korpuse asutamine.
27. sept. 1917 — V. I. Lenini kirjad partei KK-le: „Bolševikud pea-
vad haarama võimu“ ja „Marksism ja ülestõus“.
29. sept. 1941 — Moskvas algas NSV Liidu, Suur-Britannia ja USA
esindajate nõupidamine.

29. sept. 1930 — Suri suur vene kunstnik I. E. Repin (sünd. 1844).
30. sept. 1944 — Punaarmee osad puhastasid vaenlasest Muhu saare.
1933 — Esimene nõukogude stratostaat „SSSR“ tõusis 19 km kõrgusele.

OKTOOBER

1. okt. 1938 — Ilmus „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“.
2. okt. 1920 — V. I. Lenini esinemine Venemaa noorsoo kommunistliku liidu III Ülevenemaalisel Kongressil kõnega „Noorsooliidu ülesannetest“.
6. okt. 1944 — Leningradi rinde väed teostasid dessantoperatsiooni Saaremaale.
7. okt. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Kuressaare linna.
10. okt. 1760 — Vene väed vallutasid Berliini.
1927 — Suri August Kitzberg, väljapaistev eesti näitekirjanik (sünd. 8. I 1856).
11. okt. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Transilvaania pealinna Cluji.
1835 — Tapeti Ustin Karmeljuk, Ukraina talupoegadest-pärisorjade ülestõusu juht.
12. okt. 1492 — Cristoph Columbus avastas Ameerika.
13. okt. 1869 — Sündis V. L. Komarov, endine NSV Liidu Teaduste Akadeemia president, ordenikandja, Stalini preemia laureaat (surn. 5. XII 1945).
1944 — Punaarmee osad vabastasid Läti NSV pealinna Riia.
14. okt. 1920 — Wrangelli vägede purustamine Punaarmee poolt Kahhovka all.
1814 — Sündis suur vene poeet M. I. Lermontov (surnud 1841).
1935 — Suri Jaan Koort, suur eesti skulptor (sünd. 19. XI 1883).
15. okt. 1632 — Avati Tartu Ülikool.
1864 — Sündis Anna Haava, eesti luuletaja.
18. okt. 1812 — Kutuzovi armee paiskas Murat' eelväe Tarutini all tagasi.
1942 — Suri väljapaistev vene kunstnik M. V. Nestorov, akadeemik, Stalini preemia laureaat (sünd. 1862).
20. okt. 1944 — Punaarmee osad astusid Ungari suure tööstuskeskuse — Debreczeni linna ja viisid lõpule Belgradi saksa garnisoni hävitamise.
22. okt. 1917 — Obuhhovi tehase (Petrogradis) töölisel esitasid miitingul nõudmise — kukutada kodanlik valitsus ja luua nõukogude võim.

22. okt. 1865 — Sündis Kristjan Raud, suur eesti maalikunstnik.
23. okt. 1917 — Bolševike partei KK ajalooline istung Lenini osavõtul, millel otsustati alustada relvastatud ülestõusu.
25. okt. 1922 — Valgekaartluse ja jaapani interventsiooni purustamine Kaug-Idas. Punaarmee vallutas Vladivostoki.
26. okt. 1905 — Moodustati esimene Töölissaadikute Nõukogu Peterburis.
27. okt. 1944 — Punaarmee osad vabastasid Taga-Karpaatide Ukraina pealinna Užhorodi.
28. okt. 1944 — Avaldati vaerahukokkulepe NSVL, Suur-Britannia ning USA valitsuse ja Bulgaaria valitsuse vahel.
29. okt. 1918 — ÜLKNÜ asutamine.
- 1917 — Bolševike partei KK laiendatud istung V. I. Lenini osavõtul, kus valiti Parteikeskus ülestõusu juhtimiseks seltsimees Staliniga eesotsas.
- 1899 — Sündis Joh. Lauristin, esimene Eesti NSV RKN esimees. (Langes võitluses saksa rööv vallutajate vastu 28. aug. 1941).
- 1918 — Suri Rudolf Tobias, eesti helikunstnik (sünd. 29. V 1873).
30. okt. 1895 — Sündis A. A. Andrejev, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja.
31. okt. 1925 — Suri M. V. Frunze, andekas proletaarlik väejuht, väljapaistev bolševike partei tegelane ja üks Punaarmee organiseerijaid (sünd. 1885).

NOVEMBER

1. nov. 1944 — Punaarmee osad vabastasid täielikult Petsamo oblasti.
2. nov. 1793 — Sündis suur vene matemaatik N. I. Lobatševski (surn. 1856).
6. nov. 1943 — Punaarmee osad vabastasid Nõukogude Ukraina pealinna Kiievi.
- 1917 — Öösi saabus Smolnõisse Lenin, võttes relvastatud väljaastumise juhtimise vahetult enda kätte.
7. nov. 1917 — Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.
8. nov. 1917 — II Ülevenemaaline Nõukogude kongress. Kongressi poolt avaldati teadaanne kogu võimu üleminekust Nõukogudele. Kongress võttis vastu rahu- ja maadekreedi ning moodustas esimese Nõukogude valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu.
9. nov. 1920 — Punaarmee vallutas Perekopi.
11. nov. 1821 — Sündis suur vene kirjanik F. M. Dostojevski (surn. 1881).

12. nov. 1920 — Wrangelli vägede likvideerimine Punaarmee poolt.
 14. nov. 1919 — Judenitši rinde likvideerimine.
 15. nov. 1917 — Nõukogude valitsuse poolt võeti vastu „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon“.
 16. nov. 1941 — 28 kaardiväelase-panfilovlase kangelasteoga takistati saksa fašistlike tankide pääsimine Moskva lähistele.
 1917 — Avaldati „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsioon“.
 1941 — Suri Miina Härma, eesti helikunstnik (sünd. 9. II 1864).
 17. nov. 1935 — Seltsimees Stalini kõne I Üleliidulisel stahhaanovlaste kongressil.
 1923 — Suri E. d. Bornhöhe, eesti kirjanik (sünd. 17. II 1862).
 18. nov. 1905 — V. I. Lenin pöördus emigratsioonist Venemaale tagasi, et juhtida relvastatud väljaastumise ettevalmistusi 1905. a.
 19. nov. — Kahurväepäev.
 1883 — Sündis Jaan Koort, suur eesti skulptor (surn. 14. X 1935).
 20. nov. 1875 — Sündis M. I. Kalinin, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi liige, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige.
 1910 — Suri L. N. Tolstoi, suur vene kirjanik (sünd. 9. IX 1828).
 22. nov. 1893 — Sündis L. M. Kaganovitš, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, NSVL Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja ja ehitusmaterjalitööstuse minister.
 1921 — Suri August Weizenberg, eesti skulptor (sünd. 6. IV 1837).
 24. nov. 1944 — Leningradi rinde väed koos Balti laevastiku laevadega viisid lõpule Saaremaa puhastamise vaenlastest, puhastades seega lõplikult Eesti NSV saksa okupantidest.
 25. nov. 1936 — VIII Üleliidulise Nõukogude Erakorralise Kongressi avamine, kes võttis vastu NSV Liidu uue Konstitutsiooni. Seltsimees Stalin esines aruandega NSV Liidu Konstitutsiooni projekti kohta.
 1895 — Sündis A. I. Mikojan, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liige, NSVL Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja ja väliskaubanduse minister.
 28. nov. 1820 — Sündis Friedrich Engels (surn. 5. VIII 1895).

DETSEMBER

1. dets. 1924 — Eesti töörahva relvastatud ülestõus, mis kodanlike natsionalistide klikivalitsuse poolt võriselt maha suruti.

1. dets. 1903 — Sündis N. A. Voznessenski, ÜK(b)P KK Poliitbüroo liikmekandidaat, NSVL Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, Riikliku Plaanikomisjoni esimees.
- 1934 — Trotskistlik-buhhaarinlike bandiitide poolt tapeti roimarlilikult suur tribuun ja sotsialistliku revolutsiooni eest võitleja S. M. Kirov.
- 1878 — Sündis Konrad Mägi, suur eesti maalikunstnik (surn. 15. VIII 1925).
- 1913 — Suri Juhan Liiv, eesti luuletaja (sünd. 30. IV 1864).
2. dets. 1927 — ÜK(b)P XV kongressi (kollektiviseerimiskongressi) avamine.
4. dets. 1821 — Sündis suur vene luuletaja N. A. Nekrassov (surn. 1878).
5. dets. — Stalinliku Konstitutsiooni päev.
6. dets. 1941 — Punaarmee osad läksid Moskva all üle vasturünnakule. Fašistlike vägede purustamise algus Moskva all.
10. dets. 1944 — Sõlmiti liiduleping NSVL ja Prantsuse vabariigi vahel.
11. dets. 1937 — Seltsimees Stalini kõne valimiseelsetel koosolekul Stalini valimisringkonna valijaile Moskvast.
12. dets. 1937 — Esimesed valimised NSV Liidu Ülemnõukogusse Stalinliku Konstitutsiooni alusel.
15. dets. 1938 — Hukkus Nõukogude Liidu Kangelane, suur lendur V. P. Tškalov (sünd. 2. II 1904).
16. dets. 1941 — Punaarmee osad vabastasid Kalinini linna.
18. dets. 1925 — Avati ÜK(b)P XIV kongress — industrialiseerimiskongress.
21. dets. 1879 — Sündis Jossif Vissarionovitš Stalin.
22. dets. 1920 — Avati VIII Ülevenemaaline Nõukogude Kongress, kes võttis Lenini ettepanekul vastu maa elektrifitseerimise plaani.
24. dets. 1900 — Ilmus Ülevenemaalise illegaalse sotsiaal-demokraatliku ajalehe „Iskra“ esimene number.
- 1843 — Sündis Lydia Koidula, suur eesti luuletaja (surn. 11. VIII 1886).
25. dets. 1905 — Esimene bolševike konverents Tampere. Sel konverentsil kohtusid Lenin ja Stalin esmakordselt isiklikult.
26. dets. 1825 — Dekabristide ülestõus Peterburis.
- 1803 — Sündis Fr. R. Kreutzwald, eesti kirjanik (surn. 25. VIII 1882).
- 1933 — Suri Eduard Vilde, silmapaistev eesti kirjanik (sünd. 5. III 1865).
30. dets. 1922 — Avati I Üleliiduline Nõukogude Kongress. Sel kongressil loodi NSV Liit.

PARTEIPROPAGANDA KORRALDAMISEST

ÜHENDUSES „ÜK(b)P AJALOO LÜHIKURSUSE“ ILMUMISEGA

(ÜK(b)P Keskkomitee määrus 14. novembrist 1938)

I

„Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo lühikursuse“ ilmumine on suurimaks sündmuseks bolševistliku partei ideelises elus. „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ ilmumisega partei on saanud bolševismi uue võimsa ideelise relva, põhiteadmiste entsüklopeedia marksismi-leninismi alal. Partei ajaloo kursus — see on bolševismi teaduslik ajalugu. Selles on väljendatud ja üldistatud kommunistliku partei hiiglasuured kogemused, milledele võrdset ei ole olnud ega ole ühelgi teisel parteil maailmas.

„Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo lühikursus“ on tähtsaimaks vahendiks bolševismi omandamise probleemi lahendamisel ja parteiliikmete rülvastumiseks marksistlik-leninliku teooriaga, s.o. teadmistega ühiskonna arenemise ja poliitilise võitluse seadustest, on vahendiks parteiliste ja parteitute bolševike poliitilise valvsuse tõstmisel, vahendiks marksismi-leninismi propaganda tõstmisel vajalisele teoreetilisele kõrgusele.

„Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo lühikursust“ koostades lähtus ÜK(b)P Keskkomitee järgmistest ülesannetest:

1) Oli vaja anda parteile ühtne juhised partei ajaloo suhtes, juhised, mis on ÜK(b)P ja marksismi-leninismi ajaloo põhiküsimuste ametlikuks, ÜK(b)P Keskkomitee poolt kontrollitud tõlgitsuseks ega luba mingisuguseid meelevaldseid tõlgitsusi. ÜK(b)P Keskkomitee poolt heaks kiidetud „Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo lühikursuse“ väljandamisega tehakse lõpp omavalile ja segadusele partei ajaloo seletamisel, tehakse lõpp sellele erinevate seisukohtade ja meelevaldsete tõlgitsuste rohkusele partei teooria ja partei ajaloo tähtsamais küsimustes, mida leidis reas varem väljaantud õpperaamatuis partei ajaloo üle.

2) „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ koostades seadis ÜK(b)P Keskkomitee endale eesmärgiks likvideerida viimaseil aastail tekkinud kahjulik lõhe propaganda alal marksismi ja leninismi vahel, mis viis selleni, et leninismi hakati õpetama iseseisva õpetusena lahus marksismist, lahus dialektilisest ja ajaloolisest materialismist, lahus partei ajalooostki, unustades, et leninism tekkis ja arenes marksismi alusel, et marksism on leninismi alus, et tundmata seda leninismi alust on võimatu mõista leninismi ennastki.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ koostades seadis ÜK(b)P Keskkomitee endale ülesandeks anda teooriale ja ÜK(b)P ajaloole selline juhised, milles oleksid üheks tervikuks ühendatud kõik ühtse marksistlik-leninliku õpetuse kunstlikult killustatud komponendid — dialektiline ja ajalooline

materialism ja leninism — ning ajalooline materialism oleks seotud partei poliitikaga, juhis, milles oleks näidatud Marxi ja Lenini õpetuse lahutamatu ühtsus, terviklus ja pidevus, marksismi-leninismi ühtsus, ning oleksid väljendatud need uued ideed, mis Lenin ja tema õpilased „on lisanud marksistlikule teooriale proletariaadi klassivõitluse uute kogemuste üldistamise põhjal imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajastul.

3) Vastupidiselt mõningatele vanadele õpperaamatutele, mis käsitlesid ÜK(b)P ajalugu eeskätt ajalooliste isikute najal ja millel oli eesmärgiks kasvatada kaadreid isikute ja nende elulugude põhjal, käsitleb „Lühikursus“ partei ajalugu marksismi-leninismi põhiideede esiletoomise alusel ja tema eesmärgiks on parteiliste kaadrite kasvatamine eeskätt marksismi-leninismi i d e e d e põhjal.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ koostades lähtus ÜK(b)P Keskkomitee ülesandest õpetada marksismi-leninismi õpetust ajalooliste faktide põhjal. ÜK(b)P Keskkomitee oli arvamisel, et selline marksistlik-leninliku teooria käsitus vastab kõige paremini otstarbele, sest ajalooliste faktide põhjal on kõige parem, loomulikum ja arusaadavam demonstreerida marksismi-leninismi põhiideid, sest on ju ÜK(b)P ajalugu ise marksism-leninism tegelikkuses, marksistlik-leninliku teooria õigsus ja elulisus on tõestatud tegelikus elus, proletariaadi klassivõitluse kogemuste najal, ja marksistlik-leninlik teooria ise on arenenud ja rikastunud kõige tihedamas ühenduses tegeliku eluga, proletariaadi revolutsioonilise võitluse tegelike kogemuste üldistamise alusel.

4) „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ koostades seadis ÜK(b)P Keskkomitee endale ülesandeks vabastada marksistlik kirjandus lihtsustamisest ja vulgariseerimisest terve rea marksismi-leninismi ja partei ajaloo küsimuste tõlgitsemisel.

Seda liiki vulgariseerimist ja lihtsustamist esines näiteks kuni viimase ajani levitatud, ilmselt antimarksistlikus ja partei poolt ammugi hukkamõistetud käsituses isiksuse osast ajaloos, kui küsimust isiksuse osast ajaloos käsitleti mõne valetoreetiku ja propagandisti poolt pooleldi sotsialistide-revolutsionääride seisukohalt.

Sellise marksismi-leninismi vulgariseerimise ja lihtsustamise liiki kuulub ka ebaõige tõlgitus sotsialismi võidu küsimusest meie maal.

Laialt olid levinud marksistlik-leninliku käsituse moonutused käesoleva ajajärgu sõdade iseloomu küsimuses, mitte arusaamine õiglaste ja ebaõiglaste sõdade erinevusest ning ebaõige vaade bolševikele kui omamoodi „patsifistidele“.

Ajaloo teaduses olid antimarksistlikud moonutused ja vulgariseerimine kuni viimase ajani seotud niinimetatud Pokrovski „koolkonnaga“, kes tõlgitses ajaloolisi fakte võõriti, valgustas neid, vastupidi ajaloolisele materialismile, tänapäeva seisukohalt, aga mitte nende tingimuste seisukohalt, milles ajaloolised sündmused toimusid, ja moonutas just sellega tõelist ajalugu.

Tõelise ajaloo ajaloovastane võltsimine, ajaloovastased katsed ajalugu ilustada, selle asemel et esitada seda õiglaselt, viisid näiteks selleni, et meie propagandas kujutati partei ajalugu vahest lausa võitude teena, ilma igasuguste ajutiste lüüasaamisteta ja taganemisteta, mis ilmselt on vastuolus ajaloolise tõega ja seetõttu takistab kaadrite õiget kasvatamist.

Antimarksistlik vulgarisaatorlik segadus ilmnes ka ebaõige käsituse levimises Nõukogude riigi kohta, alandades sotsialistliku riigi osa ja tähtsust, mis on peamiseks relvaks tööliste ja talupoegade käes sotsialismi võidu saavutamiseks ja tööraha sotsialistlike saavutuste kaitsmiseks kapitalistliku ümbruskonna vastu.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ teeb lõpu sellele ja selletaolisele marksismi-leninismi vulgariseerimisele ja labastamisele, seades uuesti jalule marksismi-leninismi põhimõtteid.

5) „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ koostades seadis ÜK(b)P Keskkomitee endale ülesandeks näitlikult demonstreerida marksistlik-leninliku teooria jõudu ja tähtsust, selle teooria, mis teaduslikult avab ühiskonna arenemise seadused, teooria, mis õpetab neid seadusi kasutama proletariaadi revolutsioonilise tegevuse juhtimiseks, teooria, mis, nagu iga teadus, vahetpidamatult areneb ja täieneb ja mis ei karda vahetamast üksikuid vananenud väiteid ja järeldusi uute järelduste ja väidete vastu, mis vastavad uutele ajaloolistele tingimustele.

ÜK(b)P Keskkomitee lähtus sellest, et ilma marksismi-leninismi teooria tundmiseta, ilma bolševismi omandamiseta, ilma oma teoreetilisest mahajäämusest ülesaamiseta lonkavad meie kaadrid mõlemat jalga, sest ülesanne õigesti juhtida sotsialistliku ülesehitustöö kõiki harusid nõuab praktiikult marksistlik-leninliku teooria omandamist, nõuab oskust rakendada teooriat praktilise tegevuse küsimuste lahendamisel.

On ekslik arvata, nagu oleks teooria omandamise ülesanne jõukohane ainult tööliste väikesele ringile. Marksistlik-leninliku teooria omandamine on kättesaadav kõigile. Just nüüd, nõukogude võimu ajal ja sotsialismi võidu puhul NSV Liidus, on loodud piiramatud võimalused selleks, et meie juhtivad kaadrid omandaksid edukalt marksistlik-leninlikku teooriat, õpiksid tundma partei ajalugu ning Marxi, Engelsi, Lenini ja Stalini teoseid. Marksismi-leninismi teooria omandamiseks on vaja ainult tahet, visadust ja iseloomukindlust selle eesmärgi taotlemisel. Kui on võimalik edukalt omandada selliseid teadusi, nagu näiteks füüsika, keemia ja bioloogia, siis seda vähem on alust kahelda, et on võimalik täielikult omandada marksismi-leninismi teadus.

6) „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ koostades võttis ÜK(b)P Keskkomitee endale ülesandeks aidata juhtivail kaadrel, kes teevad teoreetilist ja propagandatööd, ümber korraldada, parandada oma töö kvaliteeti, hakata likvideerima oma teoreetilist mahajäämust, kõrvaldada puudused ja lüngad oma ideoloogilises ettevalmistuses ja tõsta propagandatöö vajalisele kõrgusele.

Kõik need ÜK(b)P Keskkomitee poolt seatud ülesanded leidsid lahenduse „ÜK(b)P ajaloo lühikursuses“.

II

Missugused on propagandatöö põhipuudused?

Missuguses suunas on vaja ümber korraldada partei propaganda- ja teoreetiline töö?

1) Peapuuduseks parteipropaganda korraldamisel on parteipropaganda

juhtimiseks vajalise tsentraliseerimise puudumine ning sellest tulenev omaette nokitsemine ja organiseerimatus propagandas.

Omaette nokitsemine ja organiseerimatus parteipropaganda alal väljendub kõigepealt selles, et parteiorganisatsioonid valisid propaganda põhivormiks suulise propaganda ringide kaudu, unustades, et ringide meetod propagandas oli omane peamiselt partei illegaalsuse ajajärgul, partei töötingimuste tõttu sel ajal, ja et nõukogude võimu tingimustes, kui bolševistliku partei käes on nii võimas propagandarelv, nagu ajakirjandus, on loodud hoopis uued tingimused ja võimalused piiramatu ulatusega propagandaks ning selle tsentraliseeritud juhtimiseks.

Selle asemel et neid võimalusi kasutada, jätkavad parteiorganisatsioonid vanadest propaganda-vormidest kinnipidamist, arvestamata, et praegustes tingimustes ei või ringid enam olla peamiseks meetodiks meie kaadritele bolševismi õpetamisel, et põhimeetodiks kaadritele marksismileninismi õpetamisel peab olema bolševike vanema põlve kogemustel ära- proovitud meetod — iseseisvalt õppida bolševistliku partei ajalugu ja teooriat, ning partei peab kaadritele selles suhtes appi tulema ajakirjanduse ja tsentraliseeritud kõrgelt kvalifitseeritud konsulteerimise kaudu küsimustes, mis neil on õppimise protsessis tekkinud, samuti ka loengute, kõnede jne. teel.

Valides propaganda põhimeetodiks suulise propaganda ringide kaudu, hakkasid parteiorganisatsioonid teostama ekslikku kavatsust ühendada ringidesse kõik kommunistid, pannes pearõhku parteiringide võrgu arvulisele laiendamisele ning ajades taga üldises ja seejuures kohustuslikus korras eranditult kõigi kommunistide kaasatõmbamist parteiringidesse.

Taga ajades ringide rohkust, lasksid parteiorganisatsioonid käest peamise lüli — propaganda kvaliteedi.

Võttes parteiorganisatsioonidelt võimaluse kontrollida propagandatööd sisuliselt, viis ringide rohkus selleni, et parteiorganisatsioonid lasksid käest propaganda juhtimise, koondades oma tegevuse peamiselt kantseleilik-statistiliste andmete kogumisele ringides õppivate kommunistide, nende arvu ja nende ringidest osavõtmise kohta. Selle tagajärjel muutusid ringid autonoomseteks ja kontrollimata organisatsioonideks, kes tegid tööd ainult oma vastutusel.

Edasi viis ringide rohkus selleni, et propagandistide kaadritesse kogunes liiga palju teoreetiliselt vähe ettevalmistatud ning sageli poliitiliselt kirjaoskamatuid ja järele proovimata inimesi, kes ei suuda aidata parteiliikmeid ja parteituid bolševismi omandamisel, vaid on suutelised ainult asendama marksistlik-leninliku teooria õiget käsitlust kahjuliku lihtsustamisega ja oma kuulajaid eksiteele viima.

Taga ajades propagandistide rohkust, lasksid parteiorganisatsioonid käest propagandistide kaadrite ettevalmistamise ja täiendamise teoreetilise juhtimise ning kontrolli propagandistide töö üle ringides. Selle asemel et tsentraliseerida propagandistide juhtimist ja sellega kindlustada propagandistidega tehtava töö kvaliteedi tõusu, võtsid parteiorganisatsioonid selleski asjas ekslikult kursi arvude tagaajamisele, killustades propagandistide kaadrite abistamist suure hulga parteikabinetide rajamisega kätistes ning propagandistide seminaride, propagandistide lühiajaliste

kursuste jne. korraldamisega. Nende asutuste arvulise rohkuse tagaajamine nende kvaliteedi kahjuks viis selleni, et parteikabinetid ja propagandistide seminarid jäid ilma vajalise parteilise juhtimiseta, propagandistide seminaride ja parteikabinetide kvalifitseeritud juhatajate kaardrite puudus aga tõi kaasa nende töö kvaliteedi languse ja propagandistide rahulolematuse nende töö korralduse üle, muutes seminaride ja kabinetide külastamise formaalseks kohustuseks.

Muutes ringide külastamise parteiliikmeile kohustuseks ja koheldes parteilasi igaveste õpilastena algklassides, kes pole võimalised marksismi-leninismi iseseisvaks uurimiseks, hakkasid parteiorganisatsioonid kasutama tervet rida administratiivseid võtteid parteiliikmete tõmbamiseks ringidesse ja neis hoidmiseks, asudes väiklasele eestkostmise ja reglementeerimise teele kommunistide töö suhtes ringides.

Ringide töösse juurdus ebaõigeid parteiliikmete ideelispoliitilist kasvu pidurdavaid koolipoisilikke meetodeid, mis väljendusid „ühiste õppepäevade“ määramises kõigile ringidele, nende töö ühesuguses reglementeerimises ning ringidest vestluse ja elava seltsimeheliku vaidluse meetodi eemaldamises.

Piirdumata sellega, võtsid parteiorganisatsioonid endale bürookraatliku ja kahjuliku ülesande „kontrollida“ igaüht, kes oli lüüdnud marksistlik-leninlikku raamatut, ja sundida teda loetud üles ütlema.

Selliste ebaõigete võtete tagajärjel propagandatöös kaob kommunistidel, kes on kohustatud rea aastate kestel töötama ühtedes ja samades ringides ja kel puudub tarvilik abi marksistlik-leninliku kirjanduse uurimiseks oma kodus, huvi teoreetilise ettevalmistuse vastu ja ringide tööst osavõtmine muutub pahatihti raskeks koormaks.

Vabatahtlikkuse põhimõtte rikkumine ringi astumisel, bürookraatlik-administratiivne praktika parteiliikmete mehhaanilisel, sunduslikul määramisel ringidesse ning ebaõige käsitlus ringidest kui parteilise hariduse ainsast vormist õhnestasid parteilaste usu sellesse, et nad võivad marksismi-leninismi iseseisva lugemise teel edukalt tunda õppida. Sellega on kahjustatud marksismi-leninismi aluste iseseisvat ja sügavat omandamist kommunistide poolt ning parteikaardrite ideelist kasvatamist.

On vaja taas jalule seada kommunistide usk oma jõusse ja võimetusse marksistlik-leninlikku teooriat omandada.

On vaja kaotada kahjulik eelarvamus, nagu võidakse marksismi-leninismi õppida ainult ringis, kuna aga tegelikult marksismi-leninismi uurimise peamiseks ja põhiliseks viisiks on iseseisv lugemine.

2) Üheks peamiseks ringide töö ja suulise propaganda liigse ülespühimise põhjuseks, ajakirjanduse kaudu tehtava propaganda kahjuks, oli kahjulik lõhe ajakirjanduses tehtava ja suulise propaganda organiseerimise vahel, mis väljendus propagandaosakondade ja ajakirjanduse osakondade eraldi püsimises nii oblastikomiteedes, kraikomiteedes ja rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedes kui ka ÜK(b)P Keskkomitee aparatis.

Marksismi-leninismi propagandas peab peamise ja otsustava relvana esinema ajakirjandus — ajakirjad, ajalehed ja brošüürid — suuline propaganda aga peab olema abivahendiks. Ajaleht annab võimaluse üht ja teist tõde teha korraga kõigi omanduseks, seepärast on ta suulisest

propagandast tugevam. Propaganda juhtimise lõhestamine kahe osakonna vahel tõi kaasa ajakirjanduse osa vähenemise marksismi-leninismi propagandas ja sellega bolševistliku propaganda ulatuse kitsenemise, omaette nokitsemise ja organiseerimatuse.

Piirdudes oma tegevuses suulise propagandaga ja taga ajades ringide arvu, ei kasutanud partei propaganda- ja agitatsiooni-osakonnad propagandaks partei ajakirjandust ja selle tagajärjel võtsid endalt võimaluse juhtida propagandat sisuliselt.

Omakorda ajakirjanduse osakonnad, olles jäetud ilma vajalike kvalifitseeritud propagandistide kaadriteta, kes peaaegu tervenisti siirdusid suulisele propagandale, osutusid võimetuiks arendama marksismi-leninismi propagandat ajakirjanduse kaudu.

3) Tähtsaimaks puuduseks parteipropaganda alal on parteiorganisatsioonide põlglik suhtumine meie kaadrite, meie nõukogude intelligentsi — partei, kommunistlike noorte, nõukogude, majanduse, ühistegevuse, kaubanduse, ametiühingute, põllumajanduse, hariduse ja sõjaväe kaadrite —, s.o. partei-, riigi- ja kolhoosi aparaadi kaadrite poliitilisse ettevalmistusse ja marksistlik-leninlikku karastusse, kelle abil töölisklass ja talurahvas valitsevad Nõukogudemaal. Meie parteipropaganda praktika, koondades oma tähelepanu peamiselt tööliste tööpingi tagant, jättis tähelepanemata juhtivad kaadrid — meie nõukogude, parteilise ja parteitu intelligentsi, kes koosneb eelsetest töölistest ja talupoegadest.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ seab üheks oma ülesandeks teha lõpp selisele metsikule, antileninlikule ja põlglikule suhtumisele meie nõukogude intelligentsisse ja tema poliitilise, leninliku kasvatuse vajadustesse.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ pöördub esmajoones partei, kommunistlike noorte, majanduse ja teiste tööliste juhtivate kaadrite poole, kogu meie parteilise ja mitteparteilise intelligentsi poole nii linnas kui maal.

Meie partei, nõukogude, majanduse ja teised juhtivad leninlikud kaadrid, kes teevad praktilist tööd, on teooria alal tugevasti maha jäänud. Partei ajaloo kursust koostades seadis ÜK(b)P Keskkomitee endale ülesandeks hakata likvideerima seda meie kaadrite teoreetilist ja poliitilist mahajäämust.

ÜK(b)P Keskkomitee lähtus sellest, et „... kui me suudaksime, kui me oskaksime oma parteilisi kaadreid alt kuni üles poliitiliselt ette valmistada ja neid poliitiliselt nõnda karastada, et nad suudaksid vabalt orienteeruda sise- ja rahvusvahelises olukorras, kui me suudaksime muuta nad täiesti küpseteks leninlasteks, marksistideks, kes on võimelised ilma tõsiste vigadeta lahendama maa juhtimise küsimusi, siis lahendaksime sellega üheksa kümnendikku kõigist oma ülesannetest“ (Stalin).

ÜK(b)P Keskkomitee lähtus sellest, et bolševistliku juhtimise kunst nõuab teooria, s.o. ühiskonna arenemiseaduste, tööliikumise arenemiseaduste, proletaarsete revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö arenemiseaduste tundmist ning oskust kasutada neid seadusi tegelikus töös sotsialistliku ülesehitamise juhtimisel.

Kõik meie kaadrid moodustavad nõukogude intelligentsi määratu armee. Nõukogude intelligents on kõigi oma juurtega seotud töölisklassi ja talurahvaga. See on täiesti uus intelligents, kelle sarnast ei ole ühelgi teisel maal maailmas.

Ükski riik ei ole saanud ega saagi toime tulla ilma oma intelligentsita, seda enam ei saa ilma oma intelligentsita toime tulla tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik. Meie intelligentsi, kes on üles kasvanud nõukogude võimu aastail, moodustavad riigiaparaadi kaadrid, kelle abil töölisklass teostab oma sise- ja välispoliitikat. Need on eilsed töölised ja talupojad ning tööliste ja talupoegade pojad, kes on tõusnud juhtivatele kohtadele. Erioline tähtsus on intelligentsil sellisel maal nagu meie maa, kus riik juhib kõiki majandus- ja kultuuriharusid, nende hulgas ka põllumajandust, ja kus iga riigitegelane peab mõistma riigi poliitikat, riigi ülesandeid sise- ja välismaal, et teadlikult ja edukalt teha oma tööd.

Järelikult nõukogude intelligentsi marksistlik-leninliku kasvatamise ülesanne on bolševike partei üheks kõige esmajärjekordsemaks ja tähtsamaks ülesandeks.

ÜK(b)P Keskkomitee konstateerib, et vaatamata intelligentsi nii tähtsale osale Nõukogude riigis ei ole veel tänini üle saadud põlglikust suhtumisest meie intelligentsisse, milline nähtus on selle hoiaku ja intelligentsisse suhtumise kõige kahjulikum ülekandmine meie nõukogude intelligentsile, mis oli levinud revolutsioonieelsel ajajärgul, kui intelligents seisis mõisnike ja kapitalistide teenistuses.

See põlglik suhtumine intelligentsisse leiab väljendust kaadrite ideeliskasvatusliku töö unarusse jätmises, poliitilise töö hooletusse jätmises intelligentsi, ametnike, õpetajate, arstide, üliõpilaskonna, kolhooside intelligentsi jne. hulgas, põlglik-üleolevas suhtumises parteilisse ja parteitusse haritlasse nagu teise järgu inimesse, kuigi see on võib-olla eilne stahhaanovlane, kes oma teenete tõttu on edutatud Nõukogude riigi juhtivale kohale.

Selline antibolševistlik suhtumine nõukogude intelligentsisse on metsik, huligaanne ja Nõukogude riigile ohtlik. Peab aru saadama, et just poliitilise töö unarusse jätmine meie intelligentsi hulgas, meie kaadrite hulgas ongi põhjustanud selle, et osa meie kaadritest, kes jäi meie partei poliitilisest mõjutusest väljapoole ja jäi ilma ideelisest karastamisest, sattus poliitiliselt eksiteele, takerdus ja muutus välismaa salaluurete ja nende trotskistlik-buhhaarinlike ning kodanlik-natsionalistlike agentuuride saagiks.

ÜK(b)P Keskkomitee on arvamisel, et sellisele „mahhaalikule“, antileninlikule suhtumisele intelligentsisse tuleb lõpp teha.

Nõukogude intelligentsi on vaja kasvatada marksismi-leninismi vaimus. Ilma sellise intelligentsita ei suuda Nõukogude riik edukalt maad valitseda.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ on nõukogude intelligentsi sellise kasvatuse vahendiks.

III

ÜK(b)P Keskkomitee otsustab:

1. Lugeda ebaõigeks kommunistide parteihariduse võrgu ringidesse kaasatõmbamisel arvude tagaajamise harrastamise propaganda kvaliteedi kahjuks, mis toob kaasa jõudude killustamise ja propagandatöö taseme languse.

2. Kohustada parteiorganisatsioone likvideerima organisatsiooniline omaette nokitsemine parteipropaganda alal, seadma jalule vajaline tsentralisatsioon selle juhtimises ja partei-propaganda organiseerimist ümber korraldama nõnda, et oleks tagatud tema kvaliteedi, tema ideelise taseme tõus.

3. Marksismi-leninismi propaganda aluseks võtta „Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo lühikursus“.

Diferentseerida ÜK(b)P ajaloo õppimine järgmiselt:

Kaadrite alal astmel, kelle hulgas on suur hulk mitteküllaldaselt ettevalmistatud seltsimehi, on otstarbekohane õppida kursust lühendatud ulatuses partei ajaloo kolme põhietapi kaupa: 1) võitlus bolševistliku partei loomise eest (I — IV peatükk), 2) bolševike partei võitlus proletariaadi diktatuuri eest (V—VII peatükk), 3) bolševike partei võimu juures (VIII—XII peatükk).

Keskmisele astmele, mis koosneb võrdlemisi rohkem ettevalmistatud seltsimeestest ja on meie kaadrite kõige arvukamaks astmeks, soovivad ÜK(b)P Keskkomitee õppida „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ täielikult, kõik selles sisalduvad 12 peatükki korraga.

Kõrgemal astmel, s.o. kõige rohkem ettevalmistatud seltsimeestel on otstarbekohane õppida „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ iga peatüki all jaotuse kaupa, samaaegselt uurides vastavaid Marxi, Engelsi, Lenini ja Stalini teoseid nende algallikaist.

4. Lähtudes sellest, et marksismi-leninismi õppimise peamiseks meetodiks peab saama iseseisva õppimise meetod, tuleb oblastikomiteedele, kraikomiteedele ja rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedele ette panna vähendada parteihariduse ringide arvu.

Igas suuremas käitises, asutuses ja kõrgemas õppeasutuses praegu olemasolevate paljude kümnete, mõnikord koguni sadade ringide asemel on õigel asja juurde asumisel otstarbekohane, kui suures käitises ja suures asutuses on näiteks 2—3 ringi alamate kaadrite jaoks, 2—3 keskmise astme ringi ja 1 kõrgem ring kõige rohkem arenenud ja ettevalmistatud inimeste jaoks, kõrgemais õppeasutustes aga mõni keskmist ja kõrgemat tüüpi ring.

Maarajoonides, kui seal on olemas „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ ringides õppida soovijaid ja kvalifitseeritud propagandiste, võib olla mõni ring maaintelligentsi jaoks: partei ja nõukogude aktiivile, õpetajale, kaubandus-kooperatsiooni töelistele, kolhoosi-aktiivile jne.

Ringide arvu vähendamise puhul tuleb lähtuda ülesandest varustada nad tõeliselt kvalifitseeritud propagandistidega.

5. Likvideerida kommunistide sundusliku parteihariduse ringidesse määramise administratiiv-bürokratlik praktika.

Igale kommunistile selgeks teha, et ringidest osavõtt on täiesti vabatahtlik.

6. Ringide töö peab rajatama elava vestluse ja seltsimeheliku diskussiooni alusele. Ringidest peab otsustavalt välja aetama kahjulikud koolipõhislik-administratiivseid meetodeid, kroonulikkus ja skemaatilisus, mis pidurdavad parteiliste ja parteitute bolševike ideelist kasvatust. Propagandistid peavad andma seltsimehelikke seletusi ringi liikmeid huvitavate küsimuste kohta.

On vaja lõpp teha ringide töö formaalselt-bürookraatlikule reglementeerimisele (parteiline õppus ühisel päeval, kahetunnilised õppetunnid kohe pärast tööd, keeldumine käsitleda praktilisi küsimusi, mis huvitavad ringist osavõtjaid jne.). Iga ringi tegevuskava peab kindlaks määratama tema osavõtjate poolt ühes propagandistiga, lähtudes kohalikest tingimustest. Iga õppetund peab kestma nii kaua, kui seda ringi liikmed peavad vajaliseks ülesseatud küsimuste põhjalikuks läbiarutamiseks.

Ringide töö peab olema organiseeritud nii, et tööd ei venitataks liiga pikale ajavahemikule. Tuleb hoiduda ühest praeguste ringide peaveast, et piiramatu hulk aega kulutatakse esimestele teemadele, ajajärk pärast Oktoobrirevolutsiooni aga, millel on partei ajaloo suurim tähtsus, jääb läbi töötamata.

Partei ajaloo õppimise ringid tuleb moodustada nii, et oleks kindlustatud neist osavõtjate enam-vähem ühtlane üldharidusliku ja poliitilise ettevalmistuse tase. Ettevalmistustaseme suhtes on otstarbekohane, kui on kolme liiki ringe, vastavalt „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ õppimise diferentseeritud iseloomule:

a) ringid meie kaadrite alamale astmele, kes õpivad „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ lühendatud ulatuses ja teooriaküsimuste lihtsama käsitlemisega;

b) ringid keskmisele astmele, kes õpivad „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ täies ulatuses üksikute peatükkide kaupa;

c) ringid rohkem ettevalmistatud seltsimeestele, kes õpivad „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ iga peatüki alajaotuste kaupa ühes samaaegse algallikate lugemisega.

7. Hakata praktiseerima loengute korraldamist, mis on marksismi-leninismi propaganda tähtis vahend. Hästi ettevalmistatud ja sisukas loeng peab olema tõhusaks abiks seltsimeestele, kes iseseisvalt õpivad „ÜK(b)P ajaloo lühikursust“ ja marksismi-leninismi klassikute teoseid. Samuti on vaja korraldada loenguid rahvusvahelise olukorra küsimustest ja üksikute teoreetilistest ning poliitilistest küsimustest. Pidada otstarbekohaseks, et pärast loengut lektor vastab esitatud küsimustele. Hakata praktiseerima väikese maksu eest avalike loengute organiseerimist.

8. Likvideerida omaette nokitsemine ja kontrollimatus töös propagandistidega, mis on avaldunud parteikabinetide ja propagandistide seminaride asutamisel arvude tagaajamises. Kohustada parteiorganisatsioone kahe kuu jooksul tutvuma parteikabinetide võrguga ja revideerima neid, vähendades nende arvu, jättes parteikabinetid abiks propagandistidele ja konsulteerimiseks poliitilist eneseharimist harrastajaile üldiselt ainult partei linna- ja rajoonikomiteede juurde. Kvalifitseeritud konsultantidega varustamata parteikabinetid käitistes ja asutustes tuleb likvideerida või neid tuleb kasutada lugemistubadena ja raamatukogudena neile, kes tegelevad eneseharimisega. Kohustada parteiorganisatsioone vähendada propagandistide seminaride arvu, koondades propagandistide seminaride töö suurlinnade ÜK(b)P rajoonikomiteede, linnakomiteede, oblastikomiteede ja kraikomiteede juurde.

Propagandistide seminare asutades peavad parteiorganisatsioonid varustama need marksistlikult haritud ja poliitiliselt järele proovitud

juhatajatega. ÜK(b)P linna-, oblasti- ja kraikomiteed peavad teostama alalist kontrolli propagandistide seminaride töö sisu üle.

Propagandistide seminaride töö ÜK(b)P ajaloo õppimisel peab olema kohandatud ÜK(b)P ajaloo õppimise kolmele põhivormile ja seejuures sellise arvestusega, et propagandistide seminarid oleksid „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ õppimise ringidest tunduvalt ees.

Seminar ei tohi olla propagandistide „täispumpamise“ kohaks. Töö propagandistide seminarides tuleb korraldada nii, et oleks kindlustatud iga seminarist osavõtja loov töö ja peetaks teoreetiliste küsimuste elavat arutamist, et oleks kindlustatud seltsimehelik diskussioon teoreetiliste ja metoodiliste küsimuste üle.

9. Kohustada ÜK(b)P Keskkomitee Agitatsiooni- ja Propaganda-osakonda koondama meie partei kõige kvalifitseeritumad propagandistid, lektorid, kõnedepidajad ja konsultaadid, kes peavad tegema kaastööd teoreetilistele, ajakirjadele, keskajalehtedele, esinema loengute ja kõnedega kohtadel ning andma kohalikele parteiorganisatsioonidele marksismi-leninismi propagandaks tegelikku abi.

Lugeda vajaliseks koguda ja süstemaatiliselt avaldada ajakirjanduse veergudel paremate propagandistide kogemusi, nende tegevuse kirjeldusi, konsultatsioone ja loenguid.

Soovitada linna-, oblasti- ja kraikomiteedele ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedele praktiseerima hakata propagandistide ja ajakirjandustöölise regulaarsete koosolekute korraldamist propaganda põhiküsimuste arutamiseks.

10. Likvideerida ajakirjanduse kui marksismi-leninismi tähtsaima relva ja üleliidulise propagandatribüüni tähtsuse alahindamine.

Tõsta ajakirjanduse osa marksismi-leninismi propaganda alal. Selleks otstarbeks kohustada „Pravda“, „Krasnaja Zvezda“, „Komsomolskaja Pravda“ ja samuti vabariikide, kraide ja oblastite parteilisi ja kommunistlike noorte ajalehti süstemaatiliselt avaldama ajalehtede veergudel artikleid marksismi-leninismi teoreetilistest küsimustest, konsultatsioonidest, paremate propagandistide loenguid ja „vastuseid“ lugejate „küsimustele“. Organiseerida „Pravda“, „Krasnaja Zvezda“, „Komsomolskaja Pravda“ ja samuti vabariikide, kraide, oblastite ja kommunistlike noorte ajalehtede toimetuste koosseisus propaganda-osakonnad, seades nende etteotsa teoreetiliselt ettevalmistatud seltsimehed, ja toimetuste propaganda-osakondadesse hankida tööle paremaid propagandiste.

Lugeda tarvilikuks ajakiri „Bolševik“ nii ümber kujundada, et ta oleks partei teoreetiliseks organiks ja üleliiduliseks konsultatsiooniks marksismi-leninismi küsimustes, andes oma veergudel vastuseid ja seletusi parteiliikmeid ja parteituid huvitavatele teoreetilistele ja poliitilistele küsimustele.

Kohustada ÜK(b)P Keskkomitee Parteipropaganda- ja Agitatsiooni-osakonda ja Riiklikku Poliitilist Kirjastust hoolitsema populaarsete brošüüride kirjutamise eest abiks propagandistidele ja eriti alama astme aktiividele, kes õpib parteiajalugu, samuti koostama parteiajaloo õppevahendite väljaandmise kava.

11. Mõista metsikusena ja huligaansusena hukka põlglik suhtumine nõukogude intelligentsisse ja tema ideelis-poliitilise kasvatus ülesanne-

tesse marksismi-leninismi vaimus. Kohustada parteiorganisatsioonide jalule seadma õige, bolševistlik suhtumine nõukogude intelligentsisse ja arendama ideelis-poliitilist tööd intelligentsi hulgas, ametnike, üliõpilaskonna ja kolhoosi-intelligentsi hulgas. Lugada parteiorganisatsioonide esmajärjekordseks ja peaülesandeks propaganda alal parteilise ja parteitu intelligentsi kaadrite teoreetilise ja poliitilise mahajäämuse likvideerimine, kindlustades nõukogude intelligentsile igasuguse abi bolševismi omandamisel ning ÜK(b)P ajaloo ja marksismi-leninismi klassikute teoste õppimisel.

12. Konstateerida teooriarinde tööliste tõsist mahajäämüst, mis ilmneb nende teoreetilises nõrkuses, nende kartuses julgelt käsitleda aktuaalseid teoreetilisi küsimusi, tuupimistarkuse ja tähenärimise levimises, marksismi-leninismi üksikute seisukohtade vulgariseerimises ja labastamises, teoreetilise mõtte mahajäämuses ja partei poolt kõigil sotsialistliku ülesehituse aladel kogutud määratu suurte praktiliste kogemuste teoreetilise üldistamise puuduses. Kutsuda üles kõiki teooriarinde töölisi otsustavalt ja ruttu parandama teooriarinde lubamatut mahajäämüst, loobudes kartusest julgelt käsitleda teoreetilisi küsimusi, mis viivad edasi marksistlik-leninlikku teooriat, lõpetades tähenärimise, tuupimistarkuse, skolastika ja marksistlik-leninliku teooria üksikute seisukohtade vulgariseerimise ja labastamise.

13. Likvideerida ideoloogilise majanduse unarusse jätmine, mis on väljendunud eriti Marxi-Engelsi-Lenini Instituudi mitterahuldavas töös, kes on teinud rea moonutusi ja ebatäpsusi Marxi ja Engelsi teoste tõlkimisel vene keelde, samuti kõige jämedamaid kahjuliku iseloomuga poliitilisi vigu Lenini teoste mõne kõite lisandites, märkustes ja kommentaarides.

14. Kohustada Marxi-Engelsi-Lenini Instituuti lühima ajaga parandama moonutused, mis on tehtud Marxi-Engelsi teoste tõlkimisel vene keelde, samuti kõige jämedamad poliitilised vead, mis leiduvad V. I. Lenini teoste, näiteks XVIII kõite lisandites ja märkustes.

Kohustada Marxi-Engelsi-Lenini Instituuti kiirustama Marxi-Engelsi ja V. I. Lenini teoste uue trüki väljaandmisega.

15. Konstateerida meie teoreetiliste ajakirjade irdumist igapäevase elu küsimustest ja meie partei võitlusest, nende endassesulgumist ja akadeemismi tendentsi.

Kohustada teoreetiliste ajakirjade toimetusi oma tööd ümber korraldama, kindlustades oma veergudel aktuaalsete teoreetiliste küsimuste käsitlemist, sotsialistliku ülesehituse kogemuste üldistamist, meie kaadrite teoreetiliste nõuete rahuldamist, uute teoreetiliste probleemide läbitöötamist ja loovat diskussiooni teooriaküsimustes.

16. Täienduseks juhtivate parteikaadrite poliitilise kvalifikatsiooni tõstmise süsteemile, mis määrati kindlaks ÜK(b)P Keskkomitee veebruarimärtsi pleenumil tarvitusele võtta veel järgmised abinõud partei propagandistide kvalifitseeritud kaadrite täiendamiseks ja ettevalmistamiseks:

a) Organiseerida aastased täiendava ettevalmistamise kursused propagandistidele ja ajalehetöölisele järgmistes keskustes: 1) Moskva, 2) Leningrad, 3) Kiiev, 4) Minsk, 5) Rostov, 6) Tbilisi, 7) Bakuu,

8) Taškent 9) Alma-Ata, 10) Novosibirsk. Neis keskustes korraldatud aastased propagandistide täiendava ettevalmistamise kursused ei pea määratud olema mitte ainult nende oblastite ja kraide, vaid ka naabruses asuvate oblastite, kraide ja vabariikide jaoks. Propagandistide aastaste kursuste programm peab olema koostatud vastavalt „Leninlike kursuste“ programmile ja õppetöö peab korraldatama nii, et arendatakse vilumust propagandatöös ning Marxi ja Engelsi, Lenini ja Stalini teoste iseseisvat põhjalikku õppimist.

Kõigi propagandistide täiendava ettevalmistamise aastaste kursuste kuulajate üldine kontingent määrata 1500—2000 inimesele, kusjuures umbes pool sellest koosseisust peab olema ajalehetöölisi.

b) Organiseerida ÜK(b)P Keskkomitee juures 3-aastase kursusega Marksismi-Leninismi Ülikool partei kõrgesti kvalifitseeritud teoreetiliste kaadrite ettevalmistamiseks.

17. Marksistlik-leninliku teooria õpetamine kõrgemais õppeasutustes rajada „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ põhjaliku õppimise alusele. Sellega seoses:

a) Leninismi ning dialektilise ja ajaloolise materialismi iseseisvate kursuste asemel korraldada kõrgemais õppeasutustes ühtne kursus „Marksismi-leninismi alused“, säilitades õppekavas üldine tundide arv, mis oli varem ette nähtud sotsiaalsetele ja majandusteaduslikele õppeainetele. Marksistlik-leninliku teooria aluste õpetamine kõrgemais õppeasutustes peab algama „ÜK(b)P ajaloo lühikursuse“ õppimisega, samalaadsetelt õppides marksismi-leninismi algallikaid. Poliitilise ökonoomia õpetamine peab toimuma pärast „ÜK(b)P ajaloo“ õppimist.

b) Praegu eraldi olevate dialektilise ja ajaloolise materialismi, leninismi ja ÜK(b)P ajaloo kateedrite asemel moodustada kõrgemais õppeasutustes ühtne marksismi-leninismi kateeder.

c) Ülikoolides ja instituutides, kus on olemas filosoofia-, ajaloo- ja kirjandusteaduskond, tuleb neis teaduskondades säilitada dialektilise ja ajaloolise materialismi kursuse õpetamine.

d) Teha ÜK(b)P Keskkomitee Propaganda- ja Agitatsiooni-osakonnale ning Üleliidulisele Kõrgemate Koolide Komiteele ülesandeks leida 1939./40. õppeaasta alguseks marksismi-leninismi kateedrite juhatajad ja esitada need kinnitamiseks ÜK(b)P Keskkomiteele. Panna rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedele ning ÜK(b)P krai-, oblasti- ja linnakomiteedele ette leida marksismi-leninismi põhialuste teoreetilisel ettevalmistatud ja poliitiliselt järeleproovitud õpetajaid.

e) Organiseerida Marksismi-Leninismi Ülikooli juures 6-kuised kursused marksismi-leninismi õpetajate ettevalmistamiseks kõrgemate õppeasutuste jaoks.

IV

Marksismi-leninismi propaganda parteilise juhtimise põhjalikuks parandamiseks otsustab ÜK(b)P Keskkomitee:

18. Ühendada ÜK(b)P Keskkomitee, rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede ning ÜK(b)P krai- ja oblastikomiteede parteipropaganda-

ja agitatsiooni- ning trüki- ja kirjastusosakonnad, moodustades ühtsed propaganda- ja agitatsiooni-osakonnad.

19. Koondada propaganda- ja agitatsiooni-osakondadesse kogu töö marksismi-leninismi propaganda alal trüki- ja suusõnalise ning massilise poliitilise agitatsiooni abil (parteiline ajakirjandus; propaganda- ja agitatsioonikirjanduse väljaandmine; marksismi-leninismi propaganda organiseerimine trüki- ja suusõna abil; kontroll propagandatöö ideelise sisu üle; propagandistide kaadrite valik ja jaotamine, parteikaadrite täiendamine ja ettevalmistamine; poliitilise agitatsiooni organiseerimine masside hulgas).

Propaganda- ja agitatsiooni-osakondade töö aluseks võtta ÜK(b)P Keskkomitee käesoleva otsuse tegelik ellurakendamine.

20. Marksismi-leninismi propaganda kvaliteedi tõstmiseks lugeda vajalikeks, et propaganda alal parteiorganisatsioonid edaspidi toetuksid üldiselt igasugusest muust tööst vabastatud seltsimeestele, kes võivad end täielikult pühendada sellele tööle ning tõsta oma teoreetilist ja propagandistlikku kvalifikatsiooni.

Sellega seoses teha ÜK(b)P oblasti- ja kraikomiteedele ülesandeks välja valida parimad propagandistid alalisele propagandatöele.

21. Propaganda- ja agitatsiooni-osakondade töölisi peavad parteiorganid valida kõige kvalifitseeritumate elukutseliste propagandistide ja parteiliste literaatide hulgast.

ÜK(b)P Keskkomitee, rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede ning ÜK(b)P oblasti-, kraia- ja linnakomiteede propaganda- ja agitatsiooni-osakondade koosseisus tuleb organiseerida lektorite rühmi.

22. Seoses sellega, et ringide kui ka parteikabinettide arvuline vähenemine käitistes ja asutustes vabastab osa propagandatöölisi linnades, panna oblasti- ja kraikomiteedele ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedele ette paigutada kõige ettevalmistatamad nende tööliste hulgast maarajoonidesse propagandatöö tugevdamiseks.

23. Reorganiseerida partei linna- ja rajoonikomiteede kultuuripropaganda-osakonnad propaganda- ja agitatsiooni-osakondadeks. Tunnistada tarvilikuks propaganda- ja agitatsiooni-osakondade loomine ka neis rajoonikomiteedes, kus praegu kultuuripropaganda-osakonda ei ole. Määrata, et propaganda- ja agitatsiooni-osakondade moodustamist partei rajoonikomiteedes lubatakse ÜK(b)P Keskkomitee poolt eraldi iga rajooni kohta oblasti- ja kraikomiteede ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede esildusel sedamööda, kuidas on võimalik leida kvalifitseeritud töötajaid sel alal.

Lülitada partei linna- ja rajoonikomiteede propaganda- ja agitatsiooni-osakondade koosseisu ka linnade ja rajoonide parteikabinetid nõnda, et parteikabinettide juhatajad oleksid üheaegselt propaganda- ja agitatsiooni-osakondade juhatajate aseräitjateks.

24. Määrata, et partei oblasti- ja kraikomiteede ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede, ringkonna-, linna- ja rajoonikomiteede propaganda- ja agitatsiooni-osakondade juhatajad kinnitatakse ÜK(b)P Keskkomitee poolt, kõik teised nende komiteede propaganda- ja agitatsiooni-osakondade vastutavad töölised aga kinnitatakse oblasti- ja kraikomiteedele.

komiteede ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede büroode poolt.

Kohustada oblasti- ja kraikomiteesid ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteesid kahe kuu jooksul täielikult leidma ja kinnitama propaganda- ja agitatsiooni-osakondade töölisel.

25. Marxi-Engelsi-Lenini Instituudi töö tiheda seose tõttu marksismi-leninismi propagandaga lugeda vajaliseks anda Marxi-Engelsi-Lenini Instituut ÜK(b)P Keskkomitee Propaganda- ja Agitatsiooni-osakonna juhtimisele.

26. ÜK(b)P Keskkomitee kohustab kõiki parteikomiteesid tõsiselt tegutsema marksismi-leninismi propagandaga — bolševistliku partei südamegasjaga. Parteikomiteed on kohustatud juhtima propagandat sisuliselt, tungides sügavale tema sisse. Oblasti- ja kraikomiteed ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteed peavad kogu marksismi-leninismi propaganda ümberkorraldamise organiseerimise võtma enda kätte vastavalt käesolevale määrusele.

Selgitades kõigile parteiorganisatsioonidele, et kogu parteipropaganda ümberkorraldamine Keskkomitee käesoleva otsuse vaimus nõuab parteiorganitelt erilist tähelepanu ja hoolt, hoiatab Keskkomitee parteiorganisatsioonidele ohu eest propaganda ümberkorraldamisele läheneda mehhaanilis-formaalselt ning igasuguste katsete eest vahet tegemata halvustada kogu propagandatöö minevikukogemusi.

Parteipropaganda juhtimise parandamiseks määrata, et igas linna-, oblasti- ja kraikomitees ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomitees peab olema eriline sekretär, kes tegutseb erandlikult ainult propaganda ja agitatsiooni organiseerimise ja sisu küsimustega.

*

ÜK(b)P Keskkomitee nõuab rajooni-, linna-, oblasti- ja kraikomiteedelt ning rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteedelt käesoleva otsuse selgitamist parteiaktiivile ja kõigile parteiliikmeile.

ÜK(b)P Keskkomitee rõhutab, et „Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ajaloo“ ilmumine peab kujunema meie kaardritele — partei, kommunistlike noorte, nõukogude, ametiühingute, majanduse, kultuuritöölise ja kogu nõukogude intelligentsi kaardritele — pöörde alguseks oma teoreetilise mahajäämuse likvideerimisel.

„ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ paneb aluse uuele võimsale ideelis-poliitilisele tõusule meie partei ja Nõukogude rahva elus.

Omandades marksismi-leninismi teooria, mis neid relvastab ühiskondliku arenemise seaduste tundmisega, muutuvad meie kaadrid tõepoolest võitmatuks ja viivad veelgi edukamalt selle teooria lipu all ning Lenini-Stalini partei juhtimisel kogu Nõukogude rahva vastu kommunismi võidule.

MAAKONDADE PARTEIKOOLIDE ÕPPEKAVA

1945. aastal alustasid tegevust kõigis maakondades maakondade parteikoolid milledes käsitletakse järgmisi õppeaineid:

1. ÜK(b)P ajaloo lühikursus (peatükkide kaupa); 2. Seltsimees Stalini raamat „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“; 3. Maailma poliitiline kaart; 4. Partei ja nõukogude struktuuri küsimusi.

Õppetöö maakondade parteikoolides korraldatakse järgmiselt: algul õpetaja poolt sissejuhatav loeng või vestlus õpitava aine teemal ning seejärel aine iseseisev läbitöötamine õpilaste poolt õppejõult näidatud kirjanduse abil. Sellele järgnevad klassitööd.

ÜK(b)P ajaloo lühikursuse õppimiseks on maakondade parteikoolides ette nähtud 70 tundi. Neist õpetaja loengute ja vestluste jaoks 34 tundi ja klassitöödeks 36 tundi. Tundide jaotus üksikute teemade kaupa on järgmine:

	Loeng.	Klassit.
1. Võitlus sotsiaaldemokraatliku töölispartei loomise eest Venemaal (aastad 1883—1901)	2	2
2. Venemaa sotsiaaldemokraatliku töölispartei rajamine. Bolševike ja menševike fraktsioonide tekkimine parteis (aastad 1901—1904)	2	2
3. Menševikud ja bolševikud Vene-Jaapani sõja ja esimese Vene revolutsiooni ajajärgul (aastad 1904—1907)	2	4
4. Menševikud ja bolševikud Stolõpini reaktsiooni ajajärgul. Bolševike formeerumine iseseisvaks marksistlikuks parteiks (aastad 1908—1912)	6	4
5. Bolševike partei töölisliikumise tõusuaastail esimese imperialistliku sõja eel (aastad 1912—1914)	2	2
6. Bolševike partei imperialistliku sõja ajajärgul. Teine revolutsioon Venemaal (1914. a. — 1917. a. märts)	2	2
7. Bolševike partei sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise ajajärgul (aprill 1917—1918)	2	4
8. Bolševike partei välismaise sõjalise interventsiiooni ja kodusõja ajajärgul (aastad 1918—1920)	2	2
9. Bolševike partei ülemineku-ajajärgul rahulikule tööle rahvamajanduse taasehitamiseks (aastad 1921—1925)	2	2
10. Bolševike partei võitluses riigi sotsialistliku industrialiseerimise eest (aastad 1926—1929)	2	2
11. Bolševike partei võitluses põllumajanduse kollektiviseerimise eest (aastad 1930—1934)	2	2
12. Bolševike partei võitluses sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimise ja uue Konstitutsiooni teostamise eest (aastad 1935—1937)	2	2

13. Teise maailmasõja algus ja partei võitlus NSVL sõjalise ja majandusliku võimsuse edasise tõstmise eest. ÜK(b)P XVIII kongress	2	2
14. ÜK(b)P XVIII konverents	2	2
15. Bolševike partei — Nõukogude rahva võitluse innustaja ja organiseerija võidu saavutamiseks saksa fašistlike röövullutajate üle.	2	2

*

Seltsimees Stalini raamatu „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“ õppimine ja läbitöötamine maakondade parteikoolides tuleb läbi viia üksikute kõnede ja käskkirjade kaupa nende kronoloogilises järjekorras. Sealjuures tuleb kõigepealt korraldada sissejuhatav loeng teemal: „Mida õpetab meile seltsimees Stalini raamat „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“?“. Selle raamatu läbitöötamiseks on ette nähtud 48 tundi. Nendest loengutele ja vestlustele 36 tundi ja klassitöödeks 12 tundi. Üksikute teemade järgi jaguneb tundide arv järgmiselt:

	Loeng.	Klassit.
1. Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini raadiokõne 3. juulil 1941	2	
2. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini kõne 6. nov. 1941. Riikliku Kaitsekomitee esimehe ja Riigikaitse Rahvakomissari seltsimees Stalini kõne 7. nov. 1941 Moskvas Punasel Platsil	2	2
3. Riigikaitse Rahvakomissari seltsimees Stalini käskkiri nr. 55 23. veebruaril 1942	2	
4. Riigikaitse Rahvakomissari seltsimees Stalini käskkiri nr. 130 1. mail 1942	2	
Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 25. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini kõne 6. nov. 1942. Riigikaitse Rahvakomissari seltsimees Stalini käskkiri nr. 345 7. nov. 1942	2	2
5. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri nr. 95 23. veebr. 1943. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri nr. 195 1. mail 1943.	2	
6. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 26. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini kõne 6. nov. 1943. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri 7. nov. 1943. nr. 309.	2	2
7. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri nr. 16 23. veebr. 1944. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri nr. 70. 1. mail 1944	2	
8. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 27. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee esimehe seltsimees Stalini kõne 6. nov. 1944. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkiri nr. 220 7. nov. 1944	2	2

	Loeng.	Klassit.
9. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käsk-kiri nr. 5 23. veebr. 1945	2	
10. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käsk-kiri nr. 20 1. mail 1945	2	
11. Seltsimees J. V. Stalini läkitused rahvale 9. mail 1945 ja 3. septembril 1945	2	
12. Seltsimees Stalini kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsetel koosolekul 9. veebruaril 1946:		
a) Teise maailmasõja tekkimisest ja iseloomust	2	
b) Nõukogude Liidu ajalooline võit Isamaasõjas	2	
c) Bolševistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitika tähtsus meie maa ettevalmistamisel aktiivseks kaitseks	2	
d) Lenini-Stalini partei — Nõukogude rahva võidu inspireerija ja organiseerija 1941.—1945. a. Isamaasõjas	2	
e) Kommunistliku partei ja Nõukogude rahva ülesanded eeloleval ajal	2	
f) Kommunistide ja parteitute bloki tugevus ja elulisus	2	
Seminar 9.—12. teemani kokku		4

*

Maailma poliitilise kaardi õppimiseks on maakondade parteikoolides ette nähtud 44 tundi; õppetöö viiakse läbi loengute teel, millele järgnevad klassitööd. Tundide jaotus üksikute tundide kaupa on järgmine:

	Loeng.	Klassit.
I. Geograafilise kaardi üldülevaade (maakera, pind, tema kuju ja pöörlemine, pinna vormid gloobusel ja kaardil. Tingmärgid. Füüsiline ja poliitiline kaart)	2	2
II. NSVL. Nõukogude Liidu füüsiline kaart. Rahvastik. Poliitilis-administratiivne jaotus. NSVL majanduslik kaart. Rahvamajandus	10	8
III. Kapitalistlike riikide ülevaade. (Loodus. Rahvastik. Majandus. Riiklik struktuur. Poliitilised parteid. Osavõtt teisest maailmasõjast):		
1. Suur-Britannia	2	
2. Ameerika Ühendriigid	2	
3. Prantsusmaa	2	
4. Poola ja Tšehhoslovakkia	2	
5. Saksamaa	2	
6. Skandinaavia riigid ja Soome	2	
7. Itaalia	2	
8. Balkani riigid	2	
9. Lähis-Ida	2	
10. Vaikse ookeani riigid (Hiina, Jaapan)	2	
11. Ladina-Ameerika	2	

*

Partei ja Nõukogude struktuuri küsimuste tundmaõppimisele pühendatakse maakondade parteikoolides 34 tundi ja õppetegevus toimub vestluste vormis üksikute teemade kaupa. Tundide jaotus on järgmine:

1. NSVL ühiskondlik struktuur	4
2. NSVL riiklik struktuur	2
3. Partei Nõukogude riigi süsteemis	2
4. ÜK(b)P Põhikiri:	
a) ÜK(b)P liikmete ja kandidaatide õigused ja kohustused	2
b) Partei organisatsioonilised põhimõtted. Partei ehitus	
kõrgematest vormidest madalamateni	2
5. Partei-algorganisatsioonid — partei põhialus	2
6. Parteisse vastuvõtmine ja noorte kommunistide kasvatamine	2
7. Kaadrite valik, nende edutamine ja jaotus	2
8. Parteiorganisatsioonide ülesanded, vormid ja meetodid	
agitatsiooni- ja propagandatöös	2
9. Trükisõna — tähtsaim vahend poliitilises töös rahva hul-	
gas. Töö ajakirjandusega	2
10. Otsuse täideviimise organiseerimine ja kontroll selle teos-	
tamise üle on tähtsaim parteilises organiseerimistöös	2
11. Partei majandus partei-algorganisatsioonis	2
12. Kommunistlike noorte ja teiste organisatsioonide juhti-	
mine partei poolt	2
13. Kohalike valitsusorganite töö ja parteilise juhtimise üles-	
anded	2
14. Sotsialistliku majanduse (tööstuse, transpordi ja põlluma-	
jaanduse) parteiline juhtimine	4

*

Parteikoolide juhatajad seavad käesoleva kava alusel kokku õppekava. Soovitav on õppetöö korraldada üks kord nädalas 4 tundi.

NÄITLIK ÕPPEKAVA VALDADE POLIITILISTELE RÄNDKOOLIDELE JA POLIITILISTELE KOOLIDELE PARTEI- ALGORGANISATSIOONIDE JUURES

1. „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ (põhietappide järgi)	52 tundi
2. Seltsimees Stalini raamat „Nõukogude Liidu Suurest Isa- maasõjast“	28 tundi
3. Seltsimees Stalini kõne Moskva linna Stalini valimisring- konna valijate valimiseelisel koosolekul 9. veebruaril 1946	4 tundi
4. Päevapoliitilisi küsimusi	8 tundi
Kokku	92 tundi

„ÜK(b)P AJALOO LÜHIKURSUS“ (PÕHIETAPPIDE JÄRGI)

- Juhataja sissejuhatav vestlus — 4 tundi.
- Vestluse kokkuvõtlik sisukord: Mis on partei? ÜK(b)P kui uut tüüpi marksistlik partei. Lenin ja Stalin — bolševistliku partei juhid ja organiseerijad. Peajooni V. I. Lenini ja J. V. Stalini elust ning tegevusest. Mis on marsim-leninism? võitluses missuguste vaenlaste vastu tekkis, kasvas ning tugevnes bolševistlik partei? ÜK(b)P ajalugu kui kolme revolutsiooni ajalugu Venemaal. ÜK(b)P ajalugu on välismaise relvastatud interventsiooni purustamise ajalugu kodusõja ajal, Nõukogude riigi ning sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise ajalugu meie maal, võitluse ajalugu võidu saavutamiseks saksa fašistlike röövullutajate üle Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 2 tundi
- Kolm põhietappi bolševistliku partei ajalooos. „ÜK(b)P ajaloo lühikursus“ kui bolševismi teaduslik ajalugu, põhiteaduste entsüklopeedia marksismi-leninismi alal 2 tundi

ÜK(b)P AJALOO 1. ETAPP

Võitlus bolševistliku partei loomise eest — 12 tundi

(„ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus“, peatükid I—IV)

- Vestlus: Võitlus sotsiaaldemokraatliku töölispartei loomise eest Venemaal (aastad 1883—1901) 2 tundi
- Vestlus: Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölispartei rajamine. Bolševike ja menševike fraktsioonide tekkimine parteis (aastad 1901—1904) 2 tundi
- Vestlus: Menševikud ja bolševikud Vene-Jaapani sõja ja esimese Vene revolutsiooni ajajärgul (aastad 1904—1907) 2 tundi
- Vestlus: Menševikud ja bolševikud Stolõpini reaktsiooni ajajärgul. Bolševike formeerumine iseseisvaks marksistlikuks parteiks (aastad 1908—1912) 2 tundi
- Kokkuvõtlik vestlus ÜK(b)P ajaloo 1. etapi üle 4 tundi

ÜK(b)P AJALOO 2. ETAPP

Bolševike partei võitlus proletariaadi diktatuuri eest — 10 tundi

(„ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus“, peatükid V—VII)

- Vestlus: Bolševike partei töölisliikumise tõusuaastail esimese imperialistliku sõja eel (aastad 1912—1914) 2 tundi
- Vestlus: Bolševike partei imperialistliku sõja ajajärgul. Teine revolutsioon Venemaal (1914. a. — 1917. a. märts) 2 tundi

Vestlus: Bolševike partei Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ettevalmistamise ja läbiviimise ajajärgul (aprill 1917—1918)	2 tundi
Kokkuvõtlik vestlus ÜK(b)P ajaloo 2. etapi üle	4 tundi

ÜK(b)P AJALOO 3. ETAPP

Bolševike partei võimul — 26 tundi

(„ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus“, peatükid VIII—XII)

Vestlus: Bolševike partei välismaise sõjalise intervent-siooni ja kodusõja ajajärgul (aastad 1918—1920)	2 tundi
Vestlus: Bolševike partei ülemineku-ajajärgul rahulikule tööle rahvamajanduse taastamisel (aastad 1921—1925)	2 tundi
Vestlus: Bolševike partei võitluses riigi sotsialistliku industrialiseerimise eest (aastad 1926—1929)	2 tundi
Vestlus: Bolševike partei võitluses põllumajanduse kollektiviseerimise eest (aastad 1930—1934)	2 tundi
Vestlus: Põllumajandusliku artelli stalinlik põhikiri	2 tundi
Vestlus: Bolševike partei võitluses sotsialistliku ühis-konna ülesehituse lõpuleviimise ja uue Konstitutsiooni teosta-mise eest (aastad 1935—1937)	2 tundi
Vestlus: Erakorralise VIII Üleliidulise Nõukogude Kon-gressi poolt 1936. aastal vastuvõetud uus Konstitutsioon	4 tundi
Vestlus: ÜK(b)P XVIII kongress ja XVIII konverents	2 tundi
Vestlus: Bolševike partei Nõukogude Liidu Suure Isa-maasõja ajajärgul	2 tundi
Kokkuvõtlik vestlus partei ajaloo 3. etapi üle	4 tundi
Lõppvestlus: mida õpetab ÜK(b)P ajalugu	2 tundi
(„ÜK(b)P ajalugu. Lühikursus“, lõppkokkuvõte.)	

Kokku 52 tundi

II

SELTSIMEES STALINI RAAMAT „NÕUKOGUDE LIIDU SUUREST ISAMAASÕJAST“ — 28 TUNDI

Juhataja sissejuhatav vestlus: Mida õpetab seltsimees STALINI raamat „Nõukogude Liidu Suurest Isa-maasõjast“	2 tundi
Vestlus: Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI raadiokõne 3. juulil 1941. a.	2 tundi
Vestlus: Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 24. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI kõne 6. novembril 1941. a. Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI kõne Punasel platsil 7. novem-bril 1941. a.	2 tundi

Vestlus: Riigikaitse rahvakomissari seltsimees STALINI käskkiri 23. veebruaril 1942. aastal nr. 55. Riigikaitse rahvakomissari seltsimees STALINI käskkiri 1. mail 1942. aastal nr. 130	2 tundi
Vestlus: Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 25. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI kõne 6. novembril 1942. a. nr. 345 seltsimees STALINI käskkiri 7. novembril 1942. a. nr. 345	2 tundi
Vestlus: Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 23. veebruaril 1943. a. nr. 95. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 1. mail 1943. a. nr. 195	2 tundi
Vestlus: Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 26. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI kõne 6. novembril 1943. aastal. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 7. novembril 1943. a. nr. 309	2 tundi
Vestlus: Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 23. veebruaril 1944. a. nr. 16. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 1. mail 1944. a. nr. 70	2 tundi
Vestlus: Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 27. aastapäev. Riikliku Kaitsekomitee Esimehe seltsimees STALINI kõne 6. novembril 1944. aastal. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 7. novembril 1944. a. nr. 220	4 tundi
Vestlus: Kolhoosikord Isamaasõja tingimustes. Kolhoositalurahva ülesanded seltsimees STALINI Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 27. aastapäeva kõne ja käskkirja järgi	2 tundi
Vestlus: Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 23. veebr. 1945. a. nr. 5. Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees STALINI käskkiri 1. mail 1945. a. nr. 20	2 tundi
Vestlus: Seltsimees STALINI läkitus rahvale 9. mail 1945. a. Seltsimees STALINI läkitus rahvale 2. sept. 1945. a.	4 tundi
Kokku	28 tundi

III

Vestlus: Seltsimees STALINI kõne Moskva linna Stalini valimisringkonna valijate valimiseelsel koosolekul 9. veebruaril 1946	4 tundi
---	---------

IV

Päevapoliitilisi küsimusi	8 tundi
Kokku	92 tundi

ÜK(b)P STRUKTUUR JA TEMA JUHTIVAD ORGANID

Bolševike partei on ühtne võitlusorganisatsioon, mida seob kõigile partei liikmetele ühtlaselt kohustuslik, teadlik distsipliin. Partei organisatsioonilise ülesehituse juhtivaks põhimõtteks on demokraatliku tsentralismi printsiip. See tähendab kõigi partei juhtivate organite valitavust alt kuni üles; parteiorganite perioodilist aruandlust oma parteiorganisatsioonide ees; ranget parteidistsipliini ja vähemuse alistumist enamusele; kõrgemate organite otsuste tingimusteta kohustuslikkust alamatele organitele.

Partei on organiseeritud territoriaalse ja tootmisalalise põhimõtte järgi. Iga parteiorganisatsiooni kõrgemaks juhtivaks organiks on üldkoosolek (algorganisatsioonidele), konverents (näiteks rajooni, oblasti organisatsioonidele), kongress (liiduvabariikide bolševike parteile, Üleliidulisele Kommunistlikule (bolševike) Parteile).

Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei kongress on partei kõrgeim organ. Järjekordsed kongressid kutsutakse kokku mitte harvemini kui üks kord kolme aasta kestel. ÜK(b)P Keskkomitee ja Keskreisjonikomisjon valitakse kongressi poolt määratavas koosseisus.

ÜK(b)P Keskkomitee organiseerib poliitilise töö korraldamiseks — Poliitbüroo, üldise organisatsioonilise töö juhtimiseks — Organiseerimisbüroo, organisatsioonilis-täidesaatva iseloomuga jooksvate tööde sooritamiseks — Sekretariaadi, partei ja ÜK(b)P Keskkomitee otsuste täitmise kontrollimiseks — Partei Kontrollkomisjoni.

Pärast XVIII parteikongressi peetud ÜK(b)P Keskkomitee pleenumil 22. märtsil 1939. a. valiti Keskkomitee Poliitbüroo koosseisus: sm-d J. V. Stalin, V. M. Molotov, K. J. Vorošilov, L. M. Kaganovitš, M. I. Kalinin, A. A. Andrejev, A. I. Mikojan, A. A. Ždanov, N. S. Hruštšev; kandidaatideks sm-d L. P. Beria ja N. M. Švernik.

ÜK(b)P Keskkomitee pleenum 21. veebruaril 1941. a. täiendas ÜK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo koosseisu, valides Keskkomitee Poliitbüroo liikmekandidaatideks sm-d N. A. Voznessenski, A. S. Štšerbakovi ja G. M. Malenkovi.

ÜK(b)P Keskkomitee pleenum 1946. a. märtsikuus täiendas ÜK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo koosseisu, valides ÜK(b)P KK Poliitbüroo liikmeteks sm-d L. P. Beria ja G. M. Malenkovi ning ÜK(b)P KK Poliitbüroo liikmekandidaatideks sm-d N. A. Bulganini ja A. N. Kossõgini.

Kongresside vaheaegadel juhib kogu partei tööd ÜK(b)P Keskkomitee.

Partei kongresside vaheaegadel kutsub ÜK(b)P Keskkomitee kokku üleliidulisi parteikonverentse, millest võtavad osa kohalike parteiorganisatsioonide esindajad, parteipoliitika alal esilekerkivate küsimuste arutamiseks. Üleliidulise konverentsi delegaadid valitakse oblastikomiteede, kraikomiteede ja liiduvabariikide Kommunistlike Parteide Keskkomiteede pleenumite poolt.

ÜK(b)P Keskkomitee poolt kinnitatud üleliiduliste konverentside otsused on kohustuslikud kõigile parteiorganisatsioonidele.

Parteitöö juhtimist Punaarmees teostab Töölis-Talupoegade Punaarmee Poliitiline Valitsus, kes töötab ÜK(b)P Keskkomitee sõjalise osakonna õigustega.

Parteiorganisatsioonid Punaarmees, Sõjalaevastikus ja transpordi alal tegutsevad ÜK(b)P Keskkomitee poolt kinnitatud eriinstruktsioonide alusel.

Partei ja tema organisatsioonide rahalised sissetulekud moodustuvad liikmemaksudest, partei ettevõtete tuludest ja teistest laekunud summadest.

*

Sõja eel (1940) oli partei liikmete ja liikmekandidaatide üldarv 3 400 000. 1945. aasta maikuuks tõusis partei liikmeskonna koguarv 5 700 000 liikmele ja liikmekandidaadile.

KARL MARX JA FRIEDRICH ENGELS

Karl Marx ja Friedrich Engels on teadusliku sotsialismi rajajad, rahvusvahelise proletariaadi suured juhid.

Marx ja Engels selgitasid esimestena maailmas, et sotsialism ei ole unistajate väljamõeldis, vaid ühiskonna arengu paratamatu tulemus. Nad tõestasid teaduslikult, et töörahvahulkade eksploateerimine ja rõhumine, viletsus ja poliitiline õigusetus, rahvuslik vaen ja röövellikud sõjad on kapitalistlikus ühiskonnas paratamatud. Ainult tööliklassi võitlus kodanluse vastu ning tööliste valitsuse — proletariaadi diktatuuri sisseadmine vabastab inimese kõigist neist hädadest. Kuid selleks, et eksploateerijaid võita, õpetasid Marx ja Engels, peab proletariaadil olema oma poliitiline partei — kommunistlik partei.

Marx sündis 1818. aastal, Engels — 1820. aastal. Marx ja Engels jõudsid kumbki iseseisvalt järeldusele, et ühiskondlik areng on tööliklassi määranud kapitalistliku korra hauakaevajaks ja uue kommunistliku ühiskonna ülesehitajaks. See vaadete täielik ühtsus ilmes juba nende kohtumisel Pariisis, mis toimus 1844. aastal. Sellest ajast algas nende sõprus ja koostöö. Sest ajast alates käisid nad käsi-käes koos 40 aastat. Nende elud on nii tinedalt kokku põimunud, et pole võimalik kõnelda Marxi elust ja tegevusest kõnelemata ühtlasi Engelsi elust ja tegevusest ning ümberpöörduvalt.

Karl Marx ja Friedrich Engels töötasid koos välja revolutsioonilise õpetuse. Koos juhtisid nad proletariaadi revolutsioonilist liikumist. Marxi ja Engelsi sõprus on kahe geniaalse inimese ja tööliklassi ideede eest tulise võitleja liit. Marx ja Engels kirjutasid rea geniaalseid teoseid, kus esitasid teadusliku sotsialismi alused. Nende mõlemi sulest on pärit maailma tööliikumise tähelepanuväärne dokument „Kommunistliku partei manifest“, mis ilmus 1848. aastal. Selles dokumendis olid kujukalt ja kõigile arusaadavalt esitatud teadusliku sotsialismi alused ja püstitatud loosung: „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!“

Marxi elutööks oli geniaalne raamat „Kapital“. Selles raamatus avas Marx kogu kapitalistliku eksploateerimise mehhaanika, näitas kapitalismi hukkamise ja sotsialistliku korra sisseadmise paratamatust. Engels kirjutas nii tähelepanuväärsed raamatud nagu „Talurahva sõda Saksamaal“, „Anti-Dühring“, „Perekonna, eraomandi ja riigi tekkimine“, „Talurahvaküsimus Prantsusmaal ja Saksamaal“ jt.

Nende raamatute järgi õpivad revolutsioonilist võitlust miljonid inimesed.

Marx ja Engels olid proletariaadi esimese rahvusvahelise poliitilise organisatsiooni — Esimese Internatsionaali — organiseerijaiks ja vahetuks juhtideks.

Proletariaadi strateegiat ja taktikat läbi töötades märkisid Marx ja

Engels pidevalt, et töelisklass võib oma rõhujaid võita ainult liidus töötava talurahvaga. Marksismi rajajad näitasid, et ainult töelisklass on töörahva-masside ainsaks, lõpuni ustavaks liitlaseks ja juhiks, ja et ta on võimeline talurahva igaveseks vabastama mõisnike ja kapitalistide ikkest, viletsusest ja ekspluateerimisest.

Tuliste revolutsionääride ja demokraatidena pidasid Marx ja Engels kõige ägedamat võitlust kõigi reaktsioonivormide vastu. Kogu otsustavusega astusid nad välja Freisi riigi vastu, kutsudes rahvast purustama seda reaktsiooni ja omavoli kantsi Saksamaal.

Preisi valitsus kiusas Marxi ja Engelsi nende revolutsioonilise tegevuse pärast taga. Pärast 1848. aasta revolutsiooni lüüasaamist Saksamaal olid nad sunnitud Preisimaalt lahkuma ja asuma Londonisse. Siin sattus Marx suurde puudusesse. Teda ähvardas hukkumine viletsuses. Selleks, et päästa Marxi, et säilitada proletariaadile tema suur juht ning anda Marxile võimalus tema geniaalse teose „Kapital“ lõpetamiseks, oli Engels sunnitud sõitma Manchesteri ja asuma tööle ühe kaubandusliku ühingu kontorisse. See võimaldas tal Marxi materiaalselt toetada.

Manchesteris elas Engels ligi 20 aastat. Pikkadel lahusoleku-aastatel ei katkenud side Marxi ja Engelsi vahel. Nad kirjutasid teineteisele peaaegu iga päev. Selles kirjavahetuses peegeldub kujukalt kahe suure teadlase ja võitleja-revolutsionääri koostöö. Oma kirjades nad arutasid läbi revolutsioonilise võitluse tähtsamaid teoreetilisi ja praktilisi küsimusi. Kirjadest on näha, kuidas haige Marx, võideldes viletsusega, mis ta lapsi hauda viis, jätkas visalt töötamist „Kapitali“ kallal.

Määratu suur töökoorem ja vaesus rikkusid varakult Marxi tervise ja ta suri 1883. a.

Marxil ei läinud korda lõpetada oma „Kapitali“. Tema eluajal ilmus ainult I köide. Järgmised kaks köidet valmistas kirjastamiseks ette Engels. Hinnates Engelsi määratu suurt tööd „Kapitali“ väljaandmisel kirjutas Lenin, et „Kapitali“ need köited on kahe — Marxi ja Engelsi töö.

Engels elas pärast oma suure sõbra surma veel kaksteist aastat. Kogu see aeg töötas ta töelisklassi revolutsioonilise võitluse teoreetiliste ja praktiliste küsimuste kallal ning juhtis seda võitlust tegelikult.

Marx ja Engels pöörasid suurt tähelepanu vene rahva revolutsioonilisele võitlusele, omistades sellele suurt rahvusvahelist tähtsust. Nad hoidsid alal tihedat ühendust paljude Venemaa eesrindlike tegelastega.

Pärast Marxi ja Engelsi surma tõstsid nende lipu kõrgele Lenin ja Stalin. Nad kaitsesid marksismi kõigi tema vaenlaste vastu, kes püüdsid marksismi moonutada ja teha seda ekspluateerijaile kahjutuks. Lenin ja Stalin arendasid Marxi ja Engelsi õpetust edasi, kohandades seda revolutsioonilise võitluse uutele tingimustele. — Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetus sai läbi proovitud ja hiilgava tunnustuse võidukas Suures Sotsialistlikus Oktoobrirevolutsioonis, Nõukogude riigi loomisel ja klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel meie maal.

Selle õpetuse kõikevõitev jõud ilmnes eriti kujukalt nõukogude rahva poolt saksa fašistlike röövvalutajate vastu peetud Suure Isamaasõja ajal. Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini suure lipu all suutis nõukogude rahvas kaitsa oma kodumaa vabadust ja sõltumatust ning purustada alatu vaenlane.

V. I. LENIN

Vladimir Iljitš Lenin (Uljanov), inimsoo suurim geenius, bolševismi ja maailma esimese sotsialistliku riigi rajaja, sündis 1870. aastal Simbirskis (praegune Uljanovsk). Kogu oma elu pühendas Lenin rahva teenimisele. Ta pidas lepitamatut võitlust kõigi tööraha vaenlaste, revolutsiooni vaenlaste vastu. Revolutsioonilisest võitlusest võtab Lenin osa alates seitsmeteistkümnendast eluaastast. 1895. a. Lenin areteeriti, heideti vanglasse ning saadeti 1897. a. Siberisse. Ei vanglas ega asumisele saadetuna ei katkestanud ta revolutsioonilist võitlust. 1900. aastal sõitis Lenin välismaale, kus asutas ajalehe „Iskra“. Lenini „Iskra“ ehitas üles revolutsioonilise marksistliku partei ja valmistas ette revolutsiooni. 1905. aastal tuli Lenin Venemaale tagasi, et vahetult juhtida revolutsioonilist liikumist.

Esimene vene revolutsioon 1905. aastal sai kaotuse osaliseks. Lenin alustab välismaal uuesti pulbitsevat tegevust võitluses partei ja revolutsiooni eest. Lenini ettepanekul asetab bolševike partei revolutsioonilise töö etteotsa Venemaal Lenini sõbra ja võitluskaaslase — J. V. Stalini.

1917. a. aprillis, pärast tsarismi kukutamist saabus Lenin Petrogradi. Revolutsiooni juht viis rahva kindlalt võidule. Lenini ja Stalini juhtimisel teostasid Venemaa töölised ja kehviktalupojad 1917. aasta oktoobris maailma suurima pöörde — sotsialistliku revolutsiooni. Võim läks üle Nõukogudele. Maa, vabrikud, tehased, raudteed, pangad said kogu rahva omandiks. Esimese Nõukogude valitsuse — Rahvakomissaride Nõukogu esimeheks valiti Lenin.

Rahvad, kõneles Lenin, peavad olema võrdsed ja vabad. Ning ta kuulutas välja meie maa rahvaste vahelise sõpruse ja vendluse uue bolševistliku poliitika.

Määratu suure energiaga asus Lenin ajaloos enneolematu uut tüüpi riigi ülesehitamisele, kus peremeheks on rahvas ise. Lenin kasvas töörahvas usku oma jõusse, äratas neis initsiatiivi uue elu ülesehitamiseks.

Lenin oli rahvaga tihedalt seotud, ta armastas rahvast ja uskus rahvasse. Ning rahvas uskus Leninit omakorda piiritult ja armastas teda. Lenini raudne tahe ja hiiglaslik energia, tema kõigutamatu usk võidusse liitsid rahvasse võitmatuks jõuks.

Oktoobrirevolutsiooni esimestest päevadest alates seab Lenin esimesele kohale Nõukogudemaa kaitsmise ülesande, püstitab nõukogude kodumaa kaitseloosungi. Nõukogude inimeste peamoaduseks, ütles Lenin, peab olema julgus, vaprus, kartmatus võitluses, valmisolek võidelda rahvaga koos meie kodumaa vaenlaste vastu. Staliniga koos lõi Lenin võimsa Punaarmee, kes kaitses nende juhtimisel tööraha isamaad kõigi vaenlaste kallaletungide vastu.

Kaitsta kangelaslikult nõukogude isamaad, töötada ennastalgavalt, olla ustavad rahvale ja valmis endaohverdamisele, pidada raudset distsipliini tagalas ja rindel — need on Lenini õpetused Nõukogude rahvale. Lenini loosung „Kõik rinde heaks“ liitis ühte rinde ja tagala ning kindlustas rahva kõigi jõudude mobiliseerimise võidu saavutamiseks kodu sõjas.

Lenin sooritas hiiglasliku töö sotsialismi võiduks meie maal. Sõjast ja blokaadist põhjustatud uskumatult rasketes tingimustes märkis Lenin geniaalselt tee laostuse likvideerimiseks, rahvamajanduse taastamiseks ja sotsialistlikuks ümberkujundamiseks. Lenini nimega on seotud kõik nõukogude võimu ja nõukogude teaduse poolt Nõukogudemaa olmasolu esimese viie aasta jooksul saavutatud tähtsamad tulemused ja võidud. Pole ühtegi teaduse ala, mida Lenin poleks rikastanud suurimate ideedega. Lenin arendas marksismi edasi, viis ta uuele, kõrgemale astmele.

Kaasaja suurima inimesena oli Lenin ühtlasi vene rahva ustav poeg, kes oli uhke oma rahva üle, kes lõi võimsa riigi, rikka, õitseva kultuuri, eesrindliku teaduse ja kunsti.

1924. aasta 21. jaanuaril suri V. I. Lenin kauakestnud raske haiguse järel. Lenini haua kohal andis seltsimees Stalin töotuse pühalt hoida ja täita leninlike õpetusi. See Stalini töotus leiab täitmist.

Seltsimees Stalin, Lenini võitluse suur jätkaja, kutsub nõukogude inimesi armastama oma rahvast nii, nagu teda armastas Lenin, olema sama kartmatud võitluses ja halastamatud vaenlase vastu nagu seda oli Lenin.

Lenini nimi, tema võitlused ja õpetus elavad üle aastasadade ja aastatuhandete. Lenini võitlus on võitmatu!

J. V. STALIN

Jossif Vissarionovitš Stalin (Džugašvili) — Lenini võitluse suur jätkaja, NSVL rahvaste juht, sündis 21. detsembril 1879. aastal Gori linnas Gruusias grusiinlasest töölise perekonnas, kes oli pärit talurahva keskelt. 15-aastasena astub Stalin revolutsioonilisse liikumisse. 1893—1900. aastatel juhib ta marksistlike töölisringe, seisab esimese Gruusia sotsiaaldemokraatliku organisatsiooni „Mesame-dasi“ revolutsioonilis-marksistliku tiiva eesotsas. 1901. a. alates saab seltsimees Stalinist elukutseline revolutsionäär. Ta on leninlik-iskralike organisatsioonide rajajaks Taga-Kaukaasias. 1903. aastal, viibides Siberis asumisel, astub Stalin Leniniga ühendusse. Bolševike partei Tampere konverentsil 1905. aastal kohtub Stalin esimest korda isiklikult Leniniga.

1905.—1907. aastate revolutsiooni ajajärgul seisab seltsimees Stalin Taga-Kaukaasia bolševike eesotsas, juhib Taga-Kaukaasia tööliste ja talupoegade revolutsioonilist võitlust. Ta kaitseb ja arendab meisterlikult edasi bolševistliku partei leninlike organisatsioonilisi ja taktikalisi põhimõtteid ning teoreetilisi aluseid. Seltsimees Stalin peab lepitamatut võitlust menševikkude, anarhistide ja teiste marksismi vaenlaste vastu. 1907.—1910. aastatel juhib ta Bakuu bolševike organisatsiooni. 1912. aastal juhib Stalin partei KK liikmena revolutsioonilist tööd Venemaal. Sandarmeist ja politsei poolt lakkamatult jälitatuna oli Stalin kaheksa korda areteeritud, saadeti seitsmel korral asumisele ning põgenes kuus korda asumiselt.

1917. aasta Veebruarirevolutsioon vabastab seltsimees Stalini asumiselt. Ta sõidab Petrogradi ja hakkab juhtima bolševike partei Keskkomitee ja Petrogradi komitee tegevust, toimetab ajalehte „Pravda“.

1917. aasta maist alates on seltsimees Stalin Keskkomitee Poliitbüroo liikmeks. Ta juhatab vahetult 1917. aasta augustis toimunud partei VI kongressi tööd. 1917. aasta oktoobripäevil seisab seltsimees Stalin ülesõutsu juhtimise Parteikeskuse eesotsas. Ta on koos Leniniga Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni innustajaks ja juhiks. 1917. a. kuni 1923. aastani on seltsimees Stalin Rahvasasjade Rahvakomissar, 1919. a. kuni 1922. a. Töölis-talupoegade Inspeksiooni Rahvakomissar. Kodu sõja päevil lõi Stalin koos Leniniga Punaarmee ja organiseeris interventide ja valgekaartlaste purustamist. 1922. aastal valitakse seltsimees Stalin partei Keskkomitee sekretäriks ja töötab sest ajast vahetpidamatult sellel kohal. Pärast Lenini surma juhib Stalin NSVL rahvaid leninlikul teel.

Stalin on Lenini ustav õpilane, tema lähim võitluskaaslane ja sõber. Leniniga koos lõi ta ja kasvas üles uut tüüpi revolutsioonilise partei — bolševike partei.

Stalin kaitses leninismi võitluses reeturite — trotskistide, buhhaarinlaste ja teiste rahvavaenlaste vastu. Geniaalse teoreetikuna Marxi-Engelsi-Lenini teooriat kaitses ja edasi viies põhjendas seltsimees Stalin ja arendas edasi Lenini õpetust sotsialismi võidust ühel maal, sotsialistlikust industrialiseerimisest, põllumajanduse kollektiviseerimisest, sotsialismi ja kommunismi ülesehitamisest meie maal. Seltsimees Stalin põhjendas bolševistliku partei programmilised juhtlauseid rahvusküsimuses ning hiljem arendas nõukogude võimu rahvuspoliitikat. Stalin teostas määratu suure töö rahvuslike nõukogude vabariikide loomisel ning hiljem kõigi nõukogude vabariikide ühendamisel üheks liiduriigiks — NSV Liiduks. Stalin on NSVL uue Konstitutsiooni looja. Stalin on kogu meie rahvamajanduse sotsialistlikel alustel ümberkujundamise innustaja ja organiseerija. Tema juhtimisel muutsid bolševike partei ja NSVL töörahvas meie maa võimsa sotsialistliku tööstuse maaks, kindlustasid kolhoosikorra võidu, lõid Nõukogudemaa võitmatu kaitsevõimsuse.

Stalin on Nõukogude Liidu relvastatud jõudude looja. Ta kasvas armastusega Punaarmee, hoolitses tema varustamise eest esmaklassilise sõjatehnikaga, kasvas tema juhtivaid kaadreid, relvastas neid tema poolt välja töötatud eesrindliku sõjateadusega. Stalin on Punaarmee suur strateeg ja väepealik.

Nõukogude rahvas valis Stalini esimeseks saadikuks NSVL Ülemnõukogusse. Seltsimees Stalin on autasustatud kahe Punalipu ordeniga. Kuuekümnendal sünnipäeval anti seltsimees Stalinile Sotsialistliku Töö Kangelase nimetus. Seltsimees Stalin on NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees ja NSV Liidu relvastatud jõudude Kõrgem Ülemjuhataja. Seltsimees Stalinile on antud kõrgeim sõjaväeline auaste — Nõukogude Liidu Generalissimuse aunimetus.

Seltsimees Stalin on autasustatud Suvorovi I järgu ordeni ja kahe Võidu ordeniga, ning medaliga „Moskva kaitsmise eest“.

Stalin see on tänapäeva Lenin. Stalini nimega seob Nõukogude rahvas oma olevikku ja tulevikku, oma saavutusi ja võite. Isamaasõja päevil ühinesid suure Stalini juhtimisel Nõukogude Liidu rahvad võitluseks ja võidu saavutamiseks saksa fašistlike röövvalutajate üle. Ja nüüd — sõja tagajärgede likvideerimisel ja rahvamajanduse taastamisel koon-
dub Nõukogude rahvas veel tihedamalt oma juhi ja õpetaja ümber.

ÜLKNÜ

ÜLKNÜ — Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing — on parteitu massorganisatsioon, mis kuulub ÜK(b)P juurde. Ta ühendab oma ridades linna ja maa eesrindlikke, poliitiliselt haritud töötava noorsoo laialdasi kihte.

ÜLKNÜ on partei ammutamatu reserv ja tema lahinguabiline, noorte kaadrite poliitiline kool.

ÜLKNÜ abistab aktiivselt bolševike parteid kogu riiklikus ja majanduslikus ülesehitavas töös. ÜLKNÜ põhiliseks eesmärgiks on kasvatada noori bolševike partei juhtimisel, armastuse ja truuduse vaimus sotsialistliku kodumaa vastu, nõukoguliku patriotismi vaimus. Kommunistlik noorsooühing on kutsutud kasvatama oma ridadest julgeid ja otsustusvõimelisi, raskusi ja kannatusi mitte kartvaid inimesi, kellede peamaduseks on „eesmärgi selgus, visadus eesmärgi saavutamisel ja iseloomu kindlus, mis murrab igasugused takistused.“ (Stalin.)

Kommunistliku Noorsooühingu organisatsioonid peavad olema partei-direktiivide aktiivseiks elluviijaiks, eriti seal, kus puuduvad partei-organisatsioonid. Kommunistliku Noorsooühingu organisatsioonidel on algatuse õigus ettevõtte, kolhoosi, küla ja asutuse töö küsimuste ülessead-miseks ja nende läbiarutamiseks vastavate parteiorganisatsioonide ees (nende tegevuse puuduste kõrvaldamiseks ning neile hädavajaliku abi osutamiseks töö parandamisel, sotsialistliku võistluse organiseerimisel, massürituste läbiviimisel jne.).

ÜLKNÜ Keskkomitee, olles kommunistliku noorsooühingu juhtivaks organiks, allub ÜK(b)P Keskkomiteele. ÜLKNÜ kohalike organisat-sioonide töö suunatakse ning kontrollitakse vastavate vabariigi, krai, oblasti, linna, rajooni või maakonna parteiorganisatsioonide poolt.

Kommunistlik Noorsooühing juhib laste kommunistlike organisat-sioone — V. I. Lenini nimeliste noorte-pioneeride tööd.

ÜLKNÜ loodi bolševike partei juhtimisel Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni päevil Venemaal. 1917. a. märtsis-aprillis tekkisid Petrogradi, Moskva ja teiste linnade reas ettevõtteis töölisnoorte esi-mesed ringid ja ühingud. Need ringid loodi bolševike partei komiteede algatusel ning töötasid nende juhtimisel. Oktoobri-revolutsiooni tules said noorsooühingud oma lahinguristsed.

Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu arenguteel olid olulise tähtsusega ÜLKNÜ kongressid, mis suunasid ühingu töö riiklikult tähtsate ülesannete lahendamisele.

1918. a. 29. okt. — 4. nov. toimus töölis- ja maanoorte esimene Ülevenemaaline kongress. Kongressil loodi Ülevenemaaline Kommunistlik Noorsooühing. Kongressil võeti vastu programmi põhitõesid, resolutsioon organisatsioonilise küsimuse kohta jne. Oma resolutsioonis töötas Kommunistlik Noorsooühing truudust nõukogude võimule tema võitluses kommunismi eest.

1919. a. 5.—8. okt. toimus VKNÜ II kongress. Kongress võttis vastu kommunistlike noorte ülevenemaaliselt rindele mobiliseerimise otsuse ja arutas läbi küsimuse koolide ehitamisest maal. Kongress kinnitas VKNÜ Keskkomitee otsuse sõjalise väljaõppe kohustuslikust läbiviimisest ühingu kõigis organisatsioonides.

Kongress pöördus kogu maailma töölisnoorte poole üleskutsega, luua noorte rahvusvaheline ühing — Kommunistlik Noorsoo Internatsionaal.

1920. a. 2.—10. okt. toimunud VKNÜ III kongressil esines oma kuulsa kõnega „Noorsooühingute ülesannetest“ V. I. Lenin, kes seadis noorte tähtsaimaks ülesandeks õppimise. VKNÜ III kongress võttis vastu Kommunistliku Noorsooühingu põhikirja ja programmi.

1921. a. 21.—28. okt. toimunud VKNÜ IV kongress oli pühendatud Kommunistliku Noorsooühingu töö suunamiseks sotsialistlikule ülesehitamisele. Kongress nõudis kõigilt VKNÜ liikmeilt aktiivset osavõttu tööstuse ja põllumajanduse taastamisest. Kongress tegi kommunistlike noorte organisatsioonidele ettepaneku tugevdada võitlust väikekodanliku mõju vastu noortes ja asuda Kommunistliku Noorsooühingu aktiivi uute kaadrite ettevalmistamisele. Kongress kohustas Kommunistliku Noorsooühingu aktiivi parandama otsustavalt propagandatööd noorte keskel.

1922. a. 11.—19. okt. toimus VKNÜ V kongress. Kongress võttis vastu otsuse tööst külas noorsoo kasvatamisel uue majanduspoliitika tingimuses. Kongressil võeti vastu otsus maanoorte koolide asutamisest ning pioneeride organisatsioonide loomisest. V kongressil, võttis Kommunistlik Noorsooühing šefluse alla Sõjalaevastiku.

1924. a. 12.—18. juulini toimunud VKNÜ VI kongress kutsus Kommunistliku Noorsooühingu võitlusele trotskismi vastu. Kongress võttis vastu otsuse VKNÜ ümbernimetamisest Venemaa Leninlikuks Kommunistlikuks Noorsooühinguks.

1926. a. 11.—22. märtsini toimunud VLKNÜ VII kongress seadis Kommunistliku Noorsooühingu tähelepanu keskpunkti töötava noorsoo kommunistliku kasvatamise küsimused, tema kaasatõmbamise aktiivsesse võitlusesse sotsialismi ülesehitamiseks meie maal. Erilisel istungil arutas kongress küsimust Nõukogude Liidu relvastatud jõudude tugevdamisest ning Kommunistliku Noorsooühingu ühestatusest Sõjalaevastiku üle. VII kongressil kinnitati ühingu uus põhikiri ning võeti vastu otsus VLKNÜ ümbernimetamisest ÜLKNÜ-ks (Üleliiduliseks Leninlikuks Kommunistlikuks Noorsooühinguks).

1928. a. 5.—16. maini toimunud ÜLKNÜ VIII kongressil esines seltsimees Stalin kõnega Kommunistliku Noorsooühingu sotsialistlikust ülesehitamistööst osavõtmise kohta. Kongress andis oma otsustes Kommunistlikule Noorsooühingule võitlusprogrammi esimese viisaastaku plaani

täitmiseks ning juhtis otsustavalt Kommunistliku Noorsooühingu organisatsioonide tähelepanu põllumajanduse ümberkorraldamisele sotsialistlikel alustel.

Kommunistliku Noorsooühingu lahinguliste teenete tähistamiseks kodusõja rindeil anti temale VIII kongressil valitsuse poolt Punalipu orden.

1931. a 16.—26. jaan. toimunud ÜLKNÜ IX kongressil seati kõikide Kommunistliku Noorsooühingu organisatsioonide peaulesandeks — võimalda sotsialistliku ülesehitamise, NSVL majandusliku ja sõjalise võimsuse tugevdamise eest. Kongress nõudis Kommunistliku Noorsooühingu organisatsioonelt kogu noorsoo energia mobiliseerimist, et täita viis-aastak nelja aastaga. Suurt tähelepanu omistas IX kongress kaadrite ettevalmistamisele kõikide rahvamajanduse alade jaoks. Üheks tähtsamaks küsimuseks kongressil oli küsimus kolhooside loomisest ja kommunistlike noorte ülesannetest külas.

Arvestades kasvavat sõja hädaohtu, tegi kongress igale kommunistlikule noorele ülesandeks ära õppida mingisugune sõjaline eriala. Kongress võttis ÜLKNÜ šefluse alla NSVL Lennuväe. Samal kongressil sai ÜLKNÜ Töö Punalipu ordeni töö kangelastegude ja sotsialistliku võistluse ja lõõktöö algatamise ning organiseerimise eest.

1936. a. 11.—21. aprillini toimunud ÜLKNÜ X kongress võttis vastu uue programmi ja uue põhikirja, mis töötati välja sm. Stalini isiklikul osavõtul ja juhtimisel. Võeti vastu otsus ÜLKNÜ tööst koolides.

NSV LIIDU JA EESTI NSV KONSTITUTSIOON

A. Jõeäär

Seltsimees Stalin määratleb NSV Liidu Konstitutsiooni ajaloolise dokumendina, „mis käsitleb lihtsalt ja kokkusurutult, peaaegu protokollis stiilis fakte sotsialismi võidust NSV Liidus, fakte NSV Liidu tööraha vabastamisest kapitalistlikust orjusest, fakte laialdase, lõpuni järjekindla demokraatia võidust NSV Liidus.“

Konstitutsioon on riigi põhiseadus. NSV Liidu Konstitutsiooni alusel, sellega täielikus kooskõlas, kuid arvestades iga vabariigi erinevusi, on koostatud kõigi liiduvabariikide konstitutsioonid, sealhulgas ka Eesti NSV oma. Konstitutsioonis ettenähtud alustel moodustatakse kõrgeimad riigivõimu-organid, samuti riigivalitsemise organid, konstitutsiooni alusel tegutsevad kõik nõukogude organid ja asutused. Konstitutsioon on aluseks kõigile nõukogude seadustele. Konstitutsioon määrab kindlaks NSV Liidu kodanike põhiõigused ja kohused.

Käesolevas ülevaates on eraldi märgitud, millised Eesti NSV erinevused on väljendust leidnud Eesti NSV Konstitutsioonis. Muudes osades ühtuvad NSV Liidu ja Eesti NSV Konstitutsioon täielikult, nii sisult kui ka sõnastusest.

Ühiskondlik korraldus

Poliitiline alus

„Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik“ (Konstitutsiooni § 1).

Kogu võim NSV Liidus kuulub linna ja maa töötavale rahvale tema poolt valitavate töötava rahva saadikute nõukogude näol.

Nõukogud moodustavad NSVL poliitilise aluse. Esmakordselt tekkisid nõukogud tööliste ja talupoegade revolutsioonilise võimu algidudena juba 1905. aasta esimeses vene revolutsioonis. 1917. a. muutsid bolševikud nõukogud kodanlusevastase ülestõusu ja riigivõimu haaramise organeiks.

Nõukogud on kõige demokraatlikum valitav organisatsioon, mis koosneb eesrindlikemaist, kõige teadlikumaist töötava rahva esindajast. Nõukogud koondavad enda ümber, kasvatavad ja juhivad kogu rahvast. Nõukogude võim on kohapealsete nõukogude ühinemine üldiseks riiklikuks organisatsiooniks.

Ilma erandita kõik töötava rahva saadikute nõukogud valitakse üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel.

Töötava rahva saadikute nõukogude kaudu tõmmatakse kogu Nõu-

kogude rahvas kaasa oma sotsialistliku riigi juhtimisele. Töötava rahva saadikute nõukogud tuginevad tööliste ja talupoegade ning nõukogude töötava intelligentsi vankumatule liidule, NSV Liidu rahvaste sõprusele, Nõukogude rahva sügavale poliitilisele ja moraalsele ühtlusele, mis on saavutatud Lenini-Stalini partei juhtimisel.

Majanduslik alus

NSV Liidu majandusliku aluse moodustavad sotsialistlik majandus-süsteem ja tootmisriistade ning -vahendite sotsialistlik omand.

Sotsialistlikul omandil on meil kaks vormi: 1) riikliku omandi vorm (kogu rahva vara); 2) kooperatiivse-kolhoosliku (Eesti NSV-s ainult kooperatiivse, nii nagu see on väljendatud Konstitutsiooni § 5-ndas) omandi vorm. Sellele vastavalt on NSV Liidus kahte liiki sotsialistlikke tootmisettevõtteid: 1) riiklikud ettevõtted; 2) kooperatiiv-kolhooslikud ettevõtted, mis väiketootjate (talupoegade, käsitööliste) vabatahtlikel alustel ühinemise teel tekkinud.

Siinjuures peab tähendama, et Eesti NSV Konstitutsiooni § 5-ndas kolhoosliku omandi vormi mainimatajätmine kuidagiviisi ei tee takistusi talundipidajail vabatahtlikult kolhoosidesse ühinemiseks, kui nad seda kasulikumaks leiavad üksikmajapidamisviisist. Kuid Konstitutsioon ei ole tuleviku programm, vaid konstateerib olemasolevaid tööku. Kuna ENSV Konstitutsiooni vastuvõtmise ajal meil kolhoose ei olnud, polnud põhjust neid põhiseaduses mainida.

Maa, maapõuevarad, veed, metsad, tehased, vabrikud, kaevandused, murrud, raudtee-, vee- ja õhutransport, pangad, sidevahendid, sovhoosid, masina-traktorijaamad jms., samuti kommunaalettevõtted ja elamute põhifond linnades ja tööstuskohtades on riigi omand, s.o. kogu rahva vara.

Eesti NSV-s on riigi omandiks tunnistatud vaid suured tehased ja vabrikud, kuna väiksemad tehased ühes nende omanikele kuuluvate tootmisriistadega on jäetud võõrandamata (ENSV Konstitutsiooni § 4 ja 6) ja ENSV-s on sotsialistliku majandussüsteemi kõrval, seadusega määratud piires lubatud väikesed tööstuslikud ja kaubanduslikud eraettevõtted (ENSV Konstitutsiooni § 8).

Ühiskondlikud ettevõtted kolhoosides (seal kus need olemas) ja kooperatiivseis organisatsioonides koos nende elusa ja eluta inventariga, nende ühiskondlikud ehitused ja toodetavad saadused moodustavad kolhooside ja kooperatiivsete organisatsioonide ühiskondliku, sotsialistliku omandi (Eesti NSV Konstitutsiooni § 7 ei maini ülaltoodud põhjustel kolhoose).

Kolhooside käes olev maa kinnistatakse neile tasuta ja tähtajata kasutamiseks, see on igaveseks. Kuna Eesti NSV-s Konstitutsiooni vastuvõtmise ajal kolhoosid puudusid ja deklaratsiooniga maa kuulutamiseks kogu rahva omaks oli kindlaks määratud, et töötavate talupoegade valduses olev maa, samuti maa, mida riik annab vähese maaga ja maata talupoegadele, kinnistatakse neile põliseks pidamiseks, siis ENSV Konstitutsiooni § 8 lubab seadusega määratud

piires üksiktalupoegade eramajapidamisi ja § 9 kinnitab, et seadusega määratud piires talumajapidamiste all olev maa kinnistatakse neile tasuta ja põliseks pidamiseks. Järelikult on Eesti NSV-s maakasutamise suhtes üksiktalupojad omandanud väga suured õigused.

Kuna NSV Liidu Konstitutsiooni § 7 ja 9 kindlustavad igale kolhoositalule peale põhisissetuleku ühiskondlikust kollektiivsest majapidamisest isiklikuks kasutamiseks talundi juures oleva väikese maatüki ja isiklikuks omandiks abimajapidamise talundi juures oleval maatükil, elumaja, tootliku karja, kodulinnud ja põllumajandusliku väikeinventari — vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale, ning lubavad sotsialistliku majandussüsteemi kõrval, mis on NSV Liidus valitsevaks majandusvormiks, üksiktalupoegade ja käsitöölise väikest, isiklikule tööle rajatud ja võõra tööjõu eksploateerimiseta eramajapidamist, siis Eesti NSV Konstitutsiooni § 7-ndast on kolhooside ja kolhoositalude nimetus ning kogu viimane lõige välja jäetud. Samuti on jäetud välja kitsendus üksiktalupoegade ja käsitöölise eramajapidamistes võõra töö eksploateerimise keelu kohta; mis leidub NSV Liidu Konstitutsiooni § 9-ndas. Järelikult on ülemineku ajajärgul, kuni ENSV Konstitutsioon kehtib praegusel kujul, seadusega määratud piires tööstuslikes ja kaubanduslikes erettevõtetes, üksiktalupoegade ja käsitöölise eramajapidamistes lubatud kasutada palgalist tööjõudu.

Seadus kaitseb NSV Liidus kodanike isikliku omandi õigust nende töötludele ja säästudele, elamule, isikliku variduse ja mõnuse eesmeile jms. ning selle omandi pärimise õigust.

NSV Liidu majanduslik elu määratakse ja suunatakse riikliku rahvamajanduse plaaniga ühiskondliku rikkuse suurendamise, töötava rahva ainelise ja kultuurilise taseme järjekindla tõusu, NSV Liidu sõltumatu kindlustamise ja ta kaitsevõime tugevdamise huvides.

Riiklik korraldus

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit asutati 30. detsembril 1922. a. NSV Liit on tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik, mis on loodud 16 üheõigusliku nõukogude sotsialistliku vabariigi vabatahtliku liitumise teel.

Meie riigi alus on rajatud kolmele põhimõttele.

1. Nõukogude Liidul on ÜHINE ÜLELIIDULINE (kõigi liiduvabariikide jaoks ühesugune) DEMOKRAATLIKULT ORGANISEERITUD RIIGIVÕIM.

2. Nõukogude vabariigid astuvad Liitu VABATAHTLIKULT.

3. Liitu koondunud nõukogude vabariigid on ÜHEÕIGUSLIKUD.

NSV Liidu seadused, NSV Liidu valitsuse määrused ja korraldused on kehtivad kogu NSV Liidu territooriumil. Kõikide liiduvabariikide kodanikud omavad Liidu kodakondsuse. Sellega kriipsutatakse alla Liidu riiklikku ühtlust. Kõikidele liiduvabariikidele säilitatakse ühise Liidu raamides kõrgeimad riiklikud õigused (suveräänsus) ja kindlustatakse vaba väljaastumise õigus Liidust.

Sellela kriipsutatakse alla üleliidulise võimu demokraatlikku iseloomu. Ühine üleliiduline, demokraatlikult tsentraliseeritud riigivõim on üks tähtsamaid Nõukogude Liidu tugevuse ja võimsuse aluseid.

Liitu astumise vabatahtlikkus on teine Nõukogude Liidu jõu ja võimsuse alus. Seltsimees Stalin ütleb: „Mingi rahvaste liit, mingi rahvaste ühinemine ühiseks riigiks ei või olla kestev, kui selle aluseks ei ole täielik vabatahtlikkus, kui antud rahvas, kui rahvad ise ei taha liituda.“ („Marksism ning rahvus- ja koloniaalküsimus“.)

Liiduvabariikide võrdõiguslikkus on kolmas Nõukogude Liidu tugevuse ja võimsuse alus. Kõik liiduvabariigid, vaatamata nende territooriumi suurusele, elanike arvule, nende elanikkonna rahvuslikule ja rassilisele päritolule, on VÕRDESED ÕIGUSTES. Ükski rahvaste liit ei või olla kestev, kui teda moodustavatel rahvastel ei ole täiesti võrdseid õigusi.

Nõukogude Sotsialistlikud Liiduvabariigid

Liiduvabariik on üks nõukogude rahvaste vaba rahvus-riikliku korralduse vorme. Liiduvabariik on rahvuslik tööliste ja talupoegade nõukogude sotsialistlik riik, mis vabatahtlikkuse alusel moodustatud ühe või teise rahva poolt ja kuulub vahenditult Nõukogude Liitu. Liiduvabariik on ühise nõukogude sotsialistliku liitriigi liige, kuid samal ajal on ta suveräänne nõukogude sotsialistlik riik. NSV Liidu Konstitutsioon kindlustab liiduvabariikidele täieliku iseseisvuse ja kõrgeimad riiklikud õigused (suveräänsuse) kõigis küsimustes, välja arvatud need, missugustes vabariigid ise on õigused Liidule üle andnud. Igal liiduvabariigil on õigus astuda otsesesse suhtlemisse välisriikidega, sõlmida nendega kokkuleppeid ja vahetada diplomaatlikke ning konsulaaresindajaid. Igal liiduvabariigil on oma vabariiklikud väekoondised.

Liiduvabariikide suveräänsus väljendub järgmistes õigustes, mis neile kindlustatud NSV Liidu Konstitutsiooniga:

1. Igal liiduvabariigil on oma konstitutsioon, mida ta ise koostab ja kinnitab, ja oma seadusandlus. 2. Igale liiduvabariigile säilitatakse vaba väljaastumise õigus NSV Liidust. 3. Igal liiduvabariigil on õigus oma territooriumile, missugust ei või muuta ilma tema nõusolekuta. 4. Igal liiduvabariigil on omad kõrgeimad riigivõimu-organid ja riigivalitsemise organid.

Enda huvide kaitseks NSV Liidu kõrgeimas võimuorganis on igal liiduvabariigil oma eriline esindus vahenditult NSV Liidu Ülemnõukogus (Rahvuste Nõukogus) 25 saadiku näol, keda valivad vabariigi kodanikud.

Konstitutsioon kohustab Nõukogude Liitu kaitsma liiduvabariikide suveräänsed õigusi. Selle Konstitutsiooni paragrahvi tähtsus ilmnes eriti jõuliselt fašistliku Saksamaa röövelliku kallaletungi tagasitõrjumisel ja röövvallutajate väljakihutamisel Nõukogude Liidu piiridest ning nende lõplikul purustamisel. Kogu NSV Liidu võimsus ilmnes siin ja vabastas ka Eesti NSV, kes omaenda jõududega kuidagi poleks suutnud ennast kaitsta ega vabastada.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu kõrgeimad riigivõimu-organid

NSV Liidu Ülemnõukogu

Riiklik võim Nõukogude Liidus on ühtne ja jagamatu. Nõukogude riigi tegevuse mitmekülguse tõttu on selle tegevuse üksikud valdkonnad jaotatud mitmesuguste riiklike organite vahel.

Kõrgeimaks riigivõimu-organiks NSV Liidus on NSV Liidu Ülemnõukogu. NSV Liidu Ülemnõukogu teostab kõiki Nõukogude Liidule omistatud õigusi, kuivõrd need Konstitutsiooni põhjal ei kuulu teiste NSV Liidu organite võimkonda. NSV Liidu Ülemnõukogule peavad aru andma kõik teised NSV Liidu riiklikud organid.

NSV Liidu Ülemnõukogu koosneb kahest kojast. Üht neist nimetatakse Liidunõukoguks, teist — Rahvuste Nõukoguks. Mõlemad koad valitakse üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel. Liidunõukogu valitakse NSV Liidu kodanike poolt valimisringkondade järgi normiga: üks saadik 300 tuhande elaniku kohta. Rahvuste Nõukogu valitakse NSV Liidu kodanike poolt liiduvabariikide, autonoomsete vabariikide ja oblastite ning rahvusringkondade järgi, normiga: 25 saadikut iga liiduvabariigi poolt, 11 saadikut iga autonoomse vabariigi poolt, 5 saadikut iga autonoomse oblasti poolt ja üks saadik iga rahvusringkonna poolt, elanike arvule vaatamata.

Ülemnõukogu mõlemad koad on üheõiguslikud. Seadusandlik algatus kuulub võrdsel määral mõlemale kojale, s. o. mõlemal on õigus algatada uue seaduse kehtimapaneku küsimust ja esitada seaduseelnõusid igal alal. Seadus loetakse kinnitatuks, kui ta on vastu võetud mõlema koja poolt. Mõlema koja volituste kestuse tähtaeg on ühesugune — 4 aastat.

Liidunõukogus on esindatud kõigi NSV Liidu kodanike ühised huvid, sõltumata nende rahvusest ja rassist. Rahvuste Nõukogus on esindatud rahvuste ja rahvaste erilised huvid, mis on seoses nende rahvuslike erinevustega. Mõlemad koad kokku moodustavad Nõukogude paljurahvuselise riigi ühtse kõrgeima võimuorgani — NSV Liidu Ülemnõukogu.

NSV Liidu Ülemnõukogu töötab istungjärkudel, mis kutsutakse kokku kindlaksmääratud tähtaegadel. Liidunõukogu ja Rahvuste Nõukogu istungjärgud algavad ja lõpevad üheaegselt.

Ainuüksi NSV Liidu Ülemnõukogule kuuluvast õigustest tuleb eelkõige märkida õigust kehtima üleliidulisi seadusi. Ühelgi teisel NSV Liidu organil ei ole seda õigust. NSV Liidu Ülemnõukogul on õigus muuta NSV Liidu Konstitutsiooni ja teostada tema täitmise kontrolli. NSV Liidu Ülemnõukogu võtab Nõukogude Liidu koosseisu vastu uusi vabariike, kinnitab liiduvabariikide vaheliste piiride muutmised, uute autonoomsete vabariikide, oblastite ja kraide kujundamise. Ülemnõukogu kuulutab välja sõja ja rahu seisukorra, teeb ja annab laene, kinnitab NSV Liidu rahvamajandusliku plaani ja ühtse riigieelarve, samuti maksud ja tulud, mis laekuvad liidu eelarvesse, kui ka

vabariikide ja kohalikesse eelarvetesse. NSV Liidu Ülemnõukogul on õigus määrata uurimis- ja revisjonikomisjone igas küsimuses, kusjuures kõik asutused ja ametiisikud on kohustatud täitma nende komisjonide nõudmisi.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium

NSV Liidu Ülemnõukogu valib mõlema koja ühisel koosolekul NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi, kes on NSV Liidu Ülemnõukogu alaliselt tegutsev organ, ning allub kogu oma tegevuses Ülemnõukogule. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi valitakse koosseisus: NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, tema kuusteistkümmend asetäitjat, Presiidiumi sekretär ja 15 Presiidiumi liiget. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimeheks valiti NSV Liidu Ülemnõukogu 1946. a. märtsis toimunud istungjärgul Ülemnõukogu liige N. M. Svernik. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi volitused on Konstitutsioonis täpselt kindlaks määratud. Tähtsamad neist on: Presiidium annab üleliiduliste seaduste alusel ja nende piirides seadlusi. Presiidium töötab üleliidulisi seadusi, nimetab ja asendab uutega NSV Liidu relvastatud jõudude kõrgeima juhtkonna. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumil on NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude määruste ja korralduste kontrollimise õigus. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium esindab Nõukogude Liitu rahvusvahelises suhtlemises.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium seisab Nõukogude riigi eesotsas. Ta on, seltsimees Stalini väljenduse järgi, „NSV Liidu kollegiaalne president“.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu

Riigi valitsemise ülesanne lasub Ministrite Nõukogul — NSV Liidu valitsusel. Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu on NSV Liidu riigivõimu kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks. Ta moodustatakse NSV Liidu Ülemnõukogu mõlemate kodade ühisel istungil iga esitatud kandidaadi eraldi nimeliselt hääletamise teel.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu pädevusse kuuluvate küsimuste ring on Konstitutsiooniga täpselt määratletud. Nõukogude valitsemise ülesannete hulka kuulub mitte ainult riigi valitsemine selle sõna harilikus tähenduses, vaid ka kogu NSV Liidu rahvamajanduse juhtimine. Sest Nõukogude Liidus moodustavad majanduslikud ettevõtted ühiskondliku omandi, majandust juhitakse meil ühtse riikliku plaani järgi ühiskonna huvides, rahva vajaduste rahuldamiseks, meie isamaa sõltumatuse kindlustamiseks. Kogu selle töö juhtimine kuulubki NSV Liidu Ministrite Nõukogule.

Ministrite Nõukogul lasuvad säärased tähtsad ülesanded, kui ühiskondliku korra kindlustamine, riigi huvide ja kodanike õiguste kaitse. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juhib riigi relvastatud jõudude üldist ülesehitamist, teostab üldist juhtimist välisriikidega suhtlemises.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu annab määrusi ja teeb korraldusi ning kontrollib nende täitmist. Need korraldused ja määrused on rajatud NSV Liidu Ülemnõukogu seadustele, antakse nende täitmiseks ning elluviimiseks ja on kohustuslikud täitmiseks kogu NSV Liidu territooriumil.

NSV Liidu ministeeriumid juhivad üksikuid riigivalitsemise harusid. Minister on temale usaldatud riigivalitsemise haru ainuisiklik juh-tija. Tema juures töötab kolleegium. Ministril on õigus anda käsk-kirju ja juhendeid oma ministeeriumi võimupiires.

Nõukogude valitsusel on laialdased õigused ja volitused. Kuid ühes sellega on ta vastutav NSV Liidu Ülemnõukogu ees ja peab viimasele aru andma kogu oma tegevusest, istungjärkude vaheajal aga on vastutav Ülemnõukogu Presiidiumi ees ning annab temale aru.

Nõukogude valitsus täidab täpselt nõukogude rahva tahet, mis on väljendatud tema kõrgeima riigivõimu-organi — NSV Liidu Ülemnõu-kogu seadustes.

Eesti NSV kõrgeimad riigivõimu-organid

Kooskõlas NSV Liidu Konstitutsioonis liiduvabariikide kõrgeimate riigivõimu-organite kohta ettenähtud alustega on Eesti NSV Konstitut-siooni põhjal Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kõrgeimaks riigivõimu-organiks Eesti NSV Ülemnõukogu, mis valitakse Eesti NSV kodanike poolt valimisringkondade järgi neljaks aastaks järgmiselt: üks saadik iga 10 000 elaniku kohta.

Eesti NSV Ülemnõukogu teostab kõiki õigusi, mis Eesti NSV Konsti-tutsiooni järgi on antud Eesti Nõukogude Sotsialistlikule Vabariigile, kuivõrd need sama Konstitutsiooni alusel ei kuulu ENSV Ülemnõu-kogule aruandvate organite: Ülemnõukogu Presiidiumi, Ministrite Nõu-kogu ja NSVL ministeeriumide võimkonda.

Eesti NSV Ülemnõukogu on ainus Eesti NSV seadusandlik organ. Ühelgi teisel Eesti NSV organil seda õigust ei ole. Eesti NSV Ülem-nõukogu istungjärgud kutsutakse kokku kaks korda aastas. Erakorralised istungjärgud kutsutakse kokku Eesti NSV Ülemnõukogu Presii-diumi poolt tema äranägemisel või ühe kolmandiku Ülemnõukogu koos-seisu nõudmisel.

Eesti NSV Ülemnõukogu valib Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi järgmises koosseisus: Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, tema kaks asetäitjat, Presiidiumi sekretär ja viis Presiidiumi liiget.

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi volitused on täpselt määritletud Eesti NSV Konstitutsioonis. Tähtsaimad neist on: seadluste andmine, Eesti NSV seaduste tõlgitsemine, rahvahääletuse toimetamine, Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste, samuti maa-kondade töötava rahva saadikute Nõukogude otsuste ja korralduste tühistamine, kui need ei vasta seadusele, Eesti NSV aunimetuste and-mine, armuandmise teostamine kodanikele, kes on süüdi mõistetud Eesti NSV kohtute poolt (Eesti NSV territooriumil tegutsevate NSVL

erikohtute poolt süüdimõistetuile teostab armuandmist NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium), nimetab ja kutsub ära Eesti NSV diplomaatilisi esindajaid välisriikides ja võtab vastu Eesti NSV akrediteeritud diplomaatiliste esindajate voli- ja ärakutsumise kirjad.

Eesti NSV riigivalitsemise organid

Eesti NSV kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigivõimu-organiks on Eesti NSV Ministrite Nõukogu — Eesti NSV valitsus, mis moodustatakse Eesti NSV Ülemnõukogu poolt, kelle ees see valitsus on vastutav ja annab temale aru, istungjärkude vaheajal aga on ta vastutav Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi ees, kellele ta annab aru.

Eesti NSV Ministrite Nõukogul on üldjoontes samad ülesanded Eesti NSV suhtes, kui seda on NSV Liidu Ministrite Nõukogul kogu NSV Liidu suhtes. Ta annab määusi ja korraldusi, mis on kohalikud kogu Eesti NSV territooriumil, NSV Liidu ja Eesti NSV seaduste, samuti NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ja nende täitmiseks, ning kontrollib nende täitmist. Ta koostab Eesti NSV rahvamajandusliku plaani, Eesti NSV riigieelarve ja kohalike eelarvete kokkuvõtted, esitab need Eesti NSV Ülemnõukogule kinnitamiseks ning võtab tarvitusele abinõud nende täitmiseks. Ta ühtlustab ja suunab Eesti NSV ministeeriumide ja teiste temale alluvate asutuste tööd, ühtlustab ja kontrollib üleliiduliste ministeeriumide volinike tööd, juhib ja kontrollib maakondade tööraha saadikute Nõukogude täitevkomiteede tööd, võtab tarvitusele abinõusid ühiskondliku korra kindlustamiseks, riigi huvide ja kodanike õiguste kaitseks, juhib Eesti NSV sõjaväeliste koondiste organiseerimist, teostab juhtimist Eesti NSV läbikäimise alal välisriikidega.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu koosseisu kuuluvad Ministrite Nõukogu esimees, tema asetäitjad, Eesti NSV Riikliku Plaanikomisjoni esimees, Eesti NSV ministrid ja üleliiduliste ministeeriumide volinikud.

Eesti NSV ministeeriumid on kas liidu-vabariiklikud, või vabariiklikud. Liidu-vabariiklikud alluvad nii Eesti NSV Ministrite Nõukogule kui ka vastavatele NSV Liidu liidu-vabariiklikele ministeeriumidele. Vabariiklikud ministeeriumid juhivad neile usaldatud riigivalitsemise alasil, alludes vahenditult Eesti NSV Ministrite Nõukogule. Ministeeriume juhivad ministrid, kes annavad vastava ministeeriumi võimupiires käskkirju ja juhendeid ning kontrollivad nende täitmist.

Eesti NSV liidu-vabariiklike ministeeriumide hulka kuuluvad allpool loetletud Eesti NSV ministeeriumid, kelle peamised ülesanded lühidalt kokkuvõttes on järgmised:

1. Riigikaitse- — korraldab riigikaitset, organiseerib vabariigi väekoondisi;
2. Välis- — korraldab suhtlemist välisriikidega;
3. Sise- — hoolitseb avaliku julgeoleku ja kodanike huvide kaitse eest, koostab protokolle ja toimetab juurdusi, kriminaalasjus TT Miilitsa organite kaudu, valvab korra järele, võitleb kuritegevuse vastu,

kaitseb riiklikku, ühiskondlikku ja kodanike vara; temale alluvad vanglad, töölaagrid ja alaealiste parandusasutused;

4. Riikliku Julgeoleku — hoolitseb riikliku julgeoleku eest, toimetab juurdusi riiklike kuritegude kohta;
5. Kohtu- — organiseerib Eesti NSV kohtud, notariaadi ja advokatuuri, valvab kohtuorganite töö järele, juhib notariaalorganite ja advokatuuri tegevust;
6. Riigikontrolli- — teostab kõige valjemat kontrolli riiklike, kooperaatiivsete ja muude ühiskondlike organisatsioonide, asutuste ja ettevõtete käsutuses olevate riigi rahasummade ja materiaalsete väärtuste arvestamise ja kulutamise üle ning kontrollib NSV Liidu ja Eesti NSV valitsuste otsuste täitmist;
7. Rahandus- — juhib Eesti NSV rahandust, muu seas ka maksude arvutamist ja sissenõudmist, võimaldab seadustega kooskõlas soodustusi, tähtaja pikendamisi ja ajatamisi maksude ning muude maksete alal;
8. Kaubandus- — juhib ENSV kaubandust;
9. Põllumöö- — korraldab põllumajandust, teostab maareformi, otsustab oma organite kaudu kõik maakasutamise ühenduses olevad vaidlused (kohtutele need ei allu);
10. Tervishoiu- — organiseerib ravi ENSV elanikkonnale: sünnitusabi, laste terviskaitset, juhib sanitaar-epidemioloogilise võrgu tegevust, riikliku sanitaar-inspeksiooni tegevust, valitseb vahetult alluvaid tervishoiu asutusi, kuurorte ja sanatooriume, valmistab ette meditsiinikaadreid, levitab elanikkonnas teadmisi tervishoiu alal;
11. Kergetööstuse¹;
12. Toiduainetetööstuse — juhib toiduainete tööstust (sinna hulka on arvatud ka maitseained, tubak, õlu, vein, viin);
13. Kalatööstuse — arendab ja suunab kalandust, haldab kalanduslike veekogusid; korraldab kalastajatelt kalade kokkuostu teostamist, juhib kalatöötlemist, teostab kalakauba kontrolli; organiseerib kalasadamate, -laevade, -paatide jne. ehitamist ja remonti;
14. Metsatööstuse — juhib metsatööstuse ettevõtteid;
15. Tehniliste Kultuuride — arendab tehniliste kultuuride kasvatamist. Eesti NSV vabariiklike ministereumide hulka kuuluvad:
 1. Haridus- — juhib alg-, kesk- ja kõrgemate koolide ning kutsehariduslike õppeasutuste tegevust ja õppetööd, kuivõrd need ei ole antud mõne teise ministereumi juhtimisele, korraldab üldise kutse oskuse ja kutsehariduse arendamist, valmistab ette õppejõude ja muid haridusala töötajaid, juhib ja korraldab laste eelkoolialist kasvatust lasteaedade² ja mängumurude ning pedagoogilise propaganda kaudu, korraldab ja juhib laste kasvatamist lastekodudes ning laste patrooneerimist, suunab ja juhib ühiskondlik-poliitilist kasvatust ja rahvahariduse tööd, juhib teadusliku uurimistöo edasiarendamist;
 2. Põlevkivi- ja Keemiatööstuse — juhib temale alluvaid käitisi põlevkivi- ja keemiatööstuse alal;

¹ Praegu tegelikult ei funktsioneer. Ülesandeid täidab Kohaliku Tööstuse Ministereum oma kergetööstuse peavalitsuse kaudu.

3. Sotsiaalkindlustuse — juhib sotsiaalset kindlustamist kodanikkudele vanaduse, invaliidisuse ja perekonnatoitja kaotuse puhul, organiseerib pimedate, kurtummade ja teiste invaliidide teenindamiseks ühiskondlikke ja kooperatiivseid keskkorganisatsioone ja juhib nende tegevust, juhib invaliidide tööle rakendamist, juhib arstlike töö-ekspertiisi komisjonide tegevust, organiseerib Ministeriumile vahetult alluvaid invaliidide ja invaliidsete laste kodusid ning juhib nende tegevust;
 4. Kommunaalmajanduse — juhib elamu-, kommunaal- ja ehitusala ning välise heakorra edendamist linnades ja muudes asulates uute linnade ehitamist ja olevate ümberehitamist, samuti elamufondi ja kommunaalettevõtete majandamist;
 5. Kohaliku Tööstuse — juhib temale alluvaid käitisi;
 6. Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse — juhib elamu- ja tsiviil-ehitustegevust ning ehitusmaterjalide tööstust.
- Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuvad peavalitsused täidavad järgmisi ülesandeid:
- 1) Autotranspordi Peavalitsus — korraldab ja kontrollib autotransporti Eesti NSV territooriumil;
 - 2) Töenduslike Kooperatiivide Peavalitsus — ühendab ja juhib vastavalt sotsialistliku ülesehituse ülesandele Eesti NSV töenduslike kooperatiive ja esindab nende huvisid Eesti NSV valitsuses ja keskasutustes;
 - 3) Põllumajandusliku Ühistegevuse Peavalitsus — ühendab ja juhib põllumajanduslike ühinguid ja liite;
 - 4) Sovhooside Peavalitsus — valitseb ja juhib riigimõisu-sovhoose.

Eesti NSV kohalikud riigivõimu-organid

Riigivõimu-organiks maakondades, linnades, valdades, alevites ja küldes on töötava rahva saadikute Nõukogud, mis valitakse vastava maakonna, linna, valla, alevi või küla töötava rahva poolt kaheks aastaks.

Maakondade, linnade, valdade, alevite ja külade töötava rahva saadikute Nõukogude täidesaatvaks ja korraldavaiks organiks on nende poolt valitud täitevkomiteed, mis koosnevad esimehest, tema asetäitjatest, sekretärist ja liikmetest. Väikestes valdades, linnades, alevites ja küldes on töötava rahva saadikute Nõukogude täidesaatvaks ja korraldavaks organiks nende poolt valitud esimees, tema asetäitja ja sekretär.

Maakondade töötava rahva saadikute Nõukogude täitevkomiteedel on plaanikomisjon ja järgmised osakonnad: maa, rahanduse, kaubanduse, tervishoiu, rahvahariduse, kohaliku tööstuse, kommunaalmajanduse, töö, teede ja üldosakond. Üleliidulised ministeeriumid ja Siseministeerium moodustavad maakondade töötava rahva saadikute Nõukogude juures oma talitused, vastavalt maakonna oludele.

Linnade töötava rahva saadikute Nõukogude täitevkomiteedel on plaanikomisjon ja osakonnad: rahanduse, kommunaalmajanduse, kau-

banduse, tervishoiu, töö, rahvahariduse, sotsiaalkindlustuse ja üld- ning peale selle, vastavalt linna tööstuse, linna- ja äärelinnamajanduse omapärale — kohaliku tööstuse ja maa osakonnad.

Tallinna, Tartu, Narva, Pärnu ja Paldiski linna ja kõigi maakondade täitevkomiteede osakonnad alluvad oma tegevuses nii vastava linna või maakonna Nõukogule ja tema täitevkomiteele, kui ka vahenditult Eesti NSV vastavale ministeeriumile. Teiste linnade täitevkomiteede osakonnad alluvad nii vastava linna Nõukogule ja tema täitevkomiteele kui ka maakonna töötava rahva saadikute Nõukogu vastavale osakonnale. Külänõukogu allub vahetult valla töötava rahva saadikute Nõukogule.

Nõukogude täitevkomiteed teostavad kultuurpoliitilise ja majandusliku ülesehitustöö juhtimist oma territooriumil vastavate töötava rahva saadikute Nõukogude ja kõrgema astme riigorganite otsuste alusel. Nad on kohustatud aru andma Nõukogule, kes nad valinud, kui ka kõrgema astme Nõukogu täidesaatvale organile.

Kohalikel riigivõimu-organitel lasuvad suured ja vastutusrikkad ülesanded. Nad määravad kindlaks kohaliku eelarve, juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust, kindlustavad riigikorra kaitset, aitavad kaasa maa kaitsevõime tugevdamisele ning kindlustavad seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitset. Nad viivad ellu kõrgeimate riigivõimu-organite ja riigivalitsemise organite seadused ja määrused. Nad on alaliselt vahenditult ühenduses kogu elanikkonnaga, on nõukogude võimu alg- rakused kohtadel ja omavad esmajärgulise tähtsuse. Kohapealsete nõukogude ühinemine üldiseks riiklikuks organisatsiooniks, see ongi Nõukogude võim.

Kohus ja prokuratuur Eesti NSV-s

Õigusemõistmist Eesti NSV-s teostavad Eesti NSV Ülemkohus, rahva-kohtud, samuti NSV Liidu erikohtud, mis moodustatakse NSV Liidu Ülemnõukogu määramisel. Kõrgeim kohtuorgan NSV Liidus on NSV Liidu Ülemkohus, kellele on pandud NSV Liidu ja liiduvabariikide kõigi kohtuorganite kohtuliku tegevuse järelevalve. Iga kodanik, kes leiab, et tema asjas Eesti NSV Ülemkohus ei ole õieti kohaldanud kehtivaid seadusi, võib pöörduda NSV Liidu Prokurööri, NSV Liidu Ülemkohtu esimehe või ENSV Ülemkohtu esimehe poole palvega, et need esineksid NSV Liidu Ülemkohtu ees taotlusega järelevalve korras sarnase otsuse tühistamise üle, kus rikutud kehtivaid seadusi.

Eesti NSV Ülemkohus on ENSV kõrgeim kohtuorgan. Temale on pandud kõigi ENSV kohtuorganite kohtuliku tegevuse järelevalve. Ka kohtute jõustunud otsuseid, mille peale pole seaduses ettenähtud tähtaja jooksul esitatud kaebusi, võib Ülemkohus igal ajal järelevalve korras tühistada, kui ta leiab neis otsustes seaduserikkumisi. Eesti NSV Ülemkohus valitakse ENSV Ülemnõukogu poolt viieks aastaks.

Asjade arutamist teostatakse kõigis kohtutes rahva kaasistujate osavõtul, välja arvatud seaduses eriti ettenähtud juhtumid. Kohtupidamine Eesti NSV-s toimub eesti keeles, kusjuures isikuile, kes seda keelt ei oska, tagatakse täielik tutvumine asja materjalidega tõlgi kaudu, samuti

õigus esineda kohtus oma emakeeles. Asjaarutamine kõigis ENSV kohtutes on avalik, kuivõrd seadus ei ole teinud erandeid. Kaebealusele tagatakse kaitse õigus. Kohtunikud on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele.

Kõrgemat järelevalvet seaduste täpse täitmise üle kõigi ministriumide ja neile alluvate asutuste, samuti üksikute ametiisikute ja kodanike poolt teostab NSV Liidu Prokurör nii vahenditult kui ka Eesti NSV Prokuröri kaudu. Mõlemate poole on igal kodanikul õigus pöörduda, kui ta leiab, et seadusi rikutakse, ükskõik missuguse asutuse või isiku poolt.

Eesti NSV Prokurör nimetatakse NSV Liidu Prokuröri poolt viieks aastaks. Maakondade ja linnade prokurörid nimetatakse Eesti NSV Prokuröri poolt NSV Liidu Prokuröri kinnitamisel viieks aastaks.

Prokuratuuri organid teostavad oma funktsioone sõltumata ükskõik millistest kohalikest organeist, alludes ainult NSV Liidu Prokuröriile.

NSV Liidu kodanike põhiõigused

Nõukogude Liidu rahvaste suurimad saavutused on ilmekalt väljendatud Konstitutsiooniga kindlustatud nõukogude kodanike põhiõigustes.

Nõukogude Liidus on esmakordselt inimkonna ajaloos teostatud õigus tööle, s.o. kõigi kodanike õigus olla kindlustatud tööga, misuguse töö eest tasutakse vastavalt töö hulgale ja omadusele. Ei kusagil riigis, peale Nõukogude Liidu, pole töötajail säärast õigust. Õigus tööle kindlustatakse Nõukogude Liidu rahvamajanduse sotsialistliku organisatsiooniga.

Konstitutsioon annab nõukogude kodanikele õiguse puhkusele. See õigus on kindlustatud tegelikus elus nõukogude seadusandlusega ja laialdase sanatooriumide, puhkekodude, klubide, parkide, spordiväljakute, kinode, teatrite jne. võrgu töötavale rahvale kasutada andmisega.

Konstitutsioon annab nõukogude kodanikele õiguse ainelisele kindlustusele vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise juhul. See õigus on kindlustatud tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse ja tasuta arstiabi laialdase arendamisega töötavale rahvale riigi kulul, laialdase koorortide võrgu andmisega töötava rahva kasutusse.

Nõukogude Konstitutsioon andis kõigile kodanikele õiguse haridusele. Nõukogude Liidus on haridus algkoolides ja seitsmeaastastes keskkoolides tasuta, kümneaastaste keskkoolide viimases kolmes klassis, erikeskkoolides ja kõrgemates õppeasutustes kannab Nõukogude riik suurema osa hariduskuludest. Ülejäänud väikese osa tasuvad kodanikud ise. Vabastatud rajoonide, sealhulgas ka Eesti NSV, kõikides koolides on õppimine praegu tasuta (NSVL RKN määrus nr. 68, 12. veebruarist 1945). Ametikoolides, raudteekoolides, vabrikutehaste õppekoolides, Suvorovi sõjakoolides ja eriametikoolides võtab Nõukogude riik endale mitte ainult õppekulud, vaid ka õpilaste ülespidamise kulud.

Konstitutsioon andis naisele mehega võrdsed õigused

kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel. Nende õiguste faktiline teostamine on kindlustatud võrdse töötasuga, võrdse õigusega puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele, ema ja lapse huvide riikliku kaitsega, raseduse puhul naisele puhkeaja andmisega, säilitades ülespidamise, laialdase sünnitusmajade, lastesõimedede ja lasteaedade võrguga.

Konstitutsiooniga antud õigusi kasutavad kõik kodanikud, sõltumata nende rahvusest ja rassist. See on vankumatu seadus. Konstitutsiooni § 123-ndas on öeldud:

„Seadus karistab ükskõik millist otsest või kaudsete õiguste kitsendamist või, vastupidi, otseste või kaudsete eesõiguste kehtimapanekut sõltuvalt kodanike rassilisest või rahvuslikust kuuluvusest, samuti kui igasuguse rassilise või rahvusliku eranditegemise, vihkamise või põlguse jutlustamist.“

Kodanike südametunnistuse vabaduse kindlustamiseks, s.o. õiguse kindlustamiseks kuuluda ükskõik missugusesse usutunnistusse, või üldse mitte kuuluda, on NSV Liidus kirik riigist ja kool kirikust lahutatud.

Nõukogude võimu suhtumine ususse ja kirikusse on kindlaks määratud Konstitutsiooni § 124-ga südametunnistuse vabaduse üle ja jääb muutmatuks. Usukultuste toimetamine ei ole millegagi kitsendatud. Nõukogude võim tunnustab samuti ka usuvastase propaganda vabadust. Ei usklake, ega usukultuste esindajate Nõukogude Liidu kodanike õigused pole vähemalgi määral piiratud.

Nõukogude Konstitutsioon garanteerib kodanikele poliitilised vabadused: sõnavabaduse, trükivabaduse, koosolekute ja miitingute vabaduse, tänav-rongkäikude ja demonstratsioonide vabaduse, vabaduse ühineda igasugustes ühiskondlikesse organisatsioonidesse. Neid õigusi kindlustab trükikodade, paberitagavarade, ühiskondlike hoonete, tänavate, sidevahendite ja muude nende õiguste teostamiseks vajalike ainelist tingimuste andmine töötavale rahvale ja tema organisatsioonidele.

„Kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud töölisklassi ja töötava rahva teiste kihtide ridadest ühinevad aga Üleliidulisse Kommunistlikku (bolševike) Parteisse, kes on töötava rahva eelvägi tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja on töötava rahva kõigi ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuum.“ (NSV Liidu Konstitutsiooni § 126-ndast.)

NSV Liidu kodanike põhikohustused

Nõukogude kodanike kohustused tulevad õigustest, mis on antud neile Stalinliku Konstitutsiooniga.

Stalinlik Konstitutsioon kohustab kodanikke Konstitutsioonist kinni pidama, nõukogude seadusi täitma, töödistsipliini pidama. ausalt suhtuma ühiskondlikesse kohustustesse, austama sotsialistliku ühiselu reegleid, hoidma ja tugevdama ühiskondlikku, sotsialistlikku omandit. teenima Punaarmee, kaitsma nõukogude sotsialistlikku isamaad.

Sõjale järgneval ülesehitamise perioodil omab erilise tähtsuse töö-

distsipliin. See nõuab, et iga ettevõtte, iga töötaja päev päeva kõrval täpselt täidaks riikliku tootmisplaani. Nõukogude seadused karistavad karmilt töödistsipliini rikkumise eest, samuti halvavaliteedilise ja mittekomplektilise toodangu väljalaskmise ning kohustuslikest standardeid mittekinnipidamise eest.

Samuti omab erakorralise tähtsuse ühiskondliku, sotsialistliku omandi hoidmine ja tugevdamine. Peame pidama mees, et ühiskondlik omand moodustab nõukogude korra püha ja puutumata aluse, on meie kodumaa rikkuse ja võimsuse allikas, kogu töötava rahva jõuka ja kultuurse elu läte. On vajalik kustumatu revolutsiooniline valvsus meie vaenlaste — spioonide, diversantide, saksa fašistide põrandaalla pugenud „libahuntidest“ agentide suhtes, kes igasuguste abinõudega püüavad meie ühiskondlikku sotsialistlikku omandit purustada ja hävitada, et sellega õõnestada meie riigi sõjalist võimsust.

Lõpuks omab erakordselt suure tähtsuse nõukogude kodanike üldine sõjaväeteenistuse kohustus ja kõigi kodanike kohus kaitsta nõukogude sotsialistlikku isamaad.

Sõjaväeteenistus Töölis-Talurahva Punaarmees on NSV Liidu kodanike austavaks kohustus. Punaarmee kindlustab töötava rahva võimu, kaitseb Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni saavutusi, meie kodumaa vabadust, sõltumatust ja au. Punaarmee on töörahva vabastamise armee, kõigi nõukogude vabariikide vabaduse ja sõltumatuse kaitsmise armee, Nõukogude Liidu rahvaste vendluse armee. „Punaarmee on kõigi maade rahvaste vahelise rahu ja sõpruse kaitsmise armee“ (Stalin).

Fašistliku Saksamaa reetliku kallaletungi tõttu Nõukogude Liidule 1941. aasta juunis pidi Punaarmee astuma sõtta, et kaitsta oma kodumaad saksa röövlite vastu ja välja kihutada nad meie riigi piiridest. Ta saavutas selles sõjas hiilgavaima võitudest maailma ajaloo. Ta kihutas Saksamaa ning tema satelliitide sõjaväed välja mitte ainult oma riigi piiridest, vaid vabastas ka terve rea teisi riike, tungis vaenlase riigi südamesse, vallutas ta pealinna, purustas ta sõjavägede tähtsamad jõud, surus vaenlase põrmu. Saksa imperialismi purustamisel on suur ülemaailmne ajalooline tähtsus ja määratu suured, aastasajandeisse ulatuvad tagajärjed kõigi vabadustarmastavate rahvaste tulevikule. On kõrvaldatud hirmsaim hädaoht nende iseseisvusele, on rajatud avar tee demokraatia õitsengule, edule ja rahvuslike kultuuride vabale arengule. Kõige selle eest võlgnevad Euroopa rahvad eelkõige tänu kangelaslikule Punaarmeele, sotsialistliku riigi armeele, kellele kuulub saksa diviiside peamise hulga, nende elavjõu ja tehnika purustamise au. Saksa imperialismi peamised jõud olid kogu aeg suunatud itta — Nõukogude-Saksa rindele. Kõige hiilgavamad võidud selles sõjas on saavutanud Punaarmee oma ajaloo ennenägematult retkel Kaukaasia mägestikelt ja Volga ning Doni kallastelt üle kümnete suurte jõgede, üle Karpaatide ja Transilvaania Alpi — Viini, Prahasse, Berliini.

Täites Stalinliku Konstitutsiooni poolt deklareeritud isamaa kaitsmise püha kohust, tõid nõukogude rahvad isamaa altarile suuri ohvreid. Kuid need ohvrid ei olnud asjatud, neid kroonis täielik ja lõplik võit vaenlase üle. Need ohvrid kindlustavad parema tuleviku mitte ainult Nõukogude Liidu rahvastele, vaid ka kogu inimkonnale.

MEIE KODUMAA — NSVL

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on esimene ja ainukene tööliste ja talupoegade sotsialistlik riik maailmas. Territooriumilt on NSVL suurim riik maailmas, hõlmates ümmarguselt 22 miljonit ruutkilomeetrit ehk ühe kuendiku kogu asustatud maakera pinnast. Tema rahvastik ulatub 193 miljonile inimesele.

Nõukogude Liit asetseb Euroopa ida-osas ja Põhja- ning Kesk-Aasias. Läänest itta laiub meie territoorium rohkem kui 10 000 kilomeetri ulatuses, lõunast põhja — ligi 5000 kilomeetrit.

Liidu põhja- ja idapiirid on merepiirid; lääne- ja lõunapiirid on peamiselt avamaapiirid.

Läänes piirneb Nõukogude Liit Soomega, Saksamaaga, Poolaga, Tšehhoslovakkia ja Rumeeniaga.

Lõunas piirneb NSVL Türgiga ja Iraaniga, Kesk-Aasias Afganistani ja Hiinaga.

Nõukogude Liidu idapiiri moodustavad — Vaikne ookean ja selle osad Beringi, Ohhoota ja Jaapani mered.

Nõukogude Liidu polaarvalduste piir kulgeb Põhja-Jäämeres, ulatudes mööda meridiaane Põhjanabani ja eraldades Arktises nõukogude sektori.

Nõukogude Liidu põhjarannikuid uhuvad: Põhja-Jäämere osad — Valge, Barentsi, Kara, Laptevi, Ida-Siberi ja Tšuktši mered. Atlandi ookeani veed — Balti meri Soome ja Riia lahega, Must meri ja Aasovi meri — uhuvad Nõukogude Liidu rannikuid läänes ja lõunas. Nõukogude Liidu merepiir on kaks korda pikem kui tema avamaapiir.

Nõukogude Liidus on tohutuid loodusvarasid. Metsa pindalalt ja mustamullasteppide maa-alalt, samuti hüdroenergia tagavarade poolest on Nõukogude Liit esimesel kohal maailmas. Nõukogude Liidu veed on rikkad kaladest, põhjamered — mereloomadest, metsad — karusloomadest. Eriti suured on kasulike maapõuevarade lademed. Nõukogude Liit on esimesel kohal maailmas nafta, turba, rauamaagi (ühes kvartsiitidega), tsingi tagavarade poolest, teisel kohal — kivisöe ja fosfortoorainete, ehitusmaterjalide jne. tagavarasid. Paljud nendest rikkustest avastati alles nõukogude võimu ajal (kaalisool, apatiidid jne.).

Nõukogude Liit on paljurahvuseline riik, rajatud kõigi teda moodustavate rahvaste üheõiguslikkusele ja sõprusele. NSV Liidu rahvastiku hulka kuulub üle 170 rahvuse ja rahva. Arvukaim on vene rahvus. (moodustades üle poole kogu riigi rahvastikust), ukrainlased (üks viiendik), järgnevad valgevenelased, tatarlased, uzbekid, grusiinlased, armeenlased, azerbaidžanlased, kazahhid, kirgiisid, tšuvaššid, mordvalased, baškiirid, turkmeenid, tadžikid, juudid jt.

Kõik Nõukogude Liidu rahvad kujundavad ühtse sõbraliku pere, ühtse vankumatu laagri. NSV Liidu rahvaste sõpruse vankumatus ilmnes erilise jõuga Suure Isamaasõja perioodil.

Nõukogude Liidu Euroopa-osa on asustatud kõige tihedamalt, eriti mustamulla võõnd, kus igal ruutkilomeetril elab keskmiselt üle 70 inimese. Hõredaimalt on asustatud kauge põhja osa ja kirde ala: üks inimene 10—20 ruutkilomeetril. Linnades elab ligi üks kolmandik kogu rahvastikust.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu kuulub 16 liiduvabariiki.

Nõukogude võimu aastail teostas meie maa kogu rahvamajanduse sotsialistliku ümberhituse. Stalinlike viisaastakute tulemusena omas Nõukogude Liit Suure Isamaasõja alguseks esimese koha maailmas kombainide, metsamaterjalide, suhkru ja karusnahkade tootmise alal; esimese koha Euroopas ja teise maailmas — masinaseadmete, traktorite, veoautode, kulla, rauamaagi ja elektrienergia tootmise alal; kolmanda koha — terasesulatamises. Nõukogude Liit kujunes võimsaks industrialiseeritud suurriigiks arenenud masinaehitusega, metallurgiaga, keemiaga ja energetikaga. Ennerevolutsiooniaegne tööstus oli koondatud 3—4 keskrajooni. Hiljem aga, eriti Suure Isamaasõja päevil, omandasid äärepiirkonnad, iseäranis Uural, Kuzbass (Lääne-Siberis) ja Kazahstan (Kesk-Aasias), tähtsama koha mitte üksi maa varustamisel toorainetega, vaid ka tööstustoodanguga — nad toodavad külluses masinaid, metalli, kivisütt, kunstväetisi, kangaid jne. Täienduseks söe-metallurgilisele baasile lõunas, Donbassis, loodi teine söe-metallurgiline baas idas — Uurali-Kuznetski Kombinaat, mis ühendas Kuzbassi söerikkused Uurali rauamaakidega. Suurimad UKK metallurgilised tehased on Magnitogorski Uuralis ja Stalini nimeline Kuzbassis. Need toodavad rauda rohkem kui kogu tsariaegne Venemaa kokku. Isamaasõja karmidel päevadel ehitati uusi gigantseid metallurgilisi ettevõtteid. Rööbiti nafta tootmise suurendamisega vanades rajoonides (Kaukaasias), asuti ekspluateerima arvukaid uusi nafta leiukohti põhjas, Kazahstanis ja laialdasel naftatsisaldaval maa-alal Volga ja Uurali vahel, mida nimetatakse Teiseks Bakuuks. Värvilise metallurgia tehastele Uuralis ja lõunas, lisandusid uued — Kazahstanis, Siberis ja põhjas, Varem keskrajoonidesse, Moskva lähedale koondatud tekstiiltööstust arendatakse nüüd puuvillakasvatuse rajoonides — Kesk-Aasias, Taga-Kaukaasias ja Siberis. Toiduainetööstus viidi samuti tunduvas osas põhilistesse tooraineid tootvatesse piirkondadesse.

Kõik need ümberkorraldused tööstuse iseloomus ja ruumilises asetuses likvideerisid endise tööstuseaegse esinenud ebaühtluse, võimaldasid lähendada tootmist toorainete allikaile, arvestada transpordi ja tarbijakonna nõudeid ja tõsta majanduslikku ja kultuurilist taset varem mahaäänud ääremail.

Uus ümberasetus ja tootmise tõus, tööstuse nihutamine ida poole mängisid määratu suurt osa Punaarmee võitude organiseerimisel Suure Isamaasõja ajal. Võimas rasketööstus sügaval tagalarajoonides võimaldas kiiresti laiendada sõjalist tootmist ja kindlustada rindele kõike vajalikku. Ajutiselt vaenlase poolt okupeeritud territooriumilt idasse evakueeritud ettevõtted lasti kiiresti käiku nende uutes asukohtades, ühes

sellega tõsis järsult sügava tagala tööstuspiirkondade tähtsus, eelkõige Uurali, mis kujunes strateegiliste toorainete põhiliseks baasiks, samuti Kuzbassi ja Kazahstani tähtsus, kus sõja kestel suurendati mitmekordset masinate, metalli ja relvastuse tootmist.

Nõukogude Liidu sotsialistlik põllumajandus kindlustab täielikult tööstuse, elanikkonna ja Punaarmee vajaduste rahuldamise toorainete ja toiduainetega. Põlluharimise piirid nihutusid põhja poole, tööstuslikud rajoonid on saanud omale tootlusbaasid, uued tehnilised kultuurid on võtnud endi alla laialdasi maa-alasid, suurenes külvipind uute pinnase- niisutamiste ja maakuivendamiste abil.

Raudteede võrk, mis nõukogude võimu ajal kasvas pooleteisekordseks, täiendati Isamaasõja ajal rea majanduslike ja riigikaitsealises mõttes äärmiselt tähtsate raudteeliinidega. Eriliselt tähtsat osa mängisid uued transportteed põhjas.

Punaarmee poolt võitluses saksa fašistlike röövvalutajatega saavutatud suured võidud olid tihedas seoses meie maa majanduse ümberkorraldamisega ja uue tehnika omandanud töötajate ennatsalgava tööga tagalas.

VNFSV

Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik loodi 7. novembril 1917. a. 1922. a. detsembris moodustas ta koos Ukraina NSV, Valge-Vene NSV ja Taga-Kaukaasia NFSV-ga Nõukogude Liidu. Pindala — 16 700 000 km², umbes 109 miljoni elaniku¹, neist 80% venelased. Pealinn Moskva (üle 4 milj. elan.) on ühtlasi NSVL pealinn.

VNFSV on rikas loodusvarade poolest. Siin on määratu suured mustamulla maa-alad, mis annavad $\frac{3}{4}$ kogu NSVL nisust, üle $\frac{3}{4}$ rukkist. VNFSV annab ligi 90% kogu NSVL kalasaagist, $\frac{4}{5}$ kaerast ja ligi 70% kartulist. Siin asub ligi 95% Nõukogude Liidu metsast, 90% söe tagavaradest, 90% turbast ja üle 80% rauamaagist. VNFSV territooriumile on koondatud suured hüdroenergia, kaalisoolade, fosforiidi, apatiidi ja grafiidi tagavarad, värviliste ning haruldaste metallide, keedu- ja magneesiumsoola lademed ning ehitusmaterjale.

Kolmanda viisaastaku algul oli VNFSV-sse koondatud $\frac{2}{3}$ kogu NSVL elektrienergia tootmisest, üle 40% söetööstusest, üle 50% terase valust, $\frac{4}{5}$ vase tootmisest, enamus kulla ja haruldaste metallide kaevandusi, $\frac{4}{5}$ masinaehitusest, üle $\frac{3}{4}$ keemia toodangust, ligi $\frac{9}{10}$ puuvillase riide tööstusi. Siin on arenenud ka toiduainete- ja kergetööstus.

Suuremad linnad on: Moskva, Leningrad, Sverdlovsk, Molotov, Tšeljabinsk, Gorki, Kuibõšev, Jaroslavl, Kaasan, Ufa, Omsk, Novosibirsk, Krasnojarsk jt.

Nõukogude korra ajal oli VNFSV suurtööstus kasvanud 1936. aastaks 1913. aastaga võrreldes 7,5 korda, külvipind oli 1938. a. võrreldes 1913. a. kasvanud 35%, on loodud kümned uued linnad ja ehitatud ka tähtis veeteed — Moskva-Volga kanal. Kultuuri alal on saavutused väga suured. VNFSV-s on 470 kõrgemat õppeasutust ja Moskvas asub NSVL Teaduste Akadeemia.

¹ Elanike arv siin ja ka edaspidi on esitatud ennesõjaaegsete andmete järgi.

Ukraina NSV

Ukraina NSV tekkis 25. dets. 1917. a. NSV Liitu astus ta 1922. a. dets. Ukraina NSV külge liideti nov. 1939. a. veel Lääne-Ukraina, aug. 1940. a. Põhja-Bukoviina ja Bessaraabia Musta mere äärne osa ning juunis 1945 Karpaatide tagune Ukraina. Pindala umbes 578 000 km². Üle 40 milj. elan. (ukrainlased, venelased, juudid jt.). Pealinn — Kiiev (846 000 elan.). Loodus- ja maapõuevarad: viljarikas musta-mulla maa, suured metsad, kivisüsi (Donbass), rauamaagid (Krivoi Rog), mangaan (Nikopol), dolomiit, kvarts, sool, nafta (Karpaatimail) jne.

Ukraina on NSVL suurim kivisöe ja metallurgia baas. Siin on arenenud keemia-, masinachitus-, ehitusmaterjalide- (klaas, tsement), suhkru- (ligi $\frac{3}{4}$ kogu NSVL suhkru toodangust) ja kergetööstus.

Ukraina on ka tähtis nisu ja suhkrupeedi kasvatamise maa. Siin on kõrgelt arenenud karjakasvatus ja seoses sellega piima- ja lihatööstus, Musta ja Aasovi mere ääres on arenenud kalandus.

Tähtsamad linnad peale Kiievi on: Odessa, Nikolajev, Herson, Mariupol ja Ossipenko.

Nõukogude korra ajal on rekonstrueeritud ja tugevasti laiendatud mitmesuguseid tööstusi, ehitatud 77 uut linna ja 287 linnatüüpi asulat, loodud üle 7000 kooli ja likvideeritud täiesti kirjaoskamatus. Ukrainas on 166 kõrgemat õppeasutust ja Ukraina Teaduste Akadeemia.

Valge-Vene NSV

Valge-Vene NSV on tekkinud 1. jaan. 1919. a. NSV Liitu astus ta 1922. a. dets. 1939. a. nov. liideti Valge-Venega Lääne-Valge-Vene territoorium. Pindala ligi 226 000 km². Üle 10 milj. elan. (valgevenelased, venelased, ukrainlased, juudid jt.). Pealinn — Minsk (239 000 elan.).

Loodus- ja maapõuevarad: turvas, põlevkivi, fosforiit, mitmesugused savi liigid, kriit, tsement jne.

Arenenud on metsa-, paberi-, vineeri-, tiku- (Valge-Vene annab ligi 30% kogu NSVL vineeri- ja tikutoodangust) ja mööblitööstus. Valge-Venes on ohrasti ka toiduainetetööstusi (piirituse-, tärklise-, siirupi-, liha- ja piimasaaduste vabrikuid), jalanõude- ja tekstiiltööstusi. Toodeatakse ehitusmaterjale (tsement ja klaas) ja masinaid (põllutöö, turba jne.). 10% kogu NSVL turbast toodetakse Valge-Venes. $\frac{4}{5}$ kogu Valge-Vene rahvamajanduslikust produktsioonist on tööstustoodang ja põllumajanduslik toodang moodustab ainult $\frac{1}{5}$.

Tähtsamad tööstuskeskused on: Minsk, Mogilev, Vitebsk, Gomel, Orša, Borissov, Bobruisk, Grodno.

Nõukogude korra ajal tõusis Valge-Vene tööstustoodang üle 20-ne korra. On ehitatud uusi suuri vabrikuid ja tehaseid ning põllumajanduses on hakatud aretama tehnilisi kultuure.

Kultuuri arengust kõnelevad uued koolid. Valge-Venes on 26 kõrgemat õppeasutust ja Valge-Vene Teaduste Akadeemia.

Azerbaidžani NSV

Azerbaidžani NSV loodi 28. aprillil 1920. a. 1922 kuni 1936 kuulus ta Taga-Kaukaasia föderatsiooni, 5. detsembrist 1936. a. kuulub ta iseisva liiduvabariigina NSV Liitu. Pindala — 85 500 km². Elanike arv umbes 3,2 milj. (azerbaidžanlased, armeenlased, grusiinlased, venelased, ukrainlased jne.). Pealinn Bakuu (809 000 elan.).

Maapõue varadest on esikohal nafta, siis rauamaagid, alumiinium, vask, väävel, sool, tsement. Azerbaidžanis on ka suured hüdroenergia allikad ja viljakas maapind.

Azerbaidžan on NSV Liidu suurim nafta baas (kuni Isamaasõjani saadi siit ligi $\frac{3}{4}$ kogu Nõukogude Liidu naftast), suure nafta töötlemise ja keemia tööstusega. Tähtsuselt teine NSVL subtroopiliste (tee, apelsinid, sidrunid) kultuuride rajoon. Arenenud on siiditööstus (Nuhha) ning üldse tekstiil-, veini- ja puu- ning aedvilja konservide tööstus.

Azerbaidžanis kasvatatakse eriti kõrgeväärtuslikku puuvilla, ka riisi ja tubakat. Kaspia mere ääres on arenenud kalandus ($\frac{3}{4}$ kogu maailma mustast kalamarjast tuleb siit). Tööstuskeskused on: Bakuu, Kirovabad, Nuhha.

Nõukogude korra ajal on Azerbaidžan muutunud eesrindlikuks tööstusmaaks. Suurt tööd on tehtud ka elektrifitseerimise ja niisutussüsteemide rakendamise alal.

Azerbaidžanis on 5 kõrgemat õppeasutust ja NSVL Teaduste Akadeemia Azerbaidžani filiaal.

Gruusia NSV

Gruusia NSV loodi 25. veebr. 1921. a. 1922. a. kuni 1936. a. kuulus ta Taga-Kaukaasia föderatsiooni. Alates 5. detsembrist 1936. a. liiduvabariik. Pindala — 69 300 km². Elanike arv 3,5 miljonit (grusiinlased, adžarid, abhaasid, osseetid, armeenlased, azerbaidžanlased, venelased). Pealinn Tbilisi (519 000 elan.).

Kliimaatilised tingimused võimaldavad arendada aiandust, viinamarjakasvatust ja tehnilisi kultuure. Leidub rohkesti mangaani (teisel kohal NSV Liidus), sütt, värvilisi metalle, mineraale ja ehitusmaterjale. Musta mere ümbrus on NSVL peamine subtroopiliste kultuuride rajoon. Siin kasvatatakse teed, mandariine, apelsine, sidruneid jne.

Arenenud on puuviljade ümbertöötlemine ja tubakatööstus. Toodetakse mangaani, sütt, värvilisi metalle, ehitusmaterjale ja nafta saadusi.

Tähtsamad tööstuskeskused on: Tbilisi, Kutaisi, Tšiatürö, Zestafoni, Batumi, Suhhumi, Gori. Gruusias, Musta mere ääres asuvad ka kuulsad suvituskohad.

Nõukogude korra ajal on loodud rida uusi tööstusharusid nagu: masinaehitus-, tekstiil-, tsementi-, tee- jne. tööstused. Niisutussüsteemi läbi viljakandvaks muudetud maa-ala on kasvanud kolme kordseks. Kirjaoskamatus on peaaegu likvideeritud. Gruusias on 21 kõrgemat õppeasutust ja Gruusia Teaduste Akadeemia.

Armeenia NSV

Armeenia NSV on loodud 29. nov. 1920. a. 1922. a. kuni 1936. a. kuulus Taga-Kaukaasia föderatsioon, 5. detsembrist 1936. a. — liiduvabariik. Pindala umbes 30 000 km². Elanike arv 1,3 milj. (armeenlased, azerbaidžanlased, grusiinlased, venelased jt.). Pealinn Erevan (200 000 elan.).

Loodusvarad: vask, keemilised toorained, ehitusmaterjalid (tuff, marmor, graniit jt.), ja suured hüdroenergia allikad. Kasvatatakse puuvilla, persikuid, viinamarju, tubakat, suhkrupeedi ja õlikultuure. Üks suuremaid karjakasvatuse rajoone (lambad ja suured sarvloomad). Arenenud on põllumajandussaaduste ümbertöötamise-, vase- ja keemiatööstus (väetised, sünteetiline kautšuk). Tööstuskeskused: Erevan, Leninkan, Kirovakan, Alaverdõ, Kafan.

Nõukogude korra ajal muutus Armeenia mahajäänud agraarmaast tööstusmaaks. Ehitati niisutuskanalid. Kirjaoskamatus on peaaegu likvideeritud. Keskkooli õpilaste arv on võrreldes tsaariajaga kasvanud 70-kordseks. Armeenias on 9 kõrgemat õppeasutust ja Armeenia Teaduste Akadeemia.

Turkmeeni NSV

Turkmeeni NSV on loodud 27. okt. 1924. a. Pindala — 484 000 km². Umbes 1,3 milj. elan. (turkmeenid, uzbekid, venelased, kazahhid). Pealinn Ašhabad (127 000 elan.).

Loodusvarad: suured karjamaad mägedes ja Kara-Kumi kõrves, suured gläubri- ja söögisoola lademed, nafta, süsi, väävel.

Kasvatatakse lambaid, kaameleid ja tõuhobuseid. Arenenud on ka puuvilla-, siidi-, viinamarja- ja aedviljakasvatuse ning Kaspia mere ääres kalandus.

Prægugi veel vähe arenenud tööstus on loodud peamiselt nõukogude korra ajal. Märkida tuleks kohapealsete põllumajandussaaduste ümbertöötamise-, kerge- ja naftatööstust. Toodetakse naatriumsulfaati ja väävli. Tähtsamad tööstuskeskused: Ašhabad, Tšardžou, Krasnovodsk, Nebit-Dag.

Tsaariajal oli siin vaevalt 1% kirjaoskajaid, nüüd aga peaaegu 70%. Turkmeeni NSV-s on 7 kõrgemat õppeasutust ja NSVL Teaduste Akadeemia Turkmeeni filiaal.

Uzbeki NSV

Uzbeki NSV loodi 27. okt. 1924. a. Pindala — 410 500 km², 6,3 miljonit elan. (uzbekid, kara-kalpakid, tadžikid, kazahhid, venelased). Pealinn Taškent (585 000 elan.).

Loodusvarad: metsad, stepikarjamaad, metsikult kasvavad viljakandvad puud, võimsad hüdroenergia allikad, suured vase-, nafta-, väävli-, söe- ja haruldaste metallide lademed.

Uzbeki NSV annab peaaegu $\frac{2}{3}$ kogu NSVL puuvilla toodangust. Kuulsad on Uzbeki kuivpuuviljad ja viinamarjad. Kasvatatakse ka teravilja,

tehnilisi kultuure, riisi (Uzbeki NSV on riisi külvipinna poolest esimesel kohal Nõukogude Liidus). Steppides kasvatatakse karja, eriti karakull-lambaid.

Arenenud on põllumajandussaaduste ümbertöötamise-, nafta-, söe-, väävli-, haruldaste metallide ja põllutöomasinate tööstus (eriti puuvilla kasvatamiseks tarvisminevate masinate tööstus). Isamaasõja ajal ehitati esimene metallurgiline tehas ja kümneid teisi vabrikuid. Tähtsamaid ehitusi nõukogude korra ajal on Stalini nimeline Ferghana kanal.

Peamised tööstuskeskused: Taškent, Samarkand, Ferghana, Buhhaara, Begobat.

Kirjaoskamatus on peaaegu likvideeritud. Vabariigis on 28 kõrgemat õppeasutust ja Uzbeki Teaduste Akadeemia.

Tadžiki NSV

Tadžiki NSV loodi autonoomse vabariigina 1924. a. 1929. a. muudetud liiduvabariigiks. Pindala — 142 000 km². Umbes 1,5 milj. elan. (tadžikid, uzbekid, kirgiisid, venelased). Pealinn Stalinabad (83 000 elan.).

Loodusvarad: viljakas ja metsane maapind, mägi- ja stepikarjamaad, metsikult kasvavad viljapuud, süsi, nafta, värvilised ja haruldased metallid (hõbe, raadium, kuld), kristall, ja suured hüdroenergia tagavarad.

Kasvatatakse puuvilla, puuvilja ja karja (lambad, hobused, suured sarvloomad, kitsed). Arenenud on põllumajandussaaduste ümbertöötamise- ja siiditööstus. Töötatakse ümber ka naftat, sütt, kaaliumi jms.

Alles teise viisaastaku ajal hakati süstemaatiliselt uurima ja ära kasutama rikkalikke maapõuevarasid, Nõukogude korra ajal on ehitatud suured niisutuskanalid (Ferghana), enamus Tadžiki linnadest ja raudteedest. Kirjaoskajate arv on tõusnud peaaegu 70%-le. Vabariigis on 7 kõrgemat õppeasutust ja NSVL Teaduste Akadeemia Tadžiki filiaal.

Kazahhi NSV

Kazahhi NSV loodi autonoomse vabariigina 26. aug. 1920. a. Alates 5. detsembrist 1936. a. liiduvabariik. Pindala — 2 734 000 km², 6,1 milj. elan. (kazahhid, venelased, ukrainlased, kirgiisid jt.). Pealinn Alma-Ata (230 000 elan.).

Loodusvarad: suured mägi- ja stepikarjamaad, tehnilised ja metsikult kasvavad taimed (kautšuk), suured kivisöe lademed, nafta, vask (üle poole kogu NSVL tagavaradest), tina, kuld, tsink, nikkel, raua- ja alumiiniumaagid jne.

Kazahhi NSV kasutuses on määratu suurel hulgal hüdroenergiat. Siin asub kolmas NSVL söebaas (Karaganda), peamine tina rajoon (kuni Isamaasõjani saadi siit 74% kogu NSVL tina toodangust). Arenenud on vase-, nafta-, värviliste ning haruldaste metallide, keemia-, toiduainete- ja kergetööstus. On tekkimas masinaehitus. Tähtsamad tööstuskeskused: Alma-Ata, Karaganda, Balhaš, Leninogorsk, Ust-Kamenogorsk, Semipalatinsk, Tšimkent, Aktjubinsk.

Kazahhi NSV on üks suuremaid põllumajandussaaduste baase NSV Liidus, eriti lihakarja, nisu, hirsj ja riisi alal. Kasvatatakse ka puuvilla, tubakat ja õlikultuure. Vabariigi lõunaosas on arenenud aiandus.

Alles nõukogude korra ajal on hakatud uurima ja ära kasutama Kazahhi NSV suuri loodusvarasid. Suur on ka rahva kultuuriline tõus. (Juba 1939. a. oli 75% kirjaoskajaid). Vabariigis on 20 kõrgemat õppeasutust ja NSVL Teaduste Akadeemia Kazahhi filiaal.

Kirgiisi NSV

Kuni 1926. a. kuulus Kirgiisia VNFSV koosseisu autonoomse oblastina, alates 1. veebruarist 1926. a. muudeti ta autonoomseks vabariigiks ja 5. dets. 1936. a. liiduvabariigiks. Pindala — 202 000 km², umbes 1,5 milj. elan. (kirgiisid, uzbekid, venelased, ukrainlased jt.). Pealinn — Frunze (93 000 elan.).

Loodus- ja maapõuevarad: rikkalikud karjamaad, viljakas maapind, süsi, nafta, haruldased ja värvilised metallid, väävel, mineraalsed ehitusmaterjalid. Elavhõbeda ja antimoni poolest on Kirgiisi NSV esimesel kohal NSV Liidus.

Olulist osa rahvamajanduses omab karjakasvatus. Kasvatatakse ka suhkrupeeti, tubakat, arstimisvahendina moone, lõuna pool puuvilla, puuvilja, pähkleid, riisi ja siidiusse. Arenenud on toiduainete- ja kerge-tööstus, ka mäetööstus, toodetakse sütt (Kirgiisia varustab söega peaaegu kogu Kesk-Aasiat), nafta, kulda, tina, elavhõbedat jm. Tähtsamad tööstuskeskused: Frunze, Džalal-Abad, Oš.

Kõik raudteed ja autodele läbipäasetavad teed mägirajoonides on ehitatud nõukogude korra ajal. On loodud rahvuslik kirjandus ja kunst. Õpilaste arv koolides on kasvanud 40 korda võrreldes 1914. a. Vabariigis on 6 kõrgemat õppeasutust ja NSVL Teaduste Akadeemia Kirgiisi filiaal.

Karjala-Soome NSV

1920. a. loodi Karjala töökommun, mis muudeti 1923. a. Karjala autonoomseks vabariigiks. Alates 31. märtsist 1940. a. Karjala-Soome NSV. Pindala — 199 000 km². Vabariigis elavad karjalased, soomlased, venelased jt. Pealinn — Petrozavodsk (70 000 elan.).

Loodusvarad: suured metsad, palju ehitusmaterjale ja dekoratiivseid mineraale, vilgukivi, rauamaak, vask jm. Suured turba- ja hüdroenergia tagavarad.

Karjala-Soome NSV on üks NSVL suuremaid paberi ja tselluloosi tootmise ning mäetööstuse (graniit, marmor, vilgukivi) rajoone. Nõukogude korra ajal tekkis siin mustmetallurgia, alumiiniumi ja keemiatööstus. Suured hüdroelektrijaamad. Valge mere, jõgede ja järvede ääres on arenenud kalandus. Tähtsamad tööstuskeskused: Petrozavodsk, Kontopohja, Belomorsk, Käkisalmi, Viiburi. Vabariigi idaosa transportmagistraalid omasid suurt tähtsust Isamaasõjas NSVL varustamisel relvastuse, laskemoona ja toiduainetega meie liitlaste poolt. Vabariigis on kümnekond tehnikumi ja kõrgemat õppeasutust.

Moldaavia NSV

Moldaavia NSV loodi 2. aug. 1940. a. Kesk- ja Põhja-Bessaraabiast ja suuremast osast 1924. a. loodud Moldaavia autonoomsest vabariigist. Pindala — 34 100 km². Elanikeks on moldaavilased, ukrainlased, venelased. Pealinn — Kišinev (114 000 elan.).

Loodusvarad: musta-mulla maa, ehitusmaterjalid ja suured võimalused hüdroenergia alal. Elanike peategevusala on põllundus, viinamarjakasvatus ja aiandus. Arenenud on toiduainete- ja kergetööstus. Tähtsamad tööstuskeskused: Kišinev, Tiraspol, Beltsõ, Soroki, Benderõ. Nõukogude korra ajal on ehitatud suured konservivabrikud ja hoolitsetud rahva kultuurilise taseme tõstmise eest.

Leedu NSV

1918. a. dets. kuulutati Leedus välja Nõukogude võim, aga reaktsiooniline kodanlus lämmatas noore Nõukogude vabariigi. 1940. a. juulis taastati Leedus Nõukogude võim ja 3. aug. 1940. a. võeti Leedu NSV vastu NSV Liitu. Pindala — 62 400 km². Umbes 2,9 milj. elan. Pealinn — Vilnius (208 000 elan.).

Suured metsad, mineraalsed ehitusmaterjalid, turvas, märkimisväärsed hüdroenergia tagavarad. Põllumajanduslik maa, kasvatatakse teravilju, (rukis, kaer ja nisu), ning piima- ja lihakarja. Uue kultuurina kasvatatakse suhkrupeeti. Tööstusest väärib märkimist toiduainete-, tekstiil-, vineeri- ja puutööstus. Tähtsamad tööstuskeskused: Vilnius, Kaunas, Šiauliai.

Nõukogude kord lõi kõik võimalused rahva majanduslikuks ja kultuuriliseks arenguks. Avati uusi vabrikuid, koole ja haiglaid. On loodud ka Leedu Teaduste Akadeemia.

Läti NSV

1917. a. nov. kuulutati Lätis välja Nõukogude võim, aga mais 1919. a. reaktsioonilised elemendid interventide abil kukutasid Nõukogude võimu. 1940. a. juulis taastati Lätis Nõukogude võim ja 5. aug. 1940. a. võeti Läti NSV vastu NSV Liitu. Pindala — 66 000 km². Umbes 2 milj. elan. (lätlased, latgallid, venelased, leedulased). Pealinn — Riia (385 000 elan.).

Loodusvarad: metsad, turvas, mineraalsed ehitusmaterjalid, hüdroenergia tagavarad. Arenenud on tekstiil-, toiduainete-, metsa-, paberi-, metalli- ja keemiatööstus. On ka suured turbatööstused. Tähtsamad tööstuslikud keskused: Riia, Liepaja, Jelgava, Ventspils, Daugavpils.

Põllumajanduses on esikohal karja- ja teraviljakasvatus. Arendatakse ka kalandust. Suurt tähtsust omab meretransport.

Nõukogude korra ajal hakkas arenema sotsialistlik tööstus ja kultuurielu. Läti NSV-s on 4 kõrgemat õppeasutust ja Läti Teaduste Akadeemia.

Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

Eesti NSV on kõige põhjapoolsem Balti mere ääres asuvatest liidu-vabariikidest. Põhja poolt piirab teda Soome laht ja läänest — Läänemeri Liivi lahega. Eesti NSV-le kuulub terve rida saari, nende hulgas suuremad Saaremaa, Hiiumaa, Muhu ja Vormsi. Vabariigi territoorium on ligi 46 500 ruutkilomeetrit suur. Eesti NSV-s elab üle ühe miljoni inimese. Rahva suurema enamiku moodustavad eestlased, umbes 90% rahva üldarvust. Kaks kolmandikku elanikkonnast tegelevad põlluharimisega. Pealinnaks on Tallinn. Tallinn on ka ühtlasi tähtsamaks sadamaks. Eesti geograafiline asend võimaldab veeteed kaudu ühenduse pidamist Lääne-Euroopa maadega.

Oma geograafilise asendi tõttu muutus Eesti juba XIII sajandil saksa röövvalitajate taotluste objektiks. Usutoojate maski all tungisid saksa orduriütlid Baltimaadele. Ühes käes piibel, teises — verine mõök, nõnda hakati alistama eestlasi kindla vallutamise ja rahva orjastamise eesmärgiga.

Sakslased sooritasid eestlaste maale kuni selle lõpliku alistamiseni üle 50 röövretke. 1210./11. a. talvel rüüstasid nad Saaremaad. 1215. a. algul röövisid ja rüüstasid sakslased Sakalat ja Rotaaliat. 1216. a. tungisid nad uuesti Saaremaale. 1217. a. võitlesid aga saarlased koos mandri eestlaste ja novgorodlastega Otepää all sakslaste vastu, tõrjudes röövriütlid välja kõikidelt Eesti aladelt.

Kuid 1224. a. sundis saksa orduriütliste raskelt relvastatud sõjavägi alistuma mandri eestlased ja 1227. a. talvel vallutasid nad Saaremaa. Nii kestis muistne eesti rahva vabadusvõitlus ligi kakskümmend aastat, enne kui sakslased suutsid saada kogu maa peremeesteks.

Eestlased kaotasid küll oma ajaloo otsustavama võitluse, kuid nad ei kaotanud oma vabadusarmastust ja võitlustahet. Ikka ja jälle tõusid uued vabadusvõitluse puhangud. Jüriöö ülestõus 1343. a. ei olnud lihtne orjade mäss, vaid hästi läbikaalutud ja silmapaistvalt ettevalmistatud rahva vabadusvõitlus.

Jüriöö ülestõusu ebaõnnestumine näitas, et eesti rahvas ei suuda ükski omal jõul pidada tagajärjekat võitlust sakslaste vastu. Seetõttu liitusid Vene-Liivi sõja ajal XVI sajandi teisel poolel paljud talupojad Vene sõjavägedega.

XVIII sajandi algusest kuulus Eesti Venemaale. Eesti kui iseseisev riik tekkis Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tulemusena, 1917. a. oktoobripäevil loodi Eestis Nõukogude võim. 1918. a. kodanlus, kukutanud Nõukogude võimu, pani maksma kodanliku korra ning moodustas kapitalistlikest välisriikidest ärarippuva kodanliku vabariigi. 1940. a. kihutas eesti rahvas vihatud reaktioonilise kliki minema, pani maksma 21. juulil Nõukogude võimu ning 6. augustil astus täieõigusliku sotsialistliku vabariigina Nõukogude Liitu.

Nõukogude võimu kehtima panekuga algas Eestis sotsiaalse, majandusliku ja kultuurilise elu alal kiire areng. Kaotati täielikult tööpuudus ja töötatöötlised. Ühe aastaga suurenes tunduvalt tööstusproduktioon. Talupojad said maad ja riigilt laiaulatuslikku abi põllumajanduse arendamiseks. Tööraha elus algas tormiline majanduslik, poliitiline ja

kultuuriline tõus. Eesti majanduses on ülekaalus põllumajandus, mille peamiseks alaks piimatoodang. Eesti NSV-s on arenenud tekstiiltööstus, metsamaterjalide ümbertöötamine, paberitööstus, nahatööstus, toiduainete-, või- ja lihatööstus. Maapõuevaradest on tähtsamad põlevkivi ja fosforiit. Eriti põlevkivi töötab tõusta oma rikkalike tagavarade tõttu Eesti tähtsamaks töötlemisharuks.

Ühes Nõukogude võimu kehtima panekuga hakkas uuesti arenema laevade ja vagunite ehitus, mis kodanliku korra ajal oli täiesti soikunud.

Juhtivaks majanduslikuks ja poliitiliseks keskuseks on Eestis tähtsam sadamalinn, Eesti pealinn — Tallinn. Kultuuriliseks keskuseks on ülikoolilinn Tartu. Eestis on 31 linna, neist vabariikliku alluvusega — neli: Tallinn, Tartu, Pärnu ja Narva.

1941. — 1944.a. sattudes ajutiselt okupeerituna saksa rööv vallutajate ikke alla, kandis Eesti okupantide käe läbi suuri majanduslikke ja kultuurilisi kaotusi. Nende aastate jooksul surmasid ja tapsid sakslased Eestis 125 300 inimest, neist 61 300 ENSV kodanikku. Peale selle viisid fašistid palju inimesi vägivaldselt saksa sunnitööpõrgu.

Väga raskelt kannatas sakslaste hävitustöö all tööstus ning linnade majandus. Tunduv osa käitistest ja vabrikutest oli hoopis purustatud või muudetud kõlbmatuks. Suur osa nende sisustustest oli viidud Saksamaale. Tekstiiltööstuses oli säilinud ennesõjaaegsest 700 000 värtmast ainult 16 500. Transportvahendeist oli alles jäänud 6—7%. On hävitatud umbes 35 000 ha metsa. Samuti laostasid saksa okupandid põllumajanduse.

Saksa okupantide poolt on täielikult hävitatud Narva linn. Tallinnas on purustatud täielikult või osaliselt 3885 suuremat elumaja. Tartu — Eesti kultuuri tsentrum — on purustatud 40%. Hävitatud on „Vane-muine“, Raadi Eesti Rahva Muuseum, 16 kooli ja palju teisi kultuuri-asutusi.

Saksa okupandid hävitasid süstemaatiliselt eesti kirjandust, kunsti, teadust, rahva muinsusväärtusi ning vanavara. Paljud kirjanikud, kunstnikud ja teadlased väevlesid vanglates ning surid sinna. Teistelt olid võetud tegutsemisvõimalused nende erialadel ning nad olid sunnitud otsima elatist lihttöölistena.

Eesti paremad pojad ja tütreid ei lakanud hetkekski võitlemast saksa fašistlike orjastajate vastu. Punaarmee Eesti Laskurkorpuse võitlejad katsid kustumata kuulsusega oma lipud Velikije Luki vabastamisel. Nad saavutasid suuri võite Novosokolniki ja Neveli all. Samal ajal tekitasid julged partisanid segadust ning hirmu vaenlase tagalas.

Võitlused Nõukogude Eesti vabastamise eest kujutavad sangarlikumaid lehekülgi eesti rahva võitluse ajaloos saksa rööv vallutajate vastu.

Võitluste kestel on omistatud 9 eestlasele Nõukogude Liidu Kangelase kõrge nimetus ning autasustatud ordenite ja medalitega enam kui 20 000 võitlejat.

26. septembril 1944. a. vabastas võidukas Punaarmee koos Eesti Tallinna Laskurkorpuse väeosadega Eesti mandriosa ning 24. novembril 1944. a. likvideeriti lõplikult sakslaste vastupanu viimane kolle Sõrve poolsaarel.

Nõukogude Eesti vabastamisega algas kiire taastamistöö. Läbi viidud maareformi tulemusena oli 1. jaanuariks 1946. a. maad saanud 27 243 uus

maasaajat ning 17 335 juurdelõikesaajat. Maata ja vähese maaga majaanidamised varustati põllutööks vajaliku inventari, karja, viljaseemne, loomatoidu ning ehitusmaterjalidega. Uute ehituste püstitamiseks võimaldati uusmaasaajaile ning kehviktalupoegadele ehituslaenu.

Koos põllumajanduse ülesehitusega käib käsikäes ka tööstuse ja transpordi taastamine. Töö on täies hoos koolides, kõrgemates õppeasutustes, kultuurilistes ettevõtetes, haiglates ja ravilates. On loodud Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Kõigil aladel käib pingerikas töö uue viieaasta plaani täitmiseks.

LENIN JA STALIN ORGANISEERITUSEST, DISTSIPLIINIST JA KOHUSEST KODUMAA VASTU

„Kogu elanikkonna töökohustust või teatud aastakäikude mobiliseerimist töödeks söe ja põlevkivi tootmise ja juurdeveo, puude raumise ja raudteejaamadesse veo alal tuleb teostada suurima kiirusega ning kõige rangemas korras. Kindlaks määrata töönormid ja, maksu mis maksab, taotleda nende täitmist. Karistada halastamatu karmusega neid, kes hoolimata korduvaist pealekäämistest, nõudmistest ja käskudest osutuvad tööst kõrvalehoidjaks. Igasugune sallivus, igasugune nõrkus on kuritegu revolutsiooni vastu.

Me oleme tõstnud distsipliini sõjaväes. Me peame tõstma töödistsipliini.“

Lenin, Võitlusele kütteainete kriisi vastu.
Ringkiri parteiorganisatsioonidele 13. nov. 1919.

„Me ütleme nüüd kõik:

„Maha seanahavedajad, maha need, kes mõtlevad omakasule ja spekulatsioonile, tööst kõrvalehiilimisele, kes kardavad võidu saavutamiseks vajalikke ohvreid!“

Elagu töödistsipliin, tööind, ustavus tööliste ja talurahva võitlusele!

Igavene au neile, kes on langenud Punaarmee esimestes ridades!

Igavene au neile, kes juhivad praegu enda järel miljoneid töötajaid, sammudes suure innuga tööarmee esimestes ridades!“

Lenin, grammofoniplaadile võetud kõne
„Töödistsipliinist“ 1920. a.

„...Ei ole raskust, millest poleks võimalik üle saada visa tööga, teadlikkuse ja kindla otsustavusega täita oma kohust tööliste-talupoegade vabariigi vastu.“

Lenin, Kaitsenõukogu määrus
13. märtsist 1920.

„Proletaarne töödistsipliin tuleb viia kõrgeima pinge astmeni, ning siis oleme võitmatud.“

Lenin, Klaasi- ja portselanitööstuse tööliste Ülevenemaalisel kongressil 29. aprillil 1920. peetud kõne.

„See, kes nüüd taganeb distsiplijnist, laseb vaenlasi oma keskele.“

Lenin, Uus majanduspoliitika ja poliit-haridustööliste ülesanded. Aruanne poliit-haridustööliste II Ülevenemaalisel kongressil 17. oktoobril 1921.

„Nõukogude administratsiooni masin peab töötama kõrralikult, ausalt ja kiiresti.“

Lenin, Nõukogude keskasutuste juhtidele määratud kirja kavand, Lenini kogumik, 1921. a. detsember.

„Me vajame sellist enesekriitikat, mis tõstab töölisklassi kultuursust, arendab tema võitlusvaimu, kinnitab tema usku võidusse, suurendab tema jõudu ja aitab tal saada meie maa tõeliseks peremeheks.“

Mõned ütlevad, et kui on olemas enesekriitika, pole töödistsipliin vajalik, töö võib kõrvale visata ja lobiseda kõigest natuke haaval... Enesekriitika on vajalik mitte töödistsipliini laostamiseks, vaid selle tugevdamiseks, selleks, et töödistsipliin muutuks teadlikuks, mis on võimeline vastu pidama väikekodanlikule distsipliinilagedusele.“

Stalin, Enesekriitika loosungi labastamise vastu, 1928. a.

„Sotsialism ja töö on teineteisest lahutamatud. Meie suur õpetaja Lenin, ütles: „Kes ei tee tööd, see ei pea ka sööma.“ Mida see tähendab? kelle vastu on sihitud Lenini sõnad? Ekspluateerijate vastu, nende vastu, kes ei tee ise tööd, vaid sunnivad teisi töötama ja rikastuvad teiste kulul. Aga veel kelle vastu? Nende vastu, kes ise logelevad ja tahavad teiste kulul elada. Sotsialism ei nõua mitte logelemist, vaid seda, et kõik inimesed töötaksid ausalt...“

Stalin, Kõne esimesel Üleliidulisel kolhoosnike-lööktööliste kongressil 19. veebruaril 1933.

„Nõukogude inimestel ei sobi jääda peatuma saavutatul, joobuda edust. Võidu võib lasta käest kui meie ridades tekib endaga rahulolek. Võit ei tule ilma võitluse ja pingutusega. Võit saavutatakse võitluses.“

Stalin, Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni 26. aastapäev. Kõne 6. novembril 1943. a.

NÕUKOGUDE VÕIMU KEHTIMAPANEK EESTIS

Kuigi Eesti ja Nõukogude Liidu vahel oli 1939. a. sõlmitud vastastikune abistamise pakt, ei mõelnudki Eesti kodanlik valitsus ausalt ellu viia seda pakti. Seepärast esitas Nõukogude Liidu valitsus 16. juunil 1940. a. Eesti kodanlikule valitsusele oma nõudmised mõlema riigi vahekordade parandamise kohta.

Eesti töörahvas sai selle nõudmisega uut toetust oma võitluses Pätsi-Laidoneri-Uluotsa kliki vastu. Eesti töörahvas, EK(b)P juhtimisel, hakkas ikka selgemini nõudma, et reaktsooniline valitsus lahkuks ja et astuks ametisse uus valitsus, kes viiks läbi poliitilised uuendused ja aitaks eesti rahvast lähendada Nõukogude Liidu rahvastele.

20. juunil pidasid Tallinna tööliste esindajad Töölisvõimlas suure koosoleku, kus nõuti uut valitsust.

21. juunil tuli Tallinna, Tartu, Narva, Pärnu, Valga ja teiste eesti linnade ning ka maa töörahvas meeleavalduseks tänavale ja nõudis Eesti reaktsoonilise kodanliku valitsuse tagandamist, uue valitsuse ametisse seadmist, vabaduse andmist töörahvale, rahvavaenulise Kaitseliidu laialisaatmist, ja eesti rahva ning Nõukogude Liidu rahvaste lähenemise võimaldamist.

Tallinnas tulid meeleavaldajad presidendi lossi ette ja esitasid oma nõudmised. Kui president keeldus neid nõudmisi vastu võtmast, läksid meeleavaldajad Keskvanglasse ja vabastasid poliitilised vangid.

21. juuni õhtuks murdus reaktsoonilise valitsuse vastupanu ja riiki hakkas juhtima J. Vares valitsus.

Uus valitsus hakkas kohe teostama rahva nõudmisi. Vana rahvavaenulik Riigivolikogu ja enamuses presidendi poolt nimetatud Riiginõukogu saadeti laiali. Kuulutati välja uued valimised. Alates 4. juulist oli EK(b)P valitsuse korraldusel jälle seaduslik partei Eestis.

EK(b)P algatusel loodi Eesti Töötava Rahva Liit suure valimisblokina, mis koondas oma ümber eesti rahva parimad ja progressiivsemad jõud ja viis nad vastu Riigivolikogu valimistele. 5. juulil kuulutati välja uue Riigivolikogu valimised.

14. ja 15. juulil toimunud Riigivolikogu valimistest võttis osa 81,6% hääleõiguslikest kodanikest. (Kodanlikus Eestis võttis tavaliselt valimistest osa ainult 40—60%.) 2. Riigivolikogu valimistel hääletas 92,9% osavõtjaid Eesti Töötava Rahva Liidu kandidaatide poolt. Seega olid uue Riigivolikogu liikmed eesti rahva tõelised esindajad.

21. juulil 1940. a. kell 12 astus Toompeal kokku uus Riigivolikogu. Riigivolikogu esimeheks valiti Arnold Veimer. Päevakorras olid järgmised küsimused: 1. Eesti riigikorra küsimus, 2. Eesti astumine Nõukogude Liidu liikmeks, 3. Maa kuulutamine kogu rahva omanduseks,

4. Suurtööstuse ja pankade natsionaliseerimine. Esimese päevakorrakpunkti kohta võttis sõna Riigivolikogu liige Johannes Lauristin, kes teeb hoogsas kõnes ettepaneku meil kehtima panna nõukogude kord. Valitakse 9-liikmeline komisjon Eesti riigikorra muutmise deklaratsiooni väljatöötamiseks. Pealelõunasel koosolekul loeb rahvasaadik Jürna ette komisjoni poolt väljatöötatud deklaratsiooni nõukogude korra kehtimapaneku kohta Eestis. Deklaratsioon võetakse vastu kolmel lugemisel üksmeelsete poolehoiu- ja vaimustusavalduste saatel.

22. juulil võeti vastu deklaratsioon Eesti astumise puhul Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu ja saadeti tervitustelegramm seltsimees Stalinile.

23. juulil võeti vastu kolmel lugemisel deklaratsioon maa kuulutamise kogu rahva omanduseks. Samuti võeti vastu deklaratsioon pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimise kohta.

Riigivolikogu tegi kohe ettevalmistusi oma vastuvõetud otsuste täitmiseks. Valiti Konstitutsioonikomisjon, kellele tehti ülesandeks välja töötada nõukoguliku konstitutsiooni projekt ja valiti delegatsioon, kellele tehti ülesandeks teostada Eesti astumine Nõukogude Liidu liikmeks.

24. juulil toimus Tallinnas Võiduväljakul Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks kuulutamise auks rahvamiiting, mis kujunes ulatuslikuks, suurejooneliseks ja võimsaks rahva meeleavalduseks. Samasugused rahva rõõmu demonstratsioonid toimusid ka teistes eesti linnades ja maal.

Varsti moodustati ka Natsionaliseerimise Peakomitee, Oskar Sepre juhtimisel, kes saatis valitsuse komissarid igasse suurtööstusesse ja teostas rahvalt võetud vara tagasivõtmise töörahva omanduseks. Samuti saadeti komissarid pankadesse ja suurkauplustesse. Ka Maareformi töödega alustati otsekohe, kuid selle teostamine jäi olulises osas järgmisteks kuudeks kuni nõukogude kord oli ka vormiliselt kujundatud.

6. augustil 1940 esitas Eesti Vabariigi Riigivolikogu Täisvoliline Delegatsioon Moskvas NSVL Ülemnõukogule eesti rahva soovi astuda NSVL liiduvabariikide koosseisu. See eesti rahva soov rahuldati. NSVL Ülemnõukogu oma seadusega 6. augustist 1940. a. võttis Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi vastu Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu.

Moskvast tagasi pöörduvat delegatsiooni võtsid eesti töörahva hulgas raudteejaamades, eriti aga Tallinnas, vastu suure vaimustusega.

24. augustil astus kokku Riigivolikogu, et vastu võtta Eesti NSV Konstitutsiooni. 25. augustil 1940. a. kinnitati Eesti NSV Konstitutsiooni (Põhiseaduse) eelnõu ning kuulutati Eesti NSV Riigivolikogu Eesti NSV ajutiseks Ülemnõukoguks ja loodi nõukogulikud riigivõimu- ning valitsemise organid. Moodustati Ülemnõukogu Presiidium Johannes Varese ja Rahvakomissaride Nõukogu Johannes Lauristiniga esotsas.

Nüüd oli täitunud eesti töörahva ammune soov, kodanluse võim Eestis oli murtud ja Eestis oli kehtima pandud Nõukogude võim, töörahva oma võim.

VÕITLUS NÕUKOGUDE EESTI VABASTAMISEKS

Nõukogude Eesti vabastamine hitlerlikest röövvallutajaist algas 1944. aasta jaanuaris, pärast Punaarmee suurvõitu Leningradi all. Veebruari keskpaigaks Leningradi rinde väed pühkisid saksa fašistlikud röövlid peaaegu kogu Leningradi oblasti territooriumilt ja astusid Nõukogude Eesti maa-alale, jõudes Narva jõe, forsseerides selle lõuna pool Narvat ja löid tugiala jõe läänekaldale.

Saksa juhtkond sooritas rea katseid selle tugiala likvideerimiseks ja nõukogude vägede tagasipaiskamiseks Narva jõe läänekaldalt. Eriti raevukas oli sakslaste rünnak 20. aprillil, mis lõppes siiski mitme hitlerlaste diviisi, nende hulgas kuulsa tankidiviisi „Feldherrnhalle“, täieliku purustamisega.

Narva tugiala jäi kindlalt nõukogude vägede kätte. Sakslased said tunda täies ulatuses Narva jõe positsioonide tähtsust nende suhtes. Ajata ei hädaldanud saksa vägede juhataja Baltimaal kindral Lindemann oma käskkirjades: „Meie ei tohi taganeda sammugi Narva juurest. Narva jõel kulgeb Saksamaa piir. Narva — see on Ida-Preisimaa põhjavärv.“

Selle värava maksimaalseks kindlustamiseks sakslased, veendudes nõukogude tugiala likvideerimiskatsete tagajärjetuses, hakkasid ehitama tugevaid kindlustusi piki Narva jõe kallast ja Narva — Tallinn raudteed. Kartes, et just siin Punaarmee alustab pealetungi Eesti südamaale, hoidsid nad tugiala peaaegu lakkamatu tule all merelt.

18. juulil kolmanda Balti rinde väed asusid lõuna pool Ostrovi linna rünnakule. Nad forsseerisid Velikaja jõe ja murdsid sisse sakslaste tugvasti kindlustatud, sügavuti väljaehitatud kaitsevööndisse. Kahe päeva võitluste kestel rinde väed liikusid edasi kuni 40 kilomeetrit, laiendades sissemurdu kuni 70 kilomeetrit. Arendades pealetungi rinde väed vallutasid 21. juulil tormijooksuga Ostrovi linna ja 23. juulil Pihkva linna ja raudteede sõlmpunkti — sakslaste kaitse võimsa toetuspunkti, mis kaitse teid Eesti NSV lõunapiirkondadesse.

Sakslased teostasid ühe meeletu katse teise järele uue hädaohu likvideerimiseks, mis ähvardas nende grupeeringut Eestis, aga samal ajal Leningradi rinde väed andsid neile löögi Narva rajoonis.

24. juulil algasid nõukogude väed aktiivset lahingutegevust Narva jõe tugialal ja sakslased hakkasid sinna koondama oma jõudusid teistest rindelõikudest. Kuid juba teisel päeval, 25. juulil, saksa-väepealikud taipasid, kui osavalt Punaarmee väejuhatuse neid eksitusse viis, sundides nõrgendada Narva linnast põhja pool, Soome lahe kaldal asuvat rindelõiku kaitseväe väekoondisi. Just siin, 25. juuli hommikul, Narva jõe idakallas elustus. Pärast ränka 80-minutist saksa positsioonide tulistamist suurtükiväe ja õhujõudude poolt forsseerisid Punaarmee võitlejad Narva jõe, kinnitasid läänekaldal ja kiiresti ületanud mitmed kaevukilnid asusid hoogsalt laiendama uut tugiala.

Samal ajal nõukogude väed, lähtudes tugialalt lõuna pool Narva linna, surusid samm-sammult koomale vaenlast, kes oli seega tangide vahel ja täieliku sissepiiramise ohus. 26. juulil nõukogude väed hõivasid energilise tormijooksuga Narva linna ja kindluse. Esimene suurem Nõukogude Eesti linn oli vabastatud saksa röövullutajaist.

Lahingutes Narva all võitlesid Leningradi rinde võitlejatega õlg õla kõrval eesti suurtükiväelased.

Augustikuu esimesel poolel algasid vaenlasele ootamatult 3. Balti rinde lääne ja edela pool Pihkvat asetsevad väed uuesti pealetungi. Nad murdsid läbi sakslaste kaitse, liikusid edasi kuni 25 kilomeetrit ja laiendasid läbimurdu kuni 70 kilomeetrini, vallutades sellejuures Petseri linna. 13. augustil rinde väed vabastasid hitlerlike röövullutajate kuisist Võru linna ja jätkasid pealetungi Tartu suunas.

8. augustil Punaarmee väeosad hõivasid lahingutega kagu pool Tartut üle 80 astatud punkti. Teine nõukogude vägede grupp forsseeris väina Peipsi ja Pihkva järvede vahel, moodustas tugiala väina läänekaldal ja ühines piki Pihkva järve läänekallast edasitungivate vägedega. Arendades saavutatud edu ja liikudes võideldes edasi, jõudsid 3. Balti rinde väed Tartu alla ja vallutasid 25. augustil tormijooksuga selle iidse linna, mis on suuruselt teine Eestis ja olnud tunnistajaks eesti ja vene rahva kuulsale ja viljakale sõprusele.

Vastase katsed vasturünnakuteks ja nõukogude vägede peatamiseks osutusid põhja pool Tartut tagajärjetuiks. Kõik need vasturünnakud löödi tagasi hävitavate kaotustega sakslastele. Rinde väed jätkasid pealetungi, murdsid läbi vaenlase poolt uuesti ehitatud kaitsevööndist ja 19. septembril vallutasid Valga linna, tähtsa raudteesõlmpunkti.

Laialdasel maa-alal käis üheaegselt kahes suunas otsustav võitlus Eesti eest. 21. septembril meie Kodumaa pealinn Moskva saluteeris Kodumaa nimel kahekümne suurtükiväe kogupauguga Leningradi rinde vägedele — nende hulgas kindralleitnant Pärna Eesti Rahvuskorpusele — kes asusid pealetungile Narva rajoonis ja põhja pool Tartut, murdsid läbi vastase tugevasti kindlustatud kaitse ja neli päeva kestnud pealetungivõitlustes liikusid edasi kuni 70 kilomeetrit ja laiendasid läbimurdu kuni 120 kilomeetrit.

Nõukogude vägede pealetung Narva rindel ähvardas suubuda põhja pool Tartut teotsevat saksa vägede tagalasse; pealetung Tartu suunast aga lõi otsese hädaohu saksa vägedele Narva juures.

Arendades pealetungi Tallinna suunas vallutasid Leningradi rinde väed 21. septembril Rakvere. Narvast lääne suunas pealetungivad väed puhastasid täielikult maa-ala Peipsi järve ja Soome lahe vahel ning ühinesid piki Peipsi järve läänekallast edasitungivate vägedega. Võitlused arenesid Nõukogude Eesti keskosas. Punaarmee võimsate löökide all varises sakslaste rinne Eestis.

Hitlerlased ei suutnud korraldada oma purustatud väeosi ning olid sunnitud taanduma korratutes. Kui sakslased oma Eestist taandumise algul lasid õhku, põletasid, hävitasid vabrikuid ja tehaseid, elektri jaamu, ühiskondlike ehitusi ja elamuid, vägivaldselt ajasid elanikkonda Saksamaale, siis nüüd oli neilt võetud võimalus jatkata oma räpast tööd.

Pind läks tuliseks sakslaste jalgade all Eestis. Avaldus eesti töötajate energiline vastupanu fašistidele. Punaarmee abistavad tublid eesti partisanid tegutsesid hitlerlaste taganemisteedel, tekitades nende desorganiseeritud vägedele tohutut kahju. Terves reas punktides kaitsesid tööliised relvadega oma ettevõtteid, laskmata sakslastel hävitada vabrikuid, tehaseid, elektrijaamu, transporti.

Nõukogude vägede edasine pealetung sündis ennenägematu kiirusega. Punaarmee väeosad suundusid Balti rannikule, Tallinnale. 22. septembril kuulutas Moskva 24 kogupauguga 324 suurtüki kogu maailmale, et saksa röövvalutajaist on vabastatud Eesti NSV pealinn — Tallinn. Muistse Toompea kohal lehvib jälle punane Nõukogude lipp.

On tähelepanav, et Tallinnale töid vabanemise Leningradi rinde väed. Selles nagu sümboliseerus sajandeid kestnud sõprus, mis seob Tallinnat Leningradiga.

Kogu Nõukogude Liidu au, vabaduse ja sõltumatuse eest, Nõukogude Eesti õnne eest võitlesid õlg õla kõrval kõigi NSVL rahvaste, eelkõige suure vene rahva võitlejatega ennatsalgavalt ja vapralt ka tublid eesti rahva pojad. Kõiki neid viis lahingusse, innustas ja õpetas vaenlast võitma geniaalne väejuht — Stalin.

Tallinna vabastamisega oli saksa vägede saatus Eestis lõplikult otsustatud. 23. septembril vabastati hitlerlikest röövvalutajaist tähtis sadamalinn Pärnu ja Viljandi, 24. septembril — Paldiski, tähtsaim meresõja baas Baltimaail, ning Haapsalu linn ja sadam, 25. septembril — linnad Kilingi-Nõmme, Mõisaküla ja Mustla.

Rea hiilgavate dessantoperatsioonide tulemusena algab 27. septembril Eesti saarte vabastamine. Punaarmee üksad maabuvad Vormsi saarel. Septembri lõpus Leningradi rinde väed Punalipulise Balti Laevastiku abil tungivad Muhu saarele ja 3. oktoobril Hiiumaale ning puhastavad need saksa röövvalutajaist. 6. oktoobril nõukogude väed forsseerivad Soome lahe tormised veed ja maabuvad Saaremaal, kus 7. oktoobril vallutavad Kuressaare, ja 8. oktoobril kanduvad võitlused Sõrve poolsaarele viivale ahtakesele maakitsusele. Sellel maakitsusel oli saksa väejuhatuse valmistanud tugevad püsivkindlustused, kavatsusega mitte lasta nõukogude vägesid Sõrve poolsaarele, mis kontrollib sissekäiku Riia lahte.

Ahtakesel maakitsusel puhkevad visad ja metsikud võitlused, poolsaart kaitsvaid saksa vägesid abistavad nende laevad merelt, kuid 24. novembril Leningradi rinde väed, koostöös Punalipulise Balti Laevastikuga, murravad vastase kaitse ja vallutavad Sõrve poolsaare, viies sel kombel lõpule mitte üksi Saaremaa puhastamise vaenlasest, vaid ka kogu Nõukogude Eesti territooriumi puhastamise.

Sakslaste Eestis peremehetsemise sünged päevad on igaveseks vajunud mineviku hõlma tänu kogu Nõukogude rahva kangelaslikule võitlusele, kes läks võitlusesse ja jõudis lõplikule võidule bolševike partei ja sm. Stalini juhtimisel.

EESTI RAHVUSKORPUS LAHINGUIS KODUMAA EEST

Koos Punaarmee väeosadega võitlesid ennastohverdavalt armastatud Kodumaa au ja vabaduse eest ka Eesti Rahvuskorpuse tublid sõjamehed.

Oma lahinguteed algas Eesti Rahvuskorpus septembris 1942. aastal. Oma lahinguristsed said noored eesti rahvuslikud väeosad Punaarmee pealetungioperatsioonides 1942.—43. aasta talvel.

Hitlerlik propaganda püüdis Eesti elanikkonnale tõestada, et eestlased, kes olid sõitnud Nõukogude tagalasse, on jäljetult kadunud.

Eesti Rahvuskorpuse võitlejate ja ohvitseride ilmumine rindele oli esimeseks löögiks sakslaste valelikele sonimistele.

„Stalini eest“, „Meie Nõukogude Kodumaa eest!“, „Edasi, Nõukogude Eesti vabastamise eest“ — nende loosungitega algas Eesti Rahvuskorpuse lahingutee.

Isamaasõja päevil — ajavahemikul 1942. a. septembrist kuni 1945. a. märtsini — on Eesti Tallinna Laskurkorpus osa võtnud võitlustest saksa fašistlike röövullutajate vastu Kalinini ja Leningradi rindel ja kaks korda 2. Balti rinde vägede koosseisus.

9. detsembrist 1942. a. alates pidas Eesti Korpus pidevalt neli nädalat järjest lahinguid Kalinini rinde vägede koosseisus, kes piirasid vastase Velikije Luki 10 000-mehelist garnisoni. Võitlustes Velikije Luki pärast paistis eriti silma polkovnik Viriti väeosa ja nooremleitnant Kariste kuulipildujarühm.

Velikije Luki garnison alistus 16. jaanuaril 1943. a. Eesti Korpuse väed sundisid garnisoni ülema, Saaremaalt päritoleva Balti paruni võsu alampolkovnik von Sassi ja tema abi end vangi andma.

Hoogsate otselöökidega ja haardemanõõvritega tiibadelt vallutati järgmised sakslaste kaitsesüsteemi juurdepääsuteed Baltimaile Nevel ja Novosokolniki. Korpuse väeosad võtsid osa ka võitlustest Nasva pärast.

Leningradi rinde vaprate vägede Leningradi blokaadi purustamise aja-loomistel päevadel paigutati Eesti Korpus Kõrgema Ülemjuhataja käsul üle Leningradi rindele.

Esimesed tuleristsed Leningradi rindel sai Eesti Korpus võitlustes Narva all.

Pärast Narva vabastamist hakkasid Leningradi rinde väed valmistama otsustavat lööki saksa grupeeringule Nõukogude Eestis.

17. septembril 1944. a. ületas Eesti Korpus Emajõe Kastre mõisa — Saage piirkonnas ja vallutas Jõgeva — Mustvee maantee.

Korpusele oli antud käsk läbi lõigata vastase Narva grupeeringu taganemisteed ja ühineda kindralleitnant Starikovi vägedega, kes tungisid peale Narva suunast Rakvere kaudu Tallinna sihis. Ühinemine toimus Tudulinna rajoonis.

21. septembril vallutasid Korpuse eelväeosad Kose, kiskudes seega vastase käest tema viimse kaitsesõlme juurdepääsuteedel Tallinna.

Tallinna linna vabastamise austav ülesanne pandi polkovnik Võrgu väeosale kindralmajor Allikase väekoondisest.

22. septembri hommikul 1944. a. tungisid Eesti Korpuse väed pärast veriseid lahinguid Tallinna juurdepääsuteedel lõunast ja kagust linna

ja vabastasid koos teiste Punaarmee väeosadega Nõukogude Eesti pealinna Tallinna.

Tallinnale järgnesid Haapsalu, Muhu saare, Saaremaa ja Kuressaare vabastamine.

Eriti rasketeks ja veristeks kujunesid võitlused Sõrve säarel.

Nõukogude Eesti vabastamise võitlustes saksa fašistlikest röövvallutajaist on Eesti Rahvuskorpuse võitlejad ja komandörid osutanud otse massilist heroismi.

Eesti rahvas võttis määratu suure rõõmuga vastu Punaarmeed, aidates teda, millega ainult võis.

10.—19. veebruarini 1945. a. siirdus Eesti Korpus Tallinna rajoonist raudteel Židikai piirkonda Leedu NSV-s ja sealt märtsi algul Nõukogude Läti territooriumile, et osa võtta saksa grupeeringu hävitamisest Kuramaal. Ka siin võitlesid Korpuse sõjamehed sangarlikult ja osutasid head väljaõpet ja treeningut.

Üldse on Korpuse väeosad osa võtnud kümne linna vabastamisest: Velikije Luki, Neveli, Novosokolniki, Nasva, Narva, Kallaste, Mustvee, Tallinna, Haapsalu, Kuressaare ja viie sadama vabastamisest: Rohuküla, Virtsu, Kuivastu, Roomassaare ja Kihelkonna. Pealeselle vabastas Korpus ligi 4100 muud asulat.

Eesti Korpus on Isamaasõja jooksul maha käinud 6500 km, sellest 2050 km jala, pealeselle 500 km Kuramaalt Tallinnani.

Kõik Korpuse väeliigid on võidelnud hästi. Oma relvaga on nad saksa fašistlikele anastajaile tekitanud suurt kahju elavjõus ja relvastuses. Eritsude pihta on tühjendatud suurtükkidest 500 000 mürsku ja miini, s. o. 317 vaguni täit laskemoona.

Sõjalise tegevuse algusest kuni Isamaasõja lõpuni on Eesti Korpuse suurtükiväeosad tekitanud vastasele kahju oma tulega: purustanud, hävitanud ja surunud maha — tanke, iseliikuvaid suurtükke, soomustransporditööriistu 48, miinipilduja- ja suurtükipatareisid 325, üksikuid suurtükke ja miinipildujaid 344, mitmesuguseid kuulipildujaid 994, tulistamispunkte 1085, punkreid, soomuskupleid, blindaaže 575, vastase vaatluspunkte 107, hävitanud saksa kaevikuid 18 280 m pikkuses. Korpuse suurtükiväe ja miinipildujate tulega on rivist välja löödud üle 14 000 saksa sõduri ja ohvitseri.

Korpuse sapööriüksuste poolt on rindel tehtud järgmised tööd: ehitatud mitmesuguseid puusildu 235, ehitatud ja remonditud sillutamata teid ja maanteid 6894 km, demineeritud, hävitatud ja tehtud kahjutuks 109 000 vastase miini.

Ka Korpuse vahvad sidemehed on Isamaasõja jooksul sooritanud suure töö. Päeval ja ööl, igasuguse ilmaga on nad mööda soid ja metsi üles seadnud juhtmeid ja korrastanud sidet. Nende poolt on ehitatud 65 196 km väliliini, avatud 2469 sidesõlme. Võitlejaist on välja õpetatud sadu esmaklassilisi radiste ja telegrafiste.

Korpuse väsimatud autojuhid on igasuguse ilmaga ja igasugusel kellaajal kohale muretsenud laskemoona eesliinidele, toitu võitlejaile ja teisi tähtsaid koormaid.

Meditiinilised töötajad on ümbritsenud võitlejaid ja ohvitseri lahkuse ning emaliku hoolega.

Võitlustes Nõukogude Kodumaa vabastamiseks saksa anastajaist on Eesti Korpuse hävitanud ja saanud sõjasaagiks:

	Hävitanud	Saagiks saanud
Vintpüsse ja automaate	3483	3776
Raskekuulipildujaid	679	385
Kergekuulipildujaid	658	447
Mitmesug. kaliibriga suurtükke ja miinipildujaid	408	399
Suurtüki- ja miinipildujapatareisid	47	6
Autosid	317	316
Tanke	34	15
Hobuseid	777	1349
Raudteevaguneid	—	328

Alates sõjategevusest Velikije Luki all kuni 8. maini 1945 on Eesti Korpuse koostöös teiste Punaarmee osadega purustanud (või tekitanud rasket kahju) saksa 26 jala-, kaitse-, motoriseeritud rügementi, 7 kaitsefüsiljeeri- ja sapööripataljoni, 6 suurtükiväerügementi, purustanud ühe raske-suurtükiväe-divisjoni, 4 õhutõrje-suurtükiväe-divisjoni ja üle 30 muu saksa fašistliku väeosa. Üldse on Eesti Korpuse hävitanud: 24 994 ohvitseri ja sõdurit, lõõnud rivist välja üle 33 000 sõduri ja ohvitseri, kokku 63 528 saksa fašistlikku sõdurit ja ohvitseri.

Ülemjuhataste ülesannete eeskujuliku täitmise eest võitlusrindel saksa fašistlike anastajate vastu Nõukogude Eesti pealinna Tallinna vabastamisel on Eesti Laskurkorpusele antud „Tallinna“ nimetus. Eesti Tallinna Laskurkorpuse Nõukogude Liidu generalissimus seltsimees Stalini käskkirjaga nimetatud Eesti Tallinna Kaardiväe Laskurkorpuseks.

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega on ülemjuhataste lahingülesannete eeskujuliku täitmise eest võitlusrindel saksa fašistlike anastajate vastu Korpuse väeosi autasustatud Nõukogude Liidu ordenitega:

„Punase Lipu“ ordeniga:

kindralmajor Allikase väekoondis, polkovnik Feldmanni väekoondis, polkovnik Mullase ja major Boiko väeosad.

Suvorovi 2. järgu ordeniga:

alampolkovnik Uibo kahurväeosa.

Kuuzovi 3. järgu ordeniga:

major Boiko ja alampolkovnik Pooluse väeosad.

Aleksander Nevski ordeniga:

kapten Lio tankitõrje väeosa ja

„Punase Tähe“ ordeniga:

major Raja, polkovnik Lepa ja alampolkovnik Kuslapuu väeosad.

Üle 20 000 võitleja, seersandi, vanema, ohvitseri ja kindrali on autasustatud Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega.

Väejuhatuse võitlusülesannete eeskujuliku täitmise eest võitlusrindeil saksa röövvalutajatega on Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini poolt Eesti Tallinna Kaardiväe Laskurkorpusele seitse korda tänu avaldatud.

Korpuse olemasolu kestel on võitlustes silmapaistnud võitlejate ja seersantide koosseisust ette valmistatud 1400 uut ohvitseri, pealeselle on ettevalmistamisel uusi ohvitserikaadreid. Korpuse väeosades on seersantide kooli lõpetanud 1500 võitlejat. Vapraile eesti võitlejaile Arnold Merele, Endel Puusepale, Arnold Pappelile, Heinrich Hindreusele, Joosep Laarile, Albert Repsonile, Nikolai Matjašinile, August Allikale ja Eduard Tähele on Kodumaa vabastamisel ülesnäidatud vaprust eest antud Nõukogude Liidu Kangelase nimetus. Iial ei unusta eesti rahvas oma Kodumaa tulise patrioodi, Nõukogude Liidu Kangelase punaarmee-lase Joosep Laari sõnadega huulil: „Pekske sakslasi halastamatult!“

Dnepri ja Ukraina kangelane, Heinrich Hindreus maksis kätte tuhaks põletatud kodu eest, perekonna eest, väikese lapse eest, keda mõrvarid elusalt viskasid tulle. Võttes vastu suurt autasu: Lenini ordenit ja „Kuld Tähe“ medalit, ütles ta, et teeb kõik, et väärida Nõukogude Eesti sõduri kõrget nime.

Läbi äikese, tormide ja tuiskude juhtis oma masinat kuulsaksaanud kaugelennu meister Endel Puusepp, paisates fašistide urkasse surmatoo-vaid pomme.

Haruldast kangelaslikkust ja vahvust võitlustes kalli Eestimaa vabastamise eest näitasid Eduard Tähe ja Nikolai Matjašin. Muhu saare vabastamisel sööstis Matjašin esimesena pealetungile ja tõmbas endaga kaasa seltsimehi. Ta sai haavata, kuid jäi lahinguväljale kuni lahingu lõpuni. Külg külje kõrval oma komandöridega võitles vihatud vaenlase vastu Eduard Tähe. Ta tungis esimesena majja, kus sakslased sees olid. Granaadiga hävitas ta kuulipilduja meeskonna ja heiskas majale punase lipu.

Suurt patriotismi, julgust ja vahvust võitlustes Muhu saare vabastamisel näitas Albert Repson. Ta maksis vaenlasele kätte mahapõletatud kalli kodukoha eest, Klooga tuleriitade eest, Narva varemete eest. Tänu allüksuse sõdurite ennastsalgavusele ja vahvusele ning komandöri oskusele leida nõrka kohta vastase kaitses, vallutati kiiresti tugipunkt, ja keeruline lahinguülesanne oli hiilgavalt täidetud. Albert Repson ei lahkunud lahinguväljalt, jätkates juhtimist isegi siis, kui oli juba mõlemast käest haavatud.

Iialgi ei unusta Nõukogude rahvas Nõukogude Liidu Kangelaste — Arnold Mere, Arnold Pappeli ja August Allika kangelastegusid. Nende nimed jäävad igavesti elama, nende eeskujule saavad järgima terved sugupõlvad.

Eesti Rahvuskorpuse sõdurid on toonud oma osa armastatud Kodumaa vabastamiseks. Fašistlik elajas sai tunda nõukogude relva jõudu ja võimsust, Nõukogude sõduri julgust ja vahvust.

EESTI NSV ADMINISTRATIIVNE JAOTUS

Administratiivne jaotus on Eesti NSV-s teostatud kaheksugulise tegevusalade ja territoriaalsete ühikute alusel.

Tegevusalalised on valitsemisfunktsioonid jaotatud üksikute ministeeriumide, komiteede, peavalitsuste, üleliiduliste ministeeriumide volinikkude jt. keskasutuste vahel.

Ministeeriumid on kas liiduvabariiklikud või vabariiklikud.

Liiduvabariiklikud ministeeriumid on kaheksugulises alluvuses. Ühelt poolt juhivad nende tööd samanimelised NSVL ministeeriumid, et kindlustada kogu liidu rahvamajandusliku plaani ühtlast ja otstarbekohast läbiviimist, ja teiselt poolt ühtlustab ja suunab nende tööd liiduvabariigi Ministrite Nõukogu. Viimane asjaolu võimaldab üldise rahvamajandusliku plaani teostamisel kohapealsete, eriti rahvuslike erinevuste arvestamist kohaliku algatuse, kohalikele oludele omaste rakendamisviiside, võtete ja vahendite kaudu, et kohapealsed huvid ja vajadused saaksid üldplaani teostamise käigus maksimaalselt rahuldada.

Vabariiklikud ministeeriumid alluvad ainult liiduvabariigi Ministrite Nõukogule, kes ühtlustab ja suunab nende tööd vabariigi rahvamajandusplaani piirides, kuna nende tegevusalad omavad peamiset kohalikkust, s. t. vabariiklikku tähtsust.

ENSV liiduvabariiklikud ja vabariiklikud ministeeriumid on järgmised: a) liiduvabariiklikud: Riigikaitse-, Välis-, Kergetööstuse, Toiduainetööstuse, Kalatööstuse, Metsatööstuse, Põllutöö-, Rahandus-, Kaubandus-, Sise-, Riikliku Julgeoleku, Kohtu-, Tervishoiu-, Riigikontrolli- ja Tehniliste Kultuuride;

b) vabariiklikud: Kohaliku Tööstuse, Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse, Põlevkivi- ja Keemiatööstuse, Haridus-, Kommunaalmajanduse ja Sotsiaalkindlustuse.

Mõningad kogu liidu ulatuses eriti tähtsad tegevusalad kuuluvad otseselt üleliiduliste rahvakomissariaatide juhtimisele. Nende alade valitsemiseks ja korraldamiseks pole liiduvabariikides samanimelisi ministeeriume. Siia kuuluvad väliskaubanduse, liiklemisteede, side, varumise jt. alade korraldamise ja valitsemise küsimused. Nende ülesannete teostamiseks omavad üleliidulised ministeeriumid koha peal oma volinikke, kellele tööd ühtlustab ja kontrollib vabariigi Ministrite Nõukogu.

Peale ministeeriumide ja üleliiduliste ministeeriumide volinikkude teostavad mõningaid võimufunktsioone ja tegevusalade valitsemist Ministrite Nõukogu juures asuvad peavalitsused, komiteed jt. keskasutused, nagu näiteks Autotranspordi Peavalitsus, Kehakultuuri ja Spordikomitee jne.

Administratiivne jaotus territoriaalsete ühikute alusel on läbi viidud kohaliku valitsemise huvides.

Eesti NSV jaguneb territoriaalselt neljateistkümnesse iseisvasse administratiivühikusse maakondade ja linnade näol, mis on otseselt alluvad vabariiklikele riigivõimu organeile. Nendest on maakondi kümme ja linnu neli.

Maakonnad on järgmised: Harjumaa, Läänemaa, Saaremaa, Järvamaa, Pärnumaa, Viljandimaa, Tartumaa, Virumaa, Võrumaa ja Valgamaa.

Sellised linnad on Tallinn, Tartu, Pärnu ja Narva.

Maakonnad jagunevad administratiivselt omakorda allühikuteks: linnadeks ja valdadeks ning vallad aleviteks ja küladeks.

Vabariikliku alluvusega linnadest on Tallinn jaotatud nelja rajooni.

Kõigis nendes iseisvates administratiivühikutes ja allühikutes on riigivõimu organiteks töötava rahva saadikute nõukogud.

Nõukogud juhivad kultuurpoliitilist ja majanduslikku ülesehitustööd oma territooriumil, määravad kindlaks kohaliku eelarve, juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust, kindlustavad riigikorra kaitset, aitavad kaasa maa kaitsevõime tugevdamisele ning kindlustavad seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitset (ENSV Teataja 1945, 23, 340).

Nõukogud valitakse üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletusel.

Nõukogude täidesaatvateks ja korraldavateks organiteks on nende poolt valitud täitevkomiteed, küldes aga samas korras valitud esimees, tema asetäitja ja sekretär.

Maakondade ja vabariikliku alluvusega linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva) töötava rahva saadikute nõukogude täitevkomiteedel on väga mitmesugused osakonnad, nagu maa, rahanduse, kaubanduse, tervishoiu, rahvahariduse, kohaliku tööstuse, kommunaalmajanduse, teede ja üldosakonnad, samuti plaanikomisjon ning mitmesugused komiteed.

Osakondade alluvus on analoogiliselt liiduvabariiklikele ministeeriumidele kahesugune: nad alluvad oma tegevusalal vahenditult vastavale ministeeriumile või keskasutusele, kuid samal ajal ka maakonna või linna töötava rahva saadikute nõukogule.

Vahenditu alluvus asjaomasele ministeeriumile hoiab nende tegevuse üldise rahvamajanduse plaani piirides, samal ajal aga alluvus kohalikule täitevkomiteele kindlustab kohalike vajaduste ja huvide arvestamise ning kohapealsete võimaluste ja tingimuste maksimaalse ärakasutamise.

Valla, alevi ja külanõukogudes ei moodustata osakondi, kuna nende valitsemise funktsioonid pole oma mõõteilt nii laialdased, et nende teostamine poleks võimalik vahenditult täitevkomiteede poolt.

Eesti NSV-s pole seni veel teostatud kohalikkude töötava rahva saadikute nõukogude valimisi. Nõukogude aset täidavad maakondades ja vabariikliku alluvusega linnades täitevkomiteed, kes on ametisse kinnitatud ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt, maakondliku alluvusega linnades, valdades ning alevites täitevkomiteed, kes ametisse kinnitatud maakondade täitevkomiteede poolt, ning külanõukogudes maakondade täitevkomiteede poolt ametisse kinnitatud esimees ja sekretär.

Kõik kohalikud nõukogud, resp. täitevkomiteed, alates külanõukogust kuni maakondade töötava rahva saadikute nõukoguni, resp. täitevkomiteeni, on täisvolilised riigivõimu organid koha peal, nad on pere-

mehed oma territooriumil, tehes otsuseid täiesti iseseisvalt. Samal ajal on nad kui keti lülid üksteisega tihedalt seotud: alluv nõukogu, resp. täitevkomitee on kohustatud esinema aruannetega kõrgemalseisvale nõukogule, resp. täitevkomiteele, ühtlasi omab kõrgemalseisev nõukogu, resp. täitevkomitee õiguse tühistada või peatada alamalseisvate nõukogude organite otsuseid ja korraldusi.

Samuti on kõrgemalseisval võimuorganil õigus teostada kontrolli alamalseisvate üle.

Peamine põhimõte nõukogude loomisel on võimalikult suurema hulga kodanike kaasatõmbamine riigi valitsemisele, et viia riigivõim rahva sekka, sest nõukogude võim on töötava rahva võim.

Kogu nõukogude riigivõimu aparaat on kõigis tema administratiivse jaotuse lülides ehitatud töötava rahva kaasatõmbamisele riigi valitsemisest nõukogude, komisjonide jt. ürituste kaudu.

EESTI NSV TÄHTSAMAD SEADUSANDLIKUD AKTID 1940.—1946. a.

Nõukogude võimu väljakuulutamisega Eestis 21. juulil 1940. a. tegi meie seadusandlus läbi suure murrangu. Endise kodanliku seadusandluse asemele, mis taotles ainult väikese hulga kapitalistide ja suurmaaomanike õiguste ja huvide kaitset, tuli nüüd Nõukogude seadusandlus, mis teenis töötavat rahvast ja rahuldab masside huve ning taotlusi.

Kodanliku korra aegseid seadusi töötasid välja kodanlased-bürookraadid, kes loomulikult ei arvestanud sealjuures masside tõekspidamistega, vaid vastupidi — nad tallasid hoolimatult jalgade alla töötava rahva püüdlused ning nende poolt avaldatud soovid, taotledes seaduste ainult eraomandi ja eksploateerimissüsteemi kindlustamist.

Nõukogude võimu väljakuulutamisega sai seadusandlus ülesande kaitsta töötavate masside huve, nende masside huve, kes olid äsja kukutanud kapitalistide ja suurmaaomanike võimu ja asunud üles ehitama sotsialismi, kus on põhiliseks majanduslikuks aluseks sotsialistlik omand ja kus on lõpetatud igaveseks inimese eksploateerimine inimese poolt. Seadused ei olnud enam „kontsentreeritud ja organiseeritud ühiskondlikuks vägivallaks“ (Marx), vaid vabadel valimistel üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamisega valitud rahvaesinduse poolt väljaantuna omasid nad täie jõu ning autoriteedi rahva poolt ülesseatud küsimuste lahendamisel. Vastavalt töötava rahva soovile kuulutas rahvaesindus oma seadusandlike aktidega Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks, avaldas soovi astuda NSV Liidu koosseisu, andis maa töötavate talupoegade kätte, natsionaliseeris suurtööstuse ning pangad, võttis vastu ENSV Konstitutsiooni (Põhiseaduse) ja moodustas ENSV kui sotsialistliku riigi kõrgeimad riigivõimu- ning valitsemise organid. Eesti rahvas oli omandanud nüüd täieliku riikliku iseseisvuse ja tõeliselt demokraatliku valitsemisvormi ning asus lahendama järgnevaid päevakorras olevaid küsimusi, fikseerides neid lahendusi oma seadusandlikes aktides kõikide riigivalitsemisalade kohta.

22. juunil 1941. a. katkes rahulik ülesehitustöö Eestis fašistliku Saksa-maa kallaletungiga NSV Liidule. Algas eesti rahva võitlus saksa rööv-vallutajatega, mis tõi kaasa ka seadusandluses pöörde — rahuaja seadusandluse asemele tuli nüüd võitlusajajärgu seadusandlus.

Eesti NSV täieliku okupeerimisega fašistide poolt evakueerusid meie kõrgemad riigivõimu- ja riigivalitsemise organid Nõukogude Liidu tagalasse, kus nad jätkasid oma funktsioonide täitmist. 1944. a. hilissuvel ENSV territooriumi vabanedes fašistlikest okupantidest asusid ENSV kõrgemad organid jälle tööle vabastatud Eesti territooriumil. Fašistlike okupantide poolt välja antud aktid tühistati, kõik endised nõukogude seadusandlikud aktid pandi uuesti maksma.

Saksa okupantide poolt äravõetud maa anti tagasi töötavatele talupoegadele. Loodi Erakorraline Riiklik Komisjon saksa fašistlike rööv-vallutajate kuritegude ja nende poolt tehtud kahjude uurimiseks.

Seadusandlik tegevus muutus väga elavaks, kuna eesti rahva ees seisis edasilükkamatu ülesanne — ehitada lühima ajaga uuesti üles saksa fašistide poolt peaaegu hävitatud ENSV rahvamajandus. See juht-mõte kajastub kõigis praegusaegseis seadusandlikes aktides. Allpool vaatleme tähtsamaid ENSV seadusandlikke akte tähtsamate õigusalade kaupa, näidates ühtlasi, kus on need aktid täielikult avaldatud.

I. RIIGI PÕHIKORDA PUUTUVAD AKTID

Nõukogude võimu kehtestamisega osutus vajalikuks purustada vana kodanlik riigimasin ja üles ehitada uus sotsialistlik riik, tööliste ja talupoegade riik. Seega tuleb meil riigi põhikorda puutuvatest aktidest kõneldes peatuda neil ajaloolistel aktidel, milledega seati sisse Eestis nõukogude võim, vastavalt töötavate hulkade tahte.

1. Deklaratsioon riigivõimust Eestis. (Riigi Teataja 1940. a. nr. 74, art. 733) võeti vastu Riigivolikogu poolt 21. juulil 1940. a. Uus Riigivolikogu, olles valitud vabadel valimistel üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamisega, seisis ülesande ees lahendada riigivõimu küsimus Eestis vastavalt eesti rahva tahte.

Uuele Riigivolikogule langes osaks ülesanne päästa Eesti sellest ummikust, kuhu olid teda tõrganud eelmised kodanlikud valitsused. Selleks oli vajalik kõigepealt otsustada küsimus Eesti riikliku võimu iseloomust. Seda küsimust kaaludes jäi Riigivolikogu peatuma Nõukogude Liidu rahvaste ajaloolistel kogemustel ja suurel eeskujul.

Nõukogude Liidu rahvaste ajalooline kogemus näitas selgesti, et ainult nõukogude võim väljendab tõeliselt töötava rahva huvisid ja taotlusi, kindlustab töötavatele hulkadele rahu, tööd, leiba ja vabadust ning päästab rahva ekspluateerimisest, õiglusetusest ning omavolist.

Ainult nõukogude võim oli hävitanud rahvusliku rõhumise ja ebarõrdsuse üksikute rahvuste vahel ja tõstnud mahajäänud rahvad ennenägematule kultuurilisele õitsengule. Lähtudes tähendatud kaalutlustest otsustas Riigivolikogu kehtestada Eestis tõelise rahva võimu, — nõukogude võimu, ning kuulutada Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.

2. Deklaratsioon Eesti astumise puhul NSV Liitu (Riigi Teataja 1940, 76, 743) võeti vastu Riigivolikogu poolt 22. juulil 1940. a. Kodanlikud valitsused olid kogu Eesti „iseseisvusaja“ jooksul vastupidi eesti rahva taatele ehitanud kunstlikku müüri eesti ja NSV Liidu rahvaste vahele. Eesti rahva püüdlusi läheneda NSV Liidu rahvastele takistati kõigi abinõudega ning külvati rahvaste vahele šovinistlikku inimvihkavat ideoloogiat. Riigivolikogu vastavalt eesti rahva taatele asus seisukohale lõpetada selline vaenu külvamine rahvaste vahel ja panna maksma kindel ja purustamatu liit Eesti ja NSV Liidu vahel. Oli selge, et eesti rahvas, olles juba ajalooliselt seotud NSVL rahvastega võitluses tsarismi vastu saab võimaluse tõsta oma majanduslikku ja kultuurielu ennenägematu kõrgele tasemele ja teostada kõiki nõukogude korruga kindlustatud hüvesid ainult käsikäes teiste NSVL rahvastega ja NSV Liidu koosseisus.

Riigivolikogu, lähtudes ülaltähendatust, otsustas pöörduda NSV Liidu Ülemnõukogu poole palvega võtta vastu Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik Nõukogude Liidu koosseisu.

3. ENSV Riigivolikogu otsus ENSV Konstitutsiooni (Põhiseaduse) kinnitamise kohta ja ENSV Konstitutsioon (Riigi Teataja 1940, 111, 1117) võeti vastu Riigivolikogu poolt 25. augustil, 1940. a. NSVL Konstitutsiooni järgi omab iga liiduvabariik oma konstitutsiooni, mis arvestab vabariigi iseärasusi ja on koostatud vastavalt NSVL Konstitutsioonile. Riigivolikogu oma ülaltähendatud otsusega pani juriidilise aluse ENSV riiklikele iseseisvusele. Eesti NSV Konstitutsioonis fikseeritakse riigi kõrgemad ja kohalikud organid, nende kompetents ja nende komplekteerimise kord, aga ka nendevahelised vastastikused suhted.

Eesti NSV Konstitutsioon baseerub marksismi-leninismi filosoofilisele alusele ja on oma sisult sotsialistlik konstitutsioon, olles rajatud nõukogude printsiibile. Selles ongi Eesti NSV Konstitutsiooni põhiline erinevus kõigi kapitalistlike maade konstitutsioonidest, nende seas ka kodanliku Eesti põhiseadusest.

Kapitalistlike maade põhiseadustele on omane formaalne bürokratismi printsiip, nad on lihtsalt paberile pandud programmid, mida kunagi ei täideta ja millised tõrjuvad rahva riigi juhtimisest täiesti kõrvale. Eesti NSV-s kui nõukogude riigis ei ole konstitutsioon mitte programm, vaid ta näitab seda, mis on meil juba olemas, ta näitab juba kättevõidetud saavutusi. ENSV Konstitutsioon ei ole fiktsioon, vaid ta on reaalne; temas ei ole asjatuid sõnu ja lubadusi. Kõik temas leiduvad põhimõtted on realiseeritud tegelikus elus.

4. ENSV Riigivolikogu otsus ENSV Riigivolikogu ENSV ajutiseks Ülemnõukoguks kuulutamise kohta (Riigi Teataja 1940, 111, 1118) järgnes kõrgema riigivõimu-organi säilitamise vajadusest kuni ENSV Ülemnõukogu valimiseni vastuvõetud ENSV Konstitutsiooni ja Ülemnõukogu valimist korraldava määruse alusel. Et Riigivolikogu oli kogu eesti rahva tõeline esindaja ja väljendas eesti töötava rahva tegelikku ja tõelist tahet, siis olid antud kõik eeldused Riigivolikogu edukaks tööks ENSV ajutise Ülemnõukoguna.

5. Eesti NSV Ülemnõukogu seadused ENSV Konstitutsiooni (Põhiseadused) muutmise ning täiendamise kohta on vastu võetud ENSV Ülemnõukogu poolt 16. aprillil 1941. a. (ENSV Teataja 1941, 43, 646), 17. septembril 1944. a. (ENSV Teataja 1944, 2, 8 ja 9), 6. juunil 1945. a. (ENSV Teataja 1945, 23, 340 ja 341) ja 26. novembril 1945. a. (ENSV Teataja 1945, 39, 597).

Nende seaduste väljaandmist tingisid hilisemad muudatused. 16. aprillil 1941. a. seadusega kinnitas ENSV Ülemnõukogu Paldiski linna vabariikliku alluvusega linnaks — vastav muudatus kuulus sissekandmisele Konstitutsiooni. Seoses Siseasjade Rahvakomissariaadi jaotamisega Siseasjade ja Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaadiks viidi samuti vastav muudatus Konstitutsiooni.

17. septembri 1944. a. seadustega fikseeriti Konstitutsioonis uued ENSV kui liiduvabariigi õigused omada ning organiseerida oma vabariiklike sõjaväelisi koondisi, aga ka astuda vahetusse suhtlemisse välisriikidega ning juhtida seda suhtlemist. Vastavalt sellele kanti Konstitutsiooni liiduvabariiklike Riigikaitse ja Välisasjade Rahvakomissariaadi moodustamine.

6. juuni 1945. a. seadustega viidi Eesti NSV Konstitutsiooni rea uute rahvakomissariaatide moodustamine ja küla töörahva saadikute nõukogude loomisest tulenevad muudatused ja täiendused.

26. novembri 1945. a. seadusega moodustati mõned uued rahvakomissariaadid ja likvideeriti Töö Rahvakomissariaat.

6. Eesti NSV Ülemnõukogu seadused Eesti NSV liiduvabariiklike Riigikaitse ja Välisasjade Rahvakomissariaadi moodustamise kohta võeti vastu Eesti NSV Ülemnõukogu III istungjärgul 17. septembril 1944. a. (ENSV Teataja 1944, 2, 8 ja 9). Nende rahvakomissariaatide moodustamine ENSV-s nagu ka teistes liiduvabariikides sai võimalikuks liiduvabariikide poliitilise, majandusliku ja kultuurilise kasvu, nende rahvusliku arengu tulemusena.

Andes igale liiduvabariigile õiguse omada vabariiklike sõjaväelisi väekoondisi ja tunnustada nende õigust astuda vahetutesse suhetesse välisriikidega, sõlmida nendega kokkuleppeid ja vahetada vastastikku diplomaatilisi esindajaid — see kõik tõstab liiduvabariikide autoriteeti, tõestab sotsialistliku riigi rahvuspoliitika uut võitu, tõstab NSVL autoriteeti välismaailma ees.

Eesti rahvas saab sellega võimaluse organiseerida oma sõjaväeüksusi aga ka rahuldada oma tarvidusi välisriikidega suhtlemises nende majanduslike ja kultuuriliste küsimuste lahendamisel, mida ei saa täiel määral hõlmata üleliidulise esindusega välismaal.

II. ÜLDHALDUS

1. ENSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus valla ja linna täitevkomiteede alaliste komisjonide ja valla töörahva saadikute

nõukogude täitevkomiteede külavolinike kohta; alaliste komisjonide ja külavolinike põhimäärused (ENSV Teataja 1945, 2, 24).

Peale saksa okupantide väljakihutamist ENSV territooriumilt asusid nõukogude asutused koha peal suure tähtsusega ülesannete lahendamisele, nagu näiteks maaseaduse elluviimisele. Kohapealne aktiiv töötava rahva hulgast abistas tunduvalt kohalikke nõukogude asutusi — täitevkomiteesid selle suure ülesande edukal läbiviimisel.

Osutus vajalikuks seda aktiivi veelgi enam koondada nõukogude asutuste ümber, nende tööd süstematiseerida ja õigesti juhtida, kindlustades sellega partei ja Nõukogude valitsuse otsuste kiiret ellurakendamist, aga ka täitevkomiteede töö parandamist. Selleks anti välja ülalnimetatud seadus.

2. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus küla töörahva saadikute nõukogude loomise kohta Eesti NSV-s (ENSV Teataja 1945, 18, 256), Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus ENSV küla töörahva saadikute nõukogu põhimääruse kinnitamise kohta ja küla töörahva saadikute nõukogu põhimäärus (ENSV Teataja 1945, 24, 357) tähistavad nõukogude võimu lähendamist töötavatele hulkadele maal nende parema teenindamise huvides majanduslikul, kultuurilisel ja poliitilisel alal.

Kodanlikust Eestist ületunud vallad on kohati väga suured ja valla suure territooriumi tõttu esines sagedasti puudusi valla täitevkomitee töös. Külanõukogud on aga rahvale lähedased, kättesaadavad, tunnevad kohapealset olukorda — see kõik garanteerib nende edukat tegevust suurte riiklike ülesannete täitmisel.

Külanõukogu allub oma tegevuses otseselt valla töörahva saadikute nõukogule, kelle ees ta on aruandekohuslik.

3. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ümberkujundamise kohta Eesti NSV Ministrite Nõukoguks.

Vastavalt NSVL Ülemnõukogu 15. märtsi 1946. a. seadusele „NSVL Rahvakomissaride Nõukogu ümberkujundamise kohta NSVL Ministrite Nõukoguks ning liidu- ja autonoomsete vabariikide rahvakomissaride nõukogude ümberkujundamise kohta liidu- ja autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudeks“ Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium otsustas 25. märtsil 1946. a. kujundada Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ümber Eesti NSV Ministrite nõukoguks ja Eesti NSV rahvakomissariaadid — Eesti NSV ministeeriumideks. Vastavalt sellele nimetada Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu esimeest Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimeheks, Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu esimehe asetäitjaid — Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjajaks ja Eesti NSV rahvakomissare — Eesti NSV ministreiks.

III. PÖLLUMAJANDUS

1. Deklaratsioon maa kuulutamisest kogu rahva omaks (Riigi Teataja 1940, 77, 744) võeti vastu Riigivolikogu poolt 23. juulil 1940. a. Selle aktiga kuulutas Riigivolikogu maa, mis siiani oli olnud spekulatsiooni objektiks, selle omaks, kes teda tegelikult harib, s. o. töötava talurahva omaks. Maade suuruseks, mis anti iga töötava talupoja kasutada, määrati ülemmäär 30 hektaari. Kõik maade ülejäägid, mis ületasid selle suuruse, arvati riiklikku maatagavarasse eesmärgiga varustada maaga maata ja vähese maaga talupoegi. Töötavate talupoegade valduses olev maa, samuti riiklikust maatagavarast väljaantav maa kinnistati töötavatele talupoegadele põliseks pidamiseks.

Riigivolikogu otsustas kustutada töötavalt talurahvalt kõik maa väljaostu maksud, samuti kõik maksuvõlad ja administratiivkorras pealepandud trahvid.

Valitsusele tehti ülesandeks leida abinõusid töötava talurahva olukorra kergendamiseks.

2. Eesti NSV Ülemnõukogu seadus saksa okupantide poolt äravõetud maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele võeti vastu ENSV Ülemnõukogu III istungjärgu poolt 17. septembril 1944. a. (ENSV Teataja 1944, 2, 10). Töötava talurahva suured õigused, mida ta oli saavutanud Deklaratsiooniga maa kuulutamisest kogu rahva omaks, hävitati täielikult saksa okupantide poolt. Saksa fašistid röövisid talupoegadelt nende maa, koormasid neid ülejoukäivate maksudega ja põllusaaduste röövellike sundnormidega, võtsid töötavalt talurahvalt kõik nende poliitilised õigused ja vabadused.

Punaarmee, puhastades ENSV territooriumi okupantidest, tõi kaasa eesti talurahvale jälle vabaduse. Lähtudes töötava talurahva ja kogu tööraha huvidest otsustas ENSV Ülemnõukogu taastada riigi, s. o. kogu rahva omandiõiguse maale, kujundada riiklik maafond ja seada uuesti jalule maatameeste ja keskmiktalupoegade õigus maasaamiseks. Saksa fašistide poolt vägivaldselt kehvikuilt-uusmaasaajailt äravõetud maa, loomad, põllumajanduslik inventar ja muu vara anti tagasi nende seaduslikele omanikele, 20—30 ha suuruste ja suuremate talundite pidajatele otsustati jätta maad 20—30 ha ühe perekonna peale, sõltvalt maa headusest ning asukohast.

Saksa okupante aktiivselt abistanud talupoegade maid vähendati 5—7 hektaarini. Riikliku maafondi kujundamisel otsustati sinna arvata kõik saksa kolonistide, rahvavaenlaste ja reeturite maad.

Uestiloodavate talude suuruseks määrati 12—18 ha. Kehvikute tõhusamaks abistamiseks otsustati neile osa kolonistide ja rahvareeturite varandusi üle anda, otsustati lugeda partei- ja nõukogude organite edasilükkamatuks ülesandeks kehvikute ja keskmiktalupoegade abistamist ehituste püstitamise, ehitusmaterjalide hankimise ning laenu võimaldamise näol.

3. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele (ENSV Teataja 1944, 4, 40) ja selle alusel antud Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissari juhend

maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele (ENSV Teataja 1944, 4, 48) on antud Riigivolikogu ajaloolise deklaratsiooni 23. juulist 1940. a. tegelikuks taastamiseks. Nii määrus kui ka selle alusel antud juhend konkretiseerivad ENSV Ülemnõukogu 17. septembri 1944. a. seadust ja loovad tegelikke võimalusi selle ellurakendamiseks.

Määrusega loodi Maakorralduse Peakomisjon maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise üldjuhtimise ja järelevalve teostamiseks, kuna kohtadel loodi maakonna ja valla maakorralduse komisjonid, kes pidid kohtadel konkreetseid ülesandeid teostama talupoegade maaga varustamisel.

Määruses on pandud igale töötavale talupojale kohustus harida hästi oma maad, tõsta töö produktiivsust parimate agrotehniliste võetega, aretada kõrgeväärtuslikku tõukarja ja ehitada ning korras hoida majapidamishooned.

Määruses öeldakse selgesõnaliselt rahvavaenlaste provokaatorliku propaganda ümberlukkamiseks, et uuestiloodud ning suurendatavad maakohad kinnistatakse töötavatele talupoegadele põliseks ja tasuta kasutamiseks.

4. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus „Eesti NSV Ülemnõukogu 1944. a. 17. septembri seaduse „Saksa okupantide poolt ära võetud maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele“ täitmise käigu ja Eesti NSV põllumajanduse taastamise esmajärjekordsete abinõude kohta“ (ENSV Teataja 1944, 15, 186) anti pealkirjas tähendatud Ülemnõukogu seaduse täieliku täitmise kindlustamise ja Eesti NSV põllumajanduse kõige kiirema taastamise eesmärgil.

Määrus näeb ette kõikide hoonete ning ehituste, loomade ja põllumajandusliku inventari võõrandamist saksa kolonistide ja kodumaa reeturite majapidamistelt, osalist vara võõrandamist saksa okupantide käsilaste majapidamistelt ja loomade ning põllumajandusliku inventari ülesosimist või võõrandamist maareformi alusel pindalalt vähendatud majapidamistelt.

Võõrandatud või ostetud põllutöomasinad, inventar, loomad ja muu vara kohustati üle andma masina-traktorijaamadele ja hobu-masina-riistade laenutuspunktidele; peale nende täielikku varustamist ülejääv osa võõrandatud või ülesostetud varast kuulus üleandmisele maatameeste ja kehvikute majapidamistele. Määrus kohustas ENSV Põllutöö Rahvakomissariaati, partei maakonnakomiteesid ja maakonna täitevkomiteesid taastama kindlaksmääratud arvu masina-traktorijaamu ja hobu-masina-riistade laenutuspunkte. Määrus näeb ette veel võõrandatud hoonete, põllumajandusliku inventari ja loomade tasuta üleandmist Isamaasõjas langenute perekondadele, Isamaasõja invaliididele, partisanidele, hävitus-pataljonide võitlejatele ja Punaarmee ning Sõjalaevastiku sõjaväelastele, laenu andmist uusmaasajaile soodustatud tingimusil hoonete ehitamiseks ja kariloomade ostuks, kindlaksmääratud arvu veiste ja loomatoidu kokkuostu kehvikute majapidamiste varustamiseks ja ehitusmaterjalide

andmist uusmaasaajaile, kusjuures Isamaasõja invaliidid ja Punaarmee võitlejad saavad suuri maksusoodustusi.

5. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus Eesti NSV põllumajandusliku koöperatsiooni kohta ja Põllumajandusliku ühistu näidispõhikiri (ENSV Teataja 1945, 24, 360) on antud põllumajanduse tõstmise ja arendamise ning töötava talurahva materiaalse ja kultuurilise taseme tõstmise eesmärgil.

Ühistegevus põllumajanduse alal kaitseb töötavate talupoegade huvisid — vastupidi kodanlikule Eestile, kus põllumajanduslikku ühistegevust kasutati üksikute kulakute rikastamise huvides.

Määrus näeb ette põllumajanduslike koöperatiivühistute organiseerimist ja neisse astumist vabatahtlikkuse alusel. Koöperatiivühistuid asutatakse väga mitmel põllumajanduslikel aladel oma liikmete mitmesuguste vajaduste rahuldamiseks.

Koöperatiivühistute juhtimiseks ja nendele nende töös abi osutamiseks organiseeritakse ja taastatakse vabariiklikud koöperatiivide liidud. Põllumajanduslikud koöperatiivühistud tegutsevad vastava põhikirja alusel.

6. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrused talundite poolt riigile põllumajandussaaduste müümise kohustuse kohta (ENSV Teataja 1945, 23, 349—355) määravad kohuslike müüginormide suuruse ja nende tasumise tähtaegu ning korda.

Nende määruste väljatöötamise juures on arvestatud meie põllumajanduse praegust olukorda, saksa fašistide poolt teostatud hävitus-tööd meie põllumajanduses ja talupoegade tegelikku kandejõudu.

Määruses avaldub selgesti partei ja valitsuse hoolitsus uusmaasaajate, punaarmeeelaste ja partisanide ning nende perekonnaliikmete, Isamaasõja invaliidide ja tööinvaliidide talundite eest, neile on määratud rohkesti soodustusi kohuslike müüginormide täitmisel.

Iga talupoeg võib veenduda, et nõukogude võim kui rahva oma võim määrab talupoegadele õiglase normi, vastavalt igäihe kandejõule.

IV. TÖÖSTUS JA KAUBANDUS

1. Deklaratsioon pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimise kohta (Riigi Teataja 1940, 77, 745) võeti Riigivolikogu poolt vastu ajaloolisel istungiärgul 23. juulil 1940. a.

Kodanlikus Eestis olid pangad ja tööstuslikud suurkäitised kapitalistidele töörahva väljakurnamisvahendiks. Alaline tööpuudus ja koos sellega töörahva vaesumine oli kodanlikus Eestis alaliseks nähtuseks. Vastu tulles rahva nõudmistele otsustas Riigivolikogu välja kuulutada pankade ja suurtööstuse natsionaliseerimise inimese ekspluateerimise lõpetamiseks inimese poolt ning kapitalistidelt võimu äravõtmiseks.

Kõik tööstuslikud suurkäitised ning pangad said riigi, s. o. kogu rahva omanduseks. Selle sammuga avanes eesti töörahval võimalus viia eesti rahvamajandus vastu kiirele tõusule ning tõsta oma materiaalsel heaolu.

LENIN JA STALIN AGITATSIOONIST JA PROPAGANDAST

„...Kõnelda lihtsalt ja selgelt, massile arusaadavas keeles, otsustavalt kõrvale heites keeruliste terminite, võõrsõnade, päheõpitud, valmis, kuid massile veel arusaamatute, neile tundmatute loosungite definitsioonide, järelduste raske kahurväe. On vaja osata fraasideta, hüüatusteta, faktide ja arvudega käes ära seletada sotsialismi küsimusi.“ (L e n i n)

„Propagandist... peab andma „palju ideid“, niivõrd palju, et korraga kõiki neid ideid, nende kogusummas võivad omandada ainult võrdlemisi vähesed isikud. Agitaator aga, kõneldes samast küsimusest, võtab kõigile kuulajaile kõige tuttavama ja kõige väljapaistvama näite... ja suunab kõik oma pingutused sellele, et seda kõigile ja igähele tuttavat fakti kasutades anda „hulkadele“ üht i d e e d... Propagandist tegutseb seepärast peamiselt trüki- agitaator — elava sõnaga.“ (L e n i n, „Mis teha?“)

„Poliitilise propaganda ja agitatsiooni motiiviks peavad olema kõik nähtused ja sündmused, mis otseselt puudutavad kas proletariaati kui erilist klassi, või kui kõigi revolutsiooniliste jõudude avangardi võitluses vabaduse eest. (L e n i n, „Kaks kongressi“.)

„Igasuguse propagandisti ja igasuguse agitaatori kunst selles seisabki, et kõige paremini mõjustada antud auditooriumi, tehes teatud tõe temale võimalikult rohkem veenvaks, võimalikult kergesti omandatavaks, võimalikult nähtlikuks ja tugevamini mällu sööbivaks.“ (L e n i n, Teosed, kd. XV, lk. 288.)

„Pole kahtlust, et rahvakoosolekuil on agitaatoril kasulik peale „poliitilise“ vaatenurga arvesse võtta ka „pedagoogilist“ vaatenurka, asetada end oma kuulajate olukorda, rohkem selgitada kui „peale pörutada“ jms. Äärmused pole milleski head, aga kui tuleks valida, siis eelistaksime kitsast ja sallimatut kindlust pehmele ja järeleandlikule laialivalgavusele.“ (L e n i n, Teosed, kd. VIII, lk. 150.)

„Iga agitaator peab olema riiklikuks juhiks, kõigi talupoegade ja tööliste juhiks majanduslikus ülesehitustöös.“ (L e n i n)

„Iga agitaator on Nõukogude võimu täisvoliline esindaja.“ (L e n i n) Andes agitatsioonile määratu suure tähtsuse, Lenin õpetas, et „igakülgne poliitiline agitatsioon on just tulipunkt, kus proletariaadi poliitilise kasvatuise elulised huvid langevad ühte kogu ühiskonna arenemise ja kogu rahva eluliste huvidega...“

„Ainult agitatsioon on võimeline laias ulatuses näitama masside tõelist meeoleolu, ainult agitatsioon loob tiheda vastastikuse mõjustamise partei ja töölisklassi vahel...“ (L e n i n)

„Pole midagi seaduspärasemat viidetest alatisele kategoorilisele vajadusele süvendada ja laiendada, laiendada ja süvendada meie mõju massidele, meie rangelt marksistlikku propagandat ja agitatsiooni...“ (L e n i n, Teosed, kd. VII, lk. 307.)

Seltsimees Stalin oma kõnes partei XIII kongressil tõstis eriti esile „leninismi propaganda, mis omab otsustavat tähtsust kommunistlikus haridustöös“ (Stalin).

„Vana loosungit tehnika omandamisest tuleb nüüd täiendada uue loosungiga bolševismi omandamisest, kaadrite poliitilisest kasvatamisest ja meie poliitilise muretuse likvideerimisest“. (Stalin, „Parteitöö puudustest ja trotskistide ja muude kahekeelsete likvideerimise vahenditest“, 1937, lk. 22.)

On olemas veel üks parteitöö ala, väga tähtis ja väga vastutusrikas, mille joonel toimus aruandeval partei ja tema juhtivate organite kindlustamine, — see on parteiline propaganda ja agitatsioon, suuline ja trükisõnaline, töö partei liikmete ja partei kaadrite kasvatamisel marksismi-leninismi vaimus, partei ja parteitöölise poliitilise ja teoreetilise taseme tõstmise töö.“ (Stalin, Aruandekõne ÜK(b)P KK tööst partei XVIII kongressil. Leninismi küsimusi, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1945, lk. 525.)

KALININ AGITATSIOONIST

„...On olemas propaganda sõnade abil, aga on olemas ka propaganda tegude abil. Propaganda ja agitatsioon tegude abil on reaalsem. Seda kõneldakse meil peaaegu igal pool — propaganda ja agitatsioon tegude abil — see on kõige tõhusam propaganda.“ (Kalinin, Kõne Moskva linna parteiorganisatsioonide sekretäride koosolekul. Ajakiri „Partiinoje Stroitelstvo“, jaanuar 1944.)

„Agitaator peab alati olema masside juhiks, viima neid enese järel.“ (Kalinin, Vestlus agitaatoritega-rindemeestega 28. aprillil 1943.)

„Tahan juhtida teie tähelepanu sellele, et agitaator peab hoiduma ennast näitamast teadlikumana ja targemana kui teda ümbritsev mass. Mul on pikaajalised propagandisti ja agitaatori kogemused, ja ma tean, et kui inimesed kas või natukegi märkavad, et agitaator uhkustab, peab end neist targemaks, siis niisugune agitaator on läbi kukkunud, teda ei usaldata... Teile võidakse palju andestada, kuid upsakust ei andestata teile kunagi, ja peaasi — teid ei peeta — arukaks“. (Kalinin, sealsamas.)

„Agitaator peab olema arenenud inimene. Ta peab palju lugema ja palju töötama enese kallal. Ma ütleksin, et agitaator peab kogu oma vaba aja pühendama lugemisele. Lugege meie kirjanike-klasikute teoseid. Lugege Lenini ja Stalini teoseid. Õppige agiteerima stalinlikult. Seltsimees Stalin on väga hea agitaator. Kuidas ta oskab kõnelda rahvaga!“ (Kalinin, sealsamas.)

PRAKTILISI NÕUANDEID AGITAATORILE VESTLUSE VÕI ETTEKANDE ETTEVALMISTAMISEKS

Suuline agitatsioon, agitatsioon bolševistliku sõna läbi oli alati suure jõuks, mis aitas meie bolševistlikku parteid õhutada kõige laiemaid rahvahulki sotsialistliku ülesehitustöö ülesannete täitmisele, sangarlikule võitlusele ja tööle majandusliku arengu ja NSV Liidu kultuuri ja kaitsevõimsuse tõstmise huvides.

Bolševistliku agitatsiooni jõud on tema õigsuses. Bolševikud ei ole kunagi varjanud rahva eest neid võitluse raskusi ja hädahoite, milledega on seotud sotsialistlik ülesehitustöö ja Isamaa kaitsmine välis- ja sisevaenlaste vastu. Suulise agitatsiooni kõige levinenum vorm on agitatorite vestlused ja ettekanded elanikkonna mitmesuguste gruppide seas.

Otsustavat tähtsust vestluse või ettekande edule avaldab teema valik. Agitaator peab juhinduma seejuures oma kuulajate huvidest ja nõudmistest, vastama rahva kõige elulisematele küsimustele, kõige tähtsamatele poliitilistele ja kultuurilistele nõuetele.

Mõnikord tuleb loobuda varem valmismõeldud teemast ja vestlus nii läbi viia, et see antud momendil pakuks kõige olulisemat kuulajatele. Mõnikord kuulajate poolt esitatud küsimus võib anda teema iseseisvaks vestluseks või ettekandeks. Tuleks ka läbi viia vestlusi ja ettekandeid seoses ettevõtte elus ja töös esinevate sündmustega, tööliste ja taluraha töökangelastegudest, patriootilistest tegudest jms.

Vestluse või ettekande hoolikas ettevalmistamine on ühtlasi tema õnnestumise kõige olulisem tingimus ja sisaldab endas järgmisi elemente:

1. Ettevalmistamine teema sisu järgi, s.t. kogu tarviliku materjali täielik omandamine, täpse plaani väljatöötamine, kindel teadmine sellest, millised juhtmõtted on vaja nihutada esiplaanile, milliste faktide ja näidetega neid põhjendada, milliseid praktilisi järeldusi teha kuulajatele;

2. meetodiline ettevalmistamine, s.t. küsimuse igakülgne läbimõtlemine, kuidas paremini, selgemalt ja arusaadavamalt edasi anda teema sisu, kuidas kasutada antud aega;

3. ettekandeks on tingimata tarvis läbi viia ka auditooriumi ettevalmistamine, kuulajate õigeaegne tutvustamine ettekande teemaga, kirjandusega, mida kuulajatel oleks vaja läbi lugeda enne ettekannet;

4. näitlike vahendite kasutamine, maakaartide, skeemide ja diagrammide ülesriputamine ruumi, kus toimub ettekanne või vestlus.

Ettekandjal on vaja koostada peale ettekande kava ka teesid. Ainult selline igakülgne ettevalmistus võib tagada vestluse ja eriti ettekande vajaliku õpetlikkuse.

Vestlusi on tingimata tarvis praktiseerida neil juhtudel, kui kuulajaid on vähe ja kui on vaja põhjalikumalt tutvuneda nende meeleoludega, kuulata kõiki nende küsimusi ja vastata neile. Kõik vestlused on vaja suunata sellele, et õhutada kuulajaid paremale tööle, oma kvalifikatsiooni ja tööviljakuse tõstmisele. Teisiti öeldes — agitatsioon peab olema mõjuv.

Kõneleja või vestleja kõne peab olema arusaadav, julge ja veenev. Aga et seda saavutada, peab agitaator ise süvenema oma tehase, vabriku, kollektiivi elusse, kuid selle juures ei saa lihtsalt kohanduda mahajäänute meeleoludele. Agitaator peab viima rahvahulki enesega, ta peab veenma rahvahulki. See aga kohustab mõnikord esinema oma kuulajate mõningase osa vastu. Agitatsioon peab olema löögivõimas.

Agitaator peab olema siiras. Sellisel tingimusel ta mõjub mitte ainult oma kuulajate teadvusele vaid ka tunnetele, võidab nende kõhklused ja kahtlused.

Iga agitaator peab võtma omale eeskujuks selle suure veenvuse ja siiruse, mis on iseloomulik meie juhtide — Lenini ja Stalini esinemistele.

Agitatsioonis on vaja rohkem kasutada rahvalikku kõnet, vanasõnu, kõnekäände jms.

Selleks, et saavutada edu, peab agitaator pidevalt tõstma oma kultuurilist taset, lugema ilukirjandust, tõstma oma töökvalifikatsiooni ja täielikult valitsema oma ala. Agitaator peab uurima teadusliku sotsialismi põhjapanevamaid teoseid ja esimeses järjekorras Leninit ja Stalinit, bolševike partei ajalugu, seltsimees Stalini raamatut „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“, oma rahva ajalugu ja revolutsioonilist võitlust. Selles on bolševistliku agitaatori edu võti.

Olla agitaator — see on NSVL kodaniku aukohus.

SOOVITAVAT KIRJANDUST AGITAATORILE JA PROPAGANDISTILE OMA IDEELIS-POLIITILISE JA ÜLDKULTUURILISE TASEME TÕSTMISEKS

Selleks, et olla hea agitaator ja hea propagandist on vaja ise omada palju teadmisi ja avarat silmaringi. Oma teadmiste suurendamiseks ja silmaringi laiendamiseks pole aga paremat vahendit kui lugemine.

Mida peaks üldjoontes lugema agitaator ja propagandist, seda ongi püütud esitada järgnevates ridades. Kirjanduse loetelus on tähelepanu juhitud kõige põhjapanevamatele ja vajalikumatele teostele, silmas pidades nende käitesaadavust eesti keeles, kuigi tahes-tahtmata tuleb mõningaid teoseid märkida venekeelsetes väljaannetes, sest arvestades Nõukogude Eesti kui noore liiduvabariigi oludega, on meie kirjandus marksismi-leninismi ja nõukoguliku teaduse alal veel küllaltki kasin.

Ühiskondlik-poliitiline kirjandus

K. Marx ja Fr. Engels, Valitud teosed kolmes köites. I—II „Sõprus“ — Tallinnas 1938, III 1939, samas.

Esimene köide sisaldab Karl Marxi ja Friedrich Engelsi „Kommunistliku partei manifest“, Marxi „Klassivõitlus Prantsusmaal 1848—1850“, „Louis Bonaparte'i 18.brumaire“, „Kõne tööstuslikust revolutsioonist“, Engelsi „Revolutsioon ja kontrrevolutsioon Saksamaal“, „Kommunistide Liidu ajaloost“, „Kommunismi põhimõtted“ ja teisi Marxi ja Engelsi töid.

Teine köide sisaldab Marxi „Palgatöö ja kapital“, „Kodusõda Prantsusmaal“, „Manifest Euroopa tööliste“, „Gotha programmi arvustus“, Engelsi „Perekonna, eraomandi ja riigi tekkimine“ jt. töid.

Kolmas köide sisaldab Marxi „Filosoofia viletsus“, Engelsi „Ajaloolisest materialismist“, „Ludwig Feuerbach ja saksa klassikalise filosoofia lõpp“, „Anti-Dühring“ ja „Hauakõne Marxile“.

V. I. Lenin. Valitud teosed kahes köites. 4. väljaanne, Moskva, Gospolitizdat, 1943.

Esimese köite sissejuhatuses on seltsimees Stalini artiklid Lenini ja leninismi üle.

Esimesse köitesse on paigutatud Lenini sellised teosed, millel on olnud määratu suur tähtsus bolševistliku partei loomisel. Raamat „Mis teha?“ oli partei ideoloogiline ettevalmistus. „Samm edasi, kaks sammu tagasi“ oli partei organisatsiooniliseks ettevalmistuseks. „Sotsiaaldemokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis“ valmistas parteid ette poliitiliselt. Esimene köide sisaldab veel „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium“ ja artiklid nagu „Euroopa Ühendriikide loosungist“, „Proletaarse revolutsiooni sõjaline programm“ jt.

Teine köide sisaldab järgmisi Lenini töid: „Proletariaadi ülesanded meie revolutsioonis“, „Riik ja revolutsioon“, „Proletaarne revolutsioon ja renegaat Kautsky“, „„Pahempoolsuse“ lastehaigus kommunismis“. Nendes töödes Lenin arendas marksistlikku õpetust riigist, proletaarsest revolutsioonist, proletariaadi diktatuurist, sotsialismist ja kommunismist. Sama köide sisaldab veel „Toitluskasust“ ja enne Lenini surma kirjutatud artikleid „Lehekülgi päevikust“ ja „Kooperatsioonist“ jt. Nendes artiklites on kavandatud sotsialismi ülesehitamise, riigi industrialiseerimise ja talurahva kooperatsiooni kaudu sotsialistlikule ülesehitamisele kaasatõmbamise plaan.

Eesti keeles on seni ilmunud V. I. Lenin „Valitud teosed“, I köide ning eriraamatuina „Mis teha?“ ja „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium“, kõik RK „Poliitiline Kirjandus“ kirjastusel Tallinnas 1945.

J. V. Stalin, „Leninismi küsimusi“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Sellesse raamatusse on kogutud tööd, mis valgustavad marksismi-leninismi teooria põhiküsimusi nagu: sotsialistlik ülesehitustöö, industrialiseerimine, põllumajanduse kolhoseerimine, partei teooria ajaloo küsimused, dialektilisest ja ajaloolisest materialismist küsimused jne.

Raamatus leiduvad järgmised tööd: „Leninismi alustest“, „Oktoobri-revolutsioon ja Vene kommunistide taktika“, „Leninismi küsimustest“, „Suure murrangu aasta“, „NSVL agraarpoliitika küsimustest“, „Peapööritus edusammudest“, „Majandusmeeste ülesannetest“, „Uus olukord — uued majandusliku ülesehitustöö ülesanded“, „Mõningaist bolševismi ajaloo küsimustest“, „Esimese viisaastaku tulemused“, „Kõne esimesel üleliidulisel kolhoosnike — tööliste kongressil“, „Aruanne ÜK(b)P KK tööst partei XVII kongressile“, „Kõne esimesel üleliidulisel stahhaanovlaste nõupidamisel“, „NSV Liidu Konstitutsiooni projektist“, „Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist“, „Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XVIII kongressil“ jt.

Eesti keeles on eraldi ilmunud veel „Leninismi küsimuste“ esimene osa „Leninismi alustest“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945. „Leninismi alustest“ leiavad käsitlemist järgmised küsimused: leninismi ajaloolised juured, meetod, teooria, proletariaadi diktatuur, talurahvaküsimus, rahvusküsimus, strateegia ja taktika, partei ja stiil töös.

J. V. Stalin „Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

See dokumentaalne raamat sisaldab seltsimees Stalini kõnesid ja käskkirju Nõukogude rahva Suure Isamaasõja ajast. Siin on antud teoreetiline üldistus ajaloo kõige tähtsamate momentide üle; meie nõukogude rahvas kaitstes oma kodumaa au ja sõltumatust päästis ühtlasi vabadust-armastava inimkonna fašistlike rööv vallutajate vägivallast.

Eesti keeles on veel ilmunud J. V. Stalin „Leninist ja leninismist“, „Punaarmee kolmest iseärasusest“ ja „Kommunistliku Noorsooühingu aktiivist maal“. Kõik RK „Poliitilise Kirjanduse“ kirjastusel Tallinnas 1945 ja „NSV Liidu konstitutsiooni projektist“ samas kirjastuses 1944. jt.

Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Ajalugu. Lühikursus. ÜK(b)P Keskkomitee Komisjoni toimetusel. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Lenin, Vladimir Iljitš. Lühike elu ja tegevuse ülevaade. (Marxi-Engelsi-Lenini Instituut, Moskva) RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

J. V. Stalini biograafiast. (Marxi-Engelsi-Lenini Instituut, Moskva.) RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

M. Rosental „Marksistlik dialektiline meetod“, RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1945.

Raamatus „Marksistlik dialektiline meetod“ käsitletakse dialektilist meetodit, st. seda külge marksistlik-leninlikust filosoofiast, mis avab looduse ja ühiskonna nähtuste uurimise meetodi, meetodi tunnetuseks ja tegevuseks ühiskondliku võitluse kõige keerukamais tingimustes.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsioon (Põhiseadus). RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945 ja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsioon (Põhiseadus). RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1946.

Õppekavad ja kirjandus ÜK(b)P ajaloo, Lenini ja Stalini üksikute teoste ja „Suure Isamaasõja“ kursuse õppimiseks. Need EK(b)P KK propaganda- ja agitatsiooni-osakonna poolt välja antud õppekavad on määratud marksismi-leninismi teooria õpperingidele, seminaridele ja iseõppijaile.

V. Kružkov „Nõukogude Liidu hümn“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Brošüüris on toodud Nõukogude Liidu hümn tekst, ülevaade hümn ajaloost üldse ja selgitused, miks oli meil vaja asendada vana hümn „Internatsionaal“ uue hümniga.

M. Kalinin „Nõukogude riigi võimsus“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Raamatukeses on selgelt ja ülevaatlikult esitatud need põhitegurid, mis moodustavad Nõukogude Liidu võimsuse.

„Mõningaid agitatsiooni ja propaganda küsimusi“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

ÜK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo. RK „Poliitiline Kirjandus“, 1945.

J. Jaroslavski „Nõuandeid agitaatoreile“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Autor näitab brošüüris mõjuva, tõetruu ja lõõgivõimsa agitatsiooni mõju nõukogude rahva ajaloos, seab eeskujuks bolševike partei paremaid agitaatoreid ja peatub lõpuks agitatsiooni stiili, vormi ja keele küsimustel.

„Kommunism ja usk“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1941.

V. Mašukov „Toetusrahad, pensionid ja soodustused sõjaväelastele ja nende perekondadele“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Raamat annab ülevaate sellest, kellel on õigus pensionile, toetusrahadetele ja soodustustele ja kuidas kasutada seadustega antud õigusi.

„Eesti rahva kiri suurele juhile ja õpetajale seltsimees Stalinile“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Ajalugu

NSVL ajalugu. Õpik. Prof. A. M. Pankratova toimetusel (NSVL Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut) I osa. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1944, II osa samal kirjastusel 1945. a.

I osa käsitleb NSVL territooriumil elavate rahvaste ajalugu ürgkogu-kondlikust korrast kuni XVIII sajandini.

II osa käsitleb perioodi XVIII sajandi lõpust kuni XIX sajandi lõpuni ja

III osa käsitleb perioodi XIX sajandi lõpust kuni 1944. a. keskpaigani.

Šestakov, A. V. „Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu ajalugu“. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1941 või 1944.

Uus aeg. (NSVL Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut) I osa. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941, II osa pole seni eesti keeles ilmunud. I osa. Prantsuse kodanlikust revolutsioonist Preisi—Prantsuse sõjani ja Pariisi Kommuniini. (1789—1870).

II osa. Preisi—Prantsuse sõjast ja Pariisi Kommunist Oktoobri-revolutsiooni võiduni Venemaal ja imperialistliku sõja lõpuni (1870—1918).

Diplomaatia ajalugu. V. P. Potjomkini toimetusel. I köide. Sotsekgiz, Moskva 1941.

Teoses käsitletakse diplomaatia ajalugu kõige vanemast ajast kuni Frankfurdi rahuni. (Prantsusmaa ja Saksamaa vahel 1871. a.).

Kodusõja ajalugu NSV Liidus. M. Gorki, V. Molotovi, K. Vorošilovi, S. Kirovi, A. Zdanovi ja J. Stalini toimetusel. Kõide I—II, Moskva.

I kõide. Suure proletaarse revolutsiooni ettevalmistamine (esimese imperialistliku sõja algusest kuni 1917. a. oktoobrikuu alguseni). 1938.

II kõide. Suur proletaarne revolutsioon (1917. a. oktoobrist novembrini). 1942.

Kruus, H. „Eesti ajalugu saksa fašismi vastu“. Moskva 1943.

Kruus, H. „Jüriöö käsud tänapäevale“. 1343—1943. Moskva 1943.

Eestlaste vabadusvõitlus, mis algas Jüriööl aastal 1343. Nii jutustab Bartholomäus Hoeneke kirjutatud riimkroonika, mis siin on edasi antud Johann Renneri kroonika järgi. Tõlkinud Hans Kruus. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Karotamm, N. „Surm saksa okupantidele!“ ENSV Riiklik Kirjastus, Moskva 1944.

Kogumik sisaldab autori poolt 1942. ja 1943. aasta jooksul kas Moskva eestikeelsetes raadiosaadetes või ajakirjanduses avaldatud kirjutusi.

Karotamm, N. „Vabanemisaasta“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Kogumik sisaldab autori poolt 1944. aastal kas Moskva või Lenigradi raadiosaadetes või ajakirjanduses avaldatud kirjutusi.

„Viis aastat Nõukogude Eestit“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

See raamat annab ülevaate eesti rahva võitlusest Nõukogude võimu eest alates 1917. aastast ja lõpetades 1945. aastaga.

Vares, J. „Nõukogude Eesti taassünd.“ Valimik artikleid ja sõnavõtte 1942—1945. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

„Saksa fašistide kuriteod Eesti NSV-s“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Mišulin, A. V. „Vana aeg“. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1941. Õpperaamat keskkooli V—VI klassile.

Kosminski, J. A. „Keskaeg“. Õpik. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Jefimov, A. V. „Uus aeg“. (1789—1870). Õpik. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Ajaloolisi aineid käsitlevad artiklid ajakirjas „Sõjasarv“ I—VI Eesti Tallinna Laskurkorpuse võitlustee. Lehekülgi Punaarmee Eesti Rahvuskorpuse ajaloost. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Raamatus saame ülevaate Eesti rahvusväeosade formeerimisest ja võitlustest Isamaasõja rinnetel. Pikemalt on käsitletud võitlused, mida peeti sünnimaa — Nõukogude Eesti vabastamise eest.

Loodusteadus

Vorontsov — Veljaminov „Kas oli maailma algus ja kas tuleb maailma lõpp?“. „Molodaja gvardia“, Moskva 1944.

Oparin, A. J. „Elu tekkimine maakeral“. „Molodaja gvardia“, Moskva 1944.

Populaarne ülevaade materialistlikust teooriast elu tekkimise üle maakeral. Autor kirjeldab materia pikka arenemisteed kõige lihtsamatest keemilistest ühendustest orgaanilise algaineni ja sealt esimeste organismideni.

Plisetski, M. „Inimese põlvenemine“. Professor Nikolski toimetusel. „Molodaja gvardia“, Moskva 1944.

Timirjazev, K. „Lühike ülevaade Darwini teooriast“. Selhozgiz, Moskva 1941.

W. Maxwell — Read „Jäljed kivil“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941.

Raamat „Jäljed kivil“ jutustab sellest, kuidas sündis Maa, kuidas tekkisid temal mandrid ja ookeanid, jõed ja mäed, vulkaanid ja jääliustikud, kuidas Maa peal ilmus ja arenes elu esimesest ainuraksest organismist kuni kõrgemate taimedeni ja loomadeni.

Tschulok, S. D. „Evolutsiooni teooria“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941.

Raamatus saame ülevaate protoplasmast kui eluavalduste kandjast, indiviidide tekkimisest, geoloogilistest ajastikkudest, inimese asendist loomade süsteemis, evolutsiooniteooria maailmavaatelisest tähtsusest ja Charles Darwini evolutsiooniteooriast.

Zavadovski, B. M. „Elu tekkimine maakeral“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941.

Raamatus käsitletakse lühidalt maakeral oleva elu mitmekesisust ja arenemislugu, loomade ja taimede isetekkimise teooriaid ning elusa aine keemilist koosseisu ja omadusi.

Fersman, A. E. „Sõda ja strateegilised toorained“. Gospolitizdat, Moskva 1943.

Maadeteadus ja Kosmograafia

NSVL majandusgeograafia (NSVL Teaduste Akadeemia Ökonoomia Instituut) I osa. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941.

Raamatus antakse ülevaade NSVL looduslikest oludest ja ressursidest, tootmisjõudude levingust tsaariaegsel Venemaal ja NSV Liidus, NSVL rahvastikust ja tööstuse, põllumajanduse ja transpordi levingust NSV Liidus.

Baranski, N. N. „NSVL majandusgeograafia“. Õpik. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Vitver, J. A. „Kapitalistlike maade majandusgeograafia“. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Lang, J. ja Rootsmäe, T. „Kosmograafia“. Tartu Eesti Kirjastus, 1943.

Raamatus saame ülevaate taevavõlvist ja taevakehadest, päikese liikumisest, taevakehade suuruse ja kauguse määramisest, gravitatsiooni seadusest ja üldse maailma ehitusest.

B a j e v, K. L. „Haruldased taevanähtused“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1945.

I l j i n, M. „Mäed ja inimesed“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1941.

Raamat „Mäed ja inimesed“ jutustab, kuidas inimesed, kellel enam vaja pole võidelda teineteisega tüki leiva pärast, rakendavad oma energia võitlusse loodusega, et teda valitseda, mis on võrdselt kasulik kõigile inimestele, mitte aga mõnele üksikule grupile, kes kurnab töötava rahva füüsilist jõudu ja mõistust.

P a p a n i n, J. D. „Põhjanabal“. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1941.

Eesti ilukirjandus

V i l d e, Ed. (1865—1933)

„Mahtra sõda“. Romaan. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

„Kui Anija mehed Tallinnas käisid“. Romaan. Kogutud teosed XII ja XIII, Loodus, Tartu 1929.

„Külmale maale“. Novell. Kogutud teosed XVI, Loodus, Tartu 1934.

„Raudsed käed“. Novell. Valitud teosed IV, RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tartu 1941.

„Näidendid“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1944.

„Mäeküla piimamees“. Romaan. Kogutud teosed XXXIII, Loodus, Tartu 1935.

Vilde kirjanduslik pärandus on suur. Võime öelda, et ta oli julgete ja aktiivsete mõtetega inimene, kes kodanliku ühiskonna reaktsioonilisi jõude ja eksploateerivat süsteemi paljastades on tasandanud teed sotsialistliku ühiskonna teostamiseks Eestis. Vilde keel on rikas ja väljenditerohke. Ta on osanud oma teoste sügavalt ideelise sisu ühendada sõna kasutamise meisterlikkusega.

Aga kui oli vaja, oli ta ka võitleja avalikul poliitilisel areenil. Nii sündis 1933. a. Kui saksa fašism vapside liikumise näol Eestis maad võttis, esines Vilde avaliku üleskutsega eesti rahvale.

K o i d u l a, L. (1843—1886)

„Vaino lilled“. (1866), „Emajõe ööbik“. (1867), „Valitud luuletused“. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1934.

Koidula isamaaluule on jõulisim ning haaravaim, mis eesti keeles kirjutatud. Innustajana võitluses meie põlisvaenlaste — sakslaste vastu ning eestlaste kodumaa-armastuse kujundamisel on Koidula luulel olnud määratu suur tähtsus.

B o r n h ö h e, Ed. (1862—1923)

„Tasuja“. Jutustus Eestimaa vanast ajast. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

„Tasuja“ käsitleb eestlaste ülestõusu Jüriöö 1343. aastal Harjus. Jutustus on avaldanud suurt mõju eestlaste eneseteadvuse kujunemisel ning õigustatud viha meie põliste vaenlaste — saksa röövvalutajate vastu. Eriti sügavalt haaras see teos meid jällegi Suure Isamaasõja päevil.

Raud, M. (sünd. 1903)
„Sõjasõna“. Luuletusi 1941—1943. ENSV Riiklik Kirjastus, Moskva 1943.

„Uued sillad“. Isamaaluulet 1943—1944. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Raud on õieti alles Isamaasõja ajal selgejooneliselt väljakujunenud luuletaja. Raua luules on võitlus ja üksikvõitlejad-sangarid leidnud konkreetsima ning elavaima käsituse. Meisterlikus luulevormis jäädvustab ta punaarmee laste ja partisanide kujusid, nagu näit. „Orest Aul“, „Partisan Tammemets“ jt.

Kärner, J. (sünd. 1891)
„Kodumaa käsk“. „Antifašistlikke luuletusi 1941—1942“. Võõrkeelse Kirjanduse Kirjastus, Moskva 1943.

„Viha, ainult viha“. Poeme ja luuletusi 1943. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Leningrad 1944.

„Võitluslaule“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, 1940.
Kärneri luule on lihtne, selge, südamluk ning rahvapärane, mistõttu tema luuletused nagu „Meie jõud“, „Töötus“ („Sõjasarv“ nr. 6) jt. on kujunenud armastatumateks ning sageli deklameeritavateks paladeks.

Semper, Joh., ENSV teeneline kirjanik (sünd. 1892)
„Ei vaikida saa“. Luuletusi 1941—1943. ENSV Riiklik Kirjastus, Moskva 1943.

„Ei vaikida saa“ on kogu fašismivastaseks võitluseks üleskutsuvaid, fašiste ja nende käsilasi teravalt salvavaid ja sooja armastusega koduseid ja kodumaad igatsemaid laule. Sügavad ja traagilised sõjaelamused on ainet andnud tundetihedatele luuletustele, mis tekitavad võitlusmeeleolu ja veenavad võitluse vajaduses ja näitavad võitluse võidukat lõppu.

Vares-Barbarus, J., ENSV teeneline kirjanik (sünd. 1890)
„Relvastatud värsid“. 1941—1943. (Luuletused) ENSV Riiklik Kirjastus, Moskva 1943.

„Rindeteedel“. 1942—1944. (Luuletused) RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Mõlemad kogud koosnevad innustavaist, taoti monumentaalsust saavutavaist võitlus- ja siirast kodulauludest. Viimastes on õnnestunud ühendada tundeentsust sihiteadlikkusega. Barbaruse võitlev temaatika on lai. See haarab aineid, mis võivad saada sillaks üleliidulistele teemadele ja olla aluseks Nõukogude Liidu patriotismile.

Jakobson, Aug., ENSV teeneline kirjanik (sünd. 1904)
„Tules ja veres“. Jutustused. Võõrkeelse Kirjastuse Kirjastus, Moskva 1942.

„Hiiglaste tee“. Kolm jutustust. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Leningrad 1944.

„Sadam udu taga“. Valitud jutustused I. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Jakobson oma varasemates töedes on andnud häid realistlikke pilte kodanliku Eesti aegsest agulielust ja seal valitsevast viletsusest. Isamaasõja päevil rakendas ta oma sule, nagu kõik õiged nõukogude kirjanikud, fašismivastase võitluse teenistusse.

Jakobson, C. R. (1841—1882)

„Kolm isamaa kõnet“. (1870) C. R. Jakobson oli üks eesti rahvusliku ärkamisliikumise suuremaid juhte. Selgemini kui ükski teine mõistis Jakobson eesti rahva tollaegseid eluhuve ja ta suunas kogu oma jõu selleks, et vabastada eestlased kõigepealt sakslaste-rõhujate kultuurilisest mõjust. Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“ andis eesti rahvale tagasi tema tõelise ajaloo põhijooned. Ta näitas, et eestlased enne sakslaste sissetungi 13. sajandil polnud mitte kultuuritu metsrahvas, nagu sakslased püüdsid väita, vaid et eestlased omasid siis juba kõrget arenemistaset ja et just sakslased on süüdi eesti rahva kultuurilises mahajäämuses.

„Võit jääb meile“. Koguteos. Eesti NSV Riiklik Kirjastus, Leningrad 1942.

„Kõvemat tuld kõigil rindeil, kõigist relvadest — on käskluseks püha Isamaasõja tänapäeval“ — nende sõnadega algab ja samast vaimust on kantud kogu see koguteos.

Tammsaare, A. H. (1878—1940)

„Tõde ja õigus“. I—V Noor-Eesti, Tartu 1929—1933.

„Valitud novellid ja miniatuurid“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Tõetsija Tammsaare polnud võitleja, vaid vaatleja, mõtleja ja mõistja, tunnetaja ja kaaskannataja. Tema ei idealiseeri oma tüüpe ja seepärast ongi nad meile nii mõistetavad ja meid paeluvad.

Tammsaare oli oma olemuselt internatsionalist ja vaatles nii mõndagi kodanliku korra aegset nähtust väga kriitiliselt, ja seda internatsionalismi ja kriitilise vaimu vilja tunneme ka tema teostes.

Luts, O., ENSV rahvakirjanik (sünd. 1887)

„Kevade“ I, II. Tartu Eesti Kirjastus, 1943.

Lutsu loomupärane jutustamise oskus, elav huumor, konkreetne ja ühtlasi realistlik stiil ning rahvapärane elutunnetus on teinud temast meie parima noorsoo-kirjaniku ja ühe loetavama autori üldse. Eriti populaarne on „Kevade“ I, mille tabavalt kujutatud õpilastüübid on jäänud paljudele alatiseks meelde.

Liiv, Juhan (1864—1913)

„Luuletused“. Noor-Eesti. Tartu 1926; „Valitud jutud“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Liiv polnud küll aktiivne võitleja, kuid ta kajastas luuletajana-kirjanikuna hästi seda suurt valu, mida eesti rahvas sajandite jooksul oli talunud saksa parunite ikkes ja mida veelgi talus. Väljendades oma lauludes siiralt ja õnnestunult oma rahva kannatusi on Juhan Liiv osutanud suure teene eesti rahvale tema vabadusvõitluses.

Ka oma proosapalades, nagu „Vari“ ja „Käkimäe kägu“, Liiv ausalt paljastab sakslaste ja eestlaste vahekordi, mõisa saatuslikku ja jõhkrat osa eestlaste elus.

Tuglas, Fr., ENSV rahvakirjanik (sünd. 1886)

„Hingemaa“. Novell (1909), „Esimene välisreis“ ja „Väike Illimar“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Tuglas kirjanikuna ja kultuuriloolasena on andnud väärtusliku osa meie kultuuri varasalve. Oma loomingulise tegevuse algul kirjeldas ta realistlikult külakehvikute viletsust ja sotsiaalset ülekohut.

Kitzberg, Aug. (1856—1927)

„Libahunt“. Draama 5 vaatuses. Noor-Eesti, Tartu 1929.

„Libahunt“ on üks eesti paremaid draamasid. Draama käsitleb teoorjuseaegset külaühiskonda, andes küllaltki realistliku pildi seal valitsevast ülekohtust ja sotsiaalseist vahekordadest. Teos on ühtlasi rängaks süüdistuseks toore ebausust vastu.

Särgava, E. (sünd. 1868)

„Paised“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Särgava armastab kirjeldada maakehvist rasket ainelist ja vaimset seisundit ja ülemate kihtide (mõisahärrade ja vaimulike) silmakirjalikkust ning omakasupüüdlikkust. Tema paljastavate teoste esitusviis ja keel on rahvalikult tuse ja realistlik.

Kreutzwald, Fr. R. (1803—1882)

„Kalevipoeg“ (1857). Rahva pärimustel loodud eepos, mis aitas ärkamisajal suuresti tõsta eestlaste eneseteadvust. „Kalevipojas“ kõlab eesti rahva vaigistamatu viha oma orjastajate — saksa parunite vastu. „Kalevipoja“ traditsioonide mõju on märgata kogu eesti rahvusliku ärkamisaja kirjanduses ja ka kõigi järgnevate põlvete progressiivses loomingus.

„Tasuja teedel“. Antoloogia. Saksavastase võitluse kajastus eesti kirjanduses. Toimetanud Jaan Kärner. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Vene ilukirjandus

Krõlov, I. A. (1763—1844)

„Valmid“. I—III, „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Krõlovi valmides kajastub rahva enese tarkus. Tema valmide keel on rikas rahvapärastest väljendustest ja vanasõnadest ning paljud Krõlovi väljendused on omakorda saanud rahvapärasteks.

Gribojedov, A. S. (1795—1829)

„Häda mõistuse pärast“. Komöödia neljas vaatuses. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Komöödias kirjeldatakse 19. sajandi 20-ndate aastate vene eesrindliku noorema generatsiooni kokkupõrkeid Moskva konservatiivsete aadlike-tšinovnikutega. Komöödias naeratakse välja ja piitsutatakse pärisorjuslikku korda, bürokraatiat, ülemuste ees kummardamist ja orjalikku välismaiste eeskujude ja moodide jäljendamist.

Puškin, A. S. (1799—1837)

„Valik luulet“. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1936.

„Kapteni tütar“. Loodus, Tartu 1931.

„Dubrovski“. Välistööliste Kirjastusühisus, Moskva 1937.

„Muinasjutud“. Välistööliste Kirjastusühisus, Moskva 1937.

Puškin — Vene suurim poet ja vene kirjandusliku keele looja. Tema vabadustarmastavates luuletustes (nagu „Vabadsus“, „Küla“, „Kinžal“ jt.) kõlab piitsutav satiir tsaari isevalitsuse aadressil ja sügav kaastunne pärisorjuses vaevleva rahva vastu.

Tema parimaks tööks tuleb aga lugeda „Jevgeni Onegin'it“. See on õieti esimene vene algupärane realistlik romaan. Belinski kirjutab „Oneginist“, et „Oneginis näeme poeetilises ümberkujunduses vene ühiskonna pilti, mis on pärit tema arengu ühest huvitavast järgust“.

Puškiniil oli alati suur huvi rahvaliidumist käsitlevate ainete vastu. („Boris Godunov“, „Stseenid rüütlaegadest“ jt.). Samasse rubriiki kuulub ka „Pugatšev“. See teos on kirjutatud riikliku arhiivi materjalide ja muude vastavat ajajärku käsitlevate dokumentaalsete tõendite põhjal. Puškin näitab meile Pugatševi kui mässajat, kes on tõusnud Venemaa aadlkkonna vastu.

Paralleelselt „Pugatševiga“ on kirjutatud „Kapteni tütar“. Belinski nimetab „Kapteni tütar“ „Oneginiks proosas“. See on romaan, milles avaldub harukordse selgusega Puškini genius, tema sügav historism, humaansus ja kunstniku-realisti terav pilk.

Lermontov, M. J. (1814—1841)

„Meie aja kangelane“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“ 1941.

Lermontovi mehine ja jõuline luule äratas Venemaa ja kutsus tema paremaid poegi võitlusele kodumaa helgema tuleviku eest. Luuletused nagu „Poeedi surm“, „Poeet“ ja „Esimene jaanuar“ kõlasid nagu tormikell Nikolai-aegse reaktsiooni ajal, leides vastukaja paremates kaas-aegsetes. Sügavast patriotismist on kantud luuletused „Borodino“, „Kodumaa“ ja „Valerik“.

„Deemon“ on poem uhkest ja paindumatust hingest, kes on lepimatus vaenus taevaga. „Deemon“ sai kuulsaks juba käskkirjas.

„Meie aja kangelane“ näitab, et Lermontov on meister mitte üksi luules, vaid ka proosas. Ka siin inspireerib teda tema sügav looja natuur.

Gogol, N. V. (1809—1852)

„Taras Bulba“. Loodus, Tartu 1929.

„Revident“. T. Mutso kirjastus, Tallinn 1924.

„Tšitšikovi seiklused ehk surnud hinged“ I, Eesti Kirj. Selts, 1937.

Jutustus „Taras Bulba“ kujutab Zaporožje kasakate võitlust poola panide vastu, kes olid vallutanud Ukraina. Kogu raamatut läbib mõte, et surematud on rahva paremad pojad, kes langevad suure ürituse eest.

„Revidendis“ Gogol kirjeldab tsariaegse Venemaa elu. Ta kirjutab: „... ma otsustasin koguda ühte kokku kõik halva Venemaal ja siis ühekorraga kõige üle naerda“. Komöödia süžee on ehitatud provintsi-linna tšinovnikute eksitusele, kes peavad linnast läbisõitvat Hlestakovi neid Peterburist revideerima saadetud revidendiks. Siin avaneb maa-konna linnakese elu-olu jäme omavoli, riigivargused, altkäemaksu võtmine, harimatus, ametnikkude alatus ja rahva õigusteta olukord.

„Surnud hingedeks“ nimetati pärisorjusõiguse järgi surnud talupoegi, keda ei oldud veel kustutatud maksunimekirjadest. Raamatu peategelane — Tšitšikov ostab odavalt mõisnike käest surnud hingi ja pandib neid pangas kui elavaid ning rikastub sellest spekulatsioonist. Tšitšikovi sõidud mõisnike juurde ja tema asjaõidendamisid surnud hingede pantimiseks võimaldavad kirjanikul näidata mõisnike ja bürokraatide võr-ratuid tüüpe, nagu Manilov, Pljuškin jt.

Gontšarov, I. A. (1812—1890)

„Oblomov“. Loodus, Tartu 1934.

Romaani „Oblomov“ ühiskondlik tähendus on selles, et ta paljastas feodaalse korra rutiini Venemaal. Pärissorjad oma tööga võimaldasid sellise laisa, nagu seda oli Oblomov, olemasolu. Oblomovlus — see on saanud mõisteks omaette.

Ostrovski, A. N. (1823—1886)

Ostrovskit võib pidada vene rahvusliku teatri loojaks. Temalt on ilmunud üle 50-ne näidendi, milledest paljud püsivad veel tänapäevani laval.

Näidend „Äike“, mis ilmus 1860. aasta ühiskondliku tõusu ajajärgul, avaldas suurt mõju tolelaegsele ühiskonnale. Katerina kaju tõendab, et mitte kõik pole allunud tsaari omavolile ja et vene rahva seast tõusevad rikkalikud loovad jõud, mis viivad võitlusele ja kangelastegudele.

Turgenev, I. S. (1819—1883)

Turgenev oskab läheneda rahvale sellest küljest, nagu seda pole teinud keegi enne teda. Tema eesmärgiks on näidata pärisorjuses vaevlevaid talupoegi ja kõrvuti nendega mõisnikke — pärisorjapidajaid. Oma pärisorja tüüpides kriipsutab Turgenev alla vene inimeste iseloomulikke jooni: arukust, andekust ja südameheadust.

Eesti keeles on ilmunud Turgenevi „Aadlipesa“, Eesti Kirj. Selts. Tartu 1927 ja „Mumuu“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Tšernõševski, N. G. (1828—1889)

Romaan „Mis teha?“ on kirjutatud 1863. a., kui Tšernõševski istus vangis Peeter-Pauli kindluses. Raamat ilmus samal aastal. Mõne aja pärast korjati see müügilt ja „Mis teha?“ oli keelu all kuni 1905. a. revolutsioonini.

See romaan muutus armastatuimaks raamatuks mitme põlve revolutsionääridele. Oma romaanis Tšernõševski kujutab utoopilist sotsialistlikku ühiskonda ja selleks, et oma püüdlusi varjata, esitab ta selle utoopia romaani peategelase Veera Pavlovna unenäona.

Saltõkov-Štšedrin (1826—1889)

„Härrased Golovlevid“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tartu 1941.

„Härrased Golovlevid“ on üks Saltõkov-Štšedrini paremaid teoseid. Romaani keskseks kujukaks on suurmõisnik, kes on ahnuse, häbematususe ja silmakirjalikkuse kehaustus. Lenin kasutas seda tüüpi sageli silmakirjalikkuse ja tööliklassi vaenlase võrdkujuna.

Tolstoi, L. N. (1828—1910)

„Sõda ja rahu“. I—IV RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tartu 1941.

„Anna Karenina“. Noor-Eesti, Tartu 1939.

„Ülestõusmine“. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1936.

„Sõda ja rahu“ on üks parimaid teoseid mitte üksi vene, vaid ka maailmakirjanduses.

Romaani algkangelaseks on vene rahvas, kes purustas 1812. aastal seni purustamatu Napoleoni sõjaväe. Vaimne jõud, mida näitas vene rahvas, kehastus Kutuzovi geeniuses, sõdurite mehisuses ja vapruses ning partisanide võitluses.

„Sõda ja rahu“ paljastab ka tsaariaegse kõrgemate ringkondade piiratust, kõrkust ja karjerismi.

Romaanis „Anna Karenina“ Tolstoi kirjeldab naise traagilist saatust, kes julgeb välja astuda oma inimlike õiguste eest ühiskonnas valitseva vale vastu. Tolstoi paljastab halastamatult kõrgema seltskonna tühisust ja silmakirjalikkust, formalistlikku seaduste täitmist ja riigiaparaadi surnud bürokratismi.

Romaanis „Ülestõusmine“ Tolstoi väljendab „suurepäraselt tugevat, vahetut ja siirast protesti ühiskondliku vale vastu“, nagu ütleb Lenin.

Tšehhov, A. P. (1860—1904)

„Valimik näidendeid' ja dramatiseeringuid“. Välismaa tööliste Kirjastusühisus, Moskva 1937.

„Valitud novellid“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Tšehhov annab sügavalt tõepärase pildi oma kaasajast täis väljendusrikkust ja kunstilist lihtsust. Tšehhov ise kirjutab, et „Literaator ei ole kondiiter, ega kosmeetik ega ka lõbustaja, vaid oma kohusetundest juhitud südametunnistusega seotud inimene.“

Gorki, M. (1863—1936)

„Lapsepõli“. Välismaa Tööliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Moskva 1936.

„Inimeste seas“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

„Ema“. Sõprus, Tallinn 1936.

Gorki autobiograafiline triloogia „Lapsepõli“, „Inimeste seas“ ja „Minu ülikoolid“, kujutab „hirmsat argipäeva“ keset sumbunud väikekodanlikku õhkkonda, kus möödus Gorki lapsepõlv ja noorusaastad. Gorki otsib kogu aeg ja näitab oma lugejatele loomupäraseid talente rahva seast, kes mässavad oma sumbunud ja suruva õhkkonna vastu.

Igähes neist jutustustest on kujutatud mõni tüüp, kes on inimlikult hea ja sümpaatne. Raske tööpoisi elu laadijate, puuseppade ja pesunaiste seas oli kirjanikule omapäraseks „ülikooliks“.

„Emast“ kirjutab veel enne trükist ilmumist Lenin, et see on: „Farvilik raamat, paljud töölised võtsid osa tööliikumisest ebateadlikena, stiihiliselt, ja nüüd loevad nad „Ema“ ja saavad sellest palju kasu. Väga ajakohane raamat.“ „Ema“ ilmus 1907. a. Reaktsiooni ajajärgus aitas see raamat bolševikel koguda uusi jõude revolutsiooniliseks võitluseks.

Majakovski, V. V. (1893—1930)

„Majakovski oli ja jääb meie nõukogude eposi parimaks ja andekaimaks poeediks.“ (Stalin)

Keskse koha Majakovski loomingus omab poem „Vladimir Iljitš Lenin“, mis on kirjutatud Lenini surma vahetu mõju all. Selles poemis on antud ilmekas kujutus Leninist kui inimesest ja juhust.

Suurele Sotsialistlikule Oktoobrirevolutsioonile pühendatud poemis „Hea“ Majakovski ülistab Nõukogude Kodumaad.

„Nõukogude passis“ väljendub nõukogude patriotism. Poet tunneb rõõmu ja uhkust sellest, et tal on „nõukogude pass“.

Eesti keeles on ilmunud „Täiel häälel“. Looming 1945, nr. 3. „Kõnelus luulest finantsinspektoriga“. Looming 1941, nr. 1. „Eriskummaline lugu“. Looming 1941, nr. 4. jt.

Ostrovski, N. A. (1904—1936)

„Kuidas karistus teras“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

„Kuidas karastus teras“ näitab, kuidas Suures Oktoobrirevolutsioonis, võitlustes kapitalistide, imperialistide, interventide, mõisnike ja mitut liiki natsionalistide vastu kasvas ja tugevnes tööliste ja külakehvikute klassiteadvus ning sündisid kangelased tööliste ja talupoegade hulgast. Nende võitlejate ridades kasvas ka romaani peategelane Pavel Kortšagin, kes on romaani autori Nikolai Ostrovski teisik.

Eesti keeles on veel ilmunud „Tormi sünnitad“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tartu 1941.

Makarenko, A. S. (1888—1939)

„Pedagoogiline poeem“ on jutustus Gorki nimelise koloonia elust. Poeemi autor asutas selle koloonia ja oli ise seal juhatajaks.

Makarenko kirjeldab suurepäraselt kodutute, varaste ja huligaanide kindlaks töökollektiiviks ümberkujunemise protsessi.

Eesti keeles on ilmunud „Raamat lastevanematele“. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1940, ja „Loengud lastevanemaile“. RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn 1941.

Solohhov, M.

„Vaikne Don“. I—II Kirjastus „Kalev“, Tartu 1937.

Romaanis „Vaikne Don“ autor kirjeldab suurepäraselt seda keerulist teed, mida mööda vaesed kasakad ja kasakad-keskmikud jõuavad revolutsioonini. Ta kirjeldab meisterlikult kasakate elu ja Grigori Melehhovi isikus rahutut tõeotsijat. Melehhov hukkub ajaloolistest pärimustest tingitud ebateadlikkusest võitluses oma õnne vastu.

Vastukaaluks Melehhovile on romaanis kirjeldatud punaseid komandöre ja võitlejaid, kes selgelt näevad oma teed ja on kindlalt veendunud oma võidus.

Grossmann, V. S.

„Stalingrad“ on kirjutatud ajal kui Grossmann viibis Stalingradi rindel 1942. a. septembrist 1943. a. jaanuarini. Kirjanik näitab meile vene inimesi, kes otsustasid Stalingradi saatuse. Eesti keelde on sellest raamatust tõlgitud jutustus „Pealöögi suund“, mis on ilmunud raamatus „Stalingrad“. Võõrkeelse Kirjanduse Kirjastus, Moskva 1943. Jutustuses kõneldakse siberi diviisi võitlejatest ja komandöridest, kes kannatasid välja ebainimliku surve „surma liinil“.

Gorbatov, B.

„Tarassi Perekond“. Sakslaste võimuses. Esimene osa. ENSV Riiklik Kirjastus, Moskva 1943.

Jutustuse peategelasteks on Donbassi vana töölis perekonna liikmed. Tegevus sünnib saksa okupatsiooni ajal. Tarassis kehasub saksa fašismile alistumatu rahvas, kes läheb partisanisõja õiget teed mööda.

Eesti keeles on ilmunud veel „Majdaneki laager“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1944.

Vassilevska, V.

„Vikerkaar“. RK „Ilukirjandus ja Kunst“, Tallinn 1945.

Jutustuses kirjeldatakse nõukogude inimeste kustumatut isamaa-armastust ja mehisust võitluses vaenlase vastu, rahva kindlameelsust ja kõigutamatut usku peatsesse vabanemisse ja lõplikusse võidusse.

„Raske on sakslaste all“, aga nagu hele vikerkaar elab lootus rahva teadvuses, lootus Punaarmeele — vabastajale. Jutustus lõpeb sakslaste purustamise kirjeldusega.

Simonov, K.

„Päevad ja ööd“ on raamat punaarmeeelaste kangelaslikust võitlusest Stalingradi kaitsmisel, kus nad täitsid stalinlikku plaani ja purustasid hitlerlased Stalingradi all. Eestikeelne katke sellest raamatust on toodud raamatus „Stalingrad“, Võõrkeelse Kirjanduse Kirjastus, Moskva 1943.

Eesti keeles on ilmunud veel: „Vene inimesed“ (teine vaatus 4. pilt) ja „Hävitusa laager“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945.

Lugedes seda raamatukest kerkib meie silmade ette kogu jõhker toorus ja sadism, millega saksa fašistid piinasid Suure Isamaasõja ajal ajutiselt okupeeritud tsoonides nõukogude ja teisi okupeeritud maade inimesi.

Maailmakirjandus

Shakespeare, W. (1564—1616)

„Romeo ja Julia“. Näidend viies vaatuses. Noor-Eesti, Tartu 1935.

„Taani prints Hamlet“. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1930.

„Romeo ja Julia“ on teos suurtest inimlikest tunnetest, Romeo ja Julia idealiseeritud ja õilsast armastusest. See tragöödia kajastab suurepäraselt tolleaja vaimu. Kannatuste sügavus ja kirgede jõud peegeldub ka tragöödia keeles, mis on kujundusrikas, kaunis ja paindub.

„Hamlet“ on Shakespeare'i väljapaistvamaid tragöödioid, mis on loodud tema küpemas eas. Humanismi vaimus kasvatatud Hamlet elab ühiskonnas, kus kõrgete ideaalide asemel valitseb lipitsemine ja reetlikkus. Sellest tulenebki nimikangelase tragöödia, tekitades temas hingelise käristatuse, mis viib tema järeldusele, et võimatu ja isegi mõttetu on segada end asjade käiku. Hamlet kahtleb. Teda piinavad tema arutelud olemise mõtte üle. Suurepärasest monoloogides arutab Hamlet olemise viimseid probleeme.

Dickens, Ch. (1812—1870)

„David Copperfieldi elulugu“ I—III Eesti Kirj. Selts, Tartu 1937.

Dickens on Märxi sõnade järgi üks neist kirjanikest, kes „paljastas maailmale rohkem poliitilisi ja sotsiaalseid tõdesid, kui tegid seda kõik poliitikud, publitsistid ja moralistid kokku“.

„David Copperfield“ on autobiograafiline romaan, mille süžee on tüübiline Dickensile kui sotsialistlike utopistide järelkäijale.

London, J. (1876—1916)

„Martin Eden“. Noor-Eesti, Tartu 1928.

See on pool-autobiograafiline romaan, milles on kirjeldatud tee hulkurist kirjanduslikule kuulsusele ja pettumus sellest kuulsusest. Romaanis on suure tõepärasusega kirjeldatud kunstniku tragöödia kapitalistlikus ühiskonnas. Peategelane, Martin Eden, pärineb rahva seast. Saa-

nud kirjanikuks, ta eraldub oma klassist, teda tunnustab kodanlus. Samal ajal aga tunneb Martin Eden sügavalt, kui võõras on talle kodanlik maailm. Tema loomuse ausus, mis ei luba tal teha kompromisse ega kohaneda ümbritsevale valele ja alatusele, viib teda traagilisele otsusele: lõpetada oma elu enesetapmisega.

Stendhal, Fr. (1783—1842)

„Punane ja must“. I—II Eesti Kirj. Selts, Tartu 1938.

Romaan prantsuse elust 19. sajandi kahekümnendatest aastatest. Romaanis kirjeldatakse väga andeka ja auahne noormehe saatust, kes tahab iga hinna eest tõusta ja olla võrdne nendega, kes on kuulsad ja rikkad. Peategelase võitluse taustal ühiskonnaga näitab Stendhal kiriku valelikkust, ebanõrget ja silmakirjalikkust, kirjeldab Pariisi aristokraatlike ja revolutsioonilisi salanõusid ja jõuab nii välja 1830. aasta juuli sündmusteni. Gorki pidas „Punast ja musta“ üheks maailmakirjanduse parimaks teoseks.

Balzac, Honoré de (1799—1850)

„Eugénie Grandet“. Noor-Eesti, Tartu 1928.

Balzac on olnud väga viljakas kirjanik. Ta on kirjutanud määratu hulga romaane ja novelle oma kaasaegse Prantsusmaa elust. Paljud neist romaanidest ja novellidest on ühendatud „Inimliku komöödia“ nime all.

Engels kirjutab, et „Balzac annab meile oma „Inimlikus komöödias“ prantsuse ühiskonna kõige suurepärasema realistliku ajaloo, millest ma ammutasin isegi majanduslike detailide mõttes rohkem, kui kõigi selle perioodi elukutseliste ajaloolaste, majandusteadlaste ja statistikute raamatutest kokku.“

Hugo, V. (1802—1885)

Romaan „Viletsad“ kirjeldab prantsuse elu Napoleoni (1814. a.) lüüasaamisest kuni juulirevolutsioonini 1830. a. Hugo puudutab oma aja põhilisi sotsiaalseid probleeme ja näeb väljapääsu sotsiaalsetest vastuoludest pääsemiseks inimeste moraalses kasvatamises. Romaani peategelased on ebaõiglase sotsiaalse korra ohvrid. Juhuslikud asjaolud, inimeste headus ja õilsus aitavad neid „viletsaid“ tagasi õigele teele.

Romaani tõeline väärtus on aga selles, et ta annab hea pildi restauratsiooniaegsest Prantsusmaast, tolleaegsest ühiskondlikust elust ja revolutsioonilistest sündmustest 1830. aastal.

Eesti keeles on ilmunud katke „Viletsatest“; „Cosette“, RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tartu 1941.

Maupassant, Guy de (1850—1893)

Maupassant'i kirjanduslik pärandus on suur. Ta kirjutas luuletusi, novelle ja romaane. Suur osa tema novelle on pühendatud Preisi-Prantsuse sõjale, millest ta ise osa võttis. („Vangid“, „Voodi nr. 29“, „Duell“, „Kaks sõpra“ jt.). Teise suure tsükli moodustavad külanovellid, milles Maupassant annab pildi prantsuse külast („Saatan“, „Vanamees“, „Püha Antonius“, „Külakohtunikud“, „Külas“, „Normandlane“ jt.). Kolmanda, sama rikkaliku grupi moodustavad ametnikkude elu kirjeldavad jutustused („Kaelakee“, „Kaitsja“, „Perekonnas“ jt.).

Zola, E. (1840—1902)

„Söekaevurid“. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1928.

„Söekaevurites“ Zola kirjeldab söekaevurite rasket elu. Romaani tegevus sünnib revolutsioonilise väljaastumise ettevalmistamise ajal. Kuigi söekaevurite streik ebaõnnestus, jätab see teos mulje, et on olemas jõude, mis kord võivad viia töölisklassi võidule.

De Coster (1827—1879)

„Ulenspiegel ja Lamme Goedzak“. Nende kangelaslikud, lustlikud ja kuulsusrikkad seiklused Flandrias ja mujal. Majak, Tartu 1927.

Romaanis rekonstrueeritakse Flandria vabadusvõitlust XVI sajandil hispaanlaste vastu.

Romaani peategelane, Ulenspiegel, rahvamuistendis tembumehena ja hulkurina tuntud tüüp, on valmis alati ja iga asja üle naerma ja rumalaks tegema kergeusklikke lihtsameelseid. De Coster oskas sellesse loosse paigutada sügava sotsiaalse sisu, näidates Ulenspiegelit kui võitlejat ja revolutsionääri, katoliku kiriku lepitamatut vaenlast ja ülekohtu paljastajat. Romanis paalub meid mitte ainult oma dramaatilisusega, vaid ka olustiku piltidega, reljeefsete tüüpidega ja maalilise Flandria looduse kirjeldustega.

Schiller, Fr. (1759—1805)

„Röövlid“. Selle draama sügavam mõte ja tähendus on selles, et ta peegeldab üksikute võitlejate väljapääsmatut olukorda, kes püüavad välja astuda Saksa ühiskonna omavoli vastu. Need inimesed ei leia aga mingit toetust saksa „bürjerite“ poolt, sest kodanlus kujutab endast alati poliitiliselt mahajäänud ja passiivset massi.

Eesti keeles on ilmunud: „Röövlid“. Kooli väljaanne. Eesti Kirj. Selts, Tartu 1923.

Goethe, J. W. (1749—1832)

„Faust“. Süžee aluseks on legend doktor Faustist, kes müüs oma hinge kuradile. Miski ei suuda rahuldada Fausti täitmatut teadusjanu. Leidmata tõde teaduses ja usus, ta püüab leida seda elumõnudes ja kires. Esimeses osas on käsitletud Fausti ja Margarethe armastus je selle traagiline lõpp. Teises osas lõpuks leiab Faust elu mõtte. See on võitlus tulevaste põlvete hüvanguks ja töö üldsuse kasuks. Sügav optimism, usk inimlikku arukesse ja inimisiksuse moraalsesse väärtusesse, protest Goethe kaasaegse ühiskonna moraali ja kõlbluse vastu on väljendatud „Faustis“ sellise kunstilise täiuslikkusega, et „Fausti“ loetakse veel tänapäevalgi üheks maailmakirjanduse primaks teoseks.

Eesti keeles on ilmunud „Faust“ Postimehe kirjastusel Tartus 1920.

Heine, H. (1798—1856)

„Valik luuletusi“. Noor-Eesti, Tartu 1939.

„Saksamaa. Talvemuistend“. Noor-Eesti, Tartu 1935.

Heinrich Heine on saksa 19. sajandi revolutsiooniline poeet, kelle satiir tabas valusalt tolaeagset saksa ühiskonda. Halastamatu avameelusega naerab poeet enesega rahulolevate Saksa bürjerite rumalust ja aadlike reaktsioonilisust.

Käsiraamatuid ja ajakirju

Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei kongresside, konverentside ja KK pleenumite resolutsioonid ja otsused (1898—1939). Kuues väljaanne. Partizdat., Moskva 1940—1941.

Bolšaja Sovetskaja Entsiklopedia, kd. 1.—65., Moskva.

Lühike filosoofiline leksikon. Toimetanud M. Rosental ja P. Judin. RK „Teaduslik Kirjandus“, Tartu 1945 või Politizdat., Moskva 1940.

„Eesti Bolševik“. EK(b)P Keskkomitee ajakiri. Ilmub kaks korda kuus.

„Bolševik“. ÜK(b)P KK teoreetiline ja poliitiline ajakiri. Moskva.

„Abiks agitaatorile“. EK(b)P Keskkomitee Propaganda- ja Agitatsiooniosakond.

Alates 1945. a. aprillist süstemaatiliselt ilmuv brošüür, mille vestluste temaatika haarab kõiki NSV Liidu ja Eesti vabariigi elu mitmekesiseid külgi. Brošüüris selgitatakse ka Eestimaa K(b)P KK ja RKN tähtsamaid määrusi ja tuuakse rahvusvahelisi ülevaateid.

Looming. EN Kirjanike Liidu häälekandja.

Sõjasarv. I—VI (kirjanduse, kultuuri ja poliitika koguteos).

Haljaspõld, H. „Suur võõrsõnade leksikon“. Entsiklopeediline võõrsõnastik. Ligi 35 000 võõrsõna ning võõrkeelset ütlust ja tarkõna seletuste, päritolu märkmete ja hääldamisreeglitega. Teine trükk. Kirjastus „Raamat“, Tallinn 1937.

„Väike õigekeelsus-sõnaraamat“. Koostanud Elmar Muuk. Kaheksas või seitsmes trükk.

KUS JA MILLAL ENNE ISAMAASÕDA VENE ARMEED LÕID SAKSLASI

*Kes meie juurde tuleb mõõ-
gaga, see ka mõõga läbi huk-
kub. Sellele rajanes ja saab ra-
janema Venemaa.*

Aleksander Nevski

VENE RAHVA KANGELASLIKUST MINEVIKUST

Iidsest ajast meelitasid Vene maade rikkused röövvallutajaid — saksa vürste ja paruneid. Tungides üha lähemale Vene maadele, hakkasid peni-
rüütlid sooritama röövretki pihkvalaste ja novgorodlaste valdusala-
dele. Sakslaste unistuseks oli kogu Venemaa vallutamine ja orjastamine,
vene inimeste muutmise oma alandlikeks orjadeks. Ent vene rahvas,
rahvas-vägilane, tõusis rinnaga kaitsma oma Kodumaad.

Ja iga kord said saksa anastajad halastamatult lüüa. Vene sõjakus ei
ajanud ainult saksa anastajaid põgenema, vaid ka lõi neid purustavalt
nende oma maadel.

PEIPSI JÄRVE JÄÄL

XIII sajandi teisel veerandil elas Venemaa läbi rasket aega. Ta oli
tatarlaste poolt laastatud, verest üle ujutatud ja orjastatud. Tatarlaste
rүүstamisest olid puutumatuks jäänud vaid Suure-Novgorodi ja Pihkva
valdused.

Venemaa nõrgenemist otsustasid ära kasutada tema läänenaabrid —
saksa rүүtlid. Aastal 1241 tungisid saksa anastajad Pihkvasse, valluta-
sid Irboska ja Koporje ning hakkasid ohustama Novgorodi. Sakslased
rүүvisid ja hukutasid vene inimesi, säästmata rauku, naisi ja lapsi.

Tol raskel ajal pöördusid novgorodlased abi saamiseks oma endise
vürsti Aleksander Jaroslavitši poole, kes oli saanud Nevski nime oma
kuulsusrikka võidu auku rootslaste üle Neeva jõel.

Andekas väejuht Aleksander Nevski tõttas appi pihkvalastele ja nov-
gorodlastele. Olles täiendanud oma malevaid, vallutas Aleksander
Nevski tormijooksuga Koporje kindluse ja vabastas ootamatu löögiga
Pihkva.

Otsustav lahing saksa penirüütlitega toimus 5. aprillil 1242 Peipsi järve jääl. Novgorodlased, pihkvalased ja suzdallased sooritasid selles verises lahingus vahvuse imesid. Nad põrmustasid saksa rüütliid. „Oli vihane peksmine,“ kirjutas hiljem kroonik. „Peksid neid vene sõjamehed ja neil polnud kusagil varju otsida...“ Venelaste kuulsusrikas võit sakslaste üle läks ajalukku „Jäälahingu“ nime all.

Vene rahvas hindab kõrgelt oma suurt patriooti Aleksander Jaroslavitš Nevskit. Tema kuulsusrikaste sõjaliste kangelastegude mälestuseks kinnitas Nõukogude valitsus Aleksander Nevski ordeni. Selle ordeniga autasustatakse Punaarmee komandöre väljapaistvate sõjaliste teenete eest.

GRÜN WALDI ALL

Pärast häbistavat lüüasaamist Peipsi järvel ei sõandanud saksa penirüütliid kahesaja aasta jooksul uuendada oma sõjaretki Venemaa vastu. Ent nad ei lakanud himustamast viljakaid vene maid. Ja aastal 1410, olles koondanud hiigelarmee, pöördusid saksa anastajad jällegi itta. Sakslased kavatsesid üksikult purustada poolakaid ja leedulasi, seejärel rünnata venelasi ja alistada nad oma võimule. Ent seegi kord tegid saksa kelkijad jämeda vea.

Saksa sissetungi ohus ühinesid poolakad ja leedulased. Poola-leedu sõjaväele läksid abiks ukraina polgud Volõõniast, Podooliast, Kiievist, valgevene polgud Minskist ja Vitebskist; vene polgud Smolenskist ja tšehhi võitlejad eesotsas oma rahvakangelase Jan Žižkaga.

15. juulil 1410. aastal kohtus saksa anastajate sõjavägi slaavlaste ühendatud armeega avaral väljal Grünwaldi nimelise asula juures (Visla jõe paremal kaldal).

Algas halastamatu taplus. Sakslased langesid kallale leedulasile ja purustasid nende esiread. Leedulased ei saanud õigel ajal toetust poolakait, ega talunud survet ja taganesid. Näis, nagu oleks lahing kaotatud. Nüüd aga löid sekka Smolenski polgud. Nad võtsid vastu saksa sõjaväe kohutavaimad löögid ja peatasid ta. Sel ajal leedu ja poola väed toibusid ning sooritasid vene polkude katte all julge manöövri. Nad tungisid sakslaste tiivale Grünwaldi poolt ja andsid sakslasile hävitava löögi. Saksa rüütliite armee purustati täielikult.

Grünwaldi võit näitas, kui võimsaks jõuks võitluses saksa anastajate vastu on ühinenud slaavi rahvad eesotsas oma vanema venna — suure vene rahvaga.

PREISIMAA

Lahingust Grünwaldi all möödus ligi 350 aastat. Aastal 1756 algas uuesti sõda sakslaste ja Venemaa vahel, mis kestis seitse aastat. Sel ajal üks saksa riike — Preisimaa — annekteeris vägivaldselt Austria ja Poola maa-alasid ja suurendas tunduvalt oma territooriumi.

Preisi kuningas Friedrich II lõi suure armee, mida kõikjal Euroopas peeti „võitmatuks“. Tema unistuseks oli Venemaalt riisuda Baltimaad, sulgeda venelastele ligipääs Balti merele ja seega lõigata ära Venemaa

Läänest. Ent oma vallutuskavade teostamisel kohtas Friedrich II meie armeede kangelaslikku vastupanu ja sai terve rea häbistavate kaotuste osaliseks.

Aastal 1757, ületanud Neemeni jõe, astusid vene väed Ida-Preisimaa territooriumile, kus nad vallutasid võimsalt väljaehitatud preisi kindluse Meemeli. Pärast seda purustasid venelased Gross-Egersdorfi küla juures täielikult saksa armee ja ajasid ta paanikas põgenema. Järgneval, 1758. aastal vallutasid venelased Ida-Preisimaa pealinna Königsbergi ja tekitasid sakslastele teiskordse kaotuse Zorndorfi juures. Lõpuks, 12. augustil 1759. a. saavutasid vene väed Kunersdorfi all kolmanda hüilgevõidu. Friedrichi „võitmatu“ armee riismed põgenesid lahinguväljalt häbi-väärselt, ja Preisi kuningas ise pääsis vaevu venelaste kätte vangisat-tumisest.

Pärast seda sakslaste kaotust suundusid vene väed Berliini, mis vallu-tati venelaste poolt 9. oktoobril 1760. a.

Berliini linnavaravate võtmeid säilitatakse meil tänini kui sõjalisi tro-feesid. See sõda, mida hakati nimetama Seitsmeaastaseks sõjaks, näitas kogu maailmale vene relvade üleolekut saksa omadest ja ilmutas vene komandöride ning sõdurite võitlusomadused: mehisuse, kangelaslikkuse ja ennastsalgava ustavuse oma kodumaale.

BRUSSILOVI LÄBIMURD

Esimeses maailmasõjas aastail 1914—1918 andis vene armee vaenla-sele korduvalt purustavaid lööke. Sääraste löökide hulka kuulub vene Edelarinde armee hüilgav operatsioon 1916. a. suvel, mis on tuntud „Brussilovi läbimurru“ nime all. See pealetung toimus andeka väejuhi kindral Brussilovi juhatusel.

4. juunil murdsid vene väed otsustava löögiga läbi sakslaste ja nende liitlaste austerlaste ülitugevasti kindlustatud positsioonidest. Jätmata vaenlasele võimalust toibumiseks, jälitasid vene sõjamehed vaenlast Galliitsia ja Bukoviina teid mööda kahe ja poole kuu jooksul. Kindlusta-tud rindest, mida vaenlane pidas vallutamatuks, murti läbi enam kui 300 kilomeetri laiuselt.

See pealetung lõppes kahe saksa-austria eliitarmee täieliku hävitami-sega. Vene väed võtsid siis üle neljasaja tuhande vangi ja said saagiks loendamatul hulgal sõjalisi trofeesid.

SAKSA INTERVENTIDE PURUSTAMINE 1918. AASTAL

Pärast seda, kui meie maal pääses võidule Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon, kavatsesid saksa imperialistid Nõukogudemaad vallutada ja teda orjastada. Veebruaris 1918 algas saksa vägede pealetung. Üle 30 saksa diviisi tungisid Nõukogude Vabariigi piiresse ja vallutasid suure osa Baltimaist, Ukrainast ning Valge-Venemaast. Oma peajõud paiska-sid sakslased Narva ja Pihkva suunas. Vallutanud Pihkva, tungisid saksa väehulgad edasi Peterburi peale.

23. veebruaril löödi Narva all esimene lahing pealetungivate saksa vägede ja värskest formeeritud Punaarmee üksuste vahel. Sakslased purustati täielikult ja paisati tagasi Pihkva poole. See päev sai sünnipäevaks Punaarmeele, kes tekkis lahinguis saksa imperialismiga.

Pärast ebaõnnestunud katset ühe löögiga teha lõpp Nõukogude võimule, muutsid saksa imperialistid oma röövplaane meie maa orjastamiseks. Nõukogude Venemaaga „rahu“ sõlminud, okupeerisid sakslased Baltimaad, vallutasid Valge-Venemaa, Ukraina, Krimmi, suundusid Põhja-Kaukaasia ja Gruusia poole. Vallutatud territooriumile äsapid saksa kapitalistid ja mõisnikud. Raske oli nõukogude inimestele saksa rööv-vallutajate ike, kuid sakslastel ei õnnestunud murda nõukogude inimeste tahet. Bolševike partei viis rahva võitlusse saksa anastajatega. Relvastatud tööliste ja talupoegade salku tekkis kogu sakslaste poolt vallutatud territooriumil. Partisaniliikumine kasvas ja laienes. Rahva võitlus saksa imperialistide vastu omandas isamaasõja iseloomu. Ning 1918. a. sügisel tuli Ukraina, Valge-Venemaa, Taga-Kaukaasia ja Baltimaade partisanidele appi Punaarmee.

Saksa anastajad ei suutnud taluda Punaarmee ja partisaaniüksuste võimsat kaksiklööki. Algas sakslaste korratu põgenemine Nõukogude pinnalt. Paanikas viskasid nad relvad ja varustuse maha. Okupantide jõukude viletsad riismed põgenesid Valge-Venemaalt ja Leedust Ida-Preisimaale. Häbiväärselt põgenesid Ukrainast kolmesaja-tuhande-mehe-lise saksa armee jäänused. Viiesajast tuhandest saksa sõdurist, kes olid tunginud Nõukogudemaa territooriumile, pääsid põgenema vaid vähesed. Saksa okupantide enamik leidis endale haua samal pinnal, mida nad olid püüdnud vallutada.

MEIE MAA SUURED VÄEJUHID JA ADMIRALID

ALEKSANDER NEVSKI (1218—1263)

Vürst Aleksander Nevski oli esimeseks vene väepealikuks, kes täielikult purustas Venemaale sissetunginud saksa hordid. Ta astus ajaloo areenile juba 21-aastaselt, kui Pihkva ja Novgorodi maadele tungisid hävitava vooluna teutoonid ja nende liitlased.

Kallaletung oli ootamatu, vaenlase jõud olid kaugelt ülekaalus. Kuid Aleksandril läks korda üllatava kiirusega koguda ja relvastada oma malevale abiks rahvakaitsevägi. 1240. a. Neeva jõel peetud äge võitlus, mis lõppes vene sõjameeste täieliku võiduga, tõi kuulsuse Aleksandriale, keda sest saadik hakati nimetama Aleksander Nevskiks.

Samal aastal kordasid teutoonid oma sissetungi. Aleksander Nevski juhtimisel loodi ka nüüd võimas kaitsevägi, kes asus pealetungile, purustas sakslaste toetusbaasi Koporjes, piiras sisse ja vallutas Pihkva. 1242. a. valis Aleksander Nevski oma suurepäraselt organiseeritud luure abil vaenlase kavatsustest ette jõudes Peipsi järve jääll soodsa positsiooni. Sakslaste tavalise ettelöögile, millele järgnes purustatud riviosade hävitamine, seadis ta vastu tiibadelt antavate löökide, vaenlase pihtide vahele surumise ja tema täieliku sissepiiramise paindliku taktika.

Neeva jõel peetud võitlus ja Pihkva jäälahing on vene sõjakunsti ja noore vürsti Aleksander Nevski erandliku sõjameheande suurepäraseks näiteks.

Strateegiliselt vaatekohalt, väärib tähelepanu tema otsustav vastupealetung Ordumaadele, pärast teutoonide väljakihutamist Novgorodi ja Pihkva maadelt. Sattunud Peipsi järve ääres ebasoodsasse olukorda, hoidis ta osava manöövriga ära kokkupõrke vaenlasega ja sundis viimase astuma lahingusse kohal, mille ta ise oli valinud. Lahingukavas oli ta ettenägelikult arvestanud maastiku iseärasuste, kliimaatiliste tingimuste, vaenlase pealetungi võimalike suundade ning tema rivi ja taktika iseärasustega. Sellele vastavalt kasutas ta oma vägede originaalset ja paindlikku ehitust ja eraldas võimsa reservi löögi andmiseks vaenlasele tagalast. Oma kava teostamisel ilmutas ta väepealikule nii vajalikke omadusi — kindlust, otsustavust ja järjekindlust.

BOGDAN HMELNITSKI (XVI s. lõpp — 1657. a.)

Bogdan Hmelnitski nimega on lahutamatult seotud ukraina rahva võitlus vabanemiseks võõramaisest ikkest, temaga on seotud ukraina ja vene rahvaste ajalooline taasühinemine, nende vendlusliit. Oma aja suurima poliitikuna mõistis Hmelnitski väga hästi, et ukraina rahva

päästmiseks oli vaid üks tee — tema liit vennaliku vene rahvaga. Selle suure idee teenistusse rakendas ta oma hiilgava organisaatori-
ande, väljapaistvad väepealikuomadused ja oma suurepärased diplo-
maadivõimed. Ta ühendas oma polkude lippude alla ukraina rahva
parimad pojad ja saavutas vaenlase üle arvukaid võite. Sõjaajalugu
tunneb tema kuulsusrikkaid võitlusi Korsuni juures, Piljavka jõekesel,
Konstantinovi ja Zborovi juures.

Bogdan Hmelnitski õhutusel võttis ukraina rahvas 1654. a. 18. ja-
nuaril Perejaslavi raadal vastu otsuse ühineda vene rahvaga. Vene ja
ukraina vennasrahvaste ühendamisest on Bogdan Hmelnitski suurim aja-
looline teene.

Bogdan Hmelnitski nimi on ka lahutamatu seotud meie kodumaa
nende kohtadega, kus toimusid ägedad võitlused hitlerlike röövlite
vastu. Hmelnitski kuulsust mäletab Dnepr, mäletavad Tšernigov, Pe-
rejaslav ja teised kuulsad Ukraina linnad.

A. V. SUVOROV (1730—1800)

Aleksander Vassiljevitš Suvorov on maailma-ajalukku läinud geni-
aalse taktiku ja strateegina ning võitlejate kasvatamise ja ettevalmis-
tamise uue süsteemi rajajana. 40 aastat juhtis Suvorov vene vägesid
tundmata kaotust.

Suvorovi sõjakunst jõudis paljus XVIII s. sõjakunstist ette. Vastu-
pidi tema ajal valitsevale vaatele kinnitas ta, et rünnaku eesmärgiks
on vaenlase armeede purustamine ja hävitamine, mitte aga asulate
vallutamine. Suvorovi „Võidu saavutamise teadus“ oli rajatud vene rah-
vusliku armee erakordsele vastupidavusele ja väepealiku tihedatele
sidemetele sõdurite hulkadega. Alati viibis ta sõdurite keskel, jagas nen-
dega kõiki raskusi ja hädaohte ning sõdurid mõistsid hinnata tema isa-
likku hoolt nende eest. Osav sõjapealik kasvas vägedes usku oma
jõusse, võidusse, kinnitades õieti, et pole olemas jõudu, mida vene
sõdurid ei suudaks purustada. Suvorov seadis oma vägedes sisse raudse
sõjaväelise distsipliini ja nõudis, et iga sõdur täidaks võitluses teadli-
kult oma ülesannet.

Tema väed olid alati valmis hoogsale pealetungile, purustava löögi
andmiseks vaenlase elavjõule, tema purustamiseks võitluses ja hävi-
tamiseks järgneval jälitamisel. Nad üllatasid vaenlast liikumise kiiru-
tega ning ilmunisega vaenlasele ootamatus paigas. Sissepääsmist ja
lööki tagalast Suvorovi väed ei kartnud, olles alati valmis ringkait-
seks ja algatuse haaramiseks enda kätte. Suurt tähelepanu pööras
Suvorov ka luurele ja vastuluurele.

On kolm peatingimust võidu saavutamiseks, õpetas Suvorov: esi-
mene — silmamõõt, teine — kiirus, kolmas — pealesurve. Ta nõudis
võitlejailt otsustavat, aktiivset tegevust. „Hurraa teeb imet, vennad!“
ütles ta.

Mahukas on Suvorovi kuulsusrikkaste lahingute kroonika. 1759. a.
võttis ta osa preisi armee purustamisest Kunersdorfi all. 1760. a. —
retkest Berliini. Alaliseks on läinud ajalukku tema hiilgavad võidud:

1774. a. Kozludši, 1775. a. Turtukai, 1789. a. Fokšanõ ja Rõmnik, 1790. a. — Izmail jt. 1799. a. nimetati Suvorov Napoleoni-aegse Prantsusmaa vastu loodud koalitsioonivägede ülemjuhatajaks ning ta purustas erakordse kiirusega prantsuse väed Põhja-Itaalias. 1799. a. septembris sooritas Suvorov kuulsa Sveitsi mägiretke.

M. I. KUTUZOV (1745—1813)

Hiilgav strateeg Mihhail Illarionovitš Kutuzov oli Suvorovi võitluse vahetuks jätkajaks. Ta oskas kõige paremini ära kasutada oma vägede võimalust sõjaolukorras, alistades endale isegi selle olukorra halbu külgi, neid vaenlase vastu pöörates. Selle erakordse võimega käis kaasas haruldane oskus saavutada võit „vähese verega“, taotledes seda mitte jõudude ülekaaluga, vaid kõigi sõjatingimuste ja -olukorra eripärasuste koondamisega ja nende ärakasutamise võidu huvides.

1805. a., pärast Macki kapituleerumist, ähvardas Kutuzovi armeed Austrias purustamise ja hävitamise hädaoht Napoleoni ülekaalukate jõudude poolt. Neis tingimustes sooritas ta oma väljapaistva taandumise manöövri Braunaust Znaimi ja Ohlmützi. Selle taandumise ja oskuslike manöövrite eesmärgiks oli, nagu 1812. aastalgi, armee elavjõu päästmine, vaenlase väsitamine ja killustamine, et hiljem pealtungile üle minna.

Manööverdamise, ajutise taandumise, vaenlase petmise ja tema hukatuslikesse operatsioonidesse meelitamise tarka strateegiat kasutas Kutuzov ka Moldaavia kampaanias 1811. a., kui ta sai 46 000 sõdurist koosneva armee ning purustas kaks korda nii suure vaenlase armee.

Kutuzovi strateegilise loomingu haripunktiks on tema tegevus ülemjuhatajana 1812. a. Isamaasõjas. Kui ta juhatamise üle võttis, oli Venemaa tõsisel hädaohus. Venelaste armeed taganesid. Smolensk — „Moskva võti“ oli vaenlase käes. Kutuzov otsustas elavjõu säästmiseks taanduda, samal ajal vaenlase jõudusid visade võitlustega kurnates. Kogu rahvas tuli armeele appi. Partisanid andsid lakkamatuid lööke vaenlase ühendusteedele. See kõik nõrgestas vaenlast. Borodino lahingus ei suudetud vaenlast purustada täielikult. Kutuzov otsustas maa huvides ajutiselt ohverdada Moskva. Kutuzovi edasiseks ülesandeks oli vaenlast võimalikult kauem kinni pidada temale hukatuslikus partisanide piiramisrõngas, laskmata teda toiduaineterikkaisse lõunapiirkondadesse. See plaan teostati hiilgavalt. Nüüd tuli venelastele jälitada vaenlast, andes lööke tema üksikuile mahajäävatele väeosadele. Maastikutingimused, mida mööda prantslastel tuli taganeda, partisanide tegevus, karm nälg ja pakane olid Kutuzovi plaanis arvestatud tegurid, mis pidid aitama purustada vaenlast.

Manöövrise sõja suures kunstis tõusis Kutuzov kaugelt kõrgemale oma kaasaegsetest.

F. F. UŠAKOV (1745—1817)

Admiral Fedor Fedorovitš Ušakovi kogu elu oli pühendatud vene laevastiku võimsuse tugevdamisele. Meresõjakunsti novaatorina astus ta julgelt välja šablooni vastu. Nagu Suvorov ei tundnud temagi kunagi kaotust. Ta chitas oma operatsioonid alati rangele arvestusele, arvestades kõigega, millel võis olla väikseimigi tähtsus. Operatsiooni plaani koostades hoiatas ta ohvitseri alati šablooni eest. Ušakovi jõud peitus tema lahutamatus seoses madrustega. Olles neile tõeliseks isaks ning ühtlasi karmiks ja nõudlikuks ülemuseks jagas ta nendega vabatahtlikult kõiki sõjaleu raskusi. Ta oli karm, kuid õiglane, ning mereväelased austasid teda selle eest.

Vene armeed edu 1787.—1791. a. sõjas oli seotud Ušakovi poolt juhitud Musta mere laevastiku võitudega. Võitluses Kertši väina lähedal purustas Ušakov 1790. a. arvuka vaenlase laevastiku. Samal aastal aitas ta kaasa Suvorovi operatsioonis Izmailovi all. Ka Inglismaa, Türgi ja Venemaa poolt Napoleoni türannia vastu peetud võitlusest võttis ta osa. Vene mereväelased püstitasid vene lipu nende poolt Napoleoni okupatsioonivägedest vabastatud Itaalia linnades. Ušakovi poolt saadetud Musta mere laevastiku mereväelased vallutasid tormijooksuga Napoli ja käisid ära Roomas.

Ušakovi traditsioonide arendavad nüüd edasi NSVL Sõjalaevastiku ohvitserid, kes kunagi ei unusta oma suurt eelkäijat, kelle nimega on seotud meie kodumaa relvastatud jõudude ajaloo hiilgavad leheküljed.

P. S. NAHHIMOV (1803—1855)

Admiral Pavel Stepanovitš Nahhimovi nimi oli laevastikus väga populaarne. Tal oli võime koondada madruseid enda ümber ja sisendada neisse armastust mereväeteenistuse vastu. Sel ajal, kui paljud ohvitserid pidasid madrust õigusteta olendiks, pidas tema madrust kõige olulisemaks jõuks sõjalaeval.

1853. a. sai Nahhimov kuulsaks Sinopi lahinguga, rünnates kahekordselt ülekaalus olevat Türgi laevastikku, mille ta täielikult purustas.

Nahhimov oli üks Sevastopoli kangelasliku kaitsmise (1854—1855) tähtsamaid juhatajaid. Nahhimovi juhtimisel loodi ja tugevnes Sevastopoli kaitse maa poolt. Laevadelt toimetati randa suurtükke, ehitati patareisid ja kindlustusi. Pärast admiralide Kornilovi ja Isomini hukkumist jäi Nahhimov üksi juhutama Sevastopoli väheseid kaitsjaid. Nahhimov langes vaenlase kuulist tabatuna, õhutades surreski veel mereväelasi jätkama võitlust kodumaa kaitseks.

EESTI JA VENE KIRJANIKUD SAKSLASTEST

Ketran kõik kevadised päevad,
tallan vokka kõige talve:
saa ei särki sääselegi,
palakat ei parmulegi,
küütu kuube kirbulegi,
Ketran rüüdi röövelille,
peenta särki peksijalle,
siidi silma pistijalle,
Saks see sööb mul sooned seesta,
imeb ihurammu seesta,
närib naha nukkidelta,
kisub kondidki kurjale,
maonaha mõisa'alle,
pargib naha parunille.

Eesti rahvalaulust.

*
* *

. . . . tõuske valda vahtimaie,
kuidas valda vaevatakse,
kihelkonda kiusatakse,
pisukesti piinatakse,
rammetumi raisatakse,
pihad peened peksetakse,
õlanukid nokitakse,
käsivarred vaevatakse.

„Teoorja õhkamine“.
Eesti rahvalaul.

*
* *

Kui ma pääsen mõisa'asta,
siis ma pääsen põrgu'usta,
pääsen kui soe suusta,
lõvi lõugade vahelta,
havi hammaste taganta.

„Kui ma pääsen mõisa'asta“.
Eesti rahvalaul.

*
* *

Kalevite kange poega
Puistas, pillas raudamehi
Lademesse lagedalle,
Viskas vaenlast vankumaie.
Pärast pakku põgenema.

*

Kalevite kange poega
Pilkusella pajatama:

— — — — —
„Olen võimusel vägevam,
Kehakangusel tugevam,
Pikkusel teist palju pikem;
Teod ei kõlba teenijaksi.
Ega suurus sulaseksi,
Ega pikkus päiliseksi,
Võimus võõra voli alla.
Ennemini elan üksi
Kehva mehikese kombel,
Kui et sulgun sunni alla,
Võõra voliduse alla.
Kalevite kanget kaela
Saa ei kütke kinnitada,
Orja-ike ormandada.“

„Kalevipoeg“, XX lugu.

*

* * *

Mu isamaa, nad olid matnud
sind raske musta kattega, —
ei haavatud maapinnast tõusnud
kui verelilled õitsema.
Ja ahelas sa ennast väänsid,
ja orjaikkas ohkasid, —
ja vaikseks, vaiksemaks siis läksid —
siis unesurma hingasid!

Kuussada aastat lensid mööda,
ei elutähte annud sa —
kuid imelikult kõndis tasa
üks muistne jutt veel üle maa:
kuis enne prii su rahvas olnud,
kord Kalevite vapper kond,
ja kuidas oma põhja pinnal
kord eesti rahvas pesitand.

L. Koidula „Mu isamaa, nad olid matnud“.

*

Su priiust olid matnud
nad, püha isamaa,
su kuube enda vahel
nad võtsid jagada.

L. Koidula „Su priiust olid matnud“.

*

Mitte meie oma tasu
ärgu sõlmigu meid nüüd:
isamaa, kuid sinu kasu
olgu meie elu püüd!

Mitte uhkusegi ohi,
mitte kiitusegi kõis:
sulle saagu kaljupõhi,
sulle meie elu-õis!

L. Koidula „Puhtad pihud“.

*

* *

Üks teine ajaraamatu kirjutaja (Sebastian Münster oma „Cosmographie's) jutustab eestlastest kolmesaja aasta eest nõnda: „Alam rahvas sel maal on peaaegu pärisorjad ja oma ülemate, iseäranis mõningate rüütlite ja orduhärrade, valitsejate ja kannupoiste raske sunduse all. Need on nende vasta nii ilma armuta, et kui nad näevad, kus vaesel talupojal üks hea hobune, härg või lehm on, et nad siis süüd otsivad, mille pärast neid tema käest võivad ära vaielda ja riisuda. Läheb talupoegadest keegi põgenema, mida neid nälg, piinamine ja rist sagedasti sunnib tegema, ja saavad nad tema jälle kätte, siis raiuvad nad tal ühe jala otsast ära, et ta enam ei saaks põgeneda. See on see kõige armetum ja kurvem rahvas, kelle sarnast teist päikese all enam ei leita. Nad söövad jämedat leiba ja sööki, mida muidu meie juures sead ei peaks sööma, ja kannavad viiske, mida nad paari, kolme pennigi eest ostavad. Orduhärрад ise ei tee oma talupoegadega palju tegemist, vaid lasevad oma valitsejaid nendega teha, mis need aga ise tahavad.“

Noh, mis ma sest hirmsast ajast veel pikemalt hakkan rääkima!
Ühte viisi riisumist ja tapmist, muud meie sealt ei leia.

Et see aeg eesti rahva pimeduseaeg olnud, kes tahaks
seda valeks teha?

Aga pimedus ei kesta igavesti, ju tõusis koit hommiku poolt ja
kuulutab heledat valgust.

C. R. Jakobson, „Esimene isamaa kõne“.

*
* *

„Hakatus on tehtud, — hirmus, verine hakatus. Taevas punetab mässuleegist. Priiusepäike tõuseb veripunaselt. Aita, halastaja vaim, et ta niisamuti jälle looja ei läheks!... Vahuri soov on täidetud. Mis poeg tegemata jättis, seda tegi pojapoeg: ähvardav ulgumine kõlab üle maa, ja mina olen tema ärataja, mina tema kasvataja. See ulgumine ei pea vaikima, enne kui mina oma tasu kätte saan ja oma rahva vabaks teen. Lootus, sa oled magus!... Hea meelega oleksin ma neid väeteid päästnud, kes täna öösel süütult surevad, aga ma ei või. Raudne vajadus nõuab võõraste viimset veretilka, et nende varjugi enam meie maal ei oleks. Siis alles tuleb vabadus tagasi, rahu kosutab kurnatud rahvast, hirm kaob taas vaigistatud südamest, ja sina, jumalik haridus, laotad oma valgust rõõmurikaste paikade üle...“

Ed. Bornhöhe „Tasuja“.

*
* * *

Pealinnas valitses Eestimaa mõisnikkude vastu tol ajal selgesti nähtavale tulev meelepaha, mis kuni keisrini ulatus. Seal arvati või teati, et kubermangus ettetulnud rahutused, mis Mahttras kuni verise mässuni olid paisunud, mitte ilma sakste süüta nähtavale ei võinud tulla, ja Eestimaa rüütelkonnal kulus palju vaeva, enne kui tema asemikud Peterburis riigivalitsuse ja keisri usaldust jälle eneste poole suutsid pöörata.

*

Ohvitseride käsusõnad kajasid. Soldatid asusid kepi- ja vitsahunnikute kallale ja seadsid endid siis, malgad käes, kahte pikka kadalipu-ritta. Teised astusid vitstega kõlkakottide ümber kokku.

*

Juba esimesed parkümmend hoopid panid ihu sinama, lähemad mustama, siis hakkas tõmmupunane veri helevalge lume peale jooksuma, kus ta ruttu tardus. Jälle veretee tekkis varsti soldatite kaksikrea vahele. Ahnelt imes lumi seda esiotsa sisse, aga kui tee kinni ja kõvaks tallati, sündisid siia ja sinna punased auravad lombid.

Talupoja turi, raske töö ja kõva asemega harjunud, paneb kepihoopidele kaua vastu. Aadul ja Peetril oli juba kolm-nelisada hoopid seljas, aga nad kõndisid veel omal jalal püssitiku järel läbi tänava. Juba oli paar korda soldateid vahetatud, seniste lööjate asemele uued võetud, kelle käed olid puhanud; juba hakkasid tohtrid lähemale nihkuma, et mehi, kui nad nõrkevad, jääkülma vee või ergutavate rohtudega jälle jalule aidata; juba olid nuhtlusealuste seljad iga sarnasuse inimese ihuga kaotanud, — aga ikka nähti Aadut ja Peetrit veel liikuvat, ikka veel vastu võtvat laksuvaid hoope, mis neile kahelt poolt verise, puretud liha pihta sadasid. Nende tuhakarva näod löid aegamööda tõmmuks,

peaaegu mustaks, nende siniste huulte ümber seisis punakas-kollane vaht, nende silmad olid sügavasti auku vajunud ja pilk iga eluläike kaotanud. Ja siiski elasid nad veel!

Ed. Vilde „Mahtra sõda“.

*
* *

· Ei lase me sündida säärast häbi,
et Mahtra kunagi korduks veel!
Kes vabad on vabade rahvaste läbi,
ei orjaks neid peksa piitsakeel.

J. Semper, „Neil päevil“.
Kogust „Ei vaikida saa“.

*
* *

Te tulite, me vaene Eesti ägas,
te tulite ja tapsite, — sest vähe!
Röövroidade ja hävituste rägas
teil vereuim vaid alles tõusis pähe.

Taas tulite, ent kodumaa ei kuhtund:
ta võitles, võitleb, hävitab teid seni,
kui viimse laiba meri meilt on uhtund,
ja palga paraja on pärind peni.

J. Barbarus, „Fašistlikele timukaile“.
Kogust „Relvastatud värsid“.

*
* *

Kui tähed igavesed, helgivad mis öös,
me ajaloos nii helgivad nood jüriõised tuled.
On vana rüütisugu hajunud kui tuulde suled,
kuid elab eesti rahvas oma võitluses ja töös.

J. Kärner, „Jüriöö tuled“.
Kogust „Viha, ainult viha“.

*
* *

Kindlusevallil poodi viis; „Lastepargis“ poodi seitse; „Rahvaaiä“ värava külge poodi kolm; puistestel poodi kahe järgneva päeva jooksul kokku kaheksa.

Kas see on kõik? Võib-olla, kui ehk mitte... kuski kõrvalises kohas, äärelinnas, kus see üldsusele silma ei paista...

Peale selle on veel ka mahalastuid; Jahu tänava otsa kohal jõekaldal viiskümmend seitse. Kaskede alleel neli, kino „Gloria“ hoovil üheksa, Puusilla juures... ainult üks.

Laibad peavad kaheks päevaks „karistuskohale“ jääma, hirmuks neile kergemeelsetele, kes ei tea, mis nad soovivad.

Minu isa pole aga siiski enam nende seas.

Ja mina ise olen nüüd vist varas, laibavaras...

*

„Pole midagi, sõber, ära liiga kurvasta. Iga võitlus nõuab ohvreid ja kõik uus sünnib maailma valuga. Ja küllap sa näed, et kord tuleb aeg, mil me läheme nende tänaste laskjate vastu mitte enam abitu, väsinud salgana, vaid meestena, kes õiendavad nendega arveid silm silma ja hammas hamba vastu.“

Ta surub mütsi tugevamini pähe ja kaob pimedusse.

Hulgun pikkamisi läbi tühja linna.

Ja ma tean, et kui puhkeb kord otsustav lahing, võtan ma sellest kindlasti osa...

A. Jakobson, „Valged metslased“.
Kogust „Tules ja veres“.

*

* *

...nagu tapvate taudide raske raju
katkude kõngu
maha kooletab külasid maid ja maju
matab kõdumishõngu;

nagu põllule pikad ja kuumad põuad
hõõguvad surma,
nagu kargavad kiskjate aplad lõuad
lihast imema hurma —

nõnda ründas me rannule raskeid riste,
viiruki karmu —
Iga raudrüüs rüüstaja mõõgapiste
töötas taevaste armu.

M. Raud, „Võitluste maa“.
Kogust „Sõjasõna“.

*

Kuussada aastat on aeg oma teed juba kulgend
jüriööst saadik, mil eestlaste ülestõus julgelt
tulega kirjutas taevasse töotuse suure
kodumaa kamarast kiskuda sakslaste juured.

Kuussada aastat on aeg oma radadel astund --
eestlased võitlevad samade vaenlaste vastu,
sama nad tõrjuvad saksluse surma ja katku,
jüriöö tulede töotuse täitmine jätkub.

M. Raud, „Tulikiri“.
Kogust „Sõjasõna“.

*
* *

Tantsi mõök mu, mõrsjakene, rapsi sakste luid,
küllalt kasvatand me rannad nende kaagipuid.
Ennem süren tuhat surma, koolen pikka piinadesse,
kui veel päindub ikke alla maa ja rahvas Vesse.

D. Vaarandi, „Lugu Vessest“.
Kogust „Põleva laotuse all“.

*
* *

Sina teed mulle etteheiteid... saksa metafüüsika pärast. Jumal näeb,
kuidas mina seda vihkan ja põlastan.

A. S. Puškin — A. A. Delvigile.

*
* *

Kaprali kepiga ja mõisniku kujutlusega majandusest sisendatakse
Preisimaal... humanismi. Preisimaa on hingetu... Saksamaa üldse...
madalamal kogu Euroopas humaansuse arengult.

A. I. Herzen — Päevik 1843. a.

*
* *

Huvitav on vaadelda Saksamaa nõudlusi... maailmaajaloolisele esi-
kohale. Nende ainulaadne natsionalism, ümbritsetud kosmopoliitsetest
fraasidest, nende vananaiselik kiivas põlgus Venemaa ja pikavihuline
kadedus Prantsusmaa vastu.

A. I. Herzen, „Õhtumaa raamatud“.

*
* *

Oli minul teinegi seltsimees, perekonnanimelt Schwachkopf, elukutselt parun. Tema eriala seisnes selles, et temal ei olnud annet ennast väljendada üheski keeles inimlikult ja kõigile ning igale kaebas, et tema peas ei ole ühtki „mötet“ (mõtet). Kohtasin teda neil päevil — samuti peaaegu üleni ehitud seltskondliku usalduse teemantidega: samuti — pilk selge, julge, eimidagi ütlev peale läbitungivuse; samuti — häälikaskiv, veendunud, võimeline väljendama kindlust ja paindumatust.

— Noh, kuidas on teie „mõttega“? — küsitlen teda vanal, juurdunud kombel.

— Minu „mõte“, ei olegi „mõte“! — vastas ta minule...

M. J. Saltõkov-Štšedrin „Ajamärgid“.

*
*
*

Sakslased on peamiselt endaga rahulolev ja kõrk rahvas. Joobnud sakslases aga need rahvuslikud põhijooned kasvavad vastavalt joodud õlle kogusele. Purjus sakslane on kahtlemata õnnelik inimene ega hädalda kunagi: ta laulab ennastülstavaid laule ja uhkustab endaga. Tuleb koju täis kui pinal, aga uhke endale.

F. M. Dostojevski — A. G. Dostojevskajale.

*
*
*

Pfuhl oli üks neist lootusetult, muutmatult, märterlikkuseni iseteadlikke inimesi, millised võivad olla ainult sakslased... Sakslase iseteadvus on halvem, tugevam ja vastikum kui ühelgi teisel, sest tema kujutleb, et tunneb tõde, teadust, mida tema ise on välja mõtelnud, kuid mis temale on absoluutseks tõeks. — Niisugune oli nähtavasti Pfuhl. Temale oli teaduseks — tiivalt haaramise teooria, mille ta oli tuletanud Friedrich Suure sõdade ajaloost, ja kõik, mida ta kohtas uuemas sõdade ajaloos, näis temale mõttetuseks, barbaarsuseks, näotu kokkupõrkenähtuseks, milles tehti mõlemilt poolt nii palju vigu, et neid sõdu ei võiks üldse nimetadagi sõdadeks: nad ei paindunud teooria alla ega võinud olla teaduse esemeks.

L. N. Tolstoi „Sõda ja rahu“.

*
*
*

Tõepoolest, mis peaks toimuma mingi saksa Wilhelmi piiratud, väeharitud, saksa junkru ideaalideta auahne inimese peas, kui kõike tema poolt väljendatud rumalust ja alatust ei võetaks vastu vaimustatud hoch (hurraa) hüüdega ja kõike, kui äärmiselt tähtsat, ei kommentee-

ritaks kogu maailma ajakirjanduses. Tema ütleb, et sõdurid peavad tapma tema tahtl isegi oma vanemaid — karjutakse hurraa! Tema ütleb, et evangeeliumi peab sisendama raudse rusikaga — hurraa! Tema ütleb, et Hiinas ei tohi sõjaväed võtta vange, vaid peavad kõiki maha tapma, ja teda ei paigutata mitte hullumajja, vaid karjutakse hurraa! ja sõidetakse Hiinasse läitma tema ettekirjutusi...

L. N. Tolstoi „Ära tapa“.

*
* *

Fašism on juba pehastumise ja lagunemise seisukorras oleva kodanliku kultuuri sünnitus, tema vähk-kasvaja. Fašismi teoreetikud ja praktiised teostajad on — kodanluse poolt enda keskest esile tõstetud avantüristid.

*

Rahuldades peremehe-imperialisti püüdu uuele „maailma ümberjagamisele“ uue ülemaailmse tapatalgu abil, lõi fašism teooria saksa rassi õigusest võimule kogu maailmas, kõigi rasside üle. See ammu ununenud haige Friedrich Nietzsche idee „valgeverelise metslooma“ prioriteedist lähtub ruske- ja heledajuukseliste hindude, indo-hiinlaste, melaneeslaste ja polüneeslaste, neegrite jne. orjastamise faktist... See teooria valge rassi õigusest ülevõimule maailmas lubab igale kodanluse rahvuslikule grupile vaadelda mitte üksi värvilisi inimesi, vaid ka oma valgeid eurooplasist naabreid barbaritena, kes kuuluvad orjastamisele ja hävitamisele.

*

Nii näeme, et Euroopa kodanlik kultuur ei ole „monoliitne tervik“, nagu seda kujutasid kodanlikud ajaloolased. Tema „elav jõud“ jagunes poodnikeks ja pangahärradeks, kes, käsitades kõiki inimesi odava ja küllusliku kaubana, püüavad iga hinna eest säilitada nende poolt omandatud kõrgeid, sotsiaalselt mõnusaid positsioone; inimesteks, kes kaitsevad oma õigust töötada kultuuri edaspidiseks arendamiseks; ja fašistideks, kes võib-olla on ka veel inimesed, kuid kestva, sugupõlvi haarava õlleuima tulemusena on metsistunud ja vajavad ranget isoleerimist või veelgi otsustavamaid tõkkeabinõusid nende jätkide veriste roimade vältimiseks.

M. Gorki „Kultuuridest“.

*
* *

„Oma isamaa patrioodid“, „kodumaa ja rahvusliku kultuuri kaitsjad“, sakslased müüsid oma vaenlastele... laskemoona saksa tööliste ja talupoegade hävitamiseks poole hinnaga sellest, mis maksis nende saksa „isamaa“ nende saksa „kultuuri“ kaitseks toodetud laskemoona eest ...

Mina kinnitan, et lastele tuleb jutustada lõbusalt Kruppi ja Tiesseni tumedatest kuritegudest, et kutsuda nendes esile orgaanilist põlgust ja vastikust kuriteo vastu, aga mitte hirmu selle ees. Klassiviha tuleb kasvatada nimelt vaenlase, kui madalamat tüüpi olevuse, jälestamise alusel, aga mitte hirmu tekitamisega tema küünilise jõu ja tema metsikuse ees, nagu seda kuni revolutsioonini tegi ebateadlikult sentimentaalne „lastekirjandus“, — kirjandus, mis ei osanud sugugi kasutada niisugust surmavat relva, nagu seda on naer.

M. Gorki „Vastutustundetutest inimestest ja meie päevade lasteraamatust“.

*

* *

Kui kord
tõusevad fašistid su ees,
ära sa relvatuks
osutu siis.

*

Kõigis
maakera kolgastes
tööliste loosung olgu nii:
sa kõnele
fašistidega kahjutulede keeli,
kuulide sõnul,
tääkide vaheda teri.

V. V. Majakovski „Näitlik õppevahend.“

PUNASE KALENDRI PÄEVAD

V. I. LENINI JA 1905. A. 9. JAANUARI MÄLESTUSEKS

Kogu Nõukogude rahvas tähistab igal aastal 21. jaanuari kui Lenini surmapäeva ja 22. jaanuari kui — V. I. Lenini ja 1905. a. 9. jaanuari mälestuspäeva.

21. jaanuaril 1924. aastal kell 6.50 õhtul suri töörahva geniaalne juht, bolševistliku partei looja ja maailma esimese tööliste ja talupoegade riigi rajaja Vladimir Iljitš Lenin. Teadaandes Lenini surma kohta, millega Keskkomitee pöördus partei ja kogu töörahva poole 22. jaanuaril, öeldakse: „Suri mees, kes asutas meie teraspartei, ehitas teda aasta-aastalt, juhtis teda tsarismi hoopide all, õpetas ja karastas teda marulises võitluses tööliklassi reetjate vastu, poolele teele seismajäänute, kõhklejate, ülejooksikute vastu. Suri mees, kelle juhtimisel bolševike kindlad read võitlesid 1905. aastal, taganesid reaktsiooni ajal, tungisid uuesti peale, olid isevalitsuse vastu võitlejate esimestes ridades, oskasid puruks lüüa, paljastada, kukutada menševike ja sotsialistide-revolutsionääride ideelise võimu. Suri mees, kelle lahingujuhtimisel meie partei püssirohusuitsus heiskas võimsa käega Oktoobri punase lipu kogu riigis, pühkis minema vaenlaste vastupanu, rajas püsivald töörahva võimu endisel tsaari-Venemaal. Suri Kommunistliku Internatsionaali asutaja, maailma kommunismi juht, rahvusvahelise proletariaadi armastus ja uhkus...“ (ÜK(b)P resolutsioonid, I, lk. 557.)

26. jaanuaril 1924. aastal toimunud II Üleliidulise Nõukogude Kongressi leinakoosolekul andis seltsimees Stalin partei nimel suure töotusvande. Ja seda töotusvannet on auga täidetud. Läbi paljude raskuste, millega on tulnud võidelda ülesehitustöö aastail ja karmi Isamaasõja päevil, on seltsimees Stalin juhtinud bolševike parteid ja Nõukogude riiki. Tänu seltsimees Stalinile, kui Lenini elutöö geniaalsele jätkajale, on Nõukogude riik välja tulnud kõigist raskustest ja katsumustest võitjana.

Töörahvas ei unusta kunagi oma suurt juhti ja õpetajat V. I. Leninit, kelle vaim elab tema alustatud töös igavesti. Igal aastal tähistab Nõukogude rahvas 21. jaanuari kui oma armastatud juhi surmapäeva.

9. (22.) jaanuar 1905. aastal on päev, mil tsaarivalitsus laskis tulistada Peterburi töölisi, kes kannatades piiritu kurnamise ja omavoli all läksid petitsiooniga (palvekirjaga) tsaari juurde. Palvekirjas kõneldi tööliste hädadest ja vajadustest.

Verine arveteõidendamine, mille isevalitsus teostas relvadeta tööliste kallal, kutsus kogu maal välja võimsa revolutsioonilise liikumise ja sai vene esimese revolutsiooni alguseks 1905.—1907. aastail.

3. jaanuaril 1905. aastal Peterburis, suurimas tehases — Putilovis (praegune Kirovi-nimeline tehas), puhkes streik. Streigi põhjuseks oli nelja töölise vallandamine tehasest. Streik laienes kiiresti ka teistele Peterburi tehastele ja vabrikutele ja muutus peagi üldiseks streigiks.

Liikumine võttis kohe ähvardava kuju. Tsaarivalitsus otsustas tööliskumise juba algusel maha suruda. Peterburis kasutas tsaaripolitsei oma agent, vaimulikku Gaponi, kes politsei ülesandel moodustas juba 1904. aastal tööliste keskel organisatsiooni nimega „Vene vabrik- ja tehaste-tööliste ühendus“. Sel organisatsioonil olid oma osakonnad kõigis Peterburi rajoones.

Kui algas streik, esitas Gapon oma ühingu koosolekul provokatsioonilise kava — kogunegu töölised pühapäeval 9. jaanuaril oma vabrikute ja tehaste juurde, kust siis pühakujudega, kirikulippudega ja tsaaripiltidega suundutaks Talvepalee ette tsaaari juurde ja antaks tsaarile ära petitsioon oma hädade kohta. Gapon veenas töölisi, et tsaar tuleb rahva juurde ja rahuldab tema nõudmised.

Organiseerides rahuliku töölisrõngkäigu tsaaari juurde Gapon avitas tsaaari ohrankat töolistest jagu saada. Sel teel tahtis tsaarivalitsus uputada verre tööliskumise.

Tööliskoosolekuil arutati petitsiooni ja tehti selles parandusi ning täiendusi. Neil koosolekuil esinesid bolševikud. Nende mõjutusel võeti petitsiooni järgmised nõudmised: trüki- ja sõnavabadus, töölisühingute vabadus, Asutava Kogu kokkukutsumine Venemaa riigikorra muutmiseks, kõikide üheõiguslus seaduse ees, kiriku lahutamine riigist, sõja lõpetamine, kaheksatunnilise tööpäeva kehtimapanek ja maa üleandmine talupoegadele.

Esinedes neil koosolekuil näitasid bolševikud töölistele, et vabadust ei saavutata palvetega tsaarile, vaid võidetakse relvadega. Bolševikud hoiatasid töölisi, et neid hakatakse tulistama tsaaari käsul. Kuid oli raske töölisi peatada. Suur osa töolistest uskus veel tsaarisse ja lootis, et ta neid aitab.

Peterburi tööliste petitsioonis üteldakse:

„Meie, Peterburi linna töölised, meie naised, lapsed ja meie vanadused nõdrad vanemad, tulime sinu juurde, keiser, otsima õigust ja kaitset. Me oleme langenud viletsusse, meid rõhutakse, koormatakse üle jõu käiva tööga, meid teotatakse, meid ei peeta inimesteks... Me kannatasime, kuid meid tõugatakse üha sügavamale viletsusse, õigusetuse ja harimatuse laukasse, meid lämmatab despotism ja omavoli... Meie kannatus on otsas. On saabunud see hirmus hetk, kus meil on parem surra kui jätkata vaevlemist väljakannatamatuis piinades...“

Tsaarivalitsus, olles teadlik teoksilolevast töölisrõngkäigust tsaaari juurde, valmistus aegsasti veriseks tapatalguks. Linn jaotati võitlusrajoneks. Sõjavägi võttis oma võimu alla kõik väljakud ja peatänavad, mis viisid eeslinnast Talvepalee juurde.

9. jaanuari hommikul töölised, tulles sirgetes kolonnides Peterburi mitmesugustest rajoonidest, liikusid palee väljakule. Üle 140 tuhande inimese läks tänavale ja siirdus tsaaari juurde. Töölised läksid relvadeta, pühakujudega, naiste, laste ja raukadega. Nad kandsid kirikulippe, keisripilte ja laulsid palveid. Kuid keiser võttis töölisi vastu püssirohuga. Sõjavägi avas tule rahulikult sammuvate tööliste ja nende perekondade kolonnidele. Sel päeval tapeti Peterburi tänavail üle tuhande inimese ja haavati üle kahe tuhande. Bolševikud läksid koos töolistega. Paljud neist tapeti, haavati või areteeriti. Siinsamas

tänavail selgitasid bolševikud töölistele, kes on selle veresauna tõeline süüdlane, ja kutsusid töölisi otsustavale revolutsioonilisele võitlusele isevalitsuse vastu. Vastates bolševike üleskutsele, alustasid töölistes samal päeval üksikutes rajoonides barrikaadide ehitamist.

Töölistes läksid Talvepalee juurde naiivse usuga tsaarisse, uskudes, et tsaar tunneb kaasa rahva hädadele ja kergendab tema kannatusi. Andes käsu tulistada relvastamata inimesi, hävitas tsaar sellega ka tööliste usu isakesesse-tsaarisse.

Verine õppetund, mille andis tsaar, avas kohe tööliste silmad ja näitas neile, kellel oli õigus, kas Gaponil, kes soovitas tulla tsaari juurde palumistega, või bolševikel, kes kutsusid rahvahulki relvade abil endale saavutama vabadust.

Lenin kirjutas neil päevil:

„Töölisklass sai kodusõja suure õppetundi; proletariaadi revolutsiooniline kasvatus astus ühe päevaga kaugemale kui ta oleks jõudnud astuda tavalises hallis igapäevases rõhitud elus kuude ja aastatega.“ (Teosed, kd. VII, lk. 79.)

Teade tööliste mahalaskmisest Peterburis levis üle maa ja kutsus esile äärmise viha. 9. jaanuari vastuseks oli ülevenemaaline tööliste streik.

Streigiliikumine haaras kogu maa. Ainuüksi jaanuari kestel tõusis streikijate hulk kuni 440 tuhandeni. Liikumine kandis teadlikku, selgesti väljendatud poliitilist iseloomu.

Peterburis mõistis Gaponi poolt petetud töölisklass, et ainsaks pääseteeks orjusest on revolutsioon — relvastatud ülestõus.

9. (22.) jaanuar läks ajalukku „Verise pühapäeva“ nime all ja sai tööliiskade ja kogu töörahva mobiliseerimise päevaks võitluses isevalitsuse vastu.

Kõikide aastate kestel kuni isevalitsuse kukutamiseni märkis proletariaat seda päeva streikide ja demonstratsioonidega, meenutades tsarismile peatset vältimatut kättemaksu 1905. a. 9. jaanuari eest.

Ja peale Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni meie maa tööliiskahulgad tähistavad 9. (22.) jaanuari mitte ainult kui „Verise pühapäeva“ aastapäeva, vaid ka kui esimese vene revolutsiooni alguse aastapäeva ja revolutsiooni geniuse Vladimir Iljitš Lenini mälestuspäeva.

23. VEEBRUAR — NSVL PUNAARMEE AASTAPÄEV

Nõukogude Liidu Punaarmee on loodud Lenini ja Stalini poolt meie kodumaa kaitseks võõraste röövvallutajate ja teiste Nõukogude riigi vaenlaste kallaletungide vastu.

Üheks uue noore Nõukogude riigi õelaimaks vaenlaseks oli keisririigigaegne Saksamaa, kes katsus meie maad orjastada, paljaks riisuda ning tükeldata. 21. veebruaril 1918. aastal saatis Rahvakomissaride Nõukogu välja Lenini poolt kirjutatud üleskutse „Sotsialistlik isamaa on hädahohus!“ Selles üleskutses öeldakse: „Venemaa tööliste ja talupoegade pühaks kohuseks on Nõukogude Vabariigi ennastalgav kaitsmine Saksamaa kodanlik-imperialistlike jõukude vastu.“

23. veebruaril 1918. aastal purustas vastmoodustatud noor Töölis-Talupoegade Punaarmee Narva ja Pihkva all Petrogradi peale tungivad keiserliku Saksamaa väed. Seepärast siis ongi 23. veebruar kuulutatud Punaarmee sünnipäevaks.

Punaarmee on tööliste ja talupoegade armee, töötava rahva armee. Pärast Nõukogude revolutsiooni võitu Venemaal 1917. aasta oktoobris, kui võimu võtsid enda kätte töölised ja talupojad, oli vaja luua sellele võimule ka relvastatud tugi. Ilma selleta ei olnud võimalik kaitsta Oktoobrirevolutsiooni võite, päästa maad välis- ja sisevaenlaste poolt ähvardavast ohust. Ning Lenin ja Stalin hakkasidki juba esimesist Oktoobrivõitude päevist moodustama uut armeed. Uue armee tuumaks olid tööliste Punakaardi väesalgad. Neile hakkasid liituma endise armee mõningad osad ning partisanigrupid, kes pidasid võitlust valgekaartlastega ja välismaiste vallutajatega.

28. jaanuaril 1918. aastal kirjutas Lenin alla Rahvakomissaride Nõukogu dekreedile Töölis-Talupoegade Punaarmee organiseerimise kohta ja 14. veebruaril 1918. aastal avaldati Lenini dekreet Töölis-Talupoegade Punalaevastiku organiseerimise kohta.

Aastail 1918 kuni 1921 löid Punaarmee ja Sõjalaevastik edukalt tagasi välismaiste röövvallutajate ning teiste meie Nõukogude Kodumaa veanlaste rünnakud, kaitsesid Nõukogude riigi vabadust ja sõltumatust ning kindlustasid Nõukogude rahvale rahuliku ülesehitustöö võimalused.

Lenini-Stalini poolt juhitud Kommunistlik (bolševike) Partei pühendas palju jõudu Punaarmee loomisele ja tema võitude organiseerimisele.

Parimad inimesed parteis töötasid sõjaväes, läksid rindele, innustasid võitlejaid ennastohverdavaks võitluseks vaenlastega ja oma isikliku eeskujuga võitluses tõmbasid kaasa masse.

Punaarmee ja Sõjalaevastik kaitsesid kaksikümmend aastat Nõukogude rahva rahulikku tööd. Pärast Lenini surma täitis bolševike partei eesotsas seltsimees Staliniga auga Lenini testamenti, milles soovitati hoida Punaarmeed kui silmatera ja kõigiti tõsta tema võitlusvõimet.

Rahuliku ülesehitustöö aastail maa industrialiseerimisel stalinliku poliitika baasil teostati Nõukogude Liidu relvastatud jõudude põhjalik tehniline rekonstrueerimine.

Punaarmee ja Sõjalaevastik varustati uuttüüpi tehniliste võitlusvahenditega: automaatsete laskerelvadega, uuetüübiliste kahurväerelvadega, lahinglennukitega, tankidega, uute sõjalaevadega jne.

Kasvasid uued komandöride ja igasuguse relvastuse eriteadlaste kaadrid.

22. juunil 1941. aastal algas Nõukogude Liidu rahvaste Suur Isamaasõda reetlikult meie maale tunginud hitlerliku Saksamaa ja tema käsilaste vastu.

Isamaasõja hiiglaslikes lahinguis saksa sissetungijate vastu kaitses Punaarmee meie Kodumaa vabadust ja sõltumatust ning aitas Euroopa rahvaid vabaneda saksa ikkest. Punaarmee kangelaslikke võitlusi kroonis hiilgav võit fašistliku Saksamaa üle.

Mis on siis Punaarmee jõuallikaks? „Punaarmee jõud seisab eelkõige selles, et ta ei pea mitte vallutussõda, imperialistlikku sõda, vaid isamaalist, vabastavat ja õiglast sõda... sõda oma isamaa vabaduse ja iseseisvuse eest. Lõpuks seisab Punaarmee jõud selles, et tal ei ole ega saagi olla rassivaenu teiste rahvaste vastu... et ta on kasvatatud kõikide rahvaste ja rasside üheõiguluse vaimus, teiste rahvaste õiguste austamise vaimus.“ (Stalin. Käskkiri nr. 55, 23. 02. 42. a.)

Punaarmee jõud seisab selles, et ta on tihedalt seotud kogu Nõukogude rahvaga, et ta tugineb tööliste, talupoegade ja haritlaste tugevale liidule ning et Nõukogude tagala ümbritseb oma Punaarmeed ja laevastikku armastuse ja hoolitsusega ning annab kogu oma jõu armee varustamiseks relvadega, laskemoonaga ja muu sõjaväelise varustusega.

Punaarmee jõud seisab selles, et ta oma relvastuselt ja sõjaliselt oskuselt on eesrindlik armee, et tema ridades on üles kasvanud ja karastunud suurepärased ohvitseride, kindralite, seersantide ja reameeste-võitlejate kaadrid igat liiki relvade alal. Need kaadrid õppisid sõja kestel lööma ja löid vaenlast vääramatult.

Punaarmee ja Sõjalaevastiku otsustavaks jõu- ning võimsuseallikaks, kogu rahva võitluse organiseerijaks ja innustajaks heitluses fašistlike rööv vallutajate vastu oli bolševike partei eesotsas generalissimus Staliniaga.

Nagu kodusõja aastail, nii ka Suures Isamaasõjas Lenini-Stalini partei suunas ja juhtis Nõukogude rahva kogu võitlust rindel ja tagalas, kasvatas andunud, vapraid, võitluses kartmatuid nõukogude võitlejaid, karastades nende vaimu ja võitlusvõimet, kindlustades sõjaväes korda ja distsipliini.

23. veebruaril 1918. aastal sündinud Punaarmee ja Sõjalaevastik kasvavad võimsaks kõigutamatuks jõuks ning Nõukogude rahva poolt saksa rööv vallutajate vastu peetud Suure Isamaasõja lõpuks karastusid ja tugevnesid Punaarmee ja Sõjalaevastik veelgi enam.

8. MÄRTS — RAHVUSVAHELINE KOMMUNISTLIK NAISTEPÄEV

Rahvusvaheline naistepäev — töötavate naiste püha, mille eesmärgiks on naistöötajate poliitiline kasvatamine ja nende suunamine proletariaadi võitlusesse — rajati Klara Zetkini ettepanekul Rahvusvahelisel Naissotsialistide Konverentsil Kopenhaagenis, Taanis 1910. a. Esimest rahvusvahelist naistepäeva tähistati aastal 1911 loosungi all: „Valimisõigused naistöötajatele jõudude ühendamiseks võitluses sotsialismi eest!“ Venemaal pühitseti rahvusvahelist naistepäeva esmakordselt 1913. a. Sellest aastast alates tähistatakse naistepäeva 8. märtsil. Pärast Oktoobri-revolutsiooni nimetati 8. märts ümber Rahvusvaheliseks Kommunistlikuks Naistepäevaks.

Meie Punaarmee saavutas hiilgavaid võite heitluses hitlerliku Saksa-maaga, kuna teda südilt toetas kogu Nõukogude rahvas. Eriti ulatuslik on selles Nõukogude naise osa. Nõukogude rahvas võib uhkusega öelda: veel iialgi kogu ajaloo kestel pole naine oma kodumaa kaitsmi-

sest nii osa võtnud, nagu Nõukogude Liidu Suure Isamaasõja päevil saksa rööv vallutajate vastu.

Nõukogude naisel on, mida kaitsta! Ta on meie rahva täisõiguslik liige, kõigi nende rikkuste suurlooja, mis maa talletas rahuliku ülesehitustöö aastail. Sotsialistlik ühiskond avas naistele kõik ühiskondliku, poliitilise, kultuurilise, majandusliku ja sõjalise tegevusalade uksed. Selle tulemusena muutus naine meie riigis võimsaks jõuks.

3. juulil 1941 kuulis kogu maa seltsimees Stalini üleskutset: „Peame viibimata kogu oma töö ümber korraldama sõjaaja nõuete kohaselt, allutades kõik rinde huvidele ja vaenlase purustamise organiseerimise ülesandele!“

Nõukogude naised vastasid juhi üleskutsesele ennastsalgava tööga tagalas, luues kohutavaid relvi rindele, püstitades kaitsehitusi, organiseerides hoolitsemist haavatu eest. Naised töötasid kangelaslikult tootmises, transpordi alal ja põllumajanduses.

Ja kui selle karmi sõja aastail meie armee ja elanikkond oli täiel määral kindlustatud toiduainetega ning tööstus toorainetega, siis oli selles suur teene meie naistel, kes asendasid rindele siirdunud mehi.

Leegitsev viha vaenlase vastu, piiritu armastus kodumaa ja oma rahva vastu andis meie naistele jõudu ja vastupidavust võitluses vaenlasega.

Õigusetus ja viletsus, raske töö, igavene hirm homse päeva eest, tööpuudus — see oli töötava naise osa ka kodanlikus Eestis. Nõukogude võimu rajamine Eestis 1940. a. tõi eesti töötavate naiste ellu murrangulise pöörde. Naine sai kõik õigused ja vabadused, mis talle kingib Stalinlik Konstitutsioon. Naisi edutati juhtivale kohtadele Nõukogude riigiorganites, rahvakomissariaatides ja käitistes. Esimene aasta nõukogude tingimuses oli rahvaliku loomingu aastaks. Ent kõigest üksteist kuud kestis see hooküllane ülesehitustöö.

Noore Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi senioleमतud saavutused tallati saksa sõdurisaapa alla. Raske ja alandav oli okupatsiooniaeg. Vaid ühes asjas pidasid okupandid naist mehega võrdseks: naisi tapeti sama jõhkralt, ilma kohtuta, nagu mehi. Tartu õpetaja Marie Liiv tapeti vaid selle eest, et tema tütar töötas Tallinna lastesõimes. Elsa Vist vahistati ja tapeti tema kommunistlike veendumuste pärast. Tapeti šokolaadivabriku direktor Ellen Marviits jpt. Loendamatud on sakslaste ohvrid.

Ent sakslaste hirmuteod ei murdnud eesti naiste ja neidude taht. Oma elu säästmata täitsid nad ohtlikke ülesandeid, vääramatult uskudes meie võitluse õigsusse. Kommunistlik noor Liidia Somova tegutses luurajana ja raadioteadete saatjana, sooritas korduvalt retki sügavale sakslaste tagalasse ja hankis tähtsaid andmeid.

Eeskujuks kogu Eesti noortele on naispartisan Sõstramäe sõjalised kangelasteod. Kodumaa ustava tütrena koondas seltsimees Sõstramäe noori partisanisalkadesse.

Vanem meditsiinõde Pelovas, õed Kuulmanid ja Sipria, sanitaarinstruktor Ülenurm, sanitar Morgenson autasustati medalite ja ordenitega selle eest, et nad emaliku õrnusega hoolitsesid haavatud ja haigete Punaarmee sõdurite eest. Sanitaarinstruktor Elviine Sõgel käis ainult ühe

lahingu kestel 30 korda eesliinil, et siduda haavatuid ja neid ära kanda lahinguväljalt.

Alice Toming evakueerus sõja algul. Nõukogude tagalasse, spetsialiseerus laskemoona tootmises ja täitis päevas kaks nõrmi. Minna Lepik evakueerus samuti. Kodumaa abistamiseks lõpetas ta traktoristide kursuse ja töötas sel alal kolhoosis. Praegu töötab ta vastutaval kohal nõukogude asutuses.

Partei ja Nõukogude valitsus kaitsevad meie emasid seadustega. Midagi ei saa naisele olla kallim ja südamelähedasem kui ema-kangelase, noorsoo kasvataja nimi. „Ema-Kangelase“ ja „Ema Au“ ordenite ja emamedalite loomine tõendab veelkõrdselt seda ülimalt hoolt, mida meie partei ja valitsus osutavad emale. Ka paljusid eesti naisi on juba autasustatud aunimetuse „Ema-Kangelane“, ordeni „Ema Au“ ja I ning II järgu „Emamedaliga“.

Nüüd, kui on vaikinud ägedate võitluste lahingukära, kui kogu inimkond pühitseb võitu vihatud vaenlase üle, Nõukogude naine töötab veel pingelisemalt enese ja oma laste tuleviku heaks.

18. MÄRTS — PARIISI KOMMUUNI PÄEV

Iga aasta tähistab kogu maailma töörahvas seda päeva kui Pariisi kommunistide kangelasliku võitluse päeva ja kui revolutsiooni ohvrite abistamise päeva. „Tööliste Pariisi tema kommuuniga saab austatama alati kui uue ühiskonna kuulsusriikast kuulutajat,“ kirjutas Marx oma raamatus „Kodusõda Prantsusmaal“. Ja see ennustus on täide läinud. Pariisi Kommuuni austamine on muutunud töötavatele hulkadele traditsiooniks.

15. juulil 1870. aastal puhkes sõda Prantsusmaa ja Preisimaa vahel. Selles sõjas purustati Napoleon III režiim, mida prantsuse rahvas vihkas. Bonaparte'i militarism oli pehkinud. Prantsusmaa sai lüüa ja Napoleon III sattus sakslaste kätte vangi.

Sõnum Prantsuse armee lüüasaamisest Sedani all kutsus esile revolutsioonitormi. 4. septembril tungis vihane inimhulk seadustandvasse kogusse, kuulutas keisri troonilt tõugatuks ja kuulutas välja vabariigi.

Pariisi proletariaat oli organiseerimata, seepärast haaras kodanlus võimu enda kätte. Rahva saadikuist moodustati nn. „Rahvuskaitse Valitsus“.

Valitsuse etteotsa asusid — reaktsiooniline kindral Trochu ja Thiers. Valitsuse koosseisu kuulusid paadunud kelmid ja vargad nagu Jules Favre jt.

Need inimesed, kõige alatamad ja rafineeritumad äraandjad, asutasid kohe esimesest päevast vandeseltsi kapituleerumiseks sakslaste ees ja saksa armee ärakasutamiseks selleks, et nälja ja verrega „tervendada“ Pariisi „kangelaslikust hullumeelsusest“.

Prantsuse rahvas tõusis võitluseks riigi territooriumile tunginud sakslaste vastu. Linnades loodi rahvuskaart. Töölised ja käsitöölised

astusid rahvuskardi väeosadesse ja rahvalt kogutud raha eest relvastusid need väeosad. Trochu ja Thiers'i reaktiooniline valitsus kägistas rahvahulkade aktiivsust ja tegi kulissidetagust tööd, mangus abi teiste maade reaktioonilistelt valitsustelt, et maha suruda rahva revolutsioonilist liikumist.

Valitsuse ja kindralite reetlikkus viis selleni, et preislased-sakslased jõudsid Pariisi alla ja hakkasid linna piirama. Rahvahulgad, kes olid väsinud näljast, külmast, tõbedest ja teistest hädadest, ei reageerinud sugugi 21. jaanuaril sõlmitud vahevahule sakslastega. Kuid teotatud olid rahva püüdlused kaitsma Prantsusmaa au. Rahvas sai aru kodanliku valitsuse reetlikkusest. Rahva viha valitsuse vastu tõusis eriti siis, kui valitsuse etteotsa pandi monarhist Thiers ja kui algas valitsuse pealetung töörahvale ja kui kirjutati alla häbistavale rahulepingule sakslastega.

Veebruarikuus, Rahvuskogusse valimiste ajal tekkinud Rahvuskardi Keskkomitee asus töötajaid juhtima võitluses kodanlusega, kes oli asunud pealetungile nälginud ja raevunud rahvahulkade vastu. Thiers'i valitsus otsustas saata sõjaväed Pariisi töölisrajoonidesse selleks, et purustada Rahvuskardi Keskkomiteed.

Vaenukinnas rahvale oli visatud, kui ööl vastu 18. märtsi 1871. aastal politsei ja Thiers'i sõjaväed läksid Rahvuskardilt kahureid ära võtma. Algas revolutsioon. Töölised tõmbasid endaga kaasa väikekodanluse. Liikumise juhiks sai Rahvuskardi Keskkomitee. Ülestõusnud sõdurid lasksid maha kaks reaktioonilist kindralit, kes käskisid rahva peale tulistada, ja läksid ise üle tööliste poole. Pariisi tänavaile tekkisid barrikaadid. Ülestõusnud rahvas haaras valitsusasutused enda kätte. Thiers'i valitsus põgenes Versailles'sse. Sinna viidi ka tema väed. Pariis läks võim Rahvuskardi Keskkomitee kätte.

Ülestõusnud töölised asusid kohe linnas korda looma. Demokraatlikul teel valiti 26. märtsil Pariisi Kommuun. Sel kombel panid nad esmakordselt inimsoo ajaloos maksma revolutsioonilise võimu.

Thiers'ile tõttasid appi kogu vana maailma reaktioonilised jõud. Mitte ainult ehmunud vabrikandid ja kaupmehed, vaid ka Euroopa kodanlus avas oma kukrud ja varustas Thiers'i rahaga ja relvadega.

Preisi ülemjuhatus vabastas 100 tuhat prantsuse sõjavangi, et aidata Thiers'il organiseerida armeed revolutsioonilise Pariisi vastu.

Revolutsioonilisele Pariisile ei tulnud kuskilt abi. Ülestõusukatsed teistes suurtes Prantsusmaa linnades — Lyon'is, Marseille'is ebaõnnestusid. Riigi ülejäanud osadest äralõigatuna võitles Pariis ennastsalgavalt.

Lenin, kes hoolsalt uuris läbi Pariisi Kommuuni tegevuse ja ajaloo, kirjutas: „Vana režiimi vastu ülestõusnud proletariaat võttis enda peale kaks ülesannet: üldrahvusliku ja klassiülesande: Prantsusmaa vabastamise Saksamaa sissetungist ja tööliste sotsialistliku vabastamise kapitalismist. Sellises kahe ülesande ühendamises on Kommuuni omapäraneim joon.“ (L e n i n, Teosed, kd. XII, lk. 162.)

Pariisi külje all Versailles'is kogus Thiers jõudu.

Vaenlaine jõud oli kommunaaride jõust kümme korda suurem. Thiers organiseeris kontrevolutsioonilise sõjaväe, leppis abi suhtes kokku saksa

vägedega ja algas maikuu tormijooksu Pariisile. Pariisi töörahvas väikesest kuni suureni, kaasa arvatud raugad, naised ja lapsed — asus ennastsalgavalt Kommuuni kaitsele.

Hulk vaenlaste rünnakuid löödi tagasi. Ainult äraandmise tõttu avati 21. mail väravad. Versailles'lastel õnnestus tungida linna. Kuid linnas nad olid sunnitud võitlema iga tänava, iga barrikaadi, iga maja pärast.

Raugedes nõrkusest ja haavadest, kommunaarid ei andnud alla, nad surid uhke hüüdega „Elagu Kommuun!“

Alles 28. mail langes barrikaad, mille kaitsjad võitlesid viimse hingetõmbeni. Ainult üle nende laipade võis vaenlane minna.

Ainult 72 päeva eksisteeris Pariisi Kommuun. Kuid ta suutis palju anda oma kaasaegseile. Ja veel rohkem tulevastele põlvedele.

Purustanud vana rõhujate riigiaparaadi Pariisis, ta püüdis purustada kogu kodanliku riigimasina, luua uue riigiaparaadi laia demokraatia alusel rahvale. Sellise aparadi, mida Marx nimetas proletariaadi diktatuuriks.

Nõukogude riigi juht ja looja V. I. Lenin nimetas Kommuuni nõukogude võimu eeskujuks.

Kommunaarid löid loosungi: „Kogu maa talurahvale, masinad — tööliste, tööd kõigile!“

Kommunaaridel polnud mitte ainult poliitilist kogemust, neil polnud ka proletariaadi ühtset poliitilist parteid, kes oleks võinud asuda liikumise etteotsa. Marxi juhatused ei ulatunud Kommuuni tegelasteni.

See oligi Pariisi Kommuuni vigade ja tema hukkumise põhjuseks. Kommuun ei loonud sidet talurahvaga. Ei olnud loodud tööliste ja talupoegade liitu. Seltsimees Stalin kirjutas selle vea tähtsusest nii: „48. ja 71. aastate revolutsioonid Prantsusmaal hukkusid peamiselt sellepärast, et talurahvas kui reserv oli kodanluse poolel.“ („Leninismi küsimusi“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945, lk. 70.)

Lenin näitab kaks viga, mis hävitasid kommunaaride hiilgava võidu vilja:

„Proletariaat jäi poolele teele seisma, selle asemel, et asuda „ekspropriaatorite eksproprieerimisele“, ta vaimustus unistustest ülimalt õigluse jaluleseadmisest riigis, ühendatud üldrahvusliku ülesandega; selliseid asutusi, näiteks, nagu pangad, ei võetud ära, proudhonistide teooriad „õiglase vahetuse“ suhtes valitsesid veel sotsialistide seas. Teine viga — proletariaadi üleliigne suuremeelsus: oleks pidanud hävitama oma vaenlased, tema aga püüdis moraalselt neid mõjutada, ta alahindas puht sõjalise tegevuse tähtsust kodusõjas ja selle asemel, et otsustava pealetungiga Versailles'le kroonida oma edu Pariisis, ta viivitas ja andis Versailles' valitsusele aega koguda tumedaid jõude ja ette valmistuda veriseks mainädalaks.“ (L e n i n, Teosed, kd. XII, lk. 163.)

Kuid vaatamata neile vigadele, hindavad proletariaadi suured juhid, Marx, Lenin ja Stalin, kõrgelt Pariisi Kommuuni tähtsust.

Venemaal Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu kindlustamise tähtsaimad õppetunnid on võetud Kommuuni kogemustest.

Meie rahva juhid Lenin ja Stalin on põhjalikult läbi uurinud Pariisi Kommuuni kogemuse ja sellega päästnud meie tööliklassi neist vigadest, mis kommunaarid tegid.

1. MAI — TÖÖRAHVA VÕITLUSJÕUDUDE ÜLEVAATUSE PÄEV

1. mail 1886. a. tulid Ameerika Ühendriikide suures tööstuslinnas Chicagos sajad tuhanded streikivad töölised tänavaile, nõudes 8-tunnist tööpäeva. Ameerika kapitalistide käsul ajas politsei demonstrandid laiali ja pani toime julma veresauna, tulistades rahulikke inimesi. Peale selle mõistis veel kodanlik kohus rohkesti demonstrante surma.

Chicago proletariaadi väljaastumise tähistamiseks võttis Ameerika Tööföderatsioon 1888. a. detsembris vastu otsuse korraldada igal aastal 1. mail tööliste võitlusdemonstratsioon kapitalismi vastu võitlemise loosungi all. Prantsuse ametiühingute kongress tegi hiljem samasuguse otsuse. 1889. aastal toimus Pariisis II Internatsionaali esimene kongress. Paul Lafargue'i, Marxi ja Engelsi ühe silmapaistvama õpilase, ettepanekul võeti vastu otsus iga-aastase 1. mai püha organiseerimiseks rahvusvahelises ulatuses rahvusvahelise proletaarsete solidaarsuse päevana. Iga aasta sel päeval esitas töörahas kõigis riikides oma nõudmised valitsevale kodanlusele tööpäeva piiramiseks kaheksale tunnile ja samuti ka kõigi teiste Pariisi rahvusvahelise kongressi otsuste täitmiseks.

1. mai pühitsemine näitas kogu maailmale tööliklassi kasvavat revolutsioonilist jõudu, ta tungi rahvusvahelisele ühtsusele. Kodanlus märkas kohe rahvusvahelise proletaarsete püha pühitsemises määratu suurt häda-ohu oma eksploateerimisrežiimile. Ta rakendas kõik abinõud — terrori, provokatsiooni ja äraostmise selleks, et takistada töölistel pühit- seda 1. maid.

Kapitalistlikud võimud korraldasid 1. mai eel massilisi areteerimisi, mobiliseerisid kõik relvaliigid „korra“ kaitseks, sulgesid tööliste ajalehed jne. Viini kodanlik ajaleht „Neue Freie Presse“ kirjutas 30. aprillil 1890. aastal: „Sõdurid seisavad valvel; majade ukсед on lukustatud; korteri- tesse on tagavarad valmis pandud, justkui oodataks linna piiramist; ärielu on seisma jäänud: naised ja lapsed ei julge minna tänavaile...“ Oportunistid II Internatsionaalist püüdsid kodanlusele kaasa aidata 1. mai nurjaajamiseks. Nad tahtsid, et 1. mai pühitsemine oleks „majandusliku iseloomuga“. Oportunistid tegid katseid tööliste võitlusdemonstratsioone muuta perekondlikeks jalutuskäikudeks linna taha pärast töö lõpetamist. Esimese imperialistliku maailmasõja ajal asusid Lääne-Euroopa sotsia- listlikud parteid kodanluse poolele, kutsusid rahvast sõdima kapitalistide huvides „kuni võidurikka lõpuni“. Nad tahtsid proletariaadil ära keelata ka 1. mai pühitsemist.

II Internatsionaal surigi võidetuna oportunisti poolt, kuid oportunistidel ei õnnestunud takistada töörahal pühitsemast 1. maid.

Tsaari-Venemaal korraldati esimene proletaarne maipüha Varssavis 1890. a. Seda 1. maid tähistati streigiga, millest osa võttis üle 100 000 töölise. Lenini ja Stalini juhtimisel pidas bolševike partei Venemaal lep- pimatut võitlust oportunisti vastu, seetõttu omandas seal 1. mai pühit- semine iga aastaga üha enam massilisemat võitlusiseloому.

Ka eesti töörahas ja eriti tema klassiteadlikum osa, Tallinna ja Narva töölised, pühitsetesid juba tsaari-ajal rahvusvahelist töölistepüha — 1. maid. Kuigi siis olid igasugused avalikud töölisorganisatsioonid valjult

keelatud, kuigi sandarmid ja ohranka-nuhid kiusasid taga igasugust revolutsioonilist liikumist ja oli väga raske korraldada suuremaid avalikke 1. mai demonstratsioone, pühitses eesti töörahas seda püha siiski streikidega, kogunemistega linnaäärsetesse kohtadesse, metsadesse jne., kuid ka avalike tänava-meeleavaldustega. Tallinna tööliste kogunemiskohaks kujunesid Lausmanni heinamaa, Lasnamäe ümbrus, Mõigu metsad ja Kopli poolsaar.

Eesti töölistel ja talupojad võtsid koos vene töörahvaga aktiivselt osa mõisnike ja kapitalistide võimu murdmisest Venemaal 1905. a. Tsaar kukutati veebruaris 1917. a. Selle aasta 1. mail toimus ka esimene suurem demonstratsioon Tallinnas ja teistes eesti linnades. Tallinnas võttis sellest demonstratsioonist osa mitukümmend tuhat inimest.

Suure Oktoobrirevolutsiooni võidu tagajärjel Venemaal 1917. a. pääsis ka Eestis töörahas võimule, kuid saksa okupatsioon järgmise aasta veebruaris hävitas noore nõukogude võimu Eestis, seega ka eesti rahva vabaduse ja iseseisvuse. Saksa okupatsiooni ike tegi sel aastal võimatuks rahvakogunemised. Saksa okupantide abiga haaras 1918. a. novembris Eestis võimu enda kätte eesti tõusikkodanlus, kes küll rahva petmiseks proklameeris kõigile rahvakihtidele võrdseid õigusi, sõna- ja koosolekutevabadust jne., kuid tegelikult alustas valge terrori ajajärku ja tööraha tagakiusamist. Kommunistlik partei suruti sügavale põrand alla, ametiühingute liikmete hulgas korraldati alatasa areteerimisi.

1919. a. 1. mail ajas eesti tõusikkodanlus demonstratsioonile kogunud rahva jala- ja ratsapolitsei ning sõjaväeosade abil laiali. Järgmisel, 1920. aastal, oli aga eesti töölistliikumine kodanluse terrorist hoolimata tugevnenud peamiselt Nõukogude Venemaa rahvusvahelise seisukorra kõvenemise mõjul. See asjaolu hirmutas ka eesti kodanlust ja sundis teda tegema mõningaid järeleandmisi töörahvale. Tallinnas kujunes sel aastal tööraha rongkäik, mis suundus „Estonia“ puisteelt „Russalka“ mälestus-samba juurde Kadrioru, suurejooneliseks meelevalduseks, millest võttis osa üle 20 tuhande inimese. Ka 1921. aastal toimus samasugune suureulatuslik meelevaldus. 1922. a. korraldati 1. mai meelevaldusi peale Tallinna ka teistes eesti linnades ja isegi maal, sest Eestimaa kommunistlik partei oli jõudnud oma organisatsiooni kõigiti laiendada ja kõvendada. Tallinna meelevaldusel 1922. a. provotseeris kodanluse kaitsepolitsei kokkupõrkeid ja tulistamisi. Selle aasta 1. mai järel õnnestus eesti kodanlusel äraandmise teel tabada eesti tööraha juhti Viktor Kingisseppa ja teda tappa. Seda eesti tõusikkodanluse alatut mõrva ei unusta eesti töörahas kunagi.

Kuna eesti tõusikkodanlus ei suutnud takistada 1. mai pühitsemist ja tööraha meelevaldusi, siis kuulutas ta 1. mai ametlikult „kevadpühaks“, korraldades sel päeval sõjaväe ja kaitseliidu jalutuskäike, et anda 1. maile kroonupüha ilmet. Sõjaväe ja kaitseliidu jalutuskäigud olid mõeldud selleks, et ajada laiali tööraha demonstratsioone ja korraldada rahvale veresauna. Ka ei lubanud kodanlus tööraha rongkäigul enam liikuda mööda Narva maanteed, vaid läbi kõrvaliste tänavate.

1940. a. purustas eesti töörahas Nõukogude Liidu rahvaste abiga fašistlike välisimperialistide lõa otsas tantsiva eesti tõusikkodanluse võimu ja saavutas tagasi oma vabaduse ja iseseisvuse — Oktoobrirevolutsi-

ooni võidu. Eesti astumine võimsa Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu liikmeks kindlustas eesti rahvale ka võidu Suures Isamaasõjas saksa fašistlike röövvallutajate üle ja jäädava vabanemise oma põlistest verivaenlastest — saksa röövvallutajatest. Ilma vene rahva ja teiste Nõukogude rahvaste abita oleks eesti rahvas sattunud uuesti saksa mõisnike orjusse, nagu see juhtus 13. sajandil. Nüüd on Punaarmee ja tema geniaalse juhi seltsimees Stalini võitude tagajärjel saksa fašism ja tema alatu käsilane — eesti tõusikkodanlus heidetud jäädavalt ajaloo kolikambrisse. Nüüd võib eesti töörahvas Punaarmee poolt vabastatud Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi pinnal vabalt pühitseda 1. maid ja teha sel päeval kokkuvõtteid oma võitudest tööriindel.

BOLŠEVISTLIKU AJAKIRJANDUSE PÄEV

5. mai on tähistamisväärne päev. 5. mail 1912. aastal ilmus Lenini ja Stalini, bolševismi rajajate, poolt loodud ajalehe „Pravda“ esimene number. Ajalehe „Pravda“ esimese numbril ilmumise päeva tähistatakse bolševistliku ajakirjanduse päevana.

Bolševistliku ajakirjanduse ajalugu on oma olemuselt meie partei ajalugu: kõik nurjumised ja kõik võidud, mida on üle elanud meie ajakirjandus, langevad ühte samade etappidega kommunistliku partei arengus. Samuti, nagu kommunistlik partei sai oma kasvatus- ja karastuse vanglamüüride vahel, asumisel ja sunnitööl, on ka meie kommunistlik töölisajakirjandus sündinud ja enesele teed rajanud samades tingimustes.

1912. aastal, tsaari reaktsiooni võimutsemise perioodil, vaatamata erakordselt raskele tingimusele, leidis bolševistlik partei jõudu tööliste päevalehe asutamiseks. Juba algusest peale omas „Pravda“ märkimisväärse tiraaži. Töötajad ootasid kärsitusega iga järjekordse numbril ilmumist. Ajaleht elas tööliste veeringutest ja see tõsiasi omas suurt tähtsust.

Tehes kokkuvõtet „Pravda“ kuuekuulisest olemasolust, hindas Vladimir Iljitš seda tõsiasja, et töölisel oma rahaga suutsid asutada tööliste bolševistliku päevalehe, suure ajaloolise sündmusena.

„Pravdat“ suleti korduvalt, kuid „Pravda“ hääli, mida nii raevukalt püüdis lüüa tsaari politsei, kõlas edasi. „Pravda“ valgustas tööliikumise teid reaktsiooniaastail, „Pravda“ oskas püsida ehtsalt leninlikul teel kõige mustema surve perioodil.

Ajakirjanduse kaudu organiseeris partei oma lipu alla töölisi ja talupoegi ja viis nad võitlusse tsarismi vastu. Esimestes nõukogudes, võitluses menševikega, juhtis partei meie töölisi ja talupoegi vastu Suure Oktoobri võitule.

Grandioosse taotluse teostamine — sotsialismi üleshitamine meie maal — võimaldus meie ajakirjanduse kaasabil, mis mobiliseeris kõiki töötajaid meie ülesannete teostamisele.

Lenini-Stalini partei on omistanud ajakirjandusele, kui vahedaimale ja tugevaimale relvale, mille kaudu partei päevast-päeva ja tunnistundi kõneleb rahvaga, alati väga suurt tähtsust. Ajakirjandus kujundab inimeste maailmavaadet ja suunab masside pingutusi riiklike ja ühis-

kondlike ülesannete täitmisele. Kuipalju miljoneid inimesi on lugenud Lenini ja Stalini teoseid!

Nende suurte marksistide mõtted süvenevad trükisõna mõju miljontes töötajates, kinnistuvad nende mälus ja teadvuses ning muutuvad võimsaks reaalseks jõuks.

Ajakirjanduse osatähtsus kasvas iseäranis Suure Isamaasõja päevil, kui võidu taotlemine fašismi üle nõudis Nõukogude rahvalt maksimaalset jõudude pingutust. Ja kus ka ei viibinud nõukogude patrioot, stalinliku tõe sõna ulatus temani, sütitades temas patriotismi ja hävitavat viha vaenlase vastu, sisendades talle võidu veendumust.

Sõja aastate vältel sirgus ja sai kasvatuse ajakirjanike—rindemeeste sõjakirjasaatjate armee, kes on oma võitlusülesanded auga täitnud.

Rahuajal on ajaleht — osa elust. Sõjaajal on ta — isiklik kiri, mida oodatakse kõikjal. Rindemees näeb tagalat, kuid tagala ei näe sõjakoledusi. Ja miljonid inimesed otsivad ahnelt ajalehest ridu „sõjakirjasaatjalt,“ nad tahavad leida üksikasjalisi kirjeldusi nappidele ametlikele teadetele.

Meie rahva kuulsad pojad Jevgeni Petrov, Leo Iš, Olender, kirjanikud Gaidar ja Krõmov oskasid näidata kogu maailmale võitlusi Moskva ja Sevastopoli pärast, heroilisi Stalingradi päevi ja nõukogude inimeste heroismi. Nad langesid kui võitlejad oma postil.

Punaarmee ajalehed osutasid ja osutavad olulist abi meie komandõrile. Nad etendasid tähtsat osa partisani liikumise arendamises.

Nüüd, ajaloolise võidu päevil vaenlase üle, organiseerivad ajalehed väsimatult masse rahvamajanduse taastamisele ja kiirele fašistide poolt löödud sõjahaavade ravimisele.

Suurt abi osutavad ajalehed partei ja nõukogude organisatsioonidele vabastatud Nõukogudemaa rajoonides. Siin on ajakirjanduse osatähtsus eriti suur masside poliitilises kasvatuses, kaadrite ideoloogilises karastamises ja tööraha teadvuse virgutamises fašistlikust uimast.

Eesti Nõukogude Vabariigi ajakirjandus kasvab ja tugevneb. Juba 1945. a. teisel poolel ilmus 18 vabariiklikku ajalehte üldtiraažiga ligi 300 000 eks. Peale selle ilmub 11 maakondlikku ajalehte tiraažiga 72 000 eks. On asutatud ja ilmuvad 5 vabariiklikku ajakirja. Vabariiklike ja maakondlike ajalehtede tiraaž tõuseb kuust-kuusse. 1. detsembril 1944. a. oli ajalehe „Rahva Hää!“ tiraaž 74 000 eks., 1945. a. teisel poolel oli see 124 100 eks. „Sovetskaja Estonia“ tiraaž tõusis samas ajavahemikus 32 000 eksemplarilt 51 000 eksemplarile.

Kõigi vabariiklike ajalehtede tiraaž, mis oli novembris 1944. a. — 162 000 eks., on tõusnud ligi 300 000 eks. Sellest arvust läheb maakondadesse 134 000 eksemplari.

Ajalehtede levitamist tellimiste kaudu teostavad väga tõhusalt töotajad ise — ühiskondlikud volinikud, kellede arv kogu vabariigis tõuseb üle 2200 inimese.

Meie ajalehed osutavad suurt abi partei ja nõukogude organitele partei ja valitsuse mitmesuguste määruste ja korralduste ellu rakendamisel. Ajalehed mobiliseerisid Eesti töotajaid Punaarmee abistamisele, maa-reformi teostamisele ja kiirele sakslaste poolt laostatud majanduse üleshitamisele. Ajalehed on oktoobri-, mai-, ENSV aastapäeva ja

muude tähtpäevade eelse sotsialistliku võistluse organiseerijaiks ja eesindlike ettevõtete kogemuste populariseerijaiks.

Vladimir Iljitš Lenin rõhutas alati, et meie ajalehtede jõud seisab nende läheduses hulkadele. Ajalehed peavad rahvamassidega seotud olema miljonite niitidega. Selleks on tarvis tugevdada ja laiendada ajalehtede sidet lugejatega, töölistega ja maa-kirjasaatjatega. Seepärast seisabki Nõukogude Eesti ajalehtede ees tähtsaim poliitiline ülesanne — laialdase parteitu aktiivi loomine meie ajalehtede ümber. Üheks parteitu aktiivi võimsamaks haruks on maa- ja tööliskirjasaatjad. Maa-kirjasaatjad maal ja tööliskirjasaatjad linnas peavad etendama tähtsat osa selles, et laialdased parteitud massid saaksid aru ülesannetest, mis neile asetavad partei ja valitsus.

Nõukogude ajalehtede keel peab olema ilmekas ja kujundite-rikas, tema artiklid peavad olema sisurikkad, sest ajalehtede madal tase nõrgestab nende kui poliitilise kasvatus vahendi mõju massidele. Ülesanne seisneb selles, et tõsta ajalehtede kui töörahva poliitilise ja kultuurilise kasvatusvahendi taset ja muuta nad tähtsaimaks poliitilise töö keskpunktiks massides.

KEHAKULTUURLASTE PÄEV

Kehakultuurlaste päev asutati ÜLKNÜ Keskkomitee ja Üleliidulise Kehakultuuri- ja Spordikomitee vastava ettepaneku põhjal NSVL RKN määrusega 16. juunist 1939. a. Välja arvatud paar esimest sõja-aastat on seitsaadiik kehakultuurlaste päeva korraldatud iga aasta.

Mis on siis õigupoolest kehakultuurlaste päev? See on nõukogude Liidu töötajate traditsiooniline pidupäev. Sel päeval nõukogude mitmemiljoniline kehakultuurlaste armee demonstreerib oma jõudu, osavust ja mehisust, kuid ka ustavust Isamaale, Nõukogude valitsusele ja Lenini-Stalini parteile. Sel päeval partei, valitsus ja kogu Nõukogude rahvas teeb ülevaatust kehakultuuriliikumise kohta ja kehakultuurlaste valmisolekust tööks ja NSVL kaitseks.

Kehakultuurlaste päeva pühitsetakse üle kogu Nõukogudemaa kõikjal, kus leidub kehakultuurlasi ja kus on kehakultuuriorganisatsioone. Maakondades ja linnades tuleb sel päeval korraldada võistlusi ja demonstratsioone kõigil võimalikel aladel, kus töötajad taotleksid oma parimate tagajärgede püstitamist, mis pühendatakse kehakultuurlaste päevale. Maa ootab neilt uusi tippsaavutusi, uusi rekordeid.

Peale selle näevad ÜLKNÜ Keskkomitee ja Üleliiduline Kehakultuuri ja Spordikomitee ette, et ettevalmistusperioodil kehakultuurlaste päevale valmistatakse ühtlasi ette massiliselt OVTK ja VTK normide sooritamist.

Suure tähtsuse massilise kehakultuuritöö arendamises omab propaganda. Seepärast näeb määrus ette kehakultuurlaste päeva puhul loengute ja vestluse praktiseerimist kehakultuuri üle, parimate sportlaste esinemisi ja kehakultuurinäituste korraldamist. Ka võib korraldada iga-suguseid karnevale ja muid sääraseid üritusi.

Vestlusil ja loenguil tuleb rõhutada seda, milliseks esmajärgulise riikliku tähtsusega asjaks on Nõukogude Liidus kehakultuur ja sport, mis

kommunistlikus kasvatuses moodustavad lahutamatu osa. Partei, valitsus, kommunistlike noorte organisatsioon ja ametiühingud tegelevad pidevalt kehakultuuri küsimustega, suunates kehakultuuriliikumist ja aidates seda kasvada laiusesse ja kõrgusesse. Kehakultuuri arendamiseks assigneeritakse Nõukogude Liidus iga aasta sajad miljonid rublad. Meie maal on loodud kõik võimalused töötajate igakülgeks kehaliseks arenemiseks.

Sellele suurele hoolitsusele peavad kehakultuurilased vastama ennastalgava tööga tehaseis ja ettevõtteis, nad peavad näitama suurimat töökangelaslikkust, eriti veel praegusel pärastsojajaegeel ülesehitusperioodil. Kehakultuurilased näitasid vägitegusid Suures Isamaasõjas. Väga paljusid neist autasustati kõrgeimate aumärkidega ja Nõukogude Liidu Kangelase nimetuse andmisega.

Ka eesti kehakultuurilased olid hävituspataljonide ridades ja Suure Isamaasõja lahingute silmapaistvad oma kangelaslikkuse ja visadusega.

Pikamaajooksja ja suusataja H. Hindreus on autasustatud kõrgeima tiitliga — Nõukogude Liidu Kangelase nimetusega. Nõukogude Liidu ordeneid ja medaleid kannavad eesti sportlased Aartee, Oole, Reinlo, Villbaum, Urke, Lenk, Lannesto ja paljud teised.

Rahuaia tingimustes teostab ENSV Kehakultuuri- ja Spordikomitee kehakultuurilise ning spordiaktiivi kui ka partei, kommunistlike noorte, nõukogude ja ametiühingute organisatsioonide toetusel kehakultuurikollektiivide ja spordiorganisatsioonide asutamist. Taastatakse ja remonditakse spordiehitusi, on organiseeritud linnade ja maakondade kehakultuuri- ja spordikomiteed ja loodud spordiseltsid „Kalev“, „Spartak“, „Dünamo“ jt. Uuesti on organiseeritud ka Tartu Kehakultuuri Instituut.

Kõigil spordialadel näeme pingsat tegevust, kusjuures meie kehakultuurilased ei tohi unustada oma valmisolekut tööks ja NSVL kaitseks.

NSV LIIDU SÕJALAEVASTIKU PÄEV

Juunis 1939. aastal NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu ja ÜK(b) P Keskkomitee otsustasid igal aastal pühitseda NSV Liidu Sõjalaevastiku päeva 24. juulil või sellele päevale ligemal pühapäeval.

Selles otsuses rõhutati, et „NSV Liidu Sõjalaevastiku Päev“ korraldatakse:

„... et mobiliseerida laiü töötava rahva hulki NSV Liidu Töölis-Talu-poegade Sõjalaevastiku organiseerimisküsimuste ja temal lasuvate ülesannete ümber.“

Valitsuse ja partei otsus NSV Liidu Sõjalaevastiku päeva tähistamise kohta mängis erakordselt tähtsat osa meie maa relvastatud jõudude tugevdamisel. Selles otsuses peegeldus selgelt Nõukogude valitsuse, bolševistliku partei ja seltsimees Stalini isiklik suur hool Sõjalaevastiku kasvu, arengu ja täiustamise eest.

Sõjalaevastiku päev läks nõukogude kalendrisse kui üldrahvalik püha. See päev on sotsialismimaa merejõudude tugevuse ja võimsuse püha.

Suur Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on võimas mereriik. Kaks ookeani ja neliteistkümmend merd uhuvad meie kodumaa ranni-

kuid. NSV Liidu merepiirid ületavad 40 000 kilomeetrit ehk rohkem kui kaks kolmandikku kogu riigipiiride pikkusest.

„Võimsal Nõukogude riigil peab olema tema huvidele vastav, meie suurele ülesandele vääriline mere- ja ookeanilaevastik“ — nii määritles sm. V. M. Molotov partei ja valitsuse suhtumist meie laevastiku ülesehitusse NSV Liidu Ülemnõukogu esimesel istungjärgul 15. jaanuaril 1938. aastal.

Suure Isamaasõja päevil Sõjalaevastik raporteeris rahvale oma ohvitserkonna ja laevastiklaste lahingulisest teotsemisest ja kangelas-tegudest võitluses inimkonna õelaima vaenlase — saksa fašismi vastu.

Nõukogude meremehed Suure Isamaasõja aastail hoidsid au sees ja suurendasid vene laevastiku lahingulisi ja revolutsioonilisi traditsioone.

Peaaegu nelja aasta kestel Sõjalaevastik käsikäes vabra Punaarmeega piiritu südiduse, mehisuse ja oskusega võitles julma fašistliku metsloomaa vastu, andes talle hävitavaid lööke merel, maal ja õhus, löök löögist jõulise ja tugevam.

Sõjalaevastik teostas rea tagajärjekaid dessantoperatsioone, osutades tõhusat toetust ründavatele Punaarmee osadele. Nii oli see Feodossias, Kertšis, Novorossiiskis ja Saaremaal.

Isamaasõja algusest kuni 22. juulini 1944. a. Sõjalaevastiku laevad ja õhujõud uputasid 2827 fašistlikku laeva mitmesuguse tonnaažiga, nendest suuri ja keskmisi laevu (ristlejad, rannakaitse soomuslaevad, miinilaevad, allveelaevad, miinitõrjelaevad, traalerid, valvelaevad ja kahurpaadid) 373, torpeedo- ja valvekaatreid 367, transport- ja abilaevu 939 ja praamisid ning väiksemaid laevu 1158.

Meie laevastik tekitas tõsiseid kahjustusi suurele hulgale sõja- ja atilaevadele, samuti hävitas maismaal palju vastase sõjalist tehnikat ja elavjõudu. Sama aja kestel Sõjalaevastiku laevad, õhutõrje kahurvägi ja lennukid hävitasid 6829 vaenlase lennukit.

Ainult 1. märtsist kuni 20. aprillini 1945. aastal ainuüksi Punalipuline Balti Laevastik uputas vaenlase vetes 37 suurt ja keskmist sõjalaeva (miinitõrje- ja miinilaevu, allveelaevu, valvelaevu ja traalereid), 113 transport-, tank- ja abilaeva üldisel veeväljasurvega ümmarguselt 600 000 tonni ja 16 kaatrit ning dessant-kiirpaati saksa vägedega.

Need arvud tunnistavad meie Sõjalaevastiku, eriti Punalipulise Balti Laevastiku suurt edu võitlustes saksa fašistlike okupantide vastu merel. Piiritut kangelaslikkust, mehisust ja vahvust näitasid nõukogude meremehed heitluses saksa okupantidega. Kümneid tuhandeid meremehi on autasustatud kõrgete valitsuse autasudega — Nõukogude Liidu ordenitega ja medalitega, paljud neist on autasustatud Ušakovi ja Nahhimovi ordenitega ja medalitega. Ainuüksi Punalipulise Balti Laevastiku meremeeste ja lendurite hulgas oli 1945. aasta aprillikuul 129 Nõukogude Liidu Kangelast, kes said selle kõrge nimetuse väljapaistvate sangearitegude eest sõja kestel saksa okupantidega. Nõukogude Liidu Kangelaste — Balti laevastiklaste seas on neli kahekordset Nõukogude Liidu Kangelast — lendurid Stepanjan, Mazurenko, Rakov ja Tšelnokov.

Kuni 20. IV 1945 oli sõja kestel 51 laeva ja üks Punalipulise Balti Laevastiku väeosa autasustatud Punalipu ordeniga ning 20 laevale ja

PBL väeosadele on antud kaardiväe nimetus. Laevastiku kaardivägi kasvab Isamaasõja jooksul võimsaks jõuks. See kõik on Sõjalaevastiku jõu ja võimsuse kasvu tunnistajaks. Sajandeid kestva kuulsuse omandasid mehed kaatriite meeskonnad, kartmatud allveelaevnikud, vaprad merejalaväelased, sangarlikud Stalini kotkad-lendurid, kuulsusrikkad kahurväelased.

Nõukogude rahvas ümbritseb Punaarmeed ja Sõjalaevastikku — oma lemmiklapsi — suurima tähelepanu ja hoolega. Ta ei säästnud midagi sõjapäevil, meie maa sõjalise võimsuse ja merejõudude tugevdamiseks ja kindlustamiseks.

Riigi laevaehitus- ja remonttehased, suurtükiväe ja laskemoona vabrikud, lennukitööstus ja nende kõrvaltööstused tõstavad lakkamatult meie laevastiku võimsust, annavad talle relvastuseks uusi laevu, uut esmajärgulist tehnikat, täiustavad ja remonteerivad laevastikku.

Nõukogude rahvas poolt meremeeste kätte antud laevad ja tehnika muutus võimsaks jõuks, mis tabas vaenlast otse südamesse.

Sõjalaevastiku ohvitserid ja punalaevastiklased on kasvatatud suure Stalini poolt uuenduste vaimus, loova julguse vaimus, eesrindliku mere sõja teaduse vaimus, kangelasliku vene laevastiku vanemate sugupõlvede lahinguliste ja revolutsiooniliste traditsioonide vaimus.

Suure Isamaasõja lõppjärgus näitas Sõjalaevastik oma relvade võimsust ja jõudu ning aitas Punaarmeel täita oma armastatud Kõrgema Ülemjuhataja ajaloolist käsku — hävitada vaenlane lõplikult ja täielikult.

Nüüd, rahuliku arengu ajajärgul, suuname kõik oma jõud Sõjalaevastiku võimsuse edasiseks tugevdamiseks ja kindlustamiseks.

ÜLELIIDLININE RAUDTEELASTE PÄEV

Iga aasta esimesel augustikuu pühapäeval kogu Nõukogudemaa koos raudteetranspordi töolistega tähistab üleliidulist raudteelaste päeva.

Sellel päeval nõukogude raudteelased teevad kokkuvõtteid oma tööst.

Sotsialismi rahuliku ülesehitustöö aastail NSV Liidus ja Isamaasõja ajal saavutasid raudteelased oma töös tohutut edu. Nõukogude raudteelastel on millele olla uhke.

Tsaari-Venemaal oli raudteetransport vähe arenenud, raudteede võrk oli korraldatud ebaratsionaalselt, maa tähtsamate tööstuslike rajoonide vajadusi arvestamata. See ilmnis eriti raudteetranspordi töös 1914.—1918. aastate sõjatingimustes. Nendel aastatel transport ei tulnud toime üha kasvavate transportimisvajadustega, tema majanduses tuli langus.

Bolševistlik partei, järgides Lenini-Stalini juhisele, omistas Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni esimestest päevadest alates tõsiseimat tähelepanu raudteetranspordile. Stalinlike viisaastakute teostamise tulemusena, partei, seltsimees Stalini ja Nõukogude valitsuse alalise raudteetranspordi eest hoolitsemise tagajärjel kujunes NSVL tiheda raudteede võrguga riigiks.

NSVL raudteede võrk moodustas 1941. aasta 1. jaanuariks 107 000 kilomeetrit. Tsaari-Venemaal oli aga 1913. aastal raudteid ainult 58 000 kilomeetrit.

Raudteetranspordi tehnilise ümbervarustamise tulemusena, mis saavutati tänu sotsialistliku rasketööstuse arengule, jõudis NSVL juba 1937. aastal raudteeveo käive alal teisele kohale maailmas (esimesel kohal olid Ameerika Ühendriigid). Kahe stalinliku viisaastakuga tõusis raudteede veokäibe juurdekasv 361,1 miljonit tonni, mis oli 2,7 korda suurem kõigi tsaari-Venemaa raudteede veokäibest. Rongide kaalu alal omandas NSVL teise koha maailmas, aga kaubaveopingelt — esimese. Vedurite park uuendus, saades tööstuselt võimsad kaubarongide vedurid seeriastest „FD“, „SO“, „E“ ja reisijaterongide vedurid — „JS“, „SU“. Võrdlematult kasvas vagunite arv ja nende kandejõud. Transpordis rakendati tehnilised täiustamised — autopidur, autoblokeerang, laadimistööde mehhaniseerimine. Tunduvalt paranes teedemajandus.

Stalinlike viisaastakute kestel kasvas mõõtmatult nõukogude raudteetranspordi võimsus. Laialdast rakendamist leidsid transpordis sotsialistlikud töövormid — lööktöö, sotsialistlik võistlus, krivonossovlik liikumine.

NSVL raudteetranspordi võimsus ilmnis erilise jõuga Suure Isamaasõja päevil võitluses saksa fašistlike okupantidega.

Kõik vaenlase arvestused nõukogude raudteetranspordi nõrkusele ja katsed segi paisata tema tööd lõppesid täielise krahhiga, purunesid NSVL raudteelaste sangarlikkuse ja töö hea organisatsiooni vastu.

Võitlustes fašistlike röövullutajate vastu olid raudteelased Punaarmee vahetuteks abilisteks.

Nõukogude raudteetransport kindlustas rasketes sõjaaja tingimustes armee pideva varustamise relvadega, laskemoonaga ja toiduainetega, võimaldas õigeaegselt määratu suurte väehulkade ümberpaigutamist, tagades väeosade kõrge manööverdamisvõime.

Hindamatud on raudteetranspordi teened tööstuse idasse ümber paigutamise, frondilähedatest piirkondadest seadmete ja elanikkonna evakueerimise ja uute tööstuslike ehituste alal. Nõukogude raudteelased, täites sõjaliste ja tööstuslike vedude plaane, arendasid Isamaasõja aastail uute teede ehitamist, mis kindlustasid ühenduse paranemist rindegas ja uute tööstuslike rajoonidega. Stalingradi kaitse päevil ehitati kaks uut teed, mis mängisid määratu suurt osa ajaloo suurimas lahingus. 1943. aastal lõpetati uue Põhja-Petšora raudtee ehitamine, mille pikkus on 1847 kilomeetrit. Uus tee on ehitusel Kirgiisias, mis ühendab Kanti ja Rõbatšjet.

Sakslasi ei päästnud nende katsed purustada raudteid, et tõkestada ründava Punaarmee edasilikumist. Nõukogude raudteelased, kes ei jäänud maha Punaarmee, taastasid tuhandeid kilomeetreid raudteed.

Sõja-aastail arendasid raudteelased veel laiemalt sotsialistlikku võistlust, stahhaanovlik-krivonossovlik-luuninlikku liikumist. Valitsus hindas kõrgelt nõukogude raudteelaste tööd, omistades sadadele raudteetransporditööliste Sotsialistliku Töö Kangelase nimetuse ning sadu raudteeläsi on autasustatud ordenitega ja medalitega.

Nõukogude raudteelaste edu tagati partei, seltsimees Stalini ja Nõukogude valitsuse lakkamatu hoolega. Määratu tähtsus oli valitsuse abinõudel transpordi distsipliini tugevdamise alal, komandöride nimetuse sisseadmisel jne.

Sellele hoolitsusele vastasid raudteelased ennastsalgava Kodumaa teenimisega.

Kõrge hinnangu raudteelaste tööle Isamaasõja aastail andis seltsimees Stalin oma kõnes — 6. novembril 1943. a.

Nõukogude raudteelased on uhked sellele, et nemad suures vabadusheitluses saksa okupantidega aitasid Punaarmee viia lõpule oma ajaloolist missiooni.

Nüüd, mil Suur Isamaasõda on võidukalt lõpetatud ja saabunud rahuliku ülesehituse ajajärk, nõukogude raudteelased bolševistliku partei ja seltsimees Stalini juhtimisel pühendavad kogu oma jõu fašistlike rüüstajate poolt raudteemajandusele tekitatud haavade parandamiseks, kindlustavad kiire teede, sildade, jaamade, vedurite ja vagunite pargi taastamise ja lähevad vastu uuele, seninägematule raudteede kaubakäibe tõusule.

Koos meie suure kodumaa raudteelastega võitlevad ja töötavad eesti raudteelased.

Taganedes tekitasid saksa fašistlikud jõugud eesti raudteemajandusele suuri kahjusid. Raudteeside oli rikutud ja teed said suuresti kannatada.

Raudtee kollektiivi visade pingutustega ja kohaliku elanikkonna kaasabil taastati kõik kiiresti. Juba 1945. a. raudteelaste päevaks ületasid Eesti raudteelased norme riikliku veoplaani täitmisel pealelaadimise, mahalaadimise, rongide vastuvõtu ja lähetuse ning reguleerimise alal.

Eesti raudteel töötab juba 1945. a. 139 inimest, kes olid autasustatud Nõukogude valitsuse poolt. Peale selle töötas 28 inimest, kes olid teede rahvakomissari poolt autasustatud märgiga „Eesrindlik raudteelane“, 447 — märgiga „Stalinlik üleskutse lööktöölisele“, 170 — märgiga „Eesrindlik veduritöölise“ jne.

Tuhanded teised eesti raudteelased töötavad stahhaanovlikult selleks, et täita peale- ja mahalaadimisplaanid, et rongid liiguksid rangelt plaani ja graafiku järgi ja et kiiremini ja täielikumalt likvideerida saksa okupantide poolt tekitatud kahjustused.

ÜLELIIDLININE LENNUVÄE PÄEV

Nõukogude lennuväe päev, mis määrati kindlaks 1939. aastal 18-ndale augustile, või sellele lähemale pühapäevale on meie Kodumaa rahvastele armastatud pühaks. Nõukogude lennuvägi on sotsialistliku korra ja stalinlike viisaastakute sünnitus.

Lennuväe arendamisele pühendati erakordset tähelepanu. Partei ja valitsus ning seltsimees Stalin isiklikult tegelesid rahuaastail iga päev lennukitööstuse loomise, lennuväe ja tsiviillennuasjanduse ülesehitamise ning lennukaadrite väljaõpetamise küsimustega. Kogu riik katus lennuliinide võrguga, lennuväljadega ja lennukoolidega. Vananenud konstruktsioonide asemel lasti välja moodsaime konstruktsiooniga lennukid, mis vastasid täielikult meie riigikaitse ja rahvamajanduse nõuetele.

Bolševike partei kasvatas üles uhke lenduritepere, keda rahvas kutsus äärmiselt tõhusate stalinlikeks kotkasteks.

Stalinlikud kotkad heiskasid punalipu Põhjanabal, nad teostasid lennuasjanduse ajaloos enneolematu vahemaandumisteta lennu Moskvast üle Põhjanaba Ameerikasse, teostasid muinasjutulise lennu ühe ööpäevaga Moskvast Vladivostokki ja Moskvast Ameerikasse. Nõukogude lennuvägi omandas suuremat kuulsust võitlustes Hassani järve ja Halhin-Goli juures ning võitlustes valgesoomlastega meie loodepiiride kindlustamise pärast.

Isamaasõjas saksa fašistlike anastajate vastu osutas nõukogude lennuvägi üheks tähtsamaks relvariigiks, mis aitas viia võidule saksa fašistlike anastajate üle.

„Üheskoos kogu Punaarmee peab nõukogude lennuvägi ägedat võitlust saksa fašistlike röövullutajate vastu ja annab vastase elavjõule ning tehnikale, tema tagalale ja ühendusteedele hävitavaid lööke“, — ütleb Kõrgem Ülemjuhataja seltsimees Stalin oma lennuväe päevale pühendatud käskkirjas 20. augustil 1944. a.

Isamaasõja käigus ilmusid kõige uuema konstruktsiooniga lennukid, mille sarnaseid pole terves maailmas: A. S. Jakovlevi ja A. S. Lavotškini hävitajad, S. V. Iljušini võrratud lahingulennukid, A. M. Tupolevi suurepäraseid kaugemaa pommituslennukid jt.

Taludes sõja esimesel perioodil vaenlase arvuliselt üleolevate õhujõudude lööke, saavutas meie lennuvägi sellele järgneval ajal täieliku ülekaalu õhus.

Nõukogude lendurid purustasid edukalt vaenlase kindlustatud liine tehes teed meie jalaväele ja kaitsesid meie tankiüksuste sügavaid retki. Lennuväe kaugetegevuse võimsad lennukid hävitasid vaenlase raudteesõlmi, sõjatööstuse objekte ja lennuvälju desorganiseerides vaenlase kaitset, transporti, juhtimist ja sidet.

Isamaasõja perioodil hävitas nõukogude lennuvägi õhus ja maapinnal kümneid tuhandeid vaenlase lennukid, tuhandeid vaguneid ja ka vaenlase elavjõudu.

Kodumaa hindas kõrgelt nõukogude lennuväe kuulsaid tegusid. Kümneid väeosad ja üksused said kaardiväe lipud, üle 60 000 lenduri on mitmel korral autasustatud valitsuse poolt, 780-le kõige vapramale lennuväe võitlejale on omistatud Nõukogude Liidu Kangelase aunimi ja 20 neist on kahekordsed Nõukogude Liidu Kangelased. Nende uljaste nõukogude kotkaste hulka, kes oma hulljulguse ja kangelaslikkusega on võitnud rahva armastuse, kuulub ka eestlane kaugetegevuse-lennuväe lendur — Nõukogude Liidu Kangelane Endel Puusepp.

Kõige tublim tublist stalinlikest kotkaist on aga kaardiväe polkovnik Aleksander Pokrõškin, kes tulistas õhulahinguis isiklikult alla 59 vaenlase lennukit ja on autasustatud kolme „Kuld Tähe“ medaliga.

Nõukogude rahvas on äärmiselt uhke oma stalinlike lennuväele.

SUUR SOTSIALISTLIK OKTOOBRIREVOLUTSIOON

7. novembril (25. okt.) 1917. a. Venemaa proletariaat liidus töötava talurahvaga kukutas mõisnike ja kapitalistide võimu ja püstitas meie maal töötava rahva võimu — Nõukogude võimu. Üritus, mille eest võitles Lenin, Stalin ja nende poolt loodud bolševike partei, võitis.

Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon oli meie kodumaa töörahva ülemaailmseks ajalooliseks võiduks. See lõi inimesoo ajaloos ennenägematu riigi, kus võim, vabrikud ja tehased, maa ja pangad on nende omanduseks, kes oma kätega loovad kõik, mis inimsugu on suuteline looma. See revolutsioon avas inimesoo ajaloos uue lehekülje.

Oma iseloomult ja eesmärkidelt vastas Oktoobrirevolutsioon meie kodumaa ääretuil avarustel elavate kõigist rahvustest töörahva kõige salajasematele unistustele ja püüetele. Oktoobrirevolutsioon avas tee kõigi rahvaste materiaalseks, poliitiliseks ja kultuuriliseks õitsenguks. Just sellega on seletatav asjaolu, et noor Nõukogude vabariik kodusõja aastail kaitses võitluses Oktoobri saavutusi sisemiste valgekaartlike ja välismaiste interventide vastu, kes tahtsid uuesti maksma panna kapitalistlikku korda.

Nendes võitlustes Nõukogude valitsus ja meie partei löid Punaarmee — Oktoobri võitude valvuri.

Organiseerides ja võites Oktoobrirevolutsiooni, Lenin ja Stalin innustasid NSVL rahvaid tööle ja kangelastegudele, suunasid nende loova energia endise mahajäämise kiiremaks võitmiseks. Nad juhtisid meie maa laiale sotsialistliku arenemise ja rahvusliku õitsengu teele.

Sotsialismi rahulikul ülesehitamisel meie maal loodi tugev sotsialistlik suurtööstus, mis muutis meie maa majanduslikult tugevaks ja eesrindlikuks. Rasketööstuse arenemisega loodi meie maal tehniline baas maailma suurema sotsialistliku põllumajanduse organiseerimiseks ja selle alusel teostus külas viimse kapitalistliku klassi — kulakluse likvideerimine. See võit, mis saavutati meie maal Stalini juhtimisel, muutis põhjalikult riigis klassijõudude vahekorra ja võimaldas vastu võtta uue Staliniliku Konstitutsiooni — kõige demokraatlikuma konstitutsiooni maailmas.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud löid meie maal tööliklassi, talupoegade ja haritlaste ennenägematu ühtsuse ja nõukogude vabariikide rahvastevahelise vankumatu sõpruse, mis on rajatud vastastiku- sele usaldusele ja koostööle kõigi rahvaste majandus- ja kultuurialade arenguks ja sünnitasid uue sotsialistliku suhtumise töösse, kui vahvuse, au, kangelaslikkuse ja kuulsuse asjasse. See võit võimaldas tehniliselt ümber relvastada Punaarmeed, kes juba siis oli üheks parimaks armeeks maailmas.

Partei kasvatas nõukogude inimestes ennenägematut isamaa-armastust, nõukogude patriotismi ja valmisolekut kaitseda viimse veretilgani Oktoobrirevolutsiooni võite.

Meie sotsialistlik riik muutus teiste riikide hulgas kõige tugevamaks ja ühtsemaks.

Isamaasõda saksa röövvalutajate vastu oli Oktoobri võitude tugevuse karmiks prooviks. Nõukogude riik ja Punaarmee kannatasid auga

välja selle katsumuse. Sõda näitas meie Isamaa vaimliste ja materiaalse jõudude kõikumatust. Nõukogude inimesed koondusid veel tihedamalt bolševike partei, Nõukogude valitsuse ning oma õpetaja ja juhi seltsimees Stalini ümber. Täitused V. I. Lenini ennustavad sõnad: „Meie asi püsib kindlalt... millised ka ei oleks Venemaal tungida ja sõjaretked Venemaa vastu... kõik need katsed purunevad põrmu ja meie vaenlaste iga katse järele meie tuleme välja tugevamana, kui olime enne neid.“ (Teosed, kd. XXV, lk. 420.) Sõja käigus tugevnes ja karastus NSVL rahvaste lahutamatu vendlus. Võitlus Kodumaa sõltumatuse eest kinnitas veel enam kõigist rahvustest nõukogude inimeste sõprussidet.

Nõukogude riigi purustamatu tugevuse peamiseks põhjuseks sõjas fašistliku Saksamaa vastu oli industrialiseerimise ja kolhoseerimise stalinliku poliitika õigsus ja ettenägelikkus, mis kindlustas Punaarmee edaspidise tehnilise ja lahingulise võimsuse sõja ajal ja aitas saavutada täieliku sõjalise võidu saksa fašistliku armee üle.

Sel alusel arenenud tööliste, talupoegade ja haritlaste loova töö edusammud kindlustasid meie riigile täieliku majandusliku võidu fašistliku Saksamaa üle.

Nõukogude Liidu rahvad, kasvatatud kõigi rasside ja rahvaste üheõigsluse ja rahvaste sõpruse vaimus saavutasid võidu hitlerliku fašismi rassivaenu ideoloogia ja poliitika üle.

Niiviisi Oktoobrirevolutsioonis sündinud nõukogude sotsialistlik kord saavutas täieliku ja lõpliku võidu hitlerliku Saksamaa fašistliku korra üle.

Selles ilmes nõukogude korra jõud, et ta muutis mitte ainult meie Kodumaa kuju, vaid ka meie rahva ilme, andes „... meie rahvale ja armeele suure ja võitmatu jõu.“ (Stalin)

Nõukogude riik tuli välja sõjast Saksamaaga veelgi tugevamana ja karastatumana, „... nõukogude kord on osutunud mitte ainult riigi majandusliku ja kultuurilise tõusu organiseerimise parimaks vormiks rahuliku ülesehitustöö aastail, vaid ka rahva kõigi jõudude mobiliseerimise parimaks vormiks vastupanu avaldamiseks vaenlasele sõja ajal.“ (Stalin)

Väga suurt osa Oktoobri võitude kaitsmisel etendas Lenini-Stalini partei. „Partei organiseeriv töö ühendas ja suunas ühise eesmärgi poole kõik Nõukogude inimeste pingutused, allutades kõik meie jõud ja ressursid vaenlase purustamise ülesandele. Sõja jooksul on partei rahvaga veel enam kokku kasvanud, on end veel tihedamini sidunud töörahva laiaide hulkadega.“ (Stalin)

Nõukogude rahvaste Suur Isamaasõda on lõppenud hitlerliku Saksamaa täieliku purustamisega. Nõukogude Liidu rahvad kaitsesid Oktoobri võite ja päästsid Euroopa tsivilisatsiooni ja kultuuri fašistlikest barbaaridest.

Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni 29. aastapäeva meie võtame vastu vabastatud oblastite ja NSVL vabariikide majanduse ja kultuuri taastamise ja kogu rahvamajanduse edusammudega — sotsialismi uute saavutustega.

Meie austame oma bolševike parteid, oma juhti ja õpetajat seltsimees Stalinit, meie Nõukogude võimu ja kangelaslikku Punaarmeed.

Oktoobrirevolutsioon Eestis

Ka Eesti töörahvas võitles Oktoobripäevil oma õiguste eest.

25.—27. okt. (7.—9. nov.) 1917. a. toimus Eestimaa Nõukogude 2. kongress, kus võeti vastu otsus kogu võimu ülevõtmiseks nõukogudele. 26. oktoobril moodustati Eestimaa Nõukogude Kesktäidesaatva Komitee juures Sõjalis-revolutsiooniline komitee, kes praktiliselt asus teostama töörahva võimu. Vene Ajutise Valitsuse komisсар J. Poska kõrvaldati võimult ja loodi Eesti Nõukogude valitsus V. Kingissepa juhtimisel.

Kõigepealt tuli vastündinud Nõukogude valitsusel oma võimu kindlustada. Tuli purustada vana ja organiseerida uus — nõukogude võimu aparaat. Hoolimata kontrrevolutsiooniliste parteide sabotaažist pani töörahvas järk-järgult Eestis maksma oma võimu. Ajutise Valitsuse võimukandjad asendati nõukogude võimu organitega. Eestimaa Asutava kogu valimised määrati jaanuarikuuks 1918. 1917. a. juunis Vene Ajutise Valitsuse Eestimaa autonoomia tagurliku seaduse põhjal valitud Eestimaa Kubermangu Maanõukogu ehk nn. Maapäev saadeti Eestimaa Kesktäidesaatva Komitee poolt 12. novembril laiali. Selle peale vaatamata, astus Maanõukogu 15. novembril kokku ja võttis vastu resolutsiooni, milles kuulutas enese Eestimaa ainsaks kõrgemaks võimuks. Sellega Maanõukogu tahtis panna toime avaliku kontrrevolutsioonilise akti — kõrvaldada nõukogude võimu.

Kuid Maapäeva reaktiooniline katse lämmatati Tallinnas tööliste jõulise meeleavaldusega ja Maapäev aeti laiali.

Eesti kodanlus, kes kogu Vene kodanliku Ajutise Valitsuse ajal oli truualamlikult kuulunud Peterburist tulevaid käskke, hakkas nüüd korruga püüdma „iseseisvust“. See on ju ka arusaadav, sest eesti kodanlus oli töörahva võimu vastu.

Ja eesti kodanlus pidigi olema töörahva võimu vastu, sest hädaohus oli eesti kodanluse rahakott, mitte aga rahvuslikud huvid ja iseseisvus, nagu kodanlikud tegelased valelikult püüdsid väita.

Eesti Nõukogude valitsus asus ka 26. oktoobril II Ülevenemaalisel Nõukogude Kongressil vastuvõetud maadekreedi ellurakendamisele. 9. (22.) novembril võttis Eestimaa Kesktäidesaatva Komitee vastu otsuse maatameeste ja väikemaapidajate nõukogude asutamise kohta, kes praktiliselt pidid asuma mõisamaade ülevõtmisele. Maadekreedi teostamine ja teised Nõukogude valitsuse majandus-poliitilised sammud, nagu tööliste kontrolli sisseseadmine vabrikus, võitlus spekulantide vastu jne. tõi enesega kaasa kodanluse ja parunite kasvava vastupanu.

Kodanlus hakkas eesti polkudesse koondama valgekaartlikke ohvitseri, hallparunite ja maomanike poegi. Organiseeriti tagurlikest ollustest relvastatud „omakaitse“. Kokkupõrked sagesid. Neis kokkupõrgetes langesid mitmed ausad eesti töörahva pojad, nagu Mihkel Aitsam, Jüri Kalmus jt.

Et aga kontrrevolutsioon Eestis oli üksinda liiga nõrk, siis hakati otsima abi väljastpoolt. Nii Balti parunite kui ka eesti kodanluse poolt läkitati palvekirju ja delegatsioone Saksamaale, et keiser Wilhelm laseks oma vägedel okupeerida Baltimaad. Kuid rindel valitseva vaherahu tõttu ei saanud Wilhelm esialgu seda teha. Kui aga Trotski reetliku

tegevuse tõttu rahuläbirääkimised katkesid, siis kasutasid saksa imperialistid kohe juhust ja 21. veebruaril tungisid saksa väed Eestisse. Eestimaa kiire okupeerimine saksa vägede poolt sai võimalikuks just eesti polkude valgekaartlike ohvitseride reetliku tegevuse tõttu.

Kui revolutsioon Saksamaal 1918. a. novembris kukutas Wilhelmi troonilt, tegi eesti töörahvas veel korra katset oma võimu kehtima panna. 30. novembril 1918. a. kuulutati Eestis uuesti välja nõukogude võim — Eesti Töörahva Kommuun. Kuid ka seekord ei suutnud töörahva võim Eestis püsima jääda ja välisimperialistid aitasid võimule kodanluse. Üle kahekümne aasta võimutses kodanlus Eestis ja alles 1940. a. juuni-juuli sündmused võimaldasid ka eesti rahval lõplikult liituda Nõukogude Liidu rahvastega ja osa saada kõigist Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni saavutustest.

PUNAARMEE SUURTÜKIVÄE PÄEV

Arvestades Punaarmee suurtükiväe suuri teeneid kõigil Isamaasõja rindeil võitluses saksa fašistlike anastajatega avaldas NSVL Ülemnõukogu Presiidium 21. oktoobril 1944. aastal seadluse, millega seatakse sisse iga-aastane püha — suurtükiväe päev.

See püha on nõukogude suurtükiväe osatähtsuse kõrge hinnangu väljendus ajaloolistes võitluses, mis Punaarmee Isamaasõjas saavutas.

Suurtükiväe päev on pidupäevaks mitte ainult nõukogude suurtükiväelastele, vaid ka kogu Punaarmeele ja kogu Nõukogude rahvale. Kangelaslike suurtükiväelaste auks toimuvad iga aasta 19. novembril kõigis nõukogude vabariikide pealinnades ja samuti Leningradis, Stalingradis, Sevastopolis, Odessas, Habarovskis ja Novosibirskis suurtükiväe saluudid kahekümne suurtüki kogupauguga kahesaja kahekümne neljast suurtükist.

Suurtükiväe päeva pühitsemine on määratud 19. novembrile — Stalingradi all pealetungi alustamise tähtsale kuupäevale. Saksa kaitse läbimurdmiseks asetaski siis nõukogude väejuhatuse igale rindekilomeetrile 200 kuni 300 suurtükki. Nõukogude suurtükiväelased hävitasid ja panid vaikima ühe päevaga vaenlase 100 suurtüki- ja 60 miinipildujate patarid, purustasid 196 saksa soomusvarjendit ja 126 puit-muldtulistuspunkti. Kogu Nõukogudemaa ülistab oma kangelaslikke suurtükiväelasi, tabava tule meistreid.

Nõukogude suurtükivägi on pärinud juba 1389. aastal tekkinud vana vene suurtükiväe võitlustraditsioone. Vene suurtükiväge peeti alati maailma parimaks.

Punaarmee suurtükivägi omandas ja suurendas vene suurtükiväelaste kuulsust. Noor nõukogude suurtükivägi näitas end hiilgavana kodusõja aastail, tekitades interventidele ja valgekaartlastele raskeid kaotusi.

Rahuliku ülesehitustöö aastail nõukogude suurtükivägi kasvas väsimatult tänu sm. Stalini hoolele, täiustas sõjalist oskust ja relvastus tehniliselt. Omistades selle relvaliiigile määratu suurtähtsust juba enne Isamaasõda määras sm. Stalin suurtükiväe osatähtsuse kindlaks sõnades: „Suurtükivägi on sõjajumal.“

Nõukogude võimu ajal loodi sm. Stalini juhtimisel ja vahetul osavõtul uued suurtükiväe süsteemid, õpetati välja konstruktorite ja lahing-suurtükiväelaste kaadreid.

Hitlerliku Saksamaa alutat kallaletungi meie Kodumaale võttis suurtükivägi vastu võimsa sõjalise jõuna, keda juhiti eesrindliku sõjateooria poolt ja kes omas head materiaalist baasi ning hästi ettevalmistatud isikulist koosseisu.

Isamaasõja aastail jätkus vahetpidamata Punaarmee suurtükiväe täiustamine ja kaadrite — ohvitseride ning reameeste — üleskasvatamine, kes valdasid täiuslikult kaasaegse sõja kogemusi. See kindlustas nõukogude suurtükiväe sõjalist edu ja ta kahtlematut üleolekut saksa suurtükiväest.

Pole niisugust võitlusviisi ega pole ühtki tähtsamat Isamaasõja operatsiooni, kus Punaarmee suurtükivägi poleks mänginud otsustavat osa.

„Suurtükivägi oli selleks jõuks, mis kindlustas Punaarmeele saksa sõjavägede purustamise Stalingradi ja Voroneži all, Kurski ja Belgorodi all, Harkovi ja Kiievi all, Vitebski ja Bobruiski all, Leningradi ja Minski all ning Jassõ ja Kišinevi all.“ (Stalin)

Nõukogude suurtükivägi omas otsustavat tähtsust Punaarmee võitlustes saksa kiskja koopas — Saksamaal.

Nõukogude suurtükivägi tekitas hirmu ja segadust saksa sõjavägedes, kes asusid meie sõjavägede „kottides“.

Üle 1600 suurtükiväelase on saanud Nõukogude Liidu Kangelase kõrge nimetuse. Ligi 1 200 000 suurtükiväe reameest, seersanti, ohvitseri ja kindralit on autasustatud Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega.

Kuulsuses, mis rahva seas on endale võitnud Nõukogude suurtükiväelased, on oma osa ka Punaarmee Eesti Tallinna Kaardiväe Laskurkorpuse suurtükiväelastel.

Suure Isamaasõja jooksul on eesti suurtükiväelased ja miiniheitjad hävitanud kümneid vaenlase tanke, iseliikuvaid suurtükke ja soomustranspordõõre.

Eesti suurtükiväelased on hävitanud tuhandeid saksa sõdureid ja ohvitseri. Fašistide pihta on tulistatud umbes 500 000 mürsku ja miini.

Osava sõjalise tegevuse, heroismi ja mehisuse eest on Kõrgem Ülemjuhataja seltsimees Stalin kuus korda avaldanud tänu Eesti suurtükiväelastele. Alampolkovnik Uibo suurtükiväeosa on autasustatud Suvorovi II järgu ordeniga, alampolkovnik Pooluse väeosa Kutuzovi III järgu ordeniga ja kapten Lio väeosa Aleksander Nevski ordeniga.

Isamaasõja aastail kasvas nõukogude suurtükivägi seltsimees Stalini juhtimisel ähvardavaks ja võitmatuks jõuks ning sai Punaarmee peamiseks löögijõuks.

Nõukogude rahvas võib oma suurtükiväele uhke olla.

STALINLIKU KONSTITUTSIOONI PÄEV

5. detsembril 1936. a. Erakorraline 8. Üleliiduline Nõukogude kongress kinnitas ühel häälel Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu uue Konstitutsiooni (Põhiseaduse). Meie riigi Konstitutsiooni kinnita-

mise päeva — 5. detsembri — kongress kuulutas üldrahvalikuks pühaks. Uue Konstitutsiooni loojaks on seltsimees Stalin. Seepärast Nõukogude rahvas nimetas seda Stalinlikuks Konstitutsiooniks.

Kuni 1936. a. kehtis meil Konstitutsioon, mis oli vastu võetud 1924. a. Perioodil 1924. a. kuni 1936. a. meie maal leidsid aset suured muudatused ja toimus areng majanduslikul alal. Meie maal võitis sotsialism. Eksploateerivad klassid likvideeriti. Meie maal välitseb jagamatult sotsialistlik majandussüsteem ja tootmisriistade ning vahendite sotsialistlik omand, mis moodustavad NSVL majandusliku aluse.

Stalinliku Konstitutsiooni vastuvõtmise momendil moodustas sotsialistliku omandi erikaal rahvamajanduse üldtoodangus (protsentides kogu majandusest) — 99,1%; tööstuse üldtoodangus — 99,8%; põllumajanduse üldtoodangus (juurde arvatud kolhoosnike isiklikud abimajandid) — 97,7%; 1936. aastaks oli kolhoosieritud kõigist talumajanditest 89%.

Stalinlike viisaastakute vältel meie Kodumaa töörahvas bolševike partei juhtimisel viis läbi eduka võitluse tugeva suurtööstuse loomise eest, tööstuse ja transpordi arenemise eest, eriti riigi idarajoonides ja kolhoosikorra kindlustamise eest.

Seltsimees Stalini juhtimisel muutus Nõukogude Liit esmajärguliseks industriaalseks suurriigiks, eesrindliku sotsialistliku põllutööstuse maaks, võimsaks riigiks, kes Isamaasõja käigus näitas oma jõudu ja eluvõimsust, pidas vastu kõigile katsumustele ja tuli välja võitjana.

Nüüd on kõigile silmanähtav, et ainult sotsialistlik majandussüsteem võimaldas meie maa rahvastele lahendada komplekseeritud sõjaaja ülesandeid, saavutada majanduslikku võitu fašistliku Saksamaa üle, millela poleks võinud toimuda selle sõjaline lüüasaamine.

Muudatused majanduslikul alal tõid kaasa nõukogude ühiskonna klassi struktuuri muudatused. Töölised, talupojad ja haritlased, kellest koosneb meie ühiskond, elavad ja töötavad sõbraliku koostöö alusel. „... nõukogude ühiskond... on vaba kokkupõrgetest klasside vahel ning kehas- tab tööliste, talupoegade ja intelligentsi sõbralikku koostööd. Selle ühtsuse alusel arenesidki niisugused liikumapanevad jõud, nagu nõukogude ühiskonna moraalne ja poliitiline ühtsus, NSVL rahvaste sõprus ja nõukogude patriotism“, ütleb sm. Stalin oma aruandekõnes partei 18. kongressil. (Stalin, „Leninismi küsimusi“, RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn 1945, lk. 518).

Isamaasõja perioodil tugevnes mõõtmatult meie ühiskonna moraalne ja poliitiline ühtsus, kõvenes veelgi tööliste, talupoegade ja intelligentsi liit, mis oli tähtsaimaks faktoriks võidu saavutamisel fašistliku Saksamaa üle.

Stalinlik Konstitutsioon peegeldas põhilisi muudatusi NSVL rahvaste vastastikes suhetes. Meie riik on paljurahvuseline ja Stalinlik Konstitutsioon on tulvil rahvaste vendluse ja sõpruse vaimu. Nõukogude Liidu rahvaste sõprus on meie riigi võimsuse jõuallikaks.

Oma töö ja verega võitsid meie maa rahvad õigused, mis on kirjutatud Konstitutsiooni: õigus tööle, õigus haridusele, õigus töötada endale ja oma riigile. Konstitutsioonis on öeldud: „NSV Liidu kodanike ühe-

õiguslus, sõltumata nende rahyusest ja rassist, kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel on vankumatuks seaduseks." (NSVL Konstitutsiooni § 123.)

Oma Kodumaa, oma võitude kaitseks, mis nii ilmekalt ja täiuslikult peegelduvad Konstitutsioonis, tõusid NSVL rahvad üksmeelselt võitlusse saksa fašistlike röövullutajate vastu ja tulid välja sellest võitlusest võitjatena.

Stalinlik Konstitutsioon väljendab Nõukogude korra täielikku ja lõpuni arenenud demokraatismi.

Kõik Nõukogude kodanike õigused garanteeritakse tegelikult kogu Nõukogude riigi-aparaadi tegevusega, sotsialistliku ühiskonna kõigi majanduslike tingimustega. Nõukogude kodanike õigused on lahutamatu seotud NSVL kodanike kohustustega. NSVL kodanike kohuseks on: Konstitutsioonist ja nõukogude seadustest kinni pidada, ausalt suhtuda töösse, kaitsta sotsialistlikku omandit, täita ühiskondlikke kohustusi, austada sotsialistliku ühiselu reegleid.

Nõukogude korra demokraatia, mis peegeldub ja on fikseeritud Stalinlikus Konstitutsioonis, püstitab algupärase iseloomuga üldrahvaliku nõukogude riigikorra. See on allikaks Nõukogude riigi kindlusele, tema võitmatule jõule.

Nõukogude rahva käitumise reeglits lahingus ja töös, tema kodaniku-kohuse põhialuseks, tema moraaliks sai Konstitutsiooni § 133, mis ütleb, et Isamaa kaitsmine on NSV Liidu iga kodaniku püha kohus. Täites oma püha kohustust, Nõukogude rahvas tõi võidu nimel suuri ohvreid, pingutas kõiki jõude rindel ja tagalas, tuues neid Isamaa altariel. — Nõukogude rahva kangelaslikud teod „pole olnud asjata ning neid on krooninud täielik võit vaenlase üle.“ (Stalin, „Läkitus rahvale“ 9. mail 1945. a.)

Meie Konstitutsiooni ideed, printsiibid ja juhtlauseid sünnitavad ja kultiveerivad suurt ja austusväärset Nõukogude inimeste kohustust Isamaa ees — võimsat nõukogude patriotismi. Nõukogude patriotism — see on ääretu truudus rahvale, sotsialistliku Isamaa ennastsalgav teenimine, iga Nõukogude kodaniku alaline valmisolek oma Isamaa kaitsmiseks. Nõukogude patriotism on nõukogude korra kindluse, võimsuse ja võitmatuse ammutamata allikas.

Nõukogude patriotismi alus on, et rahvas töötab endale, oma riigile, et kogu riigi varade ja riigi peremeheks on rahvas ise. Töö on NSV Liidus iga kodaniku kohuseks ja auasjaks. NSV Liidus on ellu rakendatud sotsialismi printsiip: „igauhelt tema võimete järgi, igauhele tema töö järgi“.

NSVL kõigile kodanikele kindlustatakse õigus tööle, puhkusele, haredusele, ainelisele kindlustusele vanaduses, kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral. Need ja ka teised õigused, mida annab Stalinlik Konstitutsioon meie maa kodanikele, on tagatud tarvilike materiaalsete vahenditega.

Stalinlik Konstitutsioon tunnistab ja kindlustab Nõukogude riigi süsteemis Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei juhtivat ja suunavat osa.

Konstitutsioon konstateerib, et „... kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud töölisklassi ja töötava rahva teiste kihtide ridadest ühinevad

aga Üleliidulisse Kommunistlikku (bolševike) Parteisse, kes on töötava rahva eelvägi tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja on töötava rahva kõigi ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuum.“ (Konstitutsiooni § 126.)

Sellised on suure Stalinliku Konstitutsiooni mõningad tähtsamad iseäraldused, millistes peegelduvad inimsoo parimate inimeste elupõlised ideed ja igatsused.

Maailma rahvad näevad nüüd meie Stalinlikku Konstitutsiooni tege-
likkuses. NSV Liidu rahvaste kõigis saavutustes ja võitudes ilmneb nõu-
kogude korra suur jõud, mis peegeldub ja on fikseeritud Stalinlikus
Konstitutsioonis.

Võidukalt kehtib suur Stalinlik Konstitutsioon. Stalinliku Konstitutsi-
ooni lipu all, suure Stalini juhtimisel Nõukogude rahvas saavutas Isa-
maasõja aastail täieliku võidu vaenlase üle. Seltsimees Stalin oma läki-
tuses meie Kodumaa rahvale 9. mail 1945. a. ütles:

„Suur Isamaasõda lõppes meie täieliku võiduga. Sõjaaajajärk Euroopas
on lõppenud. On alanud rahuliku arengu ajajärk.“

Stalinliku Konstitutsiooni lipu all, seltsimees Stalini juhtimisel Nõu-
kogude rahvas purustas fašistliku Saksamaa ja imperialistliku Jaapani
ning saab elama nüüd rahulikku, õnnelikku elu.

Stalinlik Konstitutsioon on Nõukogude rahva au ja võidu lipp!

VÕIDUPÜHA

Võidurikkalt lõppes Nõukogude rahvaste Suur Isamaasõda saksa fa-
šistlike anastajate vastu.

Saksa fašistlike anastajate vastu peetud Nõukogude rahva Suure Isa-
maasõja võiduka lõpuleviimise ja Punaarmee poolt saavutatud ajalooliste
võitude tähistamiseks, mida kroonis hitlerliku Saksamaa täieline purus-
tamine, kes teatas tingimusteta kapituleerimisest, NSV Liidu Ülemnõu-
kogu Presiidium määras: lugeda 9. mai üldrahvalikuks pidupäevaks —
võidupühaks.

Punaarmee täitis hiilgavalt temale Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees
Stalini poolt pandud ülesande. Ägedas võitluses tugeva ja salakavala
vaenlase vastu kaitses ta meie Kodumaa au, vabadust ja sõltumatust ja
sõjalises koostöös meie liitlaste vägedega purustas saksa fašistliku armee.

Hitlerlik Saksamaa, joovastunud kergetest ja kiiretest võitudest Poola
ja Lääne-Euroopa riikide üle, uskudes oma armee võitmatusse, ründas
salakavalalt ja reetlikult 22. juunil 1941. aastal Nõukogude Liitu, seades
oma sihiks „... vallutada meie maid, mis on niisutatud meie hügiga, haa-
rata meie vilja ja õli, mis on toodetud meie tööga“, ütles seltsimees
Stalin oma raadiokõnes 3. juulil 1941. aastal. „Ta seab endale eesmär-
giks mõisnike võimu taastamise, tsaarivalitsuse taastamise, venelaste,
ukrainlaste, valgevenelaste, leedulaste, lätlaste, eestlaste, uzbekkide, ta-
tarlaste, moldaavlaste, grusiinlaste, armeenlaste, azerbaidžanlaste ja
teiste Nõukogude Liidu vabade rahvaste rahvusliku kultuuri ja rahvus-
riikluse hävitamise, nende saksastamise, nende muutmise saksa vürstide
ja parunite orjadeks. Kaalul on seega Nõukogude riigi elu või surm.

NSVL rahvaste elu või surm, see — kas Nõukogude Liidu rahvad jäävad vabaks või langevad orjusse.“ (Stalin.)

Hitler ütles otseselt: „Meie hävitame Venemaa nii, et ta enam kunagi ei suudaks tõusta.“

Arendades lahingulisi operatsioone Nõukogude Liidu vastu saksa juhtkond toetus rikkaimale majanduslikule baasile Euroopa vallutatud maades, oli oma sõjalise kuulsuse seniidis, lootis, et temal õnnestub „lõpetada“ Nõukogude Liiduga poolteise — kahe kuu kestel.

Kandes tohutuid kaotusi elavjõus ja tehnikas, saatanlikult raevutsev vaenlane nihkus maa sügavikku. Ta okupeeris Ukraina ja Valge-Vene, Moldaavia, Leedu, Läti, Eesti ja rea oblasti, kippus Volga äärde. Taga-Kaukaasiasse, laskus musta pilvena Leningradi kohale, ähvardas meie toredat pealinna Moskvat.

Vaatamata uusima sõjalise tehnikaga hambuni relvastatud saksa armeede kolossaalse jõu survele, vaatamata sellele et Nõukogude rahvas pidi pikemat aega võitlema üksinda hitlerlike jõukude vastu, ajas Punaarmee nurja saksa väejuhatuse „välksõja“ plaanid.

Talvine kampaania 1941. aastal lõppes grandioosse saksa fašistlike armeede purustamisega Moskva all (6. detsembril 1941. aastal). Selles ajaloolises lahingus purustati lõplikult legend saksa armeede võitmatusest. Saksa väed, läbinud triumfimarsil Euroopa, purustati esmakordselt täielikult ja taganesid paanikas läände, heites endilt relvad ja andes end vangi.

Veel suurepärasemate sõjaliste heitlustega tähistus 1942. aasta — Isamaasõja teine aasta. Sajandeid saab kestma sangarliku, surematu Sevastopoli kaitsmise ja Stalingradi all peetud ajalooliste lahingute kuulsus. Hiilgavalt plaanisetud ja teostatud manööverdamise tulemusena piirati Stalingradi all sisse ja purustati 330-tuhandeline saksa valikvägede grupeering. Saksa armeele sai osaks niisugune lüüasaamine, et tema sellest enam ei suutnud toibuda. Lahing Stalingradi müüride all tähendas saksa fašistliku armee loojangut.

Meie vägede poolt võidetud Stalingradi lahing avas Punaarmee võitude katkestamatu seeria. 1943. a. suvel Punaarmee väeosad purustasid Kurski all suure saksa väekoondise, kes katsetas jälle läbi murda meie Kodumaa pealinna, saada revanši Stalingradi katastroofi eest ja saavutada murrangut sõja käigus oma kasuks.

See aasta lõppes kogu vasakkalda Ukraina ja tunduva osa Valge-Vene vaenlastest puhastamisega. Punaarmee alustas saksa okupantide massilist väljakihutamist meie Kodumaa piiridest.

Grandioossete võitudega tähistus 1944. aasta — Punaarmee otsustavate võitude aasta. Üksteisele järgnevate lakkamatute hoopide tagajärjel purustati vaenlane Leningradi all, Krimmis, paremkalda Ukrainas, Valge-Venes jne. Kogu Nõukogudemaa puhastati hitlerlikest anastajaist. Löödi rivist välja Saksamaa liitlased — Soome, Rumeenia ja Bulgaaria.

Täites suurt vabastusmissiooni Punaarmee ulatas abiks vennaliku käe Jugoslaavia, Tšehhoslovakkia, Poola ja teiste rahvastele. Sõjategevus kanti fašistliku metslooma koopasse — Saksamaa territooriumile. 1944. aasta operatsioonide käigus kaotas saksa armee Nõukogude-Saksa ripdel 136 diviisi ja tohutul arvul tehnikat.

Punaarmee edu võimaldas meie liitlastel purustada vastast Põhja-Aafrikas, lülitada välja Itaaliat ja 1944. aasta suvel arendada operatsioone Lääne-Euroopas. Saksamaa osutus kahe rinde tangide vahel olevaks.

1945. aasta oli Punaarmee lõplike võitude aastaks. Nõukogude vägede hävitavate löökide all varises lõplikult kogu vaenlase kaitse. Sakslaste katsed pidurdada meie edasitungi Oderil ja Karpaatide vööndis nurjusid. Punaarmee purustas saksa grupeeringu Oderil ja võitlus kandus Berliini lähistele. Suurem osa Saksamaast oli selleks ajaks vallutatud meie ja meie liitlaste vägede poolt, reas suundpunktides ühines Punaarmee liitlaste vägedega Elbe jõel, lõigates sellega Saksamaa osadeks.

2. mail langes Berliin. Punaarmee püstitas võidulipu Saksamaa pealinna kohale. 8. mail kirjutasid Saksa ülemjuhatuses esindajad liitlaste vägede kõrgema ülemjuhatus ja Nõukogude vägede kõrgema ülemjuhatuses esindajate juuresolekul Berliinis alla kapituleerumisaktile.

Lõppes üks suurim heitlus, mida ajalugu kunagi on tundnud.

„Nüüdsest peale“, teatas seltsimees Stalin läkituses rahvale 9. mail 1945. aastal, „lehvib Euroopa kohal rahvaste vabaduse ja rahvastevahelise rahu lipp.“

8. augustil 1945. a. kuulutas Nõukogude valitsus Jaapanile sõja. Ustavana liitlaskohustustele püüdis Nõukogude valitsus lähendada maailmasõja lõppu, vähendada tema ohvrite arvu ja kõigi abinõudega kaasa aidata üldise rahu kiireimale jaluleseadmisele.

Mandžuuria mägedes ja väljadel, Lõuna-Sahhaliini ja Kuriili saartel näitasid nõukogude sõdurid uuesti maailmale ennastsalgava mehisuse, vaprust ja sõjalise vahvuse eeskujut.

14. augustil oli Jaapani keiser sunnitud avaldama teadaande kapituleerumise kohta. Kuid tegelik kapituleerumine leidis aset mõni aeg hiljem. 2. septembril kirjutasid Jaapani riigi ja sõjaväe esindajad alla tingimusteta kapituleerumise aktile.

Jaapani üle saavutatud võidu puhul pöördus seltsimees Stalin läkitusega rahva poole, kus ta muuseas ütles: „Meie nõukogude rahvas ei säästnud jõudu ega vaeva võidu nimel. Me elasime läbi raskeid aastaid. Kuid nüüd võib igaüks meist ütelda: meie võitsime. Nüüdsest peale võime pidada oma isamaad vabastatuks saksa kallaletungi ohust läänes ja jaapani kallaletungi ohust idas. Kogu maailma rahvastele on saabunud kauaoodatud rahu.“

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 2. septembrist 1945. a. kuulutati 3. september üldrahvalikuks pidupäevaks — Jaapani üle saavutatud võidupühaks.

Võitlusega Jaapani agressorite vastu täitis Punaarmee oma liitlaskohustuse ja õiendas vanad arved jaapani imperialistidega. Purustanud hitlerliku Saksamaa ja tema liitlased Euroopas, purustas Punaarmee koos meie liitlaste armeedega ka Jaapani agressorid.

Lõppes raske ja verine taplus, mida meie rahvad pidasid oma Kodumaa kaitsmise nimel, kultuuri ja tsivilisatsiooni fašistlike rüüstajate eest päästmise nimel.

Rõõm on teada, et „suured ohvrid, mida me kandsime oma Kodumaa vabaduse ja sõltumatuse nimel, meie rahva poolt sõja käigus läbi elatud loendamatud puudused ja kannatused, pingeline töö tagalas ja rin-

del, mis toodi Isamaa altarile, pole olnud asjata ja neid on krooninud täielik võit vaenlase üle.“ (Stalin.)

Punaarmee ja Nõukogude rahvas võitsid seliepärast, et nemad kaitse- sid suuri saavutusi, mis andis Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, kes meie maal välja kuulutas Nõukogude võimu — töötava rahva võimu. Nõuko- gude kord oli lätteks sangarlikele vägitegudele rindel ja tagalas, nõukogude patriotismi elustav jõud innustas meie rahvast ületama kõiki raskusi. Sõja päevil ilmnis üha selgemalt ja tugevnes veelgi Nõu- kogude rahva moraalne ja poliitiline ühtsus, kõvenes veelgi sõprus NSV Liidu rahvaste vahel. Selles on meie Nõukogude Kodumaa jõu ja võit- matuse pant.

Nõukogude rahvas väljus võitjana sellepärast, et kõigi võitude innus- tajaks ja organiseerijaks nii rindel kui tagalas oli meie kuulsusrikas bolševike partei, et kogu heitlust juhtis meie kallid ja armastatud suur Stalin.

12. ÜLDLAULUPIDU

Eesti NSV valitsuse ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee otsusega on 12. üldlaulupeo korraldamine määratud 1947. a. juunikuule. Selle otsu- sega on Nõukogude Eesti valitsus ja bolševike partei elustanud eest- laste kui vana laulurahva ilusat traditsiooni. Kavakohaselt toimuvad 1946. a. suvel maakondlikud laulupäevad maakondades ja seoses Eesti NSV 6. aastapäeva pidustustega kunsti- ja lauludekaad ning vabariiklik laulupäev Tallinnas.

12. üldlaulupeo üldiseks juhtimiseks on moodustatud laulupeo pea- komisjon, kuhu kuuluvad: esimehena sm. E. Päll, liikmetena sm-d N. Andresen, J. Semper, A. Meri, G. Ernesaks, A. Karindi, E. Kapp, P. Rummo, A. Vaarandi, L. Illisson, G. Abels ja K. Maranik.

Repertuaarikomisjoni kuulub komisjoni esimehena Eesti NSV Kuns- tide Valitsuse juhataja J. Semper ja liikmetena sm-d G. Ernesaks, A. Karindi, E. Kapp, H. Kõrvits, T. Vettik, R. Päts, S. Tamarkin, A. Saukas ja P. Karp.

12. üldlaulupeo ettevalmistustööde keskseks juhtimiseks on loodud Eesti NSV Kunstide Valitsuse juurde laulupeo organiseerimisbüroo, kelle poole võib pöörduda kõigis laulupeo ettevalmistusi puutuvais küsimustes.

Tarvitseb heita vaid põgus pilk minevikku, et mõista, kui suur tähtsus on üldlaulupidudel olnud eesti rahva elus.

Esimene eesti üldlaulupidu Tartus 1869. a. ei olnud mitte ainult esimene suurem rahvakontsert, vaid sel oli ühtlasi ka väga suur rahvus- lik ja poliitiline tähtsus. Siin kasvas rahva iseteadvus ja ühtekuuluvus- tunne võitluseks orjastajate vastu. 1865. a. asutatud „Vanemuise“ selts hakkas arendama meeskoori ja seal tekkis ka üldlaulupeo korraldamise

mõte. Esimese eesti üldlaulupeo juhtivaks kujuks sai J. V. Jannsen. Laulupeole saabus 45 eesti meeskoori 781 lauljaga ja 4 pasunakoori. Koore juhatasid Jannsen ja Kunileid. Kavas oli 12 vaimulikku ja 14 ilmlikku laulu, neist ainult kaks algupärast: Koidula-Kunileidi „Sind surmani“ ja „Mu isamaa on minu arm“. C. R. Jakobson protesteeris avalikult sellise ebanormaalse olukorra vastu ja nõudis, et vähemasti pooled lauludest oleksid eesti ja soome laulud.

II üldlaulupeo kavas oli juba mõnevõrra arvestatud Jakobsoni soove. Ka olid laulud ise paremini läbi töötatud. Hakkasid selguma poliitilised kontuurid ja püüe eesti vaimuolu arendamiseks ning saksa ülemvõimu ja eestkoste alt vabanemiseks. II üldlaulupidu toimus 1879. a. Tartus. Sellest võttis osa 46 meeskoori 1056 lauljaga ja 18 pillikoori 202 mängijaga. Juhatasid K. A. Hermann, D. O. Wirkhaus ja A. H. Willigerode.

III üldlaulupidu peeti 1880. a. Tallinnas. Sellest võttis osa 40 meeskoori 684 lauljaga ja 8 pillikoori 98 mängijaga. Koore juhatasid J. Kappel ja D. O. Wirkhaus. 17 esitatud laulust oli juba 8 eesti autorite tööd. Oma kunstilise taseme poolest oli see laulupidu eelmisega võrreldes pisut tagasihoidlikum.

Järgnesid meie poliitilises elus rasked aastad. Oodatud reformid Aleksander III poolt jäid tulemata, paljud üritused ebaõnnestusid, Jakobson suri. Neil sumbunud aastail aitas koorilaul paljugi kaasa eesti rahva vaimujõu erksana hoidmisele.

IV üldlaulupidu toimus alles 11 aasta pärast, s. o. aastal 1891. Lauljate arv tõusis nüüd juba 2100-le ja mängijate arv ligi 600-le. Olid esindatud ka segakoorid. Pooled kava lauludest olid juba eesti heliloojate omad. Selle laulupeo keskseks kujuks oli K. A. Hermann. Teisteks koorijuhtideks olid J. Erlemann, D. O. Wirkhaus, J. Wirkhaus ja A. Läte.

V üldlaulupeo ettevalmistamine oli raske. Valitses tsaristlik venestamispoliitika, suleti kõik eestlaste üritused, nagu Aleksandri kool jms. Aga sellest hoolimata kasvas rõhutatud rahva iseteadvus ja omalooming. V üldlaulupidu toimus 1894. a. Tartus. Osavõtjate arv oli suur. Kohal oli 131 segakoori, 94 meeskoori ja 38 pasunakoori kokku 4000 tegelasega. Repertuaaris oli tublisti kasvanud omaloomingu osatähtsus (18 eesti laulu). Koore juhatasid K. Törnpu, K. A. Hermann, J. Kappel ja D. O. Wirkhaus. Eriti soojalt võeti kuulajate poolt vastu rahvalaulud.

VI üldlaulupidu, mis toimus 1896. a. Tallinnas, viidi eduga läbi umbes 5000 tegelasega. Kaugelt üle poolte laulude olid juba eesti laulud. Koore juhatasid samad üldjuhhid kui eelmiselgi laulupeol.

VII üldlaulupidu 1910. a. Tallinnas kujunes suursündmuseks. See laulupidu peeti seoses „Estonia“ nurgakivi panemisega. Vahepeal olid poliitilised olukorrad muutunud, oli toimunud 1905. a. revolutsioon, oli kasvanud klassiteadlik tööliskond ja ka eesti ühiskondlik elu oli teinud sammu edasi. VII üldlaulupeost võttis osa juba 10 000 tegelast ja laulud olid juba kõik eesti omaloomingu vili. Pillikooride kava koosnes aga endiselt võõrastest paladest. Koore juhatasid M. Lüdigi, M. Kippert ja D. O. Wirkhaus.

VIII üldlaulupeost, mis toimus 1923. a. Tallinnas, võttis osa juba 13 000 tegelast. Koore juhatasid A. Kasemets, J. Simm, E. Knude ja G. Reder.

IX üldlaulupeoks 1928. a. kasvas tegelaste arv 15 000-le. Siitpeale on ka pillikooride kava koosnenud eesti helitöödest. Koore juhatasid J. Aavik, A. Kasemets, L. Neuman ja R. Kull.

X üldlaulupidu peeti 1933. a. ja XI üldlaulupidu 1938. a. Tallinnas. Neist laulupidudest võttis tegelastena osa ligi 20 000 inimest. Juhatasid J. Aavik, V. Nerep, J. Simm, T. Vettik, R. Kull jt.

Muusikaharrastus on olnud eesti rahvale ikka omane. See muusikaharrastus leidis kehastust laulukoorides ja orkestrites, mida asutati kõige kaugemateski maakolgstes. Oma parima kunstilise väljenduse on see rahva muusikaharrastus leidnud üldlaulupidudes. Fašistliku okupatsiooni ajal tehti see rahva kaunis eneseväljendustahe võimatuks.

Seda enam aga on meil nüüd põhjust elustada seda eesti rahva vana traditsiooni. Laulupeod peavad muutuma jällegi selliseks ühiskondlikult aktiveerivaks jõuks, nagu nad olid seda ärkamisajal. Eraklus ja massidest eemalseimine on võõras sotsialistlikule ühiskonnale. Kaasatöötamine isetegevuskollektiivides on aga üheks tõhusaks vahendiks kollektiivse ühtsustunde loomisel ja arendamisel, mis omakorda soodustab masside organiseerimist ka teistel ühiskondliku elu aladel. Isetegevuslaulukooride kaudu on meie rahval võimalus kiiremini tutvuda meie kunstiväärtuslikuma kooriloominguga ning vabaneda halemagusatest liedertafellikest lauludest, mis mõnel pool veel püsivad meie lauljate repertuaaris.

Kooride juurdekasv omakorda tiivustab meie heliloojaid ja kirjanikke looma uut laululiteratuuri, mis kajastaks meie kaasaegseid sündmusi ja progressiivsemaid suundi, jäädes sealjuures truuks eesti muusika omapärale.

12. üldlaulupidu peab kujunema rahva tõeliseks võidu- ja vabaduslaulupeoks, kus kogu rahvas võiks väljendada oma siirast rõõmu selle üle, et meie maalt on jäädavalt välja kihutatud saksa orjastajad ja kõrvaldatud kõik muud rahva rõhujad.

Selleks on vaja, et kõik kultuur-hariduslikud asutused ja ametiühingud võtaksid tõsiselt osa selle suure üldrahvaliku ürituse läbiviimisest. 12. üldlaulupeost osavõtvate lauljate arv peaks kujunema õige rohkearvuliseks. Selleks tuleb iga rahvamaja juurde asutada laulukoor ja tagada selle eduka töö tingimused. Ka ametiühingute kultuuriorganisatsioonid peavad aitama rajada uusi koore. Palju uusi kõrgetasemelisi koore peavad andma meie kõrgemad koolid ja keskkoolid.

Eriti suur töö seisab ees pasunakooride elustamisel. Pasunakooride arv on meil praegu väga väike. Ja ometi oli alles mõne aasta eest meil ainult tuletõrjeorkestreid üle 100. Praegu seisavad paljud pillid kasutamata. On vaja anda need mängijate kätte ja äratada huvi puhkpillimuusika vastu.

12. üldlaulupeo edukaks läbiviimiseks vajalikust eeltööst ei tohi kõrvale jääda ükski nõukogude ühiskonna kultuuri alal töötaja, ükski agitaator ega ükski õige eesti rahva poeg ega tütar.

TEADMISEKS

NSVL KÕRGEIMAD AUNIMETUSED, ORDENID JA MEDALID

Nõukogude Liidu kodanikud, Punaarmee, Sõjalaevastiku ja Lennuväe võitlejad, seersandid ja ohvitserid, kes ennastalgavalt, eeskujulikult ja viljakalt töötavad majanduslikul, kultuurilisel, poliitilisel või sõjatööstuse alal, juhivad hästi sõjavägesid sõjalistes operatsioonides või saadavad korda isiklikke sõjalisi kangelastegusid, omavad õiguse saada autasustatud kõrgeimate NSVL aunimetuste, ordenite ja medalitega.

Vastavalt NSVL Konstitutsioonile autasustab ordenitega ja medalitega ning annab aunimetusi NSVL Ülemnõukogu Presiidium.

NSVL Ülemnõukogu Presiidium andis Suure Isamaasõja ajal Sõjalis-esse Ülemjuhatusel õiguse autasustada sõja ajal NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi nimel võitlejaid ja komandöre sõjalise juhatuse poolt antud sõjaliste ülesannete eeskujuliku täitmise ja seejuures ülesnäidatud isikliku vapruste ja mehisuse eest võitluses saksa röövullutajatega — Punalipu, Ušakovi 2. järgu, Nahhimovi 2. järgu, Suvorovi 3. järgu, Kutuzovi 3. järgu, Bogdan Hmelniški 3. järgu, Aleksander Nevski ja Isamaasõja 1. ja 2. järgu ja Punase Tähe ja Kuulsuse 2. ja 3. järgu ordenitega ning samuti ka „Vapruse eest“, Ušakovi, „Sõjaliste teenete eest“ ja Nahhimovi medalitega, millised autasustamised kuuluvad kinnitamisele NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi poolt.

Miljonid NSVL kodanikke, kes on silma paistnud sotsialismi ülesehitamise töös või võitlustes meie suure Kodumaa kaitsmisel, on saanud kõrgete autasustamiste osalisteks.

NSVL kõrgeimad aunimetused

Kõrgeimaks aunimetuseks on Nõukogude Liidu Kangelase ja Sotsialistliku Töö Kangelase nimetused.

Nõukogude Liidu Kangelase nimetus. Kinnitatud NSVL KTK poolt 16. aprillil 1934. aastal.

Kooskõlas vastava määrusega omistatakse Nõukogude Liidu Kangelase nimetus neile, kes toimivad kangelaslikult, osutades sellega teene Nõukogude riigile.

Nõukogude Liidu Kangelastele antakse üle Lenini orden, eraldusmärk Nõukogude Liidu Kangelaste jaoks — „Kuld Tähe“ medal ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri.

Teiskordse kangelasteo kordasaatmise eest, mille eest teisi austatakse Nõukogude Liidu Kangelase nimetusega, autasustatakse Nõukogude Liidu Kangelast teise „Kuld Tähe“ medaliga ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi eriaukirja üleandmisega. Peale selle püstitatakse kangelase kodukohta tema kangelastegude tähistamiseks postament pronksist rinnakujuga.

Kolmanda, kahele esimesele võrdse kangelasteo kordasaatmise puhul autasustatakse Nõukogude Liidu Kangelane kolmanda „Kuld Tähe“ medaliga, NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi eriaukirja üleandmisega ja autasustatu kangelastegude tähistamiseks püstitatakse pronksist rinnakuju vastava pealkirjaga. Rinnakuju asetatakse ühele postamentidest, mis saavad kolonnina ümbritsema Nõukogude Paleed Moskvast.

Sotsialistliku Töö Kangelase nimetus. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 27. detsembrist 1938. aastal.

Sotsialistliku Töö Kangelase nimetus on kõrgeimaks aunimetuseks majandusliku ja kultuurilise ülesehitamistöö eest. See nimetus omistatakse isikuile, kes oma silmapaistva tegevusega, teaduslike uurimustega, avastuste või leiutustega maa mitmesugustel majandusliku, kultuurilise või poliitilise elu aladel avaldasid teeneid riigi ees, aidates kaasa rahvamajanduse, kultuurielu ja teaduse tõusule ning NSVL võimsuse ja kuulsuse kasvule.

Sotsialistliku Töö Kangelastele antakse üle: Lenini orden, Sotsialistliku Töö Kangelase eraldusmärk — „Sirbi ja Vasara“ kuldmedal ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri.

Marssalite eraldusmärk

Marssali Täht — on Nõukogude Liidu marssalite eraldusmärkiks. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 2. septembrist 1940. aastal.

„Marssali Tähte“ kantakse siid-muaree paelaga, mille värvus on iga väeliigi jaoks kindlaks määratud.

Enne Isamaasõda asutatud NSVL ordenid

Lenini orden. Asutatud NSVL KTK Presiidiumi määrusega 6. aprillist 1930. aastal. Statuut on kinnitatud 5. mail 1930. aastal.

Lenini ordeniga autasustatakse isikuid, kes omavad erilisi teeneid sotsialistlikus ülesehitustöös ja meie riigi kaitsmisel.

Punalipu orden. Asutatud 1. augustil 1924. aastal, statuut on kinnitatud KTK Presiidiumi otsusega 11. jaanuarist 1932. aastal.

Punalipu ordeniga autasustatakse:

a) lahinguolukorras oma elu hädaohtu asetades kordasaadetud kangelastegude eest;

b) sõjaväe-osade ja väekoondiste silmapaistva juhtimise eest võitluses;

c) sõjaväeüksuste ja väekoondiste väljapaistva võitlustegevuse eest, mis, hoolimata vaenlase visast vastupanust, meie kaotusist ja teistest meile ebasoodsaist tingimustest viis meid võidule vaenlase üle, tekitas temale suuri kaotusi, või likvideeris vaenlase edu, või aitas kaasa meie vägede edule, mis oma tulemusena avaldas otsustavat mõju võitluse või operatsiooni lahensemisele meie kasuks.

Ühe ja sama isiku autasustamise puhul Punalipu ordeniga teist, kolmandat ja neljandat korda antakse temale üle ordenid numbritega 2, 3, 4 ordenimärgi esikülje alumisel serval.

Töö Punalipu orden. Asutatud NSVL KTK ja RKN määrusega 7. septembrist 1928. aastal.

Ordeni statuudis on öeldud, et Töö Punalipu orden asutatakse eriliste teenete tähistamiseks NSV Liidu ees tootmise, teadusliku tegevuse ja riigi- või ühiskondliku teenistuse aladel.

Punatähe orden. Asutatud NSVL KTK Presiidiumi määrusega 6. aprillist 1930. aastal; ordeni statuut on kinnitatud NSVL KTK Presiidiumi määrusega 5. maist 1930. aastal.

Statuudis öeldakse, et „Punatähe“ ordeniga autasustatakse sõjaväelasi Töölis-Talupoegade Punaarmee rea- ja komandöride koosseisust, sõjaväe-osi ja laevu ning nende koondisi, kollektiivseid asutusi, ettevõtteid ja ühiskondlikke organisatsioone, kes omavad silmapaistvaid teeneid NSV Liidu riigikaitse alal nii sõja kui ka rahu ajal.

„Austuse märgi“ orden. Asutatud NSVL KTK määrusega 25. novembrist 1935. aastal.

Tähendatud NSVL KTK määruses on öeldud, et „Austuse märgi“ ordeniga autasustatakse nii üksikisikuid kui ka kollektiive kõrgete tootmisnäitajate eest tööstuses, põllumajanduses, transpordis ja kaubanduses, silmapaistvate saavutuste eest teaduslikus uurimistöös, kultuurilises ja sportlikus tegevuses, suure majandusliku tähtsusega tehniliste täienduste ja leiutuste rakendamise eest sotsialistlikus ülesehitustöös ning teenete eest Punaarmee võitlusvõime ja NSV Liidu kaitsevõimsuse tõstmises.

NSVL Isamaasõja ajal asutatud ordenid

Võidu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 8. novembrist 1943. aastal; ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega. Võidu orden on NSV Liidu kõrgeimaks sõjaliseks ordeniks.

Statuudi kohaselt autasustatakse Võidu ordeniga Punaarmee kõrgemasse juhtivasse koosseisu kuuluvaid isikuid niisuguste ühe või mitme rinde maastaabis teostatud edukate operatsioonide eest, mille tulemusena muutub olukord põhjalikult Punaarmee kasuks.

Võidu ordeniga autasustatud isikute eriliseks tähistamiseks on asutatud mälestustahvel, millele kantakse ordeni kavaleride nimed. Mälestustahvel pannakse üles Kremli lossis Moskvaa.

Suvorovi 1., 2. ja 3. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 29. juulist 1942. aastal. Suvorovi ordeniga autasustatakse Punaarmee komandöre sõjalistes operatsioonides ülesnäidatud teenete ja nende operatsioonide tulemusena saavutatud edu eest võitlustes Kodumaa kaitsmisel. Kõrgeimaks Suvorovi ordeni järguks on 1. järk.

Ülalnimetatud seadlusega kinnitatud statuudi kohaselt teostatakse autasustamisi:

Suvorovi 1. järgu ordeniga — rinate vägede ja armeede juhatajaid, nende asetäitjaid, staapide ülemaid, operatiivvalit-

suste jaoskondade ülemaid ning rinnete ja armeede väeliikide (suurtükiväe, õhujõudude, soomus-tankivägede ja miinipildujate) ülemaid.

Suvorovi 2. järgu ordeniga — autasustatakse korpuste, diviiside ja brigaadide komandöre, nende asetäitjaid ja staapide ülemaid.

Suvorovi 3. järgu ordeniga — autasustatakse polkude ja pataljonide ülemaid, polkude staapide ülemaid ja roodude komandöre.

Kutuzovi 1., 2. ja 3. järgu orden. Kutuzovi ordeni 1. ja 2. järk on asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 29. juulist 1942. aastal. Kutuzovi ordeni 3. järk on asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 8. veebruarist 1943. aastal. Samade seadlustega on kinnitatud ka Kutuzovi ordeni statuudid.

Kutuzovi ordeniga autasustatakse Punaarmee komandöre sõjaliste operatsioonide organiseerimises ja juhtimises ülesnäidatud silmapaistvuse ning nende operatsioonide tulemusena saavutatud edu eest võitlustes Kodumaa kaitsmisel.

Kutuzovi ordeni kõrgeimaks järguks on 1. järk.

Kutuzovi 1. järgu ordeniga autasustatakse rinnete vägede ja armeede juhatajaid, nende asetäitjaid ja staapide ülemaid.

Kutuzovi 2. järgu ordeniga autasustatakse korpuste, diviiside ja brigaadide komandöre ja staapide ülemaid.

Kutuzovi 3. järgu ordeniga autasustatakse polkude, pataljonide ja roodude komandöre ja polkude staapide ülemaid.

Bogdan Hmel'nitski 1., 2. ja 3. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 10. oktoobrist 1943. aastal; ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega. Kõrgeimaks ordeni järguks on 1. järk.

Bogdan Hmel'nitski ordeniga autasustatakse komandöre, partisanisalkade juhte ja partisane, kes on avaldanud erilist otsustavust ja oskust vaenlase purustamise operatsioonides ning mehisust ja ennastalgavust võitlustes Nõukogudemaa vabastamise eest.

Bogdan Hmel'nitski 1. järgu ordeniga autasustatakse rinnete vägede, laevastike, armeede ja flotillide juhte, nende asetäitjaid, staapide ülemaid, operatiiv-valitsuste ja osakondade ülemaid, rinnete, laevastike, armeede ja flotillide väeliikide ülemaid ja partisanisalkade koondiste komandöre.

Bogdan Hmel'nitski 2. järgu ordeniga autasustatakse korpuste, diviiside, brigaadide ja polkude komandöre, nende asetäitjaid ja staapide ülemaid ja partisanisalkade komandöre.

Bogdan Hmel'nitski 3. järgu ordeniga autasustatakse rea-, seersantide, vanemate ja ohvitseride koosseisu kuni pataljoni-ülemani, juurde arvatud ka temale vastavaid partisanisalkade komandöre, partisanisalkade allüksuste komandöre ja partisane.

Aleksander Nevski orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 29. juulist 1942. aastal. Ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega ja seadlusega „Statuudi täiendamise kohta“ 10. novembrist 1942. aastal.

Aleksander Nevski ordeniga autasustatakse diviiside, brigaadide, polkude, pataljonide, roodude ja rühmade komandöre, kes võitlustes Kodu-

maa eest on üles näidanud isiklikku vaprust, mehisust ja südidust ning taganud oma üksuste eduka tegevuse.

Isamaasõja 1. ja 2. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 20. maist 1942. aastal. Ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega.

Ordeni kõrgeimaks järguks on 1. järk.

Ordeni statuudis on loetletud konkreetsed sõjalised kangelasteod, mille eest Punaarmee võitlejaid autasustatakse Isamaasõja ordeniga.

Silmapaistvate teenete eest sõjaväe varustamisel tehnikaga, relvastusega, laskemoonaga, toiduainetega ja rõivastusega autasustatakse Isamaasõja ordeniga ka nõukogude tagala töötajaid.

Langenute ja surnud sõjaväelaste Isamaasõja ordenid antakse üle autasustatu perekonnale ühes ordeni raamatuga säilitamiseks mälestus-esemena.

Kuulsuse 1., 2. ja 3. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 8. novembrist 1943. aastal. Ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega. Ordeni kõrgeimaks järguks on 1. järk, autasustamine teostatakse reeglipäraselt, esiteks kolmanda, siis teise ja lõpuks esimese järguga.

Kuulsuse ordeniga autasustatakse Punaarmee rea- ja seersantide koosseisu kuuluvaid isikuid, kuid lennuväes ka isikuid, kes omavad nooremlleitnandi nimetuse ning on võitluses Nõukogude Kodumaa eest korda saatnud vaprust, mehisust ja kartmatust kangelastegusid.

Ordeni statuudis on konkreetselt loetletud kangelasteod, milliste eest autasustatakse Kuulsuse ordeniga ülalmainitud isikuid.

Ordenid, millega autasustatakse ainult Sõjalaevastiku ohvitseri

Ušakovi 1. ja 2. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 3. märtsist 1944. aastal Sõjalaevastiku ohvitseride autasustamiseks võitlustes Kodumaa kaitsmisel ülesnäidatud silmapaistvate teenete ning võitlusoperatsioonide organiseerimise, juhtimise ja nende tulemusena saavutatud edu eest. Ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega. Ordeni kõrgeimaks järguks on 1. järk.

Statuudis loetletakse konkreetsed kangelasteod, millede eest autasustatakse Ušakovi 1. ja 2. järgu ordenitega.

Nahhimovi 1. ja 2. järgu orden. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 3. märtsist 1944. aastal Sõjalaevastiku ohvitseride autasustamiseks võitlustes Kodumaa kaitsmisel ülesnäidatud silmapaistvate teenete ning võitlusoperatsioonide organiseerimise, juhtimise ja nende tulemusena saavutatud edu eest. Ordeni kõrgeimaks järguks on 1. järk. Ordeni statuut on kinnitatud sama seadlusega. Statuudis loetletakse kangelasteod, millede eest autasustatakse Sõjalaevastiku ohvitseri Nahhimovi ordeniga.

Enne Isamaasõda asutatud NSVL medalid

„Kuld Tähe“ medal. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 1. augustist 1939. aastal, täiendusega selle kui Nõukogude Liidu Kangelaste eraldusmärgi juurde 16. oktoobrist 1939. aastal.

Kuldmedal „Sirp ja Vasar“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 22. maist 1940. aastal kui Sotsialistliku Töö Kangelaste eraldusmärk.

Medal „Vapruse eest“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 17. oktoobrist 1938. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga „Vapruse eest“ autasustatakse isikuid, kes on üles näidanud isiklikku mehisust ja väprust võitlustes sõjatandrel Nõukogude Liidu vaenlastega riigipiiride puutumatusel või võitluses diversantidega, salakuulajatega ja teiste Nõukogude riigi vaenlastega.

Medal „Lahinguliste teenete eest“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 17. oktoobrist 1938. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga autasustatakse isikuid, kes võitluses Nõukogude riigi vaenlaste vastu oma elu hädaohtu saates oskusliku ja algatusvõimelise tegevusega aitasid kaasa sõjategevuse edukusele rindel.

Medal „Vapra töö eest“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 27. detsembrist 1938. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga autasustatakse isikuid, kes osutuvad ennastsalgavaiks tööta-jaiks omal alal ja eesrindlikeks võitlejaiks sotsialistliku ülesehituse eest, näitavad kujukalt tehnika stahhaanovlikku ärakasutamist, annavad kõrgeid tööviljakuse norme ning viivad edasi teaduse, tehnika ja kultuuri arengut.

Medal „Eeskujuliku töö eest“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 27. detsembrist 1938. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga autasustatakse NSVL kodanikke silmapaistva lööktöö ja kõrgete tootmisnäitajate eest ning teenete eest teaduse, tehnika ja kultuuri arendamises.

Medal „XX aastat T-TPA“ (juubeli medal). Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 24. jaanuarist 1938. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga autasustati 23. veebruaril 1938. a. neid, kes olid teeninud 20 aastat Punaarmee, teenekaid isamaa vabaduse ja sõltumatuse eest peetud kodusõjast osavõtjaid, kes kuulusid T-TPA ja Sõjalaevastiku kaadrite koosseisu ning samuti neid, kes olid kodusõja aastail autasustatud lahinguliste teenete eest Punalipu ordeniga.

Isamaasõja jooksul asutatud NSVL medalid

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 3. märtsist 1944. aastal asutati Sõjalaevastiku rea-, vanemate ja seersantide koosseisu autasutamiseks:

Ušakovi medal ja
Nahhimovi medal.

Ušakovi medaliga autasustatakse sõjaväelasi isikliku mehisuse ja vap-
ruse eest võitlustes Nõukogude Liidu vaenlastega mere-sõjatandriid.

Nahhimovi medaliga autasustatakse sõjaväelasi, aga samuti ka Sõjalaev-
vastiku koosseisu mittekuuluvaid isikuid, kes võitlustes Nõukogude riigi
vaenlastega mere-sõjatandriid oma oskusliku, algatusjulge ja eluohtliku
tegevusega aitasid kaasa laevade, Sõjalaevastiku üksuste ja nende all-
üksuste edukale võitlus-ülesannete täitmisele.

1943. aastal asutati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega
2. veebruarist medalid „Isamaasõja partisanile“ ja kinnitati määrused
nende kohta:

1. järgu medal „Isamaasõja Partisanile“.
2. järgu medal „Isamaasõja Partisanile“.

Medaliga autasustatakse Isamaasõja partisane, partisanisalkade juhte
ja partisaniliikumise organiseerijaid, kes ilmutasid vaprust, mehisust ja
püsivust partisanisõjas meie Nõukogude Kodumaa eest saksa fašist-
like röövvalutajate tagalas.

1942. aastal asutati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega
22. detsembrist medalid linnade kaitsmise eest ja kinnitati määrused
nende kohta:

- Medal „Leningradi kaitsmise eest“.
- Medal „Odessa kaitsmise eest“.
- Medal „Sevastopoli kaitsmise eest“.
- Medal „Stalingradi kaitsmise eest“.

1944. aastal asutati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega

1. maist järgmised medalid ja kinnitati määrused nende kohta:

- Medal „Moskva kaitsmise eest“.
- Medal „Kaukaasia kaitsmise eest“.

1944. aastal asutati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega

5. detsembrist medal ja kinnitati määrus selle kohta:

- Medal „Nõukogude Polaarmaade kaitsmise eest“.

1945. aastal asutati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega

9. juunist medalid ja kinnitati määrused nende kohta:

- Medal „Budapesti vallutamise eest“.
- Medal „Königsbergi vallutamise eest“.
- Medal „Viini vallutamise eest“ ja
- Medal „Berliini vallutamise eest“.

Medalitega linnade ja maakohtade kaitsmise eest autasustatakse
kaitsmisest osavõtnuid, nagu on tähendatud medalite määrustes nende
kohta — sõjaväelasi Punaarmeest, Sõjalaevastikust ja SaRK-i vägedest,
kuid samuti ka isikuid tsiviilelanikkonnast, kes otseselt on kaitsmisest
osa võtnud.

Võidu tähistamiseks, mille saavutasid Nõukogude rahvas ja Puna-
armee fašistliku Saksamaa üle, on asutatud vastavad medalid:

Medal „Võidu eest Saksamaa üle Suures Isamaa-
sõjas 1941.—1945. a.“ on asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi
seadlusega 9. maist 1945. aastal. Määrus medalid kohta on kinnitatud
sama seadlusega.

Medaliga autasustatakse: kõiki sõjaväelasi ja vabapalgalisi koosseisulisi isikuid, kes Punaarmee, Sõjalaevastiku ja SaRK-i vägede ridades võtsid otseselt osa sõjategevusest Isamaasõja rinnetel või tagasid võitu oma tööga sõja-ringkondades, kui ka need, kes langesid välja sõja kestel haavade, haiguste või vigastuste tõttu või olid riiklike ja partei-organisatsioonide otsusega viidud üle tööaladele väljaspool armeed.

Medal „Vapra töö eest Suures Isamaasõjas 1941.—1945. a.“. Asutatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 6. juunist 1945. aastal. Määrus medali kohta on kinnitatud sama seadlusega.

Medaliga autasustatakse: tööstuse ja transpordi töölisi, insener-tehnilist personaali ja teenistujaid;

kolhoosnikke ja põllumajanduse eriteadlasi;

teaduse, tehnika, kunsti ja kirjanduse aladel töötajaid;

nõukogu, partei, ametiühingu ja teiste ühiskondlike organisatsioonide töötajaid —, kes oma vapra ja ennastsalgava tööga Suures Isamaasõjas tagasid Nõukogude Liidu võidu Saksamaa üle.

Emade aunimed, ordenid ja medalid

Emade austamise eesmärgil asutas NSVL Ülemnõukogu Presiidium oma seadlusega 8. juunist 1944. aastal emade aunimed, ordenid ja medalid. Määrus „Ema-kangelase“ aunimetuse, statuut „Ema au“ 1., 2. ja 3. järgu ordeni ja määrus „Emamedali“ 1. ja 2. järgu medali kohta on kinnitatud NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 18. augustist 1944. aastal.

Austav nimetus „Ema-kangelane“ omistatakse NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse järgi emadele, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud kümme või enam last.

Emadele, kellele on omistatud austav nimetus „Ema-kangelane“, antakse üle orden „Ema-kangelane“ ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi austuskiri.

Ema surma puhul, keda on austatud selle austava nimetusega, jääb orden „Ema-kangelane“ ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi austuskiri perekonda säilitamiseks mälestusesemena.

„Ema au“ 1. järgu ordeniga autasustatakse emasid, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud üheksa last.

„Ema au“ 2. järgu ordeniga autasustatakse emasid, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud kaheksa last.

„Ema au“ 3. järgu ordeniga autasustatakse emasid, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud seitse last.

Ordeni statuudis osutatakse sellele, et „Ema au“ vastava järgu ordeniga autasustamine toimub autasustatava ema viimase lapse ühe aasta vanuseks saamise ja kõigi ülejäänud laste elusoleku korral.

„Ema au“ ordeniga autasustamise juures võetakse arvesse lapsed, kes on langenud või teadmata kadunuks jäänud Isamaasõja rinnetel.

„Emamedali“ 1. järgu medaliga autasustatakse emaid, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud kuus last.

„Emamedali“ 2. järgu medaliga autasustatakse emaid, kes on sünnitanud ja üles kasvatanud viis last.

Autasustamise juures arvestatakse samuti perekonna koosseisu ja viimase lapse vanusega, nagu see on ette nähtud „Ema au“ ordeni statuudis.

Ema surma puhul jääb orden „Ema au“ ühes ordeni raamatuga ja medal „Emamedal“ ühes medali tunnistusega perekonda alleshoidmiseks mälestuseks.

Eeskiri ordenite ja medalite kandmiseks

NSV Liidu ordeneid ja medaleid kantakse autasustatute rinnal. NSVL ordenite ja medalite kandmiseks on kehtestatud järgmine eeskiri:

Vasakul rinnapolel

Kõrgemale kõigist ordeneist ja medaleist kinnitatakse Nõukogude Liidu Kangelase ja Sotsialistliku Töö Kangelase eraldusmärgid — medalid: „Kuldne Täht“ ja „Sirp ja Vasar“.

Kinnitatuina viienurksete liistukestega rivisse järgnevad keskrinnast arvates ja ranget järjekorda pidades: Lenini orden, Punalipu orden, Töö Punalipu orden, „Austuse märgi“ orden, Kuulsuse orden järkude järjekorras, alates esimesest järgust, medal „Vapruse eest“, Ušakovi medal, medal „Lahinguliste teenete eest“, Nahhimovi medal, juubelimedal „XX aastat T-TPA“, medal „Vapra töö eest“, medal „Eeskujuliku töö eest“, medal „Isamaasõja partisanile“ järkude järjekorras, alates esimesest järgust, medal „Leningradi kaitsmise eest“, medal „Moskva kaitsmise eest“, medal „Odessa kaitsmise eest“, medal „Sevastopoli kaitsmise eest“, medal „Stalingradi kaitsmise eest“, medal „Kaukaasia kaitsmise eest“, medal „Nõukogude Polaarmaade kaitsmise eest“, medal „Võidu eest Saksamaa üle Suures Isamaasõjas 1941.—1945. a.“, medal „Vapra töö eest Suures Isamaasõjas 1941.—1945. a.“

„Võidu“ orden kantakse vasakul rinnal 12—14 cm vöörihmast kõrgemal ja kinnitatakse riiete külge vindikese ja mutrikese abil.

„Ema-kangelane“ ja „Ema au“ 1., 2. ja 3. järgu ordenid kantakse samuti vasakpoolisel rinnal, kui aga autasustatul on ka teisi ordeneid ja medaleid, asetatakse need „Ema-kangelane“ ja „Ema au“ ordenid järkude viisi teiste peale ritta.

„Emamedal“ 1. ja 2. järgu medalid kantakse vasakpoolisel rinnal, kui aga autasustatul on ka teisi ordeneid ja medaleid, asetatakse nad teistega ühte rivisse või neist allapoole.

Paremalt rinnapolel

Kõrgemale kõigist ordeneist asetatakse Suures Isamaasõjas saadud haavataasamise märgid.

Selle järele, vasakult paremale, järjestuvad ordenid:

Suvorovi 1. järgu orden, Ušakovi 1. järgu orden, Kutuzovi 1. järgu orden, Nahhimovi 1. järgu orden, Bogdan Hmelniitski 1. järgu

orden, Suworovi 2. järgu orden, Ušakovi 2. järgu orden, Kutuzovi 2. järgu orden, Nahhimovi 2. järgu orden, Bogdan Hmelnitski 2. järgu orden, Suworovi 3. järgu orden, Kutuzovi 3. järgu orden, Bogdan Hmelnitski 3. järgu orden, Aleksander Nevski orden, Isamaasõja 1. järgu orden, Isamaasõja 2. järgu orden ja Punase Tähe orden.

Kahe või rohkema samanimelise ja samajärgulise ordeni või medali kandmise juures asetatakse need autasustamise aja järjekorras kõrvuti, paremalt vasakule — vasakpoolsel rinnal, või vasakult paremale — parempoolsel rinnal.

Kui ordenid ja medalid ei mahu rinnal ühte ritta, siis kinnitatakse nad kahte või kolme ritta (üks rida teise alla), lugedes teist rida esimesele ja kolmandat teisele reale järgnevaks.

Iga ordeni ja medali juurde, välja arvatud „Kuld Tähe“, „Sirbi ja Vasara“ ning emade ordenid ja medalid, on ette nähtud vastav eriline paelakene. Paelakeste kandmise puhul ilma ordenite ja medaliteta kinnitatakse need õigenurksele alusele ja kantakse vasakpoolsel rinnal. „Võidu“ ordeni paelakest kantakse kõigist teistest ordenite ja medalite paelakestest lahus ja kinnitatakse neist kõrgemale.

PENSIONID JA TOETUSRAHAD SOTSIAALKINDLUSTUSE KORRAS

Toetusraha ajutise töövõimetuse puhul

Ajutise töövõimetuse puhul makstakse ametiühingu liikmetele tööliste ja teenistujatele toetusraha sõltuvalt katkestamatust tööstaažist ettevõttes või asutuses. Neile, kes ei ole ametiühingu liikmed, makstakse toetusraha pooles ulatuses võrreldes ametiühingu liikmetele ettenähtud normidest.

Toimepanded kuritegude või töödistsipliini rikkumise pärast vallandatud või omal soovil lahkunud (olgugi administratsiooni nõusolekul) töölistel ja teenistujad omandavad töövõimetuse puhul õiguse toetusraha saamiseks alles pärast kuuekuist töötamist uuel töökohal.

Staaži loetakse katkestatuks, kui tööline või teenistuja asus teise ettevõtte või asutuse teenistusse kõrgema organi või asutuse administratsiooni korraldusel. Staaži katkestamatus säilib ka valimise tagajärjel teisele tööle üleminekul, ühiskondliku organisatsiooni poolt ümberpaigutamise, teisele tööle asumisel seoses vallandamisega koosseisude vähendamise või ettevõtte likvideerimise tõttu, kui vaheaeg ei kesta üle ühe kuu, tööle asumisel pärast õppeasutuse lõpetamist, kuhu töötaja oli saadetud administratsiooni poolt.

Teenistus Punaarmees ja Sõjalaevastikus ei katkesta staaži.

Katkestamatu tööstaaž säilib töölistel ja teenistujatel, kes asuvad teise ettevõttesse või asutusse seoses ettevõtte või asutuse evakueerimisega, kui katkestus ei kesta üle kolme kuu, arvestamata uude elukohta sõidu aega.

Raseduse ja sünnitamise puhul makstakse toetusraha 35 kalendripäeva eest enne sünnitamist ja 42 päeva eest pärast sünnitamist

— alates 100% kuni kahe kolmandikuni töötasust, olenevalt tööstaažist ja ametiühingusse kuulumisest (neile, kes ei ole ametiühingu liikmed, makstakse esimeste 30 kalendripäeva eest 50% töötasust, edasi — kaks kolmandikku töötasust). Juhtumil, kui sünnitus on ebanormaalne või on sündinud kaksikud, antakse puhkust pärast sünnitust 56 kalendripäeva ulatuses.

Vanaduspension

Õigus pensioni saamiseks vanaduse tõttu tekib töölistel ja teenistujatel, kes on töötanud palgalisena, mehed kuni 60-aastaseks saamiseni vähemalt 25 aastat, ja naised kuni 55-aastaseks saamiseni, vähemalt 20 aastat.

Üksikutele kutsealadele on ette nähtud alandatud vanusemäär ja tööstaaž. Pensioni antakse 60% kuni 50% töötasust, kusjuures töötasu ülemääraks, millest pensioni arvutatakse, on 300 rubla. Pensioni makstakse olenemata töötasust, kui vanaduspensionär jätkab töötamist.

Invaliidsuspension

Invaliidsuse tõttu pensioni saamise õigus on üldisest tööstaažist. Nii peavad isikud, kes muutuvad invaliidiks vanuses üle 60 aasta, omama eeskirjade kohaselt staaži: mehed — mitte vähem kui 20 aastat, naised — mitte vähem kui 15 aastat; invaliidiks jäämisel aastates 55 kuni 60 aastani omama staaži: mehed 18 aastat, naised 14 aastat; vanaduses 50 kuni 55 aastani — meestel 16 aastat, naistel 13 aastat jne. Mida noorem on invaliidiks jäänud isik, seda väiksem on temalt nõutav tööstaaž, mis õigustab invaliidsuspensiooni saamist.

Invaliidsuse saabumisel enne 20-aastaseks saamist, samuti invaliidsuse juhtumel töövigastuse või kutsealasest tegevusest tingitud haigestumise tagajärjel, määratakse pension olenemata tööstaažist.

Pension suurus on 33—100% töötasust, olenevdes sellest kategooriast, millisesse kuulub invaliidiks jäänud töötaja oma kutseala tõttu, invaliidsuse grupist ning invaliidsuse põhjusest. Katkestamata tööstaaži puhul nõukogude asutuses või ettevõttes, makstakse I ja II grupi invaliididele (üldhaigestumisest) lisapension 10—25%. Kui invaliidiks tunnustatud töötaja kuutöötasu ületas 300 rubla kuus, siis arvestatakse temale pension lähtudes 300-rublasest kuupalgast. Pension makstakse välja täielikult olenemata töötasu suuruselt. Isikud, kes saavad juba pensioni ühel alusel (näiteks vanaduse tõttu) ei või enam saada pensioni mõnel teisel alusel (näiteks invaliidsuse tõttu).

Pension toitja kaotamise puhul

Õiguse pensioni saamiseks toitja surma (töölise, teenistuja, sotsiaalkindlustuse korras toetatava invaliidi) puhul omavad tema ülalpidamisel olnud lapsed, vennad ja õed kuni 16-aastaseks saamiseni (õppeasutustes õppivad kuni 18 aastani), töövõimetud lapsed, vennad ja õed olenemata nende vanusest, kui nad kaotasid töövõime enne 16-aastaseks saamist

(õppeasutuste õpilased enne 18 aastat), vanemad ja abikaasa, kui need on töövõimetud või kelle vanus ületab: meestel — 60 aastat, naistel — 55 aastat; üks vanematest või abikaasa, olenemata töövõimest ja vanadusest, kui tema hoolitseb surnud toitja laste, vendade ja õdede eest, kes on alla 8 aasta vanad.

Pensiooni määramise taotlusega tuleb pöörduda kohaliku täitevkomitee sotsiaalkindlustuse osakonna poole.

Kui pensiooni saamiseks on õigustatud ainult üks perekonnaliige, siis määratakse temale pension 50% sellest pensionist, mida oleks makstud toitjale endale, kui ta oleks olnud teise grupi invaliid. Kahe perekonnaliikme puhul on pensionimäär 75% samadel alustel; kolme perekonnaliikme puhul — 100% ja nelja ning enam perekonnaliikme puhul — 125%.

TOETUSRAHAD JA PENSIONID SÕJAVÄELASTE PEREKONDADELE JA SÕJAINVALIIDIDELE

Toetusrahad rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekondadele sõjaajal

Rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekonnad saavad sõjaajal riigi poolt rahalist toetust.

Toetusraha makstakse välja kuuviisi järgmistel määradel: kui on olemas üks töövõimetu — 100 rubla; kui on olemas kaks töövõimetut — 150 rubla; kui on olemas kolm ja neli töövõimetut — 200 rubla; viie ja enam töövõimetu puhul — 250 rubla linnades. Maa-asulais makstakse toetusraha ainult eeltähendatud määrade pooles ulatuses.

Kui perekonnas on kolm või enam töövõimetut ja üks või kaks töövõimelist, siis makstakse toetusraha järgmistel määradel: kui on olemas kolm või neli töövõimetut ja üks töövõimeline — 150 rubla kuus; kui on olemas viis või enam töövõimetut ja üks töövõimeline — 200 rubla; kui on olemas viis ja enam töövõimetut ja kaks töövõimelist — 150 rubla linnades. Maa-asulais makstakse eeltähendatud määrade pooles ulatuses.

Kui perekonnas on kaks alla 16-aastast last ja üks töövõimeline, antakse toetusraha linnades 100 rubla kuus ja maa-asulais 50 rubla.

Toetusraha määratakse rajooni (linnades, kus puudub rajoonidesse jaotus, — linna) töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede Sõjaväelaste Perekondade Riikliku Hooldamise ja Heaolu osakondade juures asuvate toetusrahade ja pensionide määramise komisjonide poolt. Komisjoni otsuse peale võib edasi kaevata SPRHH Valitsuse kaudu Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogule.

Töövõimetuteks loetakse sõjaväelase ülalpidamisel olevad: tema lapsed alla 16 aasta (õpilased alla 18 aasta); vennad ja õed alla 16 aasta (õpilased alla 18 aasta), kui neil ei ole töövõimelisi vanemaid; isa üle 60 aasta ja ema üle 55 aasta vanad; naine ja vanemad — esimese ja teise grupi invaliidid, vanusele vaatamata. Võõrasisa ja võõrasema, samuti lapsendajad kindlustatakse ühistel alustel vanematega.

Sõjaväelase perekonnaliikmed, kes elavad tema perekonnast lahus teises maakohas, saavad toetusraha vastava osa suuruses perekonnale määratud toetusraha kogusummast.

Surmasaanute ja teadmata kadunute sõjaväelaste perekonnad saavad neile määratud toetusraha edasi kuni neile pensioni määramiseni.

Kui sõjaväelase perekonna koosseis, kellel ei ole õigust toetusraha saada, toimub hiljem muudatus, mille tulemusena perekond omandab õiguse toetusraha saamiseks (näiteks teiste perekonnaliikmete mobilisatsioon, uute töövõimetute perekonnaliikmete ilmumine jm.), siis määratakse perekonnale toetusraha muudatuse tekkimise momendist.

Kui toetusraha saava sõjaväelase perekonna koosseis toimub hiljem muudatus, mis võtab talt õiguse toetusraha saamiseks (näiteks alaealiste perekonnaliikmete täisealiseks saamine, uute töövõimeliste perekonnaliikmete juurdetulek jm.), siis kaotab see perekond õiguse toetusraha perekonna koosseisu toimunud muudatuse momendist.

Pensionid ajateenistuse rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelastele ja nende perekondadele

a) Sõjaväelased, kes jäänud invaliidiks sõjaväeteenistuse kohustuste täitmisega seotud põhjustel, kes töötasid enne nende kutsumist sõjaväeteenistusse töölistena või teenistujatena keskmise kuutöötasuga kuni 400 rubla, saavad pensioni järgmiste määrade kohaselt: esimese grupi invaliidid — 100% keskmisest kuutöötasust, teise grupi invaliidid — 75% keskmisest kuutöötasust, kolmanda grupi invaliidid — 50% keskmisest kuutöötasust.

b) Sõjategevuse kestel rindel langenud või teadmata kadunud sõjaväelaste, kes kuni nende kutsumiseni sõjaväeteenistusse olid töölisel või teenistujal ja said töötasu kuni 400 rubla kuus, perekondadele määratakse pensioni järgmistes määrades: perekondadele ühe töövõimetu perekonnaliikmaga — 35% keskmisest kuutöötasust; perekondadele kahe töövõimetuga — 45%; perekondadele kolme ja enam töövõimetuga — 60% keskmisest töötasust.

c) Sõjaväelastele, kelle keskmine kuutöötasu ületas 400 rubla, ja nende perekondadele arvutatakse pension 400 rublast.

d) Sõjaväelastele, kelle keskmine kuutöötasu ei ulatanud 150 rublani, ja nende perekondadele arvutatakse pension 150 rublast.

e) Sõjaväelased, kes on jäänud invaliidiks sõjaväeteenistuse kohustuste täitmisest tingitud põhjustel, kuid kes enne nende sõjaväeteenistusse astumist ei töötanud töölistena või teenistujatena, saavad pensioni järgmistel määradel: esimese grupi invaliidid — 150 rubla, teise grupi invaliidid — 120 rubla, kolmanda grupi invaliidid — 90 rubla.

Selle grupi sõjaväelaste perekondadele määratakse pensioni järgmises ulatuses: langenute perekondadele ühe töövõimetuga — 50 rubla, langenute perekondadele kahe töövõimetuga — 70 rubla, langenute perekondadele kolme ja enam töövõimetuga — 90 rubla.

f) Sõjaväelased, kes jäänud invaliidiks õnnetusjuhtumite ja haigestumiste tagajärjel, mis ei ole seoses sõjaväeteenistuskohustuste täitmi-

sega, saavad pensioni sotsiaalkindlustuse korras, kui nad sõjaväeteenistusse kutsumiseni töötasid töölistena või teenistujatena. Pensioni antakse neile määrades ja korras, mis kehtestatud tööliste ja teenistujate sotsiaalseks kindlustamiseks üldiste haigestumiste tagajärjel invaliidistumisel. Tööstaaži arvestamisel arvatakse sõjaväeteenistus üldise katkestamatu tööstaaži hulka.

Kui invaliidsus tekkis sõjaväeteenistuskohustuste täitmisega mitte seoses olevatel põhjustel, sotsiaalkindlustuse korras pensioni saamiseks aga puudub nõutav tööstaaž, määratakse igakuine pension: a) esimese grupi invaliididele — 120 rubla, b) teise grupi invaliididele — 100 rubla, c) kolmanda grupi invaliididele — 70 rubla.

Selle grupi sõjaväelaste perekondadele kehtestatakse järgmised pensioni kuumäärad: a) ühe töövõimetuga — 40 rubla, b) kahe töövõimetuga — 60 rubla, c) kolme ja enam töövõimetuga — 80 rubla.

Sõjainvaliidid ja langenud sõjaväelaste perekonnad, kes elavad maal ja tegelevad põllumajapidamisega, saavad pensioni 80% ulatuses ülal tähendatud normidest.

Ajateenistuses oleva noorema juhtiva koosseisu sõjaväelastele (seersandid) ja samuti pärast nende surma mahajäänud perekondadele määratakse pension 25% võrra kõrgem kui ajateenistuse reakoosseisu sõjaväelastele ja nende perekondadele määratav pension.

Sõjaväelaste perekondade töövõimetud liikmed, kes on nende ülalpidamisel, omavad õiguse pensioni saamiseks ja nimelt: a) lapsed alla 16 aastat, õpilased alla 18 aastat, b) vennad ja õed alla 16 aastat, õpilased alla 18 aastat, kui neil ei ole töövõimelisi vanemaid, c) üle 60 aasta vana isa, üle 55 aasta ema ja naine, d) naine ja vanemad — esimese ja teise grupi invaliidid, olenemata vanusest.

Invaliidide pensionid määratakse sotsiaalkindlustusosakondade juures asuvate pensionimääramise komisjonide poolt.

Langenud või surmasaanud sõjaväelaste perekondade pensionid määratakse SPRHH osakonna juures asuva pensionikomisjoni poolt.

Pensionid kõrgema, vanema ja keskmise, samuti noorema üleajateeniva juhtiva koosseisu sõjaväelastele ja nende perekondadele

Juhtivasse koosseisu kuuluvad ja üleajateenijad, kes jäid invaliidiks võitlustes NSVL kaitsmisel või teiste sõjaväeteenistuskohuste täitmisel saadud haavade, põrutuste ja kehavigastuste tagajärjel, samuti rindel haigestumiste tõttu, saavad esimese grupi invaliidsuse puhul 75% koosseisulisest töötasust viimase ametikoha järgi, teise grupi puhul — 55% ja kolmanda grupi puhul — 40%.

Juhtivasse koosseisu kuuluvad ja üleajateenijad, kes jäid invaliidiks haiguste tagajärjel, mis ei ole ühenduses rindel viibimisega, või õnnetusjuhtumite tõttu, mis ei ole seoses sõjaväeteenistuskohuste täitmisega, saavad pensioni vastavalt 60%, 45% ja 30% koosseisupalgast viimase ametikoha järgi.

Lisaks sellele kõrgendatakse tähendatud sõjaväelastele invaliidiks jäämisel pensioni väljateenitud aastate eest.

Viie väljateenitud aasta eest suurendatakse pensioni invaliidsuse puhul 5% võrra pensioni arvutamise aluseks olevast palgast. Iga väljateenitud aasta eest, mis ületab viit aastat, suurendatakse invaliidsuspensionini 1% võrra palgast lisaks viie aasta väljateenimisel ettenähtud kõrgendamisele. Üldine pensioni suurus ühes suurendamisega väljateenitud aastate arvel ei või siiski tõusta isikutel, kes invaliidistatud sõjaväeteenistuskohuste täitmisest tingitud põhjustel, esimese grupi invaliidsuse puhul — üle 85% palgast, teise grupi invaliidsuse puhul — üle 65% ja kolmandal grupil — üle 45% palgast.

Kui aga invaliidsus tekkis põhjustel, mis ei ole seoses sõjaväeteenistuskohustuste täitmisega, ei või tõusta üldine pensionimäär I grupi invaliididel — üle 70%, II grupi invaliididel — üle 55% ja III grupi invaliididel — üle 35% palgast.

Väljateenitud aja kindlaksmääramisel arvestatakse: a) üks kuu kolmeks kuuks — teenistuses sõjaliste operatsioonide ajal tegevarmee väeosades, staapides ja asutustes, mis on kuulunud tegevarmee koosseisu sõjaliste operatsioonide ajal; b) üks kuu kaheks kuuks — teenistuses õhujõudude väeosades, lennutegevuses, Riikliku Julgeoleku ja SaRK-i vägede piirivalve üksustes ja komandantuurides, allveelaevadel võitlustegevuse ajal, traaleritel miinide traalimise perioodil tuukrina.

25 aasta väljateenimisel määratakse pension 50% suuruses palgast. Iga väljateenitud aasta eest peale 25 aastat kuni 35 aastani suurendatakse pensioni 3% võrra palgast, 35 aasta väljateenimisel aga määratakse pension 80% suuruses kuutasust.

Võitlustes NSVL kaitsmisel või teiste sõjaväeteenistuskohuste täitmisel saadud haavade, põrutuste ja kehavigastuste või rindel haigestumise tagajärjel surnud juhtiva koosseisu sõjaväelaste ja üleajateenijate perekondadele antakse pensioni ühe töövõimetu puhul — 30%, kahe töövõimetu puhul — 45% ja kolme ning enam töövõimetu puhul — 60% palgast.

Samal määral saavad pensioni ka surnud pensionäride perekonnad, kui nad pensioni said invaliidsuse tõttu, mis tekkis tähendatud põhjustel, või kui pensioni maksti täielikult väljateenitud aastate eest.

Juhtivasse koosseisu kuuluvate isikute ja üleajateenijate, kes surid haiguste tagajärjel, mis ei ole seotud rindel viibimisega, või õnnetusjuhtumite tagajärjel, mis ei ole seoses sõjaväeteenistuskohuste täitmisega, perekonnad saavad ühe töövõimetu puhul — 25%, kahe töövõimetu puhul — 35% ja kolme töövõimetu puhul — 45% palgast viimase ametikoha järgi.

Samal määral saavad pensioni surnud pensionäride perekonnad, kui nad pensioni said invaliidsuse tõttu, mis tekkis ülaltähendatud põhjustel, või kui nad said pensioni vähemalt 35 väljateenitud aasta eest.

Peale ülaltoodud pensionikindlustuse surnud, võitluses langenud ja rindel teadmata kadunud kindralite ja Punaarmee vanemasse juhtivasse koosseisu kuuluvate isikute naistele antakse ühekordset toetust: kindralite naistele — 50 000 rubla, aga ühe töövõimetu olemasolu korral — 75 000 rubla, kahe või enam töövõimetu puhul — 100 000 rubla. Vanemasse juhtivasse koosseisu kuuluvate isikute naistele makstakse vastavalt 10 000 rubla, 15 000 rubla ja 20 000 rubla.

Soodustused sõjaväelastele kommunaalalal

Ajateenijatele reakoosseisu sõjaväelastele säilitatakse õigus tagasi saada sõjaväeteenistusest vabanemisel sama eluruumi, mis oli tema kasutamisel sõjaväeteenistusse kutsumiseni.

Sõjaväelasi ja nende perekonnaliikmeid ei tohi eluruumidest välja tõsta administratiivkorras.

Juhtiva koosseisu sõjaväelaste ja üleajateenijate kasutuses oleva elamispinna eest maksavad nad üüri soodustatud tariifide järgi.

Sõjaajaks oli kehtestatud täiendavad soodustused.

Punaarmee, Sõjalaevastiku, SaRK-i vägede ridades olevatele isikutele säilitatakse sõja kestel nende elamispiind.

Neil juhtumel, kui sõjaväelase elamispiind jääb vabaks, ei võeta sellelt üldse korteriüüri.

Kui sõjaväelase perekonda kuulub mõni liige iseseisva teenistustuluga, arvestatakse korteriüür kõige kõrgema töötasuga perekonnaliikme töötasu järele.

Keskmise, vanema ja kõrgema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekondadelt, kui perekonnas ei ole liikmeid iseseisva töötasuga, arvestatakse korteriüür sõjaväelaste kohta kehtestatud soodustatud üüritariifi järgi.

Rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekondadelt, kui perekonnas ei ole liiget iseseisva töötasuga ja perekond saab ainult riiklikku toetust, arvestatakse korteriüür lähtudes toetuse summast, mis langeb iga töövõimetusle perekonnaliikmele.

Elamispiinda, mis langeb sõjaväelasele endale, korteriüüri arvestamisel arvesse ei võeta.

ELUKINDLUSTUS

Nõukogude sotsialistlikus ühiskonnas on loodud rida mitmesuguseid abinõusid töötajate heaolu kindlustamiseks, nagu tasuta ravi, invaliidsuse ja vanaduse pension, puhkekodud ning laialdased kultuurilised meelelahutused. Kuid nende, riigi poolt loodud soodustuste kõrval on tehtud võimalikuks igal töötajal iseseisvalt enda tulevikku kindlustada. Selleks kehtestati NSV Liidu RKN poolt 13. detsembril 1942. a. individuaalne elukindlustus; mida teostab Riiklik Kindlustus väga mitmekesiste kindlustusviisidega. See võimaldab igale töötajale leida sobiva kindlustusmooduse, mis vastab tema majanduslikule, perekondlikule ja muule erinevusele.

Individuaalne elukindlustus on leidnud kogu NSV Liidus laialdast töötajate poolehoidu ja vaatamata raskeile sõja aastatele omas laialdast levikut.

Riikliku Kindlustuse poolt teostatav elukindlustuse kaitse jaguneb nelja põhiliiki:

I. Segakindlustus (surma, invaliidsuse ja üleelamise juhtudeks).

II. Lihtsustatud segakindlustus (surma, invaliidsuse ja üleelamise juhtudeks).

III. Kindlustus surma ja invaliidsuse juhtudeks.

IV. Kindlustus õnnetusjuhtumi vastu.

Segakindlustus on kõige levinenum kindlustuse viis. Segakindlustus ühendab endas, peale kindlustuse surma või õnnetusjuhtumi tagajärjel jääva töövõime kaotuse juhuks, ka veel raha kogumise kokkulepitud tähtjaks. Seega koos kindlustusega käib ka hoiutegevus.

Kindlustada võivad 16 kuni 55 aasta vanused isikud kuni nende 50, 55, 60 või 75 aasta vanuseks saamiseni, ehk tähtajaga 10, 15 või 20 aastat.

Kindlustus sõlmitakse arstliku läbivaatusega alates 5000 rbl. ja suuremale kindlustussummale.

Lihtsustatud segakindlustus omab samad sihid, mis eelminegi, s. o. raha kogumine kokkulepitud tähtjaks ning vastutus ootamata surma ja õnnetusjuhtumi läbi tekkinud invaliidisuse juhuks. Kindlustus sõlmitakse ilma arstliku läbivaatusega 16 kuni 55 aastastele isikutele 15 või 20 aastase kestusega.

Kindlustussumma ühe poliisi järgi on vastavalt kindlustatava isiku vanusele 875—1200 rbl. (s. t. mida vanem isik seda väiksem).

Iga isik võib sõlmida endale selle mooduse järgi kuni viis poliisi.

Kindlustus surma ja invaliidisuse juhtudeks. Selle kindlustuse viisi järgi kannab Riiklik Kindlustus vastutust ainult kahel juhul, s. o. kui kindlustatu lepingu kehtivuse vältel sureb või kaotab õnnetusjuhtumi läbi jäädavalt töövõime (täielik või osaline invaliidisus).

Kindlustusele võetakse isikud 16—55 aasta vanuseni, kestusega 1 kuni 20 aastat, kuid mitte kauemaks kui nende 65 a. saamiseni.

Kindlustus sõlmitakse arstliku läbivaatusega igasugusele kindlustussummale.

Kindlustus õnnetusjuhtumite vastu. Vastutus selle kindlustuse järgi on kõige piiratum. Nagu juba nimetusest võib järelda, kannab Riiklik Kindlustus siin vastutust kindlustatu surma või invaliidisuse korral ainult juhtudel, mis on tekkinud õnnetusjuhtumi tagajärjel. Muudest põhjustist tingitud surma korral Riiklik Kindlustus selle kindlustuse järgi vastutust ei kannab.

Kindlustada võivad isikud 16—75 a. vanuseni 1 kuni 5 aasta kestusega. Kindlustus sõlmitakse ilma arstliku läbivaatusega piiramata kindlustussummale.

Need oleksid põhilised elukindlustusviisid, millede järgi Riiklik Kindlustus teostab kodanikkude tuleviku kaitset. Neist kindlustusviisidest on igal töötajal võimalus leida omale sobivaim tuleviku kindlustamiseks.

Kindlustusmaksud olenevad kindlustatava isiku vanusest, kindlustusviisist, kindlustuse kestusest jne. Nii saavad nooremad isikud sõlmida segakindlustust alates 4 rbl. kuus kindlustussumma iga 1000 rbl. pealt. Surma ja invaliidisuse kui ka õnnetusjuhtumite vastu kindlustused on märksa odavamad.

TULUMAKS

NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse järgi 30. aprillist 1943. a. „Tulumaksu kohta“ maksustatakse tulumaksuga töölisi, teenistujaid, kirjanduse ja kunsti alal töötajaid, ehituste valdajaid, linnaasulates

põllumajandit omavaid kodanikke, käsitöölisi ja muid kodanikke, kes omavad iseseisvaid tuluallikaid NSV Liidu territooriumil.

Maksustamisest vabastatakse töölised ja teenistujad, kelle töötasu ei ületa 150 rubla kuus, sõjaväelased ja sõjaväeteenistuskohuslased rahalise varustuse osas, Nõukogude Liidu kangelased, Sotsialistliku Töö kangelased, ordenitega autasustatud kodanikud — saadava töötasu osas, stalinlike preemiade laureaadid — nende preemiade suhtes, pensionärid — saadava pensiooni osas ja mõningad teised töötajate kategooriad.

Töolistelt ja teenistujatelt võetakse tulumaksu iga kuu nende eelmise kuu töötasu järgi 151 rbl. kuni 200 rbl. saajatelt 2 rubla 25 kopikat ja peale selle 5,5% töötasusummast, mis ületab 150 rubla, 201 rbl. kuni 300 rbl. saajatelt — 5 rubla ja 6% summalt, mis ületab 200 rubla; kodanikelt, kes saavad 1000 rbl. ja rohkem, võetakse — 82 rubla ja peale selle 13% töötasusummast, mis ületab 1000 rubla. Töolistel ja teenistujatel, kelle ülalpidamisel on enam kui kolm inimest, vähendatakse tulumaksu põhitoökoha järgi 30% võrra.

Eriline maksumäärade skaala on ette nähtud kirjanduse ja kunsti alal töötajatele, vabakutselistele; samuti on eriline maksumäärade skaala ette nähtud koopeerumata käsitööst, ehitustest, linna-asulais asuvatest talumajapidamistest saadavate tulude ja muude mittepalgataöötulude maksustamise kohta.

Maksjad on kohustatud esitama tuludeklaratsioonid. Nende tähtjaks mitteesitamise eest karistatakse maksukohuslasi rahatrahviga kuni 200 rubla.

Maksu tähtjaks mittetasumisel võetakse viivitustrahvi 0,2% suuruses iga viivituspäeva eest. Korduva il maksu tasumata jätmise juhtumitel võetakse süüdlased kriminaalvastutusele.

Kaebused ebaõige maksustamise kohta esitatakse linnade (rajoonide) rahandusosakondade juhatajatele.

LASTETUTE JA VÄHELAPSELISTE KODANIKE MAKSUSTAMISEST

Maksustamisele kuuluvad lastetud ning ühe ja kahe lapsega kodanikud, kes jooksva aasta 1. jaanuariks said 20-aastaseks, nendelt kodanikelt maksu võtmine lõpeb selle kalendriaasta möödumisel, mil mehed said 50 ja naised 45 aastaseks.

Maksustamisest vabastatakse sõjaväelased ja nende naised, naised, kes saavad toetust või pensiooni riigilt laste ülalpidamiseks sõltumata laste arvust, keskkoolide ja kõrgemate õppeasutuste õpilased 25 aasta vanuseni, mees- ja naiskodanikud, kelle lapsed on langenud või teadmata kadunud Isamaasõja rinnetel, I ja II invaliidsuse grupi invaliidid jm.

Maksu võetakse töolistelt ja teenistujatelt ja tulumaksu alal nendega võrdsustatud kodanikelt laste puudumisel 6% töötasust, ühe lapse puhul 1%, kahe lapse puhul 1/2%, kolme lapse puhul on kodanik vaba lastetuse maksust.

Ilma tuludeta kodanikud linnas maksavad lastetuse maksu, kui nad on lasteta 90 rbl., ühe lapse puhul 30 rbl. ja kahe lapse puhul 15 rbl. aastas.

Maal maksab iga talumajapidamise liige, kui ta on lasteta 150 rbl., ühe lapse puhul 50 rbl. ja kahe lapse puhul 25 rbl. aastas.

AEDVILJA KASVATAMISEST

Valitsus ja partei omistavad suurt tähtsust tööliste ja teenistujate kollektiivse ja individuaalse aedviljakasvatuse arendamisele kuna see on lisaallikaks nende varustamisel toiduainetega.

Tööliste ja teenistujate juurviljaaedade alla võetakse kõik tühjad maad linnades ja asulates, riikliku maafondi kasutamata maad linnade ümbruses.

Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu juures organiseeriti erilise komitee tööliste ja teenistujate individuaalse ning kollektiivse aedviljakasvatuse arendamisele kaasaaitamiseks.

Aedviljade kasvatajad on vabastatud aiapidamisest saadavate tulude maksustamisest.

NSVL Ülemkohtu pleenumi otsuse kohaselt jälitatakse asutustele ja ettevõtetele tööliste ja teenistujate kollektiivseks ning individuaalseks aedviljade kasvatamiseks eraldatud maalid kuritahtlikku külvide ja saagi rikkumist Kriminaalkodeksi § 79 korras ja karistatakse vabaduskaotusega või paranduslike töödega kuni 1 aastani, korduvalt juhtumel aga — vabaduskaotusega kuni 5 aastat ühes varanduse konfiskeerimisega või ilma seileta.

MÕÖDUD JA KAALUD

MEETRIMÕÖDUSTIK

Pikkuseühikud:

- 1 kilomeeter (km) = 1000 m
- 1 hektomeeter (hm) = 100 m
- 1 dekameeter (Dm) = 10 m
- 1 meeter (m) = 100 cm
- 1 detsimeeter (dm) = 10 cm
- 1 sentimeeter (cm) = 0,01 m
- 1 millimeeter (mm) = 0,1 cm = 1000 mikronit
- 1 mikron (mi) = 0,0001 cm
- 1 millimikron = 0,001 mikronit

Pinnaühikud:

- 1 ruutkilomeeter (km²) = 100 ha = 1 000 000 m²
- 1 hektaar (ha) = 10 000 m²
- 1 aar (a) = 100 m²
- 1 ruutmeeter (m²) = 10 000 cm²
- 1 ruutdetsimeeter (dm²) = 0,01 m²
- 1 ruutsentimeeter (cm²) = 0,01 dm²
- 1 ruutmillimeeter (mm²) = 0,01 cm²

Ruumi- ja õõnesmõõduühikud:

- 1 kiloliiter (kl) = 1000 l = 1 m³ (ligikaudu)
- 1 hektoliiter (hl) = 100 l
- 1 dekaliiter (Dl) = 10 l
- 1 liiter (l) = 1 dm³
- 1 detsiliiter (dl) = 0,1 l
- 1 kuupmeeter (m³) = 1000 l = 1000 dm³
- 1 kuupdetsimeeter (dm³) = 1 l = 1000 cm³
- 1 steer (põletispuude mõõt) = 1 m³

Kaalu- (massi-) ühikud:

- 1 tonn (t) = 1000 kg
- 1 meetertsentner e. kvintal = 100 kg
- 1 kilogramm (kg) = 1000 g
- 1 hektogramm (hg) = 100 g
- 1 dekagramm (Dg) = 10 g
- 1 gramm (g) = 0,001 kg = 1000 mg
- 1 detsigramm (dg) = 0,1 g
- 1 milligramm (mg) = 0,001 g

SISUKORD

SELTSIMEES J. V. STALINI KÕNE MOSKVA LINNA STALINI VALIMISRINGKONNA VALIJATE VALIMISEESEL KOOSOLEKUL 9. VEEBRUARIL 1946	5
NÕUKOGUDE LIIDU HÜMN	14
EESTI NSV HÜMN	15
TABELKALENDER 1946	16
TABELKALENDER 1947	17
RIIKLIKUD PÜHAD JA TÄHTPÄEVAD 1946	18
TÄHTPÄEVI JA MÄRKMEID	19
PARTEIPROPAGANDA KORRALDAMISEST ÜHENDUSES "ÜK(b)P AJALOO LÜHIKURSUSE" ILMUMISEGA. (ÜK(b)P KESKKOMITEE MÄÄRUS 14. NOVEMBRIST 1938)	36
MAAKONDADE PARTEIKOOLIDE ÕPPEKAVA	50
NÄITLIK ÕPPEKAVA VALDADE POLIITILISTELE RÄND- KOOLIDELE JA POLIITILISTELE KOOLIDELE PARTEI- ALGORGANISATSIOONIDE JUURES	53
ÜK(b)P STRUKTUUR JA TEMA JUHTIVAD ORGANID	57
KARL MARX JA FRIEDRICH ENGELS	59
V. I. LENIN	61
J. V. STALIN	62
ÜLKNÜ	64
NSV LIIDU JA EESTI NSV KONSTITUTSIOON	67
MEIE KODUMAA — NSVL	81
VNFSV (83). Ukraina NSV (84). Valge-Vene NSV (84). Azerbaidžani NSV (85). Gruusia NSV (85). Armeenia NSV (86). Turkmeeni NSV (86). Uzbeki NSV (86). Tadžiki NSV (87). Kazahhi NSV (87). Kirgiisi NSV (88). Karjala- Soome NSV (88). Moldaavia NSV (89). Leedu NSV (89). Läti NSV (89). Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik (90).	
LENIN JA STALIN ORGANISEERITUSEST, DISTSIPLIINIST JA KOHUSEST KODUMAA VASTU	92
NÕUKOGUDE VÕIMU KEHTIMAPANEK EESTIS	94
VÕITLUS NÕUKOGUDE EESTI VABASTAMISEKS	96
EESTI RAHVUSKORPUS LAHINGUIS KODUMAA EEST	99
EESTI NSV ADMINISTRATIIVNE JAOTUS	103
EESTI NSV TÄHTSAMAD SEADUSANDLIKUD AKTID 1940.— 1946. a.	105
LENIN JA STALIN AGITATSIOONIST JA PROPAGANDAST	113
KALININ AGITATSIOONIST	114

PRAKTIKALISE NÕUANDEID AGITAATORILE VESTLUSE VÕI ETTEKANDE ETTEVALMISTAMISEKS	115
SOOVITAVAT KIRJANDUST AGITAATORILE JA PROPAGAN- DISTILE OMA IDEELIS-POLIITILISE JA ÜLDKULTUU- RILISE TASEME TÕSTMISEKS	116
Ühiskondlik-poliitiline kirjandus (116). Ajalugu (119). Loodusteadus (121). Maadeteadus ja kosmograafia (121). Eesti ilukirjandus (122). Vene ilukirjandus (125). Maailmakirjandus (130). Käsiraamatuid ja ajakirju (133).	
KUS JA MILLAL ENNE ISAMAASÕDA VENE ARMEED LÕID SAKSLASI	134
Vene rahva kangelaslikust minevikust (134). Peipsi järve jääl (134). Grünwaldi all (135). Preisimaal (135). Brussilovi läbimurd (136). Saksa interventide purustamine 1918. aastal (136).	
MEIE MAA SUURED VÄEJUHIID JA ADMIRALID	138
Aleksander Nevski (138). Bogdan Hmelnitski (138). A. V. Suurov (139). M. I. Kutuzov (140). F. F. Ušakov (141). P. S. Nahimov (141).	
EESTI JA VENE KIRJANIKUD SAKSLASTEST	142
PUNASE KALENDRI PÄEVAD	152
V. I. Lenini ja 1905. a. 9. jaanuari mälestuseks (152). 23. veebruar — NSVL Punaarmee aastapäev (154). 8. märts — rahvusvaheline kommunistlik naistepäev (156). 18. märts — Pariisi Kommuuni päev (158). 1. mai — töörahva võitlusjõudude ülevaatuse päev (161). Bolševistliku ajakirjanduse päev (163). Kehakultuurlaste päev (165). NSV Liidu Sõjalaevastiku päev (166). Üleliiduline raudteelaste päev (168). Üleliiduline lennue päev (170). Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon (172). Oktoobrirevolutsioon Eestis (174). Punaarmee suurtükiväe päev (175). Stalinliku Konstitutsiooni päev (176). Võidupüha (179).	
12. ÜLDLAULUPIDU	182
TEADMISEKS	185
NSVL kõrgemad aunimetused, ordenid ja medalid (185). NSVL kõrgeimad aunimetused (185). Marssalite eraldusmärk (186). Enne Isamaasõda asutatud NSVL ordenid (186). NSVL Isamaasõja ajal asutatud ordenid (187). Ordenid, millega autasustatakse ainult Sõjalaevastiku ohvitserid (189). Enne Isamaasõda asutatud NSVL medalid (190). Isamaasõja jooksul asutatud NSVL medalid (190). Emade aunimed, ordenid ja medalid (192). Eeskiri ordenite ja medalite kandmiseks (193).	
PENSIONID JA TOETUSRAHAD SOTSIAALKINDLUSTUSE KORRAS	194
Toetusraha ajutise töövõimetuse puhul (194). Vanaduspension (195). Invaliiduspension (195). Pension toitja kaotamise puhul (195).	

TOETUSRAHAD JA PENSIONID SÕJAVÄELASTE PEREKONDADELE JA SÕJAINVALIIDIDELE	196
<p>Toetusrahad rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelaste perekondadele sõjaajal (196). Pensionid ajateenistuse rea- ja noorema juhtiva koosseisu sõjaväelastele ja nende perekondadele (197). Pensionid kõrgema, vanema ja keskmise, samuti noorema üleajateeniva juhtiva koosseisu sõjaväelastele ja nende perekondadele (198). Soodustused sõjaväelastele kommunaalalal (200).</p>	
ELUKINDLUSTUS	200
TULUMAKS	201
LASTETUTE JA VÄHELAPSELISTE KODANIKE MAKSUSTAMISEST	202
AEDEVILJA KASVATAMISEST	203
MÖÖDUD JA KAALUD	204

Vastutav toimetaja F. Teder

Календарь-справочник агитатора.

На эстонском языке.

Ladumisele antud 2. VIII 1945. Trükkimisele antud 16. III 1946. Paber 56:70 cm^{1/16}. Trükiarv 10200. Trükitähti trükipoognas 53312. Trükipoognaid 13. Arvutuspoognaid 15,97. MB-02259. Tellimise nr. 767. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

RBL. 5.-